Helsingin kaupunki
Kaupunkisuunnitteluvirasto

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2014:1

MEILAHDEN HUVILA-ALUE

Ympäristöhistoriallinen selvitys

MEILAHDEN HUVILA-ALUE

Ympäristöhistoriallinen selvitys

MAISEMASUUNNITTELU HEMGÅRD KATI SALONEN JA MONA SCHALIN ARKKITEHDIT Oy

© Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

Teksti: Maisemasuunnittelu Hemgård, Kati Salonen ja Mona Schalin arkkitehdit Oy
Kuvat: Ellei toisin mainita, Maisemasuunnittelu Hemgård

Graafinen suunnittelu ja taitto: Maisemasuunnittelu Hemgård
Julkaisusarjan graafinen suunnittelu: Timo Kaasinen

Pohjakartta: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki 021/2013

Paino: Kirjapaino Uusimaa, 2014

ISSN 0787-9024
ISBN 978-952-272-619-3 (nid)
ISBN 978-952-272-620-9 (PDF)

Esipuhe 5
Johdanto 6

OSA I - YLEISTÄ MEILAHDEN HUVILA-ALUEESTA 7

Meilahden maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö 8
1. Luonnonmaisema 8
2. Esihistorian jäänteet 9
3. Meilahden tilan vaiheita 11
4. Meilahden huvila-alueen synty 15
5. Meilahden yleiset alueet 19
5.1 Viljelymaat 21
5.2 Rannat ja vesialueet 24
5.3 Tiestö ja sillat 26
5.4 Ulkoilu, virkistys ja puistoalueet 30
6. Yleisten alueiden arvot ja kehittämistavoitteet 32
KARTTA 1: Virkistyksen ja ulkoilun kannalta arvokkaat yleiset alueet ja kohteet Meilahdessa 35
KARTTA 2: YLEISTEN ALUEIDEN Kehittämistavoitteita ja toimenpidesuosituksia 37

OSA II - HUVILAPALSTAT 39

Yleistä 40
KARTTA 3: Vanhoja puutarhasuunnitelmia Meilahdessa 43
Työvälineitä huvilakorttien lukijalle 44

1. Kesäranta (Villa Bjelbo, Bjälbo) 46
2. Villa Toivola, 2a. Kukkulinna 54
3. Villa Bergvik / Lilla Fiskarviken 62
4. Orkolinna / Sätra (palanut, purettu) 66
5. Laaksola (purettu) 70
6. Tallbo 74
7. Mäntyniemi (ent. Nybacka) 82
8. Päiväranta (Granvik) 88
9. Capri (Havanna, Hedvigsro) 98
11. Furunäs 104
12. Ljunganmo 110
13. Kevätkallio / Vårberga 116
14. Tomtebo 122
15. Tamminiemi / Ekudden 128
16. Waaranto (Tammisto) 134
16a. Nybacka C 140
17. Heikinniementie 4 ja 4a (ent. Solbacka) 144
18. Uusi Nybacka (ent. Sommarro) 150
19. Viola 156
20. Solhem (purettu) 160
21. Villa Bredablick (kartanon päärakennus) 164
22. Estella (Muisto) 170
23. Wuokkola (Uusi Aikala) 174
24. Aikala 178
25a. Mainiemi, 25b. Arla (purettu) 184
26. Johannesberg (a ja c purettu) 188
26b. Johannesberg 192
26d. Leiqvist 196
27a. ja 27b. Pukkisaaret 202
28a. Viitala ja 28b. ”Martan mökki” 208
29. Stentorp 214
30. Villa Kaurila (ent. Stor-Torp) 218
31. Sundell 222
32. Karlstorp (Caridia) 228
33. Heikinniementie 3 234
34. Granelund 238

Yhteenveto huvilapalstojen arvoista 244
KARTTA 4: Meilahden huvilapuutarhojen arvot 253

TIIVISTELMÄ 254

Lähteet 256

PIKKU-
HUOPALAHTI
Johannesbergintie
ARBORETUM
Paciuksenkatu
ALLERGIASAIRAALA
Meilahdentie
KARTANOPUISTO
VILJELYPALSTAT
Tamminiementie
TAMMINIEMI
MEILAHDENPUISTO
LIIKUNTAPUISTO
Heikinniementie
Seurasaarentie
PUKKISAARET
MAILA TALVION PUISTO
HUMALLAHDEN-
PUISTO
HUMALLAHTI
MÄNTYNIEMI
SEURASAARI
SEURASAARENSELKÄ

Esipuhe

Meilahden huvila-alueen kulttuuriympäristöselvitys on tehty vuonna 2013 Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston toimeksiannosta. Konsulttina on toiminut Maisemasuunnittelu Hemgård yhteistyössä Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy:n kanssa. Nyt tehtyä selvitystä tullaan käyttämään asemakaavan ajantasaistamistyön pohjana. Samalla Meilahden huvila-alueen kulttuuriympäristöselvityksellä on myös laajempaa kiinnostavuutta osana huvilakulttuurin ja helsinkiläisten huvilaympäristöjen tutkimusta. Meilahden huvila-alue on Museoviraston luokittelema valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009). Alue on viimeksi inventoitu 1970-luvun loppupuolella, jolloin inventointi koski vain alueen huviloita ja muuta alueen huvilakulttuuriin kuuluvaa rakennusperintöä. Nyt tehdyssä tutkimuksessa pääpaino on ollut ympäristöselvityksessä, aiemmin tehtyjä rakennusinventointeja on päivitetty ja tarkistettu.

Selvitys tuo esiin tutkittua ja ajan tasalla olevaa tietoa Meilahden huvila-alueen rakentamisen historiasta, huvilakulttuurista sekä yksittäisten huviloiden ja huvilapuutarhojen vaiheista. Selvitys on kattavin tähän saakka tehdyistä: erityisen merkittäviksi nousee selvityksen kuluessa löydetyt, huviloihin liittyneet 1800-luvun puutarhasuunnitelmat. Huvilakulttuurin ohella selvityksessä nousee esiin Meilahden kartanon keskeinen merkitys alueen kehittymisen alkuvaiheissa. Meilahden huvila-alueen vaiheisiin liittyi olennaisena osana myös ammattimainen puutarhaviljely ja kauppapuutarhatoiminta.

Kulttuuriympäristöselvitys käsittää Meilahden huvila-alueella sijaitsevat rakennukset, ympäristörakennelmat sekä alueen huviloihin liittyvän puutarhakulttuurin. Näiden ohella selvityksessä käsitellään historiallisia teitä, Meilahden kartanon historiaa, laitureita ja alueen viljelykulttuurin jäänteitä. Yhteensä tarkastelun kohteena on ollut kolmisenkymmentä huvilaa, jotka on pääosin rakennettu 1800-luvun loppupuolella tai 1900-luvun alussa. Monet huvilat ovat ajan tunnettujen arkkitehtien käsialaa, kuten arkkitehti Gustaf Nyströmin itselleen suunnittelema Tomtebo, arkkitehti Florentin Granholmin 1870 suunnittelema Toivola tai arkkitehti Albert Mellinin suunnittelemat Tallbo 1884 ja Granvik eli Päiväranta 1886. Linnunlaulun ohella Meilahden huvila-alue on Helsingin vanhin.

Selvitystyön kautta alueelta on löytynyt merkittävä määrä huviloihin liittyviä puutarhasuunnitelmia, näyttävimpinä Bjälbon eli Kesärannan, Tallbon, Tamminiemen ja Villa Breadblickin maisematyyliset suunnitelmat. Alueella on tällä hetkellä kolmisenkymmentä joko suomalaisen puutarhasuunnittelun, helsinkiläisen huvilapuutarhakulttuurin tai Meilahden oman paikallishistorian kannalta erittäin merkittäväksi tai merkittäväksi arvioitua puutarhaa. Tällaisena Meilahden huvila-alue on laajin ja merkittävin säilynyt huvilapuutarhakulttuurin aluekokonaisuus Helsingissä ja sen puutarhataiteellinen ja -historiallinen arvo on erittäin merkittävä.

Työ jakaantuu kahteen osaan. Osassa 1 esitetään alueen maiseman historiaa ennen huvilakautta, alueen yleisten alueiden kehittymisen vaiheet sekä kehittämistavoitteita ja -suosituksia. Osa 2 sisältää yksittäisten huvilatonttien inventoinnin rakennuksineen ja puutarhoineen sekä työn tuloksena syntyneet arvotuskartat. Työ antaa hienot lähtökohdat ja vankan tutkitun pohjan alueen jatkohoidolle ja -suunnittelulle.

Riitta Salastie
Anu Kuutti

Johdanto

Meilahden huvila-alue on Helsingin seudun huvila-alueista yleisesti ehkä tunnetuin. Se on edustava esimerkki aikansa huvilakulttuuria eikä ole syyttä luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009). Helsingin yleiskaava 2002:ssa alue on merkitty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi. Alueen voimassaolevan suojelukaavan tarkistamistarpeesta käydään keskustelua.

Meilahden kylän historian tiedetään vanhojen asiakirjojen perusteella ulottuneen 1400-luvulle. Huvila-alueen synty sijoittuu 1870-luvulle, aikaan jolloin kaupunki osti Meilahden tilan maat ja palstoitti sen vaiheittain huvila-alueeksi. Nykyisistä säilyneistä rakennuksista vanhimpien arvellaan edustavan tilan 1800-luvun alun vaiheita, aikaa jolloin Helsingistä tuli pääkaupunki ja kiinnostus tätä sisälahden kulttuurimaisemaa kohtaan heräsi. Meilahden tilasta, joka 1810-luvulla vielä kuului Munkkiniemen kartanon omistajasuvulle, tuli ensin Suomen kenraalikuvernöörin ja sitten kahden eri aatelissuvun kesähuvila. Kreivien pyrkimysten ja kesänviettotapojen ansiosta Meilahden maatilan rantamaisemat ja puisto muokkautuivat ja tulivat pian laajemminkin tunnetuksi kauneudestaan, sittemmin myös kaupungin porvariston huviretkien kohteeksi. Rantamaisemaa ylistettiin niin paikallisissa lehtikirjoituksissa kuin matkailijoiden kuvauksissa.

Raportin kaksi osaa

Tämän raportin ensimmäisessä osassa käsitellään huvilakautta edeltävää historiaa sekä Meilahden yleisten alueiden muutoksia ja kehitystä huvilakauden aikana. Aina 1950-luvulle asti maisemakuvaa leimasi vanhan laidun- ja viljelykulttuurin avoimuus. Sittemmin suurimmat ja näkyvimmät muutokset ovat koskeneet juuri huvilapalstojen välisiä, kaupungin hallinnassa olevia alueita, entisiä viljelyksiä, metsiä, rantoja ja tiemaisemaa.

Toisessa osassa perehdytään itse huvilapalstojen rakentamisen vaiheisiin, ominaispiirteisiin ja arvoihin. Tärkeänä näkökulmana tässä selvityksessä ovat rakennusten ympäristöt, puutarhat ja niiden muotoutuminen sekä rakennusten suhde ympäristöönsä. Huviloiden puutarhakulttuuri on edustanut jopa esimerkillisellä tavalla aikansa tyylisuuntia ja on ollut merkittävä myös maisemallisessa mielessä. Puutarhat olivat tärkeä osa kesähuvilakulttuuria niin ajanvieton kuin hyödyn näkökulmasta. Kaupunki myös asetti vuokraajana ehdot laadukkaan ympäristön takaamiseksi kirjaamalla huvilapalstojen vuokrasopimuksen ehdoksi kaupungin hyväksymän puutarha- tai pihasuunnitelman – rakennusten suunnitelmien hyväksymisen lisäksi. Aikojen kuluessa puutarhat ovat muuttuneet ja osin rapistuneet mutta niistä löytyy vielä yllättävän paljon säilyneitä piirteitä vaalittavaksi tulevaisuudessa. Loppuyhteenvedossa esitetään ajatuksia yksittäisten huvilapalstojen arvojen vaalimiselle.

Selvityksen tarkoitus

Tämän selvityksen tarkoitus on valottaa Meilahden huvila-alueen maiseman ja puutarhakulttuurin muotoutumista, aihepiiriä jonka systemaattinen käsittely on puuttunut aikaisemmista selvityksistä. Nyt tehty työ kattaa sekä huvilakulttuurin muokkaaman puutarhamaisen ympäristön että vuosisatojen viljelytoiminnan aikana muotoutuneen maiseman huvilapalstojen ulkopuolella. Rakennuskannan osalta tämän selvityksen tarkoituksena on tarkastella huviloiden arkkitehtuuria, tilaratkaisuja, nykytilaa ja säilyneisyyttä aikaisempia selvityksiä syvällisemmin. Aikaisemmissa selvityksissä esitettyjä tietoja on mahdollisuuksien mukaan korjattu, sillä niissä esiintyy omistussuhteista, suunnitteljoista ja rakennusten i'istä melko paljon virheellistä tietoa.

Aineisto ja menetelmät

Arkistotutkimukset on tehty valokuva- ja piirustusmateriaalin sekä kaupunginarkiston kirjallisen lähdeaineiston perusteella. Tätä on täydennetty mm. kansallisarkiston vanhemman digitaalisen sanomalehtiarkiston avulla. Puutarhojen osalta tutkimusmateriaalia on ollut vaihtelevasti ja enimmäkseen niukasti. Maastossa tehty kartoitustyö on valottanut puutarhan ominaispiirteitä ja kasvillisuusrakennetta. Tärkeää lisätietoa on saatu asukkailta, joiden avuliaisuudella puutarhojen vaiheiden kuvauksissa on ollut suuri merkitys. Erityinen kiitos myös toimittaja Jouko Törmälle, kaupunginosan historiaa tutkivalle meilahtelaiselle joka on jakanut tietojaan avuliaasti ja johdattanut tärkeiden historialähteiden äärelle.

Tekijät

Selvitystyöstä on vastannut Maisemasuunnittelu Hemgård, tekijöinä maisema-arkkitehti Gretel Hemgård ja Vilja Larjosto. Maastokartoituksen ovat tehneet Tiina Taipale ja Vilja Larjosto. Avustajana on ollut maisema-arkkitehti yo Virva Kajamaa.
Rakennuksia koskevasta selvityksestä on alikonsulttina vastannut arkkitehti Safa Mona Schalin, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy:stä.
Työtä on tilaajan puolesta valvonut ohjausryhmä jonka kokoonpano on ollut:
Anu Kuutti, arkkitehti, tilaajan edustaja, kaupunkisuunnitteluvirasto / Ksv
Riitta Salastie, arkkitehti, tekniikan tohtori / Ksv
Eila Saarainen, maisema-arkkitehti / Ksv
Jere Saarikko, aluesuunnittelija, rakennusvirasto
Johanna Björkman, tutkija, kaupunginmuseo
Pia-Liisa Orrenmaa, maisema-arkkitehti, Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto
Henrik Wager, ylitarkastaja, Uudenmaan ely-keskus

Vier, sivu: selvityksen toimeksiannon rajaus kartalla 1:10 000

OSA I - Yleistä Meilahden huvila-alueesta

Ilmakuva 1932. Kaupunkimittaus

Meilahden maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö

1. Luonnonmaisema

Topografia

Meilahden maiseman muodot ovat hyvin vaihtelevat. Valtaosa pinta-alasta on kallioista kitkamaata, ja rannikkoseudulle tyypilliseen tapaan ovat kallioiden väliset laaksot vanhaa merenpohjaa. Savikerroksen paksuus vaihtelee ja on enimmillään kymmenen metriä. Alueen halki luoteesta kaakkoon suuntautuvat kallioselänteet ovat reunoiltaan hyvinkin jyrkkiä. Korkein kallio nousee yli +27 metriin meren pinnasta. Kallioselänteillä ei ole karttaan merkittyjä nimiä.

Maaperä

Kalliorinteitä peittää ohuehko moreenikerros, jota alempana peittää savi. Hiekkaa esiintyy paikoin. Vanhojen jakokarttojen perusteella savimaiden viljelykelpoisuus on vaihdellut rantavyöhykkeiden karuista hiekkamaista ravinteikkaampiin peltolaaksoihin alueen keskiosassa. Pienilmasto on sekä pelto- että puutarhaviljelylle suotuisa, sillä laaksot ovat tuulelta suojatut sekä aurinkoiset.

Rannat ja vesialueet

Rannat Meilahdessa ovat pääosin matalia. Jyrkkiä kalliorantoja edustavat Humallahdenpuiston graniittikallio kaakossa, Villa Tallbon ja Villa Caprin rannat etelässä sekä lännessä Tamminiemen pienempi rantakallion osuus. Muualla matalat rantavedet ovat enenevässä määrin ruovikon valtaamia. Lännessä Pikku Huopalahden salmeen on vuosituhansien aikana sedimentoitunut hienoaineksia ja ravinteita, mikä näkyy ruovikon laajuudessa.

Meriveden laatu oli Meilahdessa hyvä ennen kaupungin jätevesipuhdistamon vaikutusta. Rajasaaren vedenpuhdistamo toimi vuodesta 1935 vuoteen 1978, jona aikana veden laatu heikkeni tuntuvasti. Nykyisin veden laatuluokitus on tyydyttävä. Pikku Huopalahti sen sijaan on välttävässä kunnossa.[1]

Metsät ja kasvillisuus

Vuosisatojen aikana metsäkasvillisuus on muuttunut sekä luontaisesti että ihmisen toiminnan kautta. Viljelystä luopuminen on laajentanut metsää laaksoihin ja puutarhanhoidon supistuminen on siirtänyt metsänrajaa yhä lähemmäs rakennuksia. Karummilla vyöhykkeillä ja kallioilla kasvavat metsät ovat havupuuvaltaisia tuoreen tai kuivahkon kankaan metsätyyppejä, mutta sielläkin lehtipuiden osuus on voimakkaassa kasvussa. Karttakuvat yllä havainnollistavat Meilahden maisemassa ja metsäkasvillisuudessa tapahtuneen suuren muutoksen viljelyksistä luopumisen, kulttuuriperäisen puuston leviämisen ja yleisen rehevöitymisen johdosta. Lehtipuiden osuus on kasvanut huomattavasti. Ensimmäinen kuva näyttää tilanteen ennen 1950-lukua, jolloin kuusen ja männyn osuus on suuri. Toisessa kuvassa näkyy, kuinka lehtipuut ovat saaneet ylivallan Meilahden eteläosassa, etenkin entisillä viljelyksillä. Muutos on tapahtunut yhden sukupolven aikana. Muutos viljelyaloilla on esitetty karttaparissa sivulla 18.

Noin 130 vuotta sitten eräs kirjoittaja totesi Meilahden metsistä: *”Ei voi olla huomaamatta miten luonto täällä Helsingin laitamilla muistuttaa Sisä-Suomea. Samaa synkkää havumetsää, samaa kivikkoista maata ja samaa ylevää hiljaisuutta jota löytää Hämeen kangasmailta. Ja silti ollaan korkeintaan puolen tunnin etäisyydellä Helsingin sydämestä, sen melusta ja sen yhteiskunnallisten tunteiden ja poliittisten intohimojen sykkeestä. Ja mitkä männyt! Täällä ei ole kyse kokoon kutistuneista männynpahasista joita tapaa Kaivopuistossa ja kaupungin lähistöllä vaan mahtavista runkopuista, 12–15 tuumaa halkaisijaltaan ja yli 18 jalkaa korkeista, joita tukkipatruunat vain haikailisivat.”*[2]

1 HKR 2003:3.

2 Folkvännen 14.2.1884

Havu- ja lehtipuiden suhde Meilahden maisemassa on muuttunut näkyvästi 1900-luvulla. Ilmakuva vasemmalla osoittaa tilanteen 1930-1950-luvulla, jolloin lehtipuita oli runsaimmin huviloiden puutarhoissa. 2000-luvulle tultaessa lehtipuut ovat valta-asemassa etenkin Meilahden länsiosassa, jonka vanhat viljelymaat ovat muuttuneet lehtipuuvaltaisiksi lehdoiksi. (Lähde: Ilmakuvat 1932, 1950 Helsingin kaupunginmittaus)

Vanhat männyt ovat olleet Meilahden rantamaiseman tunnuspuita. Kilpailussa nopeakasvuisen vaahteran tai koivun kanssa ne eivät selviä .

Kuusi vuotta tämän kuvauksen jälkeen, elokuussa 1890, suuri osa Meilahden metsäpuista kaatui voimakkaan, yli 37 m/s puhaltaneen myrskyn aikana. Esimerkiksi Hufvudstadsbladetissa tuhojen sanotaan olleen suurimmat juuri Meilahdessa ja näyn surullinen, kun ***ennen niin komeat runkopuut makasivat vieri vieressä kuin kaatuneet sotilaat taistelukentällä***. Seuraavana vuonna rahatoimikamari myönsi varoja taimien kasvatukseen ja istutustöihin. Taimet kasvatettiin Grejuksen tilan mailla Pikku Huopalahdessa. Lajivalikoimassa oli kotimaisten havupuulajien lisäksi pihtaa, lehtikuusta ja sembraa. Näitä vierasperäisiä lajeja istutettiin ehkä huvilapalstoille, sillä metsäalueella niitä ei näytä olevan. Taimistossa kasvatettiin Meilahden istutuksiin myös jalavaa, vaahteraa ja muuta lehtipuuta. Vuonna 1893 Meilahteen perustetulla Finska Trädgårdsföreningenin uudella taimistolla oli jo 60 000 männyn tainta käytettäväksi kaupungin mailla, erityisesti Meilahdessa.[3]

3 mm. HBL 12.10.1893; HBL 29.9.1984.

2. Esihistorian jäänteet

Meilahdessa on kolmessa eri kohdassa näkyviä jäänteitä esihistorialliselta ajalta. Kyseessä on kolme pronssikautista hautaröykkiötä. Humallahdenpuiston avokalliolla Paciuksenkadun lähellä sijaitseva pronssikautinen hauta kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin muinaisjäännöksiin. Röykkiö on halkaisijaltaan 7–8 metriä ja korkeutta sillä on noin metri.[4]

Ns. Ruutikellarikallion laen eteläosassa oleva muinaishauta koostuu rippeistä 11 x 17 metrin alueella. Alkuperäisen röykkiön paikkaa on vaikea hahmottaa. Suurempi kivikeskittymä on kivikon länsiosassa, missä kiviä on muutama kerros. [5]

Tukholmankadun ja Paciuksenkadun risteyksen eteläpuolella oleva pronssikautinen hautaröykkiö sijaitsee osoitteessa Paciuksenkatu 6 olevan kerrostalon takapihalla. Röykkiö on halkaisijaltaan noin 6,5 metriä ja korkeudeltaan noin 0,5 metriä. Sen muoto on epämääräinen.[6]

4 Muinaisjäännösrekisteri. Tunnus 91010019.
5 Muinaisjäännösrekisteri. Tunnus 91010017.
6 Muinaisjäännösrekisteri. Tunnus 91010018.

LILLHOPLAX
WIKEN
MEDIAN
ÄNGE
ÄNG
FISKE

Kartat:
Viereisellä sivulla Pikku Hupalahden kylän metsäkartta vuodelta 1775.
Yllä tiluskartta vuodelta 1766, 1767. KA, maanmittaushallituksen arkisto

3. Meilahden tilan vaiheita

Meilahden tila Ruotsin vallan aikana

Meilahden (Hindernäs, Mejlans) varhaisempi kulttuurihistoria liittyy Meilahden kartanon vaiheisiin ja omistussuhteisiin. Kylä tunnettiin jo 1400-luvulla Hindernäs-nimellä[7]. Alue oli mahdollisesti osa niitä maa-alueita, joiden patronaattioikeuden kuningas Maunu Eerikinpoika 1351 luovutti lähellä Tallinnaa sijainneelle Paadisten tanskalaiselle sisterssiläisluostarille ja jonka omistusoikeus 1400-luvun alussa siirtyi Turun tuomiokapitulille.[8] Uskonpuhdistuksen aikana kuningas Kustaa Vaasa julisti vuonna 1542 kirkon maat kuuluviksi kruunulle. Vuonna 1627, 30-vuotisen sodan aikana, Kuningas Kustaa II Adolf läänitti Meilahden, Munkkiniemen Lauttasaaren ja Talin maat alitallimestarilleen Gert Skyttelle. Skytten suku hallitsi läheisen Munkkiniemen kartanomaita yli sata vuotta. Meilahden osalta tilanne muuttui, kun kuningatar Kristiina lahjoitti maat kasvavalle Helsingin kaupungille vuonna 1650 ”ikuiseksi omaisuudeksi”. Ison reduktion aikana 1860-luvulla tämä ”ikuinen” lahjoitus kuitenkin peruttiin ja maistraattitila liitettiin Munkkiniemen säterin aputilaksi.[9]

Munkkiniemen seuraava omistaja, sotakomissaari Johan Gripenberg luopui melko varhain aputilasta kaupungille, ja vuosisadan lopulla ja seuraavalla vuosisadalla Meilahti mainitaan kaupungin tulolähteiden luettelossa kategoriassa maaomistus ja palkkatilat. Vuonna 1775 tilaa hallinnut Jöran Mårtensson kuitenkin myi sen Munkkiniemen kartanon omistajan Carl Mattheiszenin veljelle, Thomas Mattheiszenille. Tästä seurasi oikeusprosessi, jonka kaupunki lopulta vuonna 1782 hävisi hovioikeudessa.[10] Mattheiszenin jälkeläiset hallitsivat tilaa aina 1800-luvun alkuun.

7 Hindernäs nimeä käytettiin esim. kirkon kirjoissa 1870-luvulle asti. Niissä käytettiin myös nimeä Mejlands. Kiinteä muinaisjäännös on tuhoutunut Meilahden taidemuseon rakentamisen yhteydessä.
8 Törmä 2003, s. 9
9 Törmä 2003, s. 9
10 Törmä 2003, s. 9

S.K.№ 1/36

Meilahden tila Suomen suuriruhtinaskunnan aikana

Vuonna 1810 keisari nimitti Suomen kenraalikuvernööriksi baltiansaksalaista aatelia olevan kreivi Fabian Steinheilin. Hän valitsi Meilahden kesähuvilakseen ja asui siellä aluksi ehkä vuokralla, kunnes osti tilan vuonna 1823. Kreivi Steinheilin aikana tehdyistä rakennus- tai puutarhatöistä ei ole varmaa tietoa. Seitsemän vuoden omistusaikana hän ainakin olisi ehtinyt teettää omia muutoksia. Kerrotaan, että kumpareella oleva huvimaja (nykyään Tamminiemen puistossa) olisi Steinheilin rakennuttama ja C.L. Engelin suunnittelema. Jos se on Steinheilin ajalta, voidaan hyvällä syyllä olettaa kenraalikuvernöörin kääntyneen perheystävänsä Engelin puoleen, joka lisäksi oli hänen yhteistyöhenkilönsä uuden pääkaupungin suunnittelutyössä. Suunnittelihan Engel myös Steinheilin suvun omistaman Saarelan kartanon Viipurin maalaiskunnassa. Huvimajan valmistuessa on puutarhan muunkin osan täytynyt olla omistajan asemaa vastaavassa edustavassa kunnossa. Vuonna 1830 Steinheilinin kerrotaan asettuneen kokonaan asumaan Meilahteen, jossa hän seuraavana vuonna kuoli. Tilan perivät hänen tyttärensä Helena ja tämän puoliso Alexander Steven-Steinheil.

Helsingissä 1830–40-luvulla vallinnut seuraelämän kukoistusaika heijastui myös Meilahteen. Uuden pääkaupungin nuori kulttuurielämä toi ylhäisiä kylpylävieraita Pietarista, mikä puolestaan vaikutti moniin uudistuksiin kaupungissa. Meilahden puistosta tuli yksi aikalaiskertomuksissa ylistetty porvariston vierailukohde. Kreivi Vladimir Musin-Puškin ja kreivitär Emilie, joka oli Aurora Stjernvallin (myöhemmin Karamzinin) sisar, muuttivat Meilahteen vuonna 1840.[11] August Ramsay on kuvannut kreivittären siellä järjestämää puutarhajuhlaa, "Venetsialaista iltaa" (fête vénitienne) kesällä 1840 Helsingin kaikkien aikojen loistavimmaksi yksityisten järjestämäksi juhlaksi. Pietarista tuotu mustalaisorkesteri soitti leiriksi lavastetulla tekosaarella palmujen katveessa, ilotulitus, värilliset lyhdyt ja soihdut valaisivat koko Pikku Huopalahden tienoon, ja ylhäiset vieraat parveilivat naamioituina puistossa nykyisen Seurasaarensillan ja tilan päärakennuksen välisellä alueella. Nurmikoille oli levitetty pellavalakanoita, jotta daamien pitkien iltapukujen helmat pysyisivät puhtaina.[12]

"Tämä on kuin satumaa, tuntematon seutu, joka usein palaa ajatuksiin kun on tullut tuntemaan sen suloisen, surumielisen kauneuden. Itse tulen aina muistamaan Stansvikin metsät, Meilahden yksinäiset rannat, Träskändan vehreät puutarhat.." kirjoittaa ranskalainen Xavier Marmier matkastaan Suomessa ja Helsingissä vuonna 1842. Samat muistot korostuvat toisaalla runomuodossa kirjeessä ystävälle: *"Ja ennen kaikkea saamme vielä kerran nähdä / Stansvikin, jossa illalla vaellan haaveksien, / Träskändan, jota kaunistaa aamuruskon säde, / Meilahden, joka karkottaa kauas sydämen synkät murheet."* [13]

11 Ilander, K., 2011.
12 Ramsay 1904–1907.
13 Marmier s. 170.

Lisbeth ja Birgit Nissen kiipeävät kartanon huvimajalle (nyk. Tamminiemen puutarhassa) noin 1907. MV

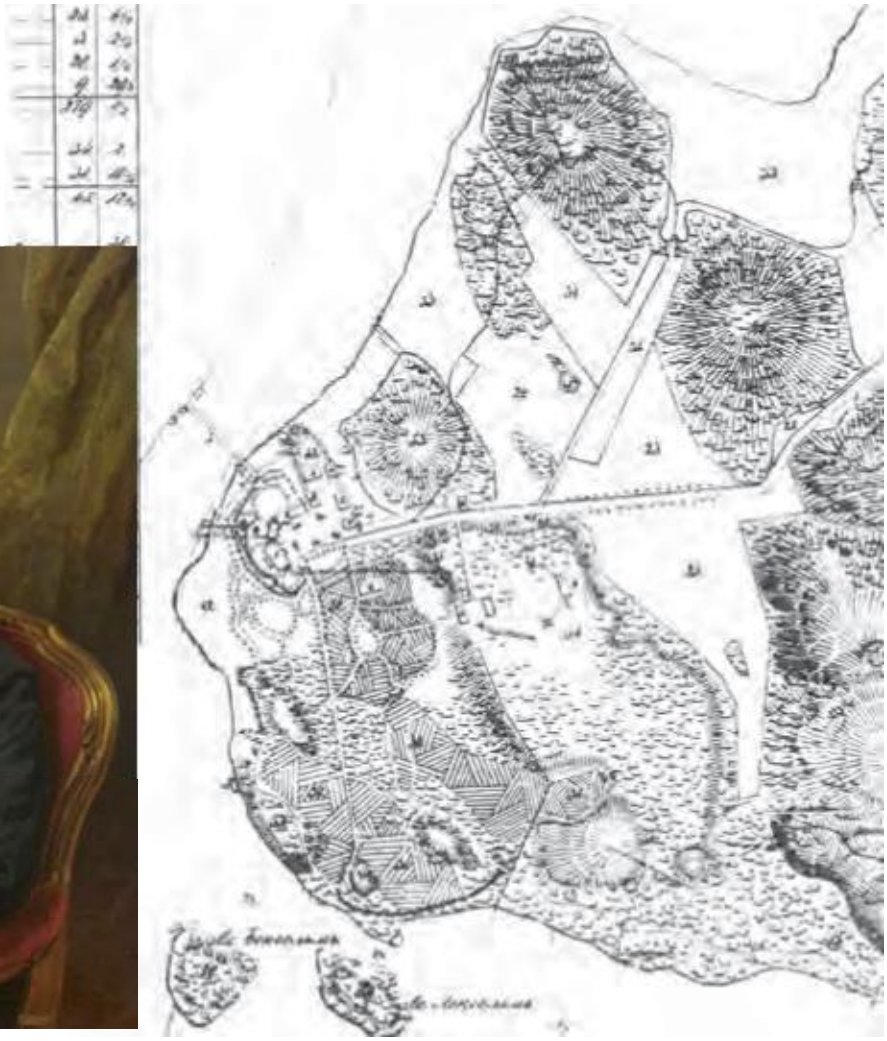

Vas. Kreivitär Emilie Musina-Puškina, o.s. Stjernvall (1811–1846). Valokuva Janne Mäkinen / Ateneum, VTM. Oik. Kreivi Vladimir Musin-Puškin (1798–1854) Karl Pavlovich Briullovin maalaamana / Jaroslavin taidemuseo

Kreivi Kušelev-Bezborodko taitelija Franz Krugerin maalaamana 1850. Kreivitär Musina-Puškinan kokoelma, Eremitaasi.

Ote Kušelev-Bezborodkon kanssa käydyn kaupanteon yhteydessä laadistusta Meilahden suunnittelukartasta vuodelta 1847. Karttoja on kaksi. Tämä esittänee uuden omistajan teettämiä uudistuksia, kuten mm. päärakennuksen viereen rakennetun tanssisalirakennuksen sekä pihapiiriä rajaavan aidan. /KA

Vuodesta 1847 tilan omisti kreivi Alexandr Kušelev-Bezborodko (1800–1855), jota suomalaisessa lehdistössä kuvataan suunnattoman rikkaaksi mieheksi. Meilahteen hän ihastui viimeistään asuessaan muutaman viikon Helsingin Kaivopuistossa kesällä 1847.[14] Samalta kaupantekovuodelta on peräisin kaksi lähes identtistä karttaa, joista toiseen on merkitty hänen aikanaan rakennettu kivirakennus päärakennuksen viereen sekä pihapiirin aitaaminen. Karttaan lyijykynällä tehtyjen muutosmerkintöjen ajoittaminen on hankalaa, sillä siihen on myös luonnosteltu myöhemmän huvilakauden palstarajauksia, uimahuoneita yms. Näiden kahden karttadokumentin perusteella ei myöskään voi vetää johtopäätöksiä Meilahden puiston asusta ennen Kušelev-Bezborodkon kautta. Morgonbladetin kirjoituksesta voi tulkita, että uusi omistaja jo olisi tehnyt kunnostustöitä alueella. Ainakin kivinen tanssisali ja laivalaituri Munkkiniemen sillan kupeessa tiedetään hänen rakennuttamikseen. Kušelev-Bezborodko oleskeli Meilahdessa vain harvoin, ja kerrotaan hänen tarkoituksenaan nimenomaan olleen kartanon laajan promenadipuiston avaaminen yleiseen käyttöön. Puistojen rakentamiselle yleiseen käyttöön löytyy esikuvia juuri tuon ajan Venäjän aateliston piiristä.[15] Meilahden tilan puistosta ja rantamaisemista muodostui kaupunkilaisten keskuudessa suosittu kesäviikonloppujen retkikohde. Laivayhteyksistä sinne ilmoitettiin sanomalehdissä. Tilanhoitaja, joka oli suomalainen, vastasi yleisön käyttöön annetuista tiloista kuten ravintolasta. Tällä tarkoitettiin ilmeiseti tanssisalirakennusta.

Alexandr Kušelev-Bezborodko kutsuttiin Suomen Ritarihuoneen jäseneksi vuonna 1851. Kreivin kuoleman jälkeen 1855 tilan omisti hänen poikansa Grigori (1832–1870). Kun Helsingin kiinnostavuus venäläisen ylhäisön keskuudessa hiipui Krimin sodan ja uuden keisarin kumoaman matkustuskiellon myötä 1850-luvulla, päättyi venäläisten kiinnostus Helsingin huvilaelämää kohtaan.

Meilahti vuokrattiin viljelytilaksi, mutta puisto ja rannat olivat edelleen kaupunkilaisten käytössä[16], kunnes tila vuoden 1865 lopussa myytiin kapteeni Gustaf Magnus Leonard Jägerskiöldille 12000 ruplalla.[17] Hän oli Munkkiniemen kartanon omistajan A. E. Ramsayn vävy. Omistuskaudellaan Jägerskiöld kohensi tilan taloutta, puutarhaa ja rakennuksia mm. vuokraamalla kolme huvilapaikkaa, nykyisen Toivolan ja Bergvikin sekä Rajasaaren pohjoisosan. Jägerskiöldin kuoltua 1871 Helsingin kaupunki osti tilan 60 000 markan kauppahinnalla.

14 Morgonbladet 19.8.1847. Lehtikirjoituksessa kerrotaan uudesta omistajasta ja hänen aikeistaan.

15 Gröing, Gert, Kireewskij im Himmel, Die Gartenkunst 1/2013

16 Ilmoituksia huviretkistä Meilahteen oli vielä vuonna 1864, esimerkiksi Helsingfors Dagblad 10.6.1864

17 Hufvudstadsbladet 21.12.1865

Meilahden eteläniemen huvilapalstat vuoden 1890 kartassa. HKA

Ehdotus Meilahden länsiniemen huvilapalstajaoksi vuodelta 1890. HKA

4. Meilahden huvila-alueen synty

Meilahden tilan siirtyessä kaupungin omistukseen vuonna 1871 Toivola ja Bergvik (Lilla Fiskarviken) olivat jo käytössä.

Kaupunki aloitti välittömästi eteläniemen jaon tarjotakseen palstoja vuokralle, mutta kysyntä jäi vähäiseksi ja vain palsta nro 1, Bjälbo saatiin vuokratuksi. Jo ennestään vuokralla olleiden Toivolan ja Bergvikin omistajien kanssa kaupunki solmi omat vuokrasopimukset. Muu Meilahden tilaan kuuluneesta alueesta vuokrattiin eversti, myöhemmin valtioneuvos, Valfrid Spårelle.[18] Spåre, joka tiettävästi ei itse asunut kuin ajoittain Meilahdessa, vuokrasi rakennuksia eteenpäin ja luopui tilan vuokraamisesta vuonna 1884. Tämän jälkeen kaupunki ryhtyi uudelleen palstoittamaan eteläniemeä, ja huutokaupoissa saatiinkin palstat 5–8 vuokratuiksi kesähuviloita varten.

Muun tilan vuokrasi lehtori J. M. Gadd, joka jatkoi tilan viljelyä. Gaddin ehdotti Seurasaaren erottamista hänen vuokratilastaan. Ensin kaupunki aikoi jakaa saaren huvilapalstoiksi, mutta päätti sitten vuokrata sen Anniskeluyhtiölle, joka perusti saarelle kansanpuiston. Seurasaaren kansanpuisto oli valmiina avattavaksi yleisölle kesällä 1889. Lehtori Gaddin luovuttua vuokraamastaan Meilahdesta, kaupunki ryhtyi vuonna 1892 jakamaan länsiosan muutkin rakennuskelpoiset maat huvilapalstoiksi. Silloin syntyivät huvilapalstat 11–21. Kaupunki vuokrasi pohjoisosan viljelymaat puutarhayhdistykselle Finska trädgårdsföreningen. Osa peltoaloista liitettiin huvilapalstoihin, joiden viljelykelpoiset osat alussa vuokrattiin puutarhuri Sundsténille, samoin kuin tilan pellot Tammeniementien itäpuolisessa laaksossa.

Pikku Huopalahden rannalta palstoitettiin lisää huvilapalstoja vuonna 1900. Samana vuonna muodostettiin myös Pukkisaaret (Läntinen ja Itäinen Pukkisaari) omaksi huvilapalstakseen 27, joka noin 1920 jaettiin palstoiksi 27a ja 27b.

Viimeiset huvilapalstat syntyivät ns. Källarbacken-nimiselle mäelle vuonna 1909 puutarhayhdistyksen luovuttua vuokraamistaan pelloista ja talousrakennuksista mäellä.[19] Nämä Heikinniementien varren huvilat rakennettiin alusta alkaen ympärivuotista asumista varten. Myös monia vanhempia huviloita oli sitä ennen otettu ympärivuotiseen käyttöön, esimerkiksi Furunäs (nro 11).

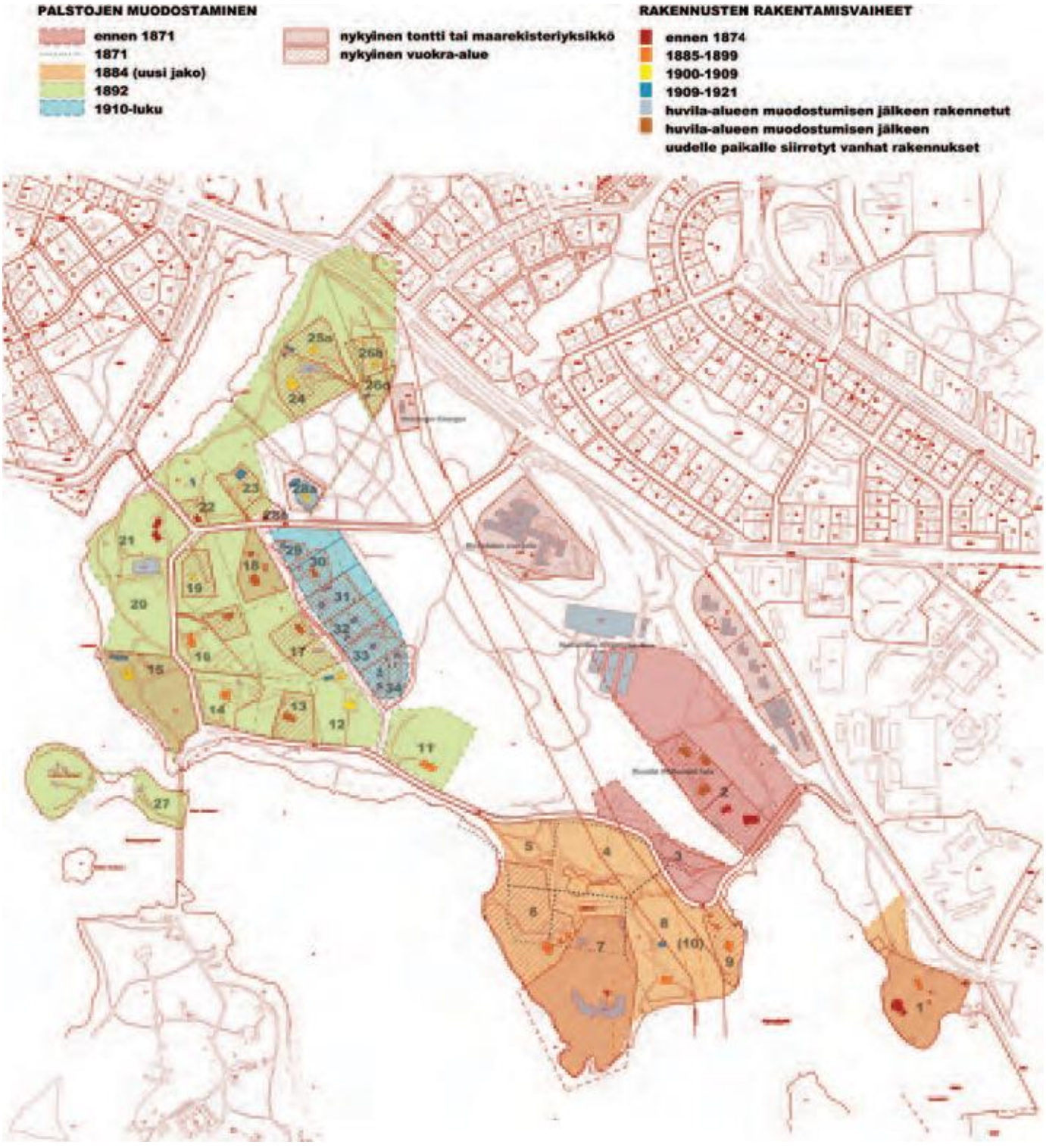
Kiinteistöyhtiö G.M.Steniuksen perustaman Munkkiniemen huvilayhdyskunnan raitiotien valmistuminen 1914 paransi liikenneyhteyksiä Läntiseltä viertotieltä (Mannerheimintieltä) Meilahteen. Tällä oli oma vaikutuksensa ympärivuotisen asumisen houkuttelevuuteen.

18 Mannila 2003.

19 mm. Veckobladet. 27.11.1909.

Kartta Meilahden huvila-alueesta vuodelta 1907. HKA

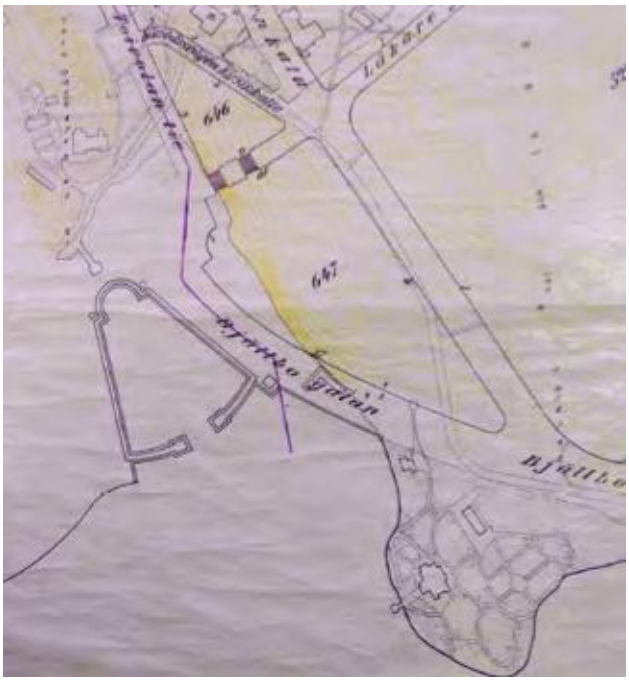

Meilahden huvila-alueen palstojen muodostuminen 1860-luvulta lähtien ja nykyiset määräalat

Yllä: Birger Brunilan ehdotus eteläniemen palstoittamiseksi vuodelta 1921. HKA
Yllä oikealla: Birger Brunilan ehdotus puistoalueeksi Meilahteen (ja huvilapalstoiksi) vuodelta 1920. HKA
Keskikuva oikealla: Helsingin kaupungin laatima kartta vuodelta 1929. HKA
Alin oikealla: ote ehdotuksesta Humallahden katujärjestelyiksi vuodelta 1920. HKA

Meilahden huvilaympäristöä uhkasi muutos vuosisadan vaihteen jälkeen, kun liike- ja virkamiehistä koostuva ryhmä ryhtyi ajamaan uudentyyppistä huvilayhdyskuntaa Meilahden alueelle. Kaupunki ei katsonut mahdolliseksi suunnitella uutta kaupunginosaa Helsingin pitäjän maille ja hanke raukesi. Meilahti liitettiin Helsingin kaupunkiin vuonna 1906.

Kaupunki ryhtyi sittemmin itse etsimään Meilahdelle tiiviimpää huvilayhdyskuntarakennetta puistoineen. Birger Brunilan kaavaehdotukset vuosilta 1920–1921 eivät kuitenkaan johtaneet muutoksiin. Kaavassa ehdotettu liikenneratkaisu ja monumentaalinen rantarakentaminen Humallahden pohjukassa jäivät vuosikymmeneksi kaupungin karttoihin, mutta lopulta tämäkin jäi toteutumatta.

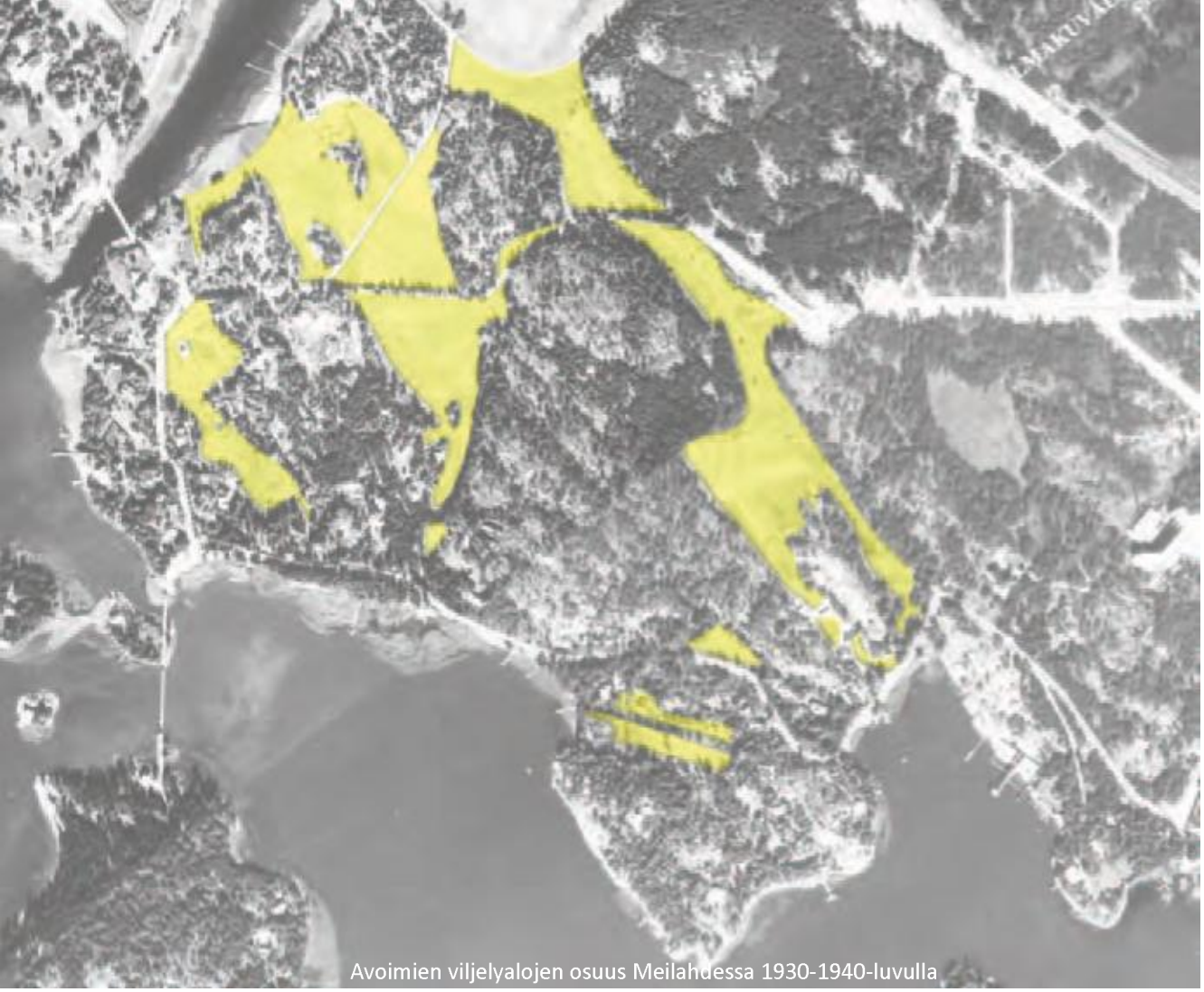
Vuonna 1955 vahvistetussa asemakaavassa Meilahden huvila-alue määriteltiin puistoksi, jonka osalle voidaan rakentaa julkisia rakennuksia. Kaavalla oli vaikutuksia vuokrasopimuksiin. 1957 päättyneitä vuokrasopimuksia jatkettiin vain vuoteen 1965. Vuokra-alueiden järjestelylailla (218/1962 ja lain muutos 844/1970) pyrittiin määräämään toimenpiteistä kunnan tarvitessa vuokraamiaan alueita omiin tarkoituksiinsa. Kunnalla oli lunastusvelvollisuus rakennuksiin, mikäli vuokramiehen oli luovuttava palstasta. Jos kunta sopimuskauden päätyessä ei tarvinnut aluetta, vuokrasoppimusta oli jatkettava 50 vuodella. Yhtä lukuun ottamatta Meilahden vuokralaiset anoivat jatkoa vuonna 1965 alkaneessa järjestelytoimituksessa. Kaikkia anomuksia ei hyväksytty ja järjestelytoimituksesta kiisteltiin 1970-luvun alussa aina korkeimpaan oikeuteen asti. Toimituksen aikaisessa epävarmuudessa huvilarakennukset saivat rapistua ja kaupunki lunasti 16 huvilaa. Julkisen rakentamisen suunnitelmista luovuttiin mutta kaupunki pohti edelleen alueen kehitysvaihtoehtoja. 1970-luvun lopulla 16 huvilaa oli yksityisomistuksessa ja osa kaupungin lunastamista huviloista oli vuokralla .[20]

20 KSV 1977. s. 6-9.

5. Meilahden yleiset alueet

Etualalla huvilapalstojen vijelyalaa, valok. Christer Sundellin perhealbumista

Avoimien viljelyalojen osuus Meilahdessa 1930-1940-luvulla

Avoimien viljelyalojen tai puistotilojen osuus Meilahdessa 2010-luvulla

5.1 Viljelymaat

Meilahden metsäisten kallioselänteiden väliin jäävät laaksot ovat vuosisatoja olleet viljelyksessä, ja viljely on jatkunut lähes keskeytyksettä huvilakaudellakin aina 1950-luvulle asti. Maiseman nykyinen ilme on tulos 1950-luvun jäkeisestä umpeenkasvun ja metsittymisen kehityksestä. Ainoita avoimena pysyneitä alueita ovat palstaviljelyalue, kaupungin arboretumin nurmiaukiot, liikuntapuisto sekä Maila Talvion puisto.

Varhaisimmat kartat osoittavat länsiosan viljelykelpoisten maiden olleen viljelykseen tai laiduntamiseen raivattuja viimeistään 1600-luvulla. Peltoviljely lienee alkanut jo ensimmäisen kiinteän asutuksen aikoihin. Varhaisin maininta maatilasta Hindersnäsin eli Hinderikesnessin kylässä on vuodelta 1476.[21]

1600-luvun puolivälin jälkeen Meilahden tilan laaksoja ja ehkä metsiäkin lienee käytetty myös laidunmaana, sillä Kristiina-kuningatar oli luovuttanut Meilahden tilan maa-alueet, kuten monia muitakin alueita, kaupunkilaisille vapaasti nautittaviksi.[22]

Verotusta varten tehdyssä jakokartassa vuodelta 1767 näkyvät Meilahden ”kotipellot” ja ulkopellot, jotka karttamerkinnöissä on merkitty laadultaan heikommiksi ”hiekkapelloiksi”. Rantavyöhykkeet olivat niittyjä.[23] Meilahden itäosan laaksot olivat 1700-luvun jakokartojen mukaan vielä raivaamatta.

1800-luvulle tultaessa peltoviljely oli laajentunut Meilahden itäosaan käsittäen nyt myös Toivolan laakson ja nykyisen Maila Talvion puiston tilukset. Kartanon pellot olivat noihin aikoihin tilanhoitajan käsissä tai osaksi mahdollisesti vuokrattuina, kunnes Helsingin osti maat ja V. Spåren vuokrasopimus länsiosasta päättyi. Vuosisadan lopussa viljelykset vuokrattiin puutarhuri Sundsténille ja Finska Trädgårdsföreningenille. Entisillä pelloilla viljeltiin nyt vihanneksia, juureksia ja taimituotteita kosteampien rantavyöhykkeiden ollessa edelleen laidunmaita.

Kartanon pelloista kauppapuutarhaksi

1800-luvun viimeinen neljännes oli Suomessa puutarhatalouden edistämisen aikaa, jolloin pääkaupunkiseudulla perustettiin useita kauppapuutarhoja ja puutarhayhdistyksiä.[24]

Kun kaupunki vuonna 1892 jakoi Meilahden länsiosan huvilatonteiksi, aktiivisen viljelyn jatkuminen katsottiin tarpeelliseksi. Finska Trädgårdsföreningenille vuokrattiin pohjoiset peltoalueet Meilahdentien molemmin puolin rantaa lukuun ottamatta. Vuokra-alueeseen kuului nykyisen Heikinniementien itäpuolella olevat viljelykset sekä Toivolan pellot idässä[25]. Vuokrasopimuksessa, johon liittyy kartta (Karta öfver Finska Trädgårds-föreningens område å lägenheten Mejlans 1892), on merkitty yhdistyksen lunastamat rakennukset: vanhempi asuinrakennus Meilahdentien varressa (nyk. nro 28b), navettarakennus, kellari, luhtiriihi sekä neljä latoa. Lisäksi yhdistykselle annettiin käyttöoikeus tallirakennukseen, vaunuliiteriin, varastorakennukseen, jääkellariin sekä yhteen asuinrakennukseen.

Yhdistyksen peltomaat salaojitettiin 1893, ja seuraavan vuoden syksyyn mennessä olivat taimiston perustustyöt lähes valmiit. Taimistossa kasvatettiin vuonna 1894 mm. satoja tuhansia kieloja ja parsantaimia, kymmeniätuhansia kokiranruusuja ja sorbus-kasveja sekä 108 000 kappaletta erilaisia koristepensaita. Lisäksi oli istutettu 12 000 lanttua ja 100 000 valkokaalia.[26]

Seuraavana vuonna puutarhayhdistyksen taimistolla ryhdyttiin myös puiden viljelyyn istuttamalla 3 300 vaahteran, tammen ja lehmuksen taimia sekä 4 250 hedelmäpuuta.[27]

Puutarhuri Fridolf Sundsténin kanssa tehtiin sopimus Pikku Huopalahden rantaniityistä, -pelloista sekä huvilapalstoista Heikinniementien ja Tamminiementien välissä, lukuun ottamatta palstaa numero 13.

Sundsténin viljelyksien keskus ja kauppapuutarha sijoittui Meilahden tilan vanhojen kasvihuoneiden ympäristöön. Finska trädgårdsodlarförbundet ja Helsingfors Trädgårdsgille teki kesäretken Meilahteen vuonna 1894 ja toteaa retkikertomuksessaan että: ”***vaikka kartanon maat olivat siirtyneet kaupungin omistukseen ja vaikka puiston hoitoa edellisinä vuosikymmeninä oli jokseenkin laiminlyöty, todetaan niiden lopulta päätyneen hyviin ja kokeneisiin käsiin***.”[28] Myös huvilapalstoihin liittyi viljelyalaa, enemmän tai vähemmän. Villa Nybacka ja Villa Tallbo jakoivat Orkolinnan ja Laaksolan kanssa nykyisen Maila Talvion puiston. Toivolan palstaan sisällytettiin osa nykyisen urheilukentän alueesta ja Heikinniementien pohjoispuolen palstoihin kuului aikanaan osa laakson peltoalasta.

Puutarhayhdistykset

Helsingfors Trädgårdsgillet perustettiin ensin nimellä Trädgårdsodlingens vänner vuonna 1887. Perustajajäsenistä tunnetuimmat ovat Mårten Gabriel Stenius ja Lapinlahden sairaalan ylilääkäri Thiodolf Saelan. Trädgårdsgillet järjesti aktiivisesti suurta kiinnostusta herättäviä puutarhanäyttelyitä sekä puutarharetkiä jäsenilleen.

Finska Trädgårdsföreningen -yhdistyksen (Osakeyhtiö Suomen Puutarhayhdistys Helsingissä) oli perustanut vuonna 1881 kauppaneuvos Henrik Borgström pitkien valmistelujen jälkeen. Muita perustajajäseniä olivat Toivolan omistaja Fredrik Rotkirch sekä Helsingin kaupunginpuutarhuri Svante Olsson.[29] Yhdistyksen tärkeimpiin saavutuksiin kuului Eläintarhan puutarhakoulun perustaminen (nyk. Helsingin talvipuutarhan paikalle). Meilahteen yhdistys perusti taimiston kaupungilta vuokraamalleen maalle. Omenapuiden eri lajikkeita olikin sittemmin myytävänä yhdistyksen taimistossa Meilahdessa.[30]

21 KSV 1977. s.1.
22 KSV 1977. s.1.
23 kartta vuodelta 1767, KA maanmittaushallituksen kartta-arkisto
24 Simonen. ss. 101–151.
25 Förslag till indelning af Mejlans vestraudde till bostadsvillor. Helsingfors stads byggnadskontor I September 1892. (Sinetti-karttarekisteri 9752_270_488_1-30.pdf); Silfverberg. s. 2.
26 HBL. 29.9.1894.
27 HBL. 20.9.1895.
28 Nya Pressen. 2.7.1894.
29 Simonen ss136-151
30 Esim. Päivälehti. 28.4.1903.

Helsingin kaupungin puutarhuri Sundsténille vuokraamat viljelyalat ja palstat merkittyinä vuonna 1892 tehdyn sopimuksen liitekarttaan / HMA

Palstojen 22-24 väliset pellot, taustalla kartanon päärakennus. Ote valokuvasta, Signe Brander 1908 / HKM

Puutarhayhdistys nautti julkista tukea Eläintarhan puutarhakoulun verukkeella. Yhdistyksen toimintaa ryhdyttiin arvostelemaan, kun katsottiin sen tosiasiassa keskittäneen saamansa tukivarat omiin kaupallisiin käyttötarkoituksiinsa ja siten uhkaavan erittäin kilpailukykyisenä kauppapuutarhana kaupungin oman taimiston kannattavuutta.[31] Vuonna 1906 yhdistys joutuikin arvostelun vuoksi taloudellisiin vaikeuksiin ja kaupunki lunasti siltä mm. Eläintarhan taimiston.[32] Epävarman tulevaisuuden takia puutarhayhdistys lopetti toimintansa vuonna 1907. Yhdistyksen sekä sen perustaman koulun viimeinen johtaja Carl Theodor Ward siirsi Meilahden taimiston Huopalahteen perustamansa kauppapuutarhan läheisyyteen.[33]

Puutarhuri Sundstén

Puutarhuri Fridolf Sundstén (1849–1908) oli yrittäjä, jonka Meilahdesta vuonna 1892 vuokraamat pellot sijaitsivat huvilapalstojen 12–18 keskelle jäävässä laaksossa entisillä kartanon viljelymailla sekä palstan 22 rannan puolella. Hän oli lunastanut kaupungilta kartanon entiset kasvihuoneet, jotka sijaitsivat tontilla 19 ja vuokrasi myöhemmin tontin 19 pellot vuonna 1897.[34] Kun palstat 12–19 tulivat vuokratuiksi huviloille 1890-luvun lopulla, Sundsténin vuokraama peltoala niiden välissä pieneni. Ehkä siitä syystä Sundstén alkoi viljellä vuoden 1897 kunnalliskertomuksen mukaan myös tontteja 22–26, jotka on merkittu hänelle jo 1892 tehdyn sopimuksen liitekartassa.

Palstalla 19 Sundstén piti 1900-luvun vaihteessa ennen Viola-huvilan rakentamista kauppapuutarhaa entisissä kartanon kasvihuoneissa. Rouva Lovisa Sundstén myi tuotteita torilla[35]. Fridolf Sundsténillä oli vielä 1890-luvulla Meilahden lisäksi kasvihuoneet koristekasvien viljelyä ja myyntiä varten Ratakadulla, missä kasvatettiin satoja ruusuja.[36] Vuokrasopimus Ratakadulla päättyi vuonna 1900 ja Meilahden puutarhan merkitys kasvoi.

Sundstén voitti Suomen ensimmäisessä yleisessä puutarhanäyttelyssä vuonna 1898 ensimmäisen palkinnolla kyökkikasveista, jotka oli todennäköisesti kasvatettu Meilahdessa. Lisäksi hänet palkittiin ruukuissa viljellyistä Chrysantemumista ja neilikasta.[37] Puutarhayhdistyksen näyttelyssä saadut palkinnot 1889 kertoo hänen harjoittaneen lehti- ja kukkakasvien viljelyä jo ennen Meilahteen tuloaan.[38]

Sundstén ei ollut suunnittelija, joten hänen nimensä ja kädenjälkensä ei ole jäänyt piirustuksiin. Mutta on hyvin todennäköistä, että Meilahden huviloiden puutarhat ovat saaneet ammattiohjausta alueella aktiivisesti toimineelta Sundsténilta.

Sundsténit asuivat itse Meilahdessa rakennuttamassaan huvilassa nro 16. Puutarhaviljely ja kauppapuutarhatoiminta jatkui Meilahdessa Fridolf Sundsténin kuolemaan asti, minkä jälkeen huvilapalsta siirtyi hänen perillisilleen. Puutarhamaat palstalla 19 ja kasvihuoneet siirtyivät puutarhuri Blomfeldille. Vuosien 1932 ja 1950 ilmakuvissa Sundsténin puutarhamaat ovat yhä viljelyssä.

31 Simonen. s. 119.
32 Vihreät sylit. Kaupunginpuutarha.
33 Simonen. s. 119.
34 KSV 1977; Hackzell. s. 298, s. 319.
35 Uusi Suometar. 30.10.1909
36 Esim. Helsingfors Aftonblad. 23.2.1895.
37 Päivälehti no 210A, 11.9.1898.
38 Päivän Uutiset 15.9.1889.

Meilahden viljelypalsta-alue kesällä 2012

Puutarhuri Albert Blomfeld

Puutarhuri Blomfeld osti huvilan nro 19 ja kauppapuutarhan F. Sundsténin perillisiltä vuonna 1909 jatkoi kauppapuutarhan liiketoimintaa Meilahdessa 1940-luvulle asti.

Yleiset viljelypalstat

Finska Trädgårdsföreningenin taimiston lopetettua toimintansa, alue oli yhdistyksellä vuokralla vielä pari vuotta, kunnes se vuonna 1909 pyysi saada luopua niiden vuokraamisesta ennen sopimuksen päättymistä 1922. Kaupunki katsoi järkeväksi palstoittaa alueen rakennuskelpoiset maat huvilatonteiksi, mutta jättää vähemmän sopivat entiset pellot viljelykäyttöön pieniksi palstoiksi jaettuina. Ne oli määrä tarjota vuokralle julkisessa huutokaupassa.[39]

Vuoden 1932 ilmakuvassa näkyy Meilahdentien eteläpuolen peltojen jako pieniksi palstalohkoiksi. Vähitellen niin kutsuttu siirtomaapuutarha ulottui Meilahdentien molemmille puolille. Kerrotaan että talvisotaa edeltävinä vuosina Aikalan jälkikasvu kävi siellä mansikkavarkaissa.[40] Meilahdentien pohjoispuolen viljelypalstajako näkyy vuoden 1950 ilmakuvassa.

Kun kaupungin arboretumia alettiin rakentaa vuoden 1966 jälkeen viljelylaakson pohjoisosaan, alueella toiminut palstaviljely lopetettiin.[41] Nykyiset viljelyspalstat Meilahdentien eteläpuolella kunnostettiin 1988 laaditun kehittämissuunnitelman mukaisesti.[42]

Hyötyviljely huvilatonteilla

Lähes kaikilla huviloilla oli 1900-luvun alkupuolella palstallaan omat hyötypuutarhansa. Toivolassa (huvila 2) puutarhaviljely sai erityistä huomiota alkuvuosikymmeninä. Toivolan kasvihuoneviljely oli aloitettu jo vuonna 1870 Fredrik Rotkirchin siirrettyä Talin kartanoon perustamansa kauppapuutarhan Toivolaan rakentamiinsa kasvihuoneisiin. Lasinalainen viljely jatkui palstalla pitkään 1910-luvulle asti kasvihuoneiden ollessa ajoittain vuokrattuina ulkopuolisille. Peltomaiden vihannesviljely jatkui 1950-luvulle asti, jolloin urheilukentän alue sekä nykyisen Maila Talvion puiston viljelykset (entiset Nybackan pellot) vielä olivat Toivolan asukkaiden vuokraamia. Huvilapalstojen Orkolinna (huvila 4), Laaksola (huvila 5) ja Tallbo (huvila 6) kasvimaat ja hedelmätarhat muodostivat yhtenäisen viljelymaiseman nykyisen Maila Talvion puiston paikalla. Huvilakohtaiset asemapiirrokset vahvistavat että omalla kasvimaalla oli tärkeä sija. Moni huvilanomistaja oli myös palkannut puutarhurin viljelmien ja koristepuutarhan hoitajaksi. Aikalassa (huvila 24) oli laaja hyötypuutarha, hedelmätarhoineen ja vihannesmaineen ja huvilan suuressa kasvihuoneessa kasvatettiin ruusujen lisäksi mm. viinirypäleitä.[43]

Heikinniementien pohjoispuolen uusiin huvilapalstoihin liitettiin myös peltoalaa viljelyksille. Uudet asukkaat hyödynsivät paikalla säilyneitä maakellareita. Huvilapalstalla 31 sijaitsevassa, alun perin Finska Trädgårdsföreningenin rakentamassa maakellarissa, säilytettiin naapurustonkin satoa.[44] Huvilapalstalla 34 olevaa suurta kartanonaikaista maakellaria käytettiin myöhemmin autotallina, johon mahtui ajamaan jopa kuormaautolla.[45] Furunäsin (huvila 11) pihapiirin yläpuolella, jyrkässä rinteessä on oma maakellari, jonka käyttöä ei ole selvitetty tarkemmin. Sota-aikana hyötyviljelyn merkitys korostui ja myös eläinten pito huviloilla oli yleistä.[46]

39 Kunnalliskertomus 1909.
40 Hackzell. s. 331; KSV.
41 KSV 1977. s. 3.
42 KSV 1988. Ss.. 58–59.
43 Valokuvat ja kartat; Hackzell. s.329.
44 Sijaitsi Finska Trädgårdsföreningenin vuokra-alueella
45 Hackzell. s. 305; KSV. s. 91.
46 Hackzell. s. 306.

Yllä: Pikku Huopalahden rantavyöhykkeet olivat laidunmaita Finska Trädgårdsföreningenin aikana ja vielä sen jälkeenkin. Ote valokuvasta, Signe Brander 1908 / HKM.
Vas: Ilmakuva vuodelta 1932. Kaupunkimittaus.

Viereinen sivu
ylh. vas: Pikku Huopalahden ruopattua ruovikkorantaa Aikalan kohdalla Signe Brander 1908. HKM
ylh.oik. Laaksolan rantasauna, uimahuone ja laituri. MV

alh. vas. Pikku Huopalahden Ruovikon keruuta rakennusmateriaaliksi 1930-luvulla, valok. Grünberg / MV
alh. oik.: Alkukesän ruovikkoa ja alkavaa rantalepikon laajentumista

5.2 Rannat ja vesialueet

Meilahteen kuuluneen Seurasaarenselän kalarikkailla vesillä lienee harjoitettu kalastusta aina asutuksen varhaisista ajoista lähtien. Humallahti on vanhojen karttojen mukaan ollut nimeltään Lilla Fiskarviken. Historiakirjoituksissa on maininta Seurasaaressa asuneesta kalastajaperheestä ja karttatietojen mukaan kalastajia asui muuallakin kartanon mailla.

Rantojen käyttö on muuttunut tuntuvasti Meilahden tilan ajoilta. On luonnollista, että Munkkiniemen puoleisia alavia rantavyöhykkeitä ja vesijättömaita hyödynnettiin tehokkaamman karjatalouden aikoina karjalaitumina. 1760-luvulla suoritettun jakotoimituksen pöytäkirjan perusteella laidunmaata oli hyvin rajoitetusti tilan tarpeisiin nähden, sillä Helsingin kaupungille ei omistuskiistojen aikana tiedustelusta huolimatta myönnetty oikeutta osoittaa osaa niityistä kaupunkilaisten laidunmaiksi. Laiduntamisen vaikutus Meilahden maisemakuvaan on ollut merkittävä. Sen ansiosta rantakasvillisuus pysyi lyhyenä ja kulttuurimaisema sai puistomaiset piirteet.

Myöhemmin, laiduntamisen lakattua, rantaruovikkoa on ilmeisesti myös hyödynnetty rakennusmateriaalina. Mutta 1930-luvun valokuvadokumenteissa voi myös olla kysymys demonstraatiotapahtuma ruovikon hyödyistä (ks. viereisen sivun kuva).

Meilahden rantamaisemat muuttuivat 1800-luvulla hyödyn maisemasta yhä enemmän huvin maisemaksi. Peltoviljelyyn tai laitunkäyttöön nämä muutokset eivät juurikaan vaikuutaneet muutoin kuin siellä, missä kartanopuisto laajeni entisille kotipelloille.

Huvilapalstoituksen myötä rantojen käyttö muuttui. Osa säilyi yleisessä käytössä, osa palstoista ulottui rantaan asti.

Uimahuoneet ja laiturit

Porvariston huvilakulttuuriin kuului yleisesti laiturin päässä oleva tyyliltään koristeellinen uimahuone. Niiden alkuperäinen idea oli uiminen suojatussa altaassa. Sisätilassa sekä riisuuduttiin, peseydyttiin että oltiin vedessä. Pienenkin uimahuoneen keskellä saattoi olla allas tai lautasumppu, jossa kastauduttiin. Myöhemmin näiden merkitys peseytymistilana väheni ja uimahuoneilla tarkoitettiin lähinnä pukuhuoneita josta päästiin suoraan joko suoraan tai lautasumpun kautta uimaan.

Zettergrenin suunnittelema uimahuone ja laituri huvilalle nro 12 Ljungmo,1901 /HMA

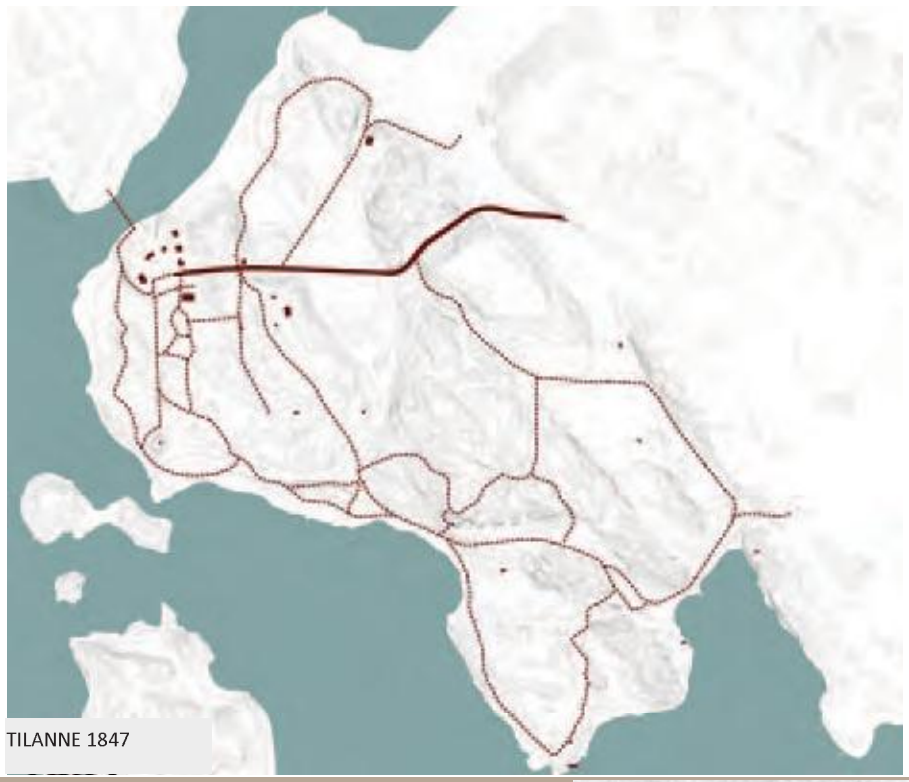
Meilahden huvilapalstoituksessa ilman rantaosuutta jääneille huviloille kaupunki tarjosi mahdollisuuden rakentaa uimahuoneensa läheiselle yleiselle rannalle. Suunnitelmat oli hyväksytettävä Helsingin kaupungilla aivan kuin kuin rakennuksien ja palstan järjestelyjen suunnitelmat. Tällaisia uimahuoneita oli Meilahden yleisillä rannoilla vuoden 1936 kartan mukaan vielä seitsemän. Veden laadun heikkeneminen vähensi vähitellen uimahuoneiden käyttöä. Huvilanomistajat ryhtyivät luopumaan näistä yleisille rannoille rakentamistaan ja paljon kunnossapitoa vaativista uimahuoneista. Kun rantojen käyttö julkisena virkistysalueena samalla yleisesti korostui, ei näillä huvilakulttuurin usein koristeellisillakaan rantarakenteilla enää ollut puoltajaa. Uimahuoneet rapistuivat ja vain vankemmin rakennetut luonnonkivipenkereet ovat säilyneet veden rajassa. Rantaan asti ulottuvien huvilapalstojen uimahuoneista ovat säilyneet Mäntyniemen, entisen Villa Nybackan sekä Kesärannan, entisen Bjälbon, uimahuone.

Meilahden yleiset rannat vetivät puoleensa huvila-asukkaita myös yhteisiin tapahtumiin. Elokuussa 1908 ja ehkä muinakin vuosina huvilan asukkaat järjestivät yhteisiä ”venetsialaisia iltoja” Seurasaaren vesillä, luultavasti kreivi Musin-Puškinin vuoden 1840 maineikkaiden juhlien innoittamana. “*Noin kaksikymmentä juhlavasti koristeltua venekuntaa ja niissä värikkäisiin japanilaisiin, kiinalaisiin ja muihin itämaisiin asuihin pukeutuneet juhlijat viirein, lipuin, värilyhdyin ja Bengalin soihduin elävöittivät lahden selkää. Myös tie Meilahden sillalle ja Furunäsin edessä oli koristeltu värikkäillä lyhdyillä. Musiikkia ja iloa kuului veneistä ja ilta päättyi loistavaan ilotulitukseen. Hauskuuden järjestäjiä olivat neiti Ellen Bask ja neiti Blom.*”[47]

Juhlimismuoto on saanut alkunsa 1700-luvun Venetsiassa, josta se on tullut Ranskan hoviin ja sieltä puolestaan Pietariin, jossa kuuluisimmat ilotulitusjuhlat järjestettiin vuosittain Pietarhovissa. Venäjän kesäpalatseissa nämä juhlat saavuttivat erityisen suosion 1800-luvulla ja ympäristön asukkailla oli mahdollisuus päästä katsojiksi mukaan.[48] Suomessa perinnettä on muokattu ja ylläpidetty Pohjanmaan kesähuvila-alueilla.

47 Hufvudstadsbladet 13.8.1908

48 Die Gartenkunst 2/2013, Gartenkultur in Russland

TILANNE 1847

-

Viereinen kuva: Näkymä Meilahdesta Munkkiniemen kartanolle vuonna 1859. Silta rakennettiin ennen Krimin sotaa. C.A.Hårdh. HKM

5.3 Tiestö ja sillat

Meilahden tiestö on syntynyt historiassa vaiheittain kartanon rakentamisen ja viljelyn laajentumisen myötä. Munkkiniemen rajankäynnin kartassa vuodelta 1701 päärakennuksen paikka on esitetty, mutta ei tiestöä. Tie Läntiselle viertotielle on tuolloin täytynyt olla jo olemassa, olihan kyseessä tärkeä maayhteys muualle vesireittien lisäksi. Samassa kartassa Läntinen viertotiekin erottuu vain lyijykynähahmotelmana. Meilahden tieyhteys on esitetty Pikku Huopalahden kylän metsämaita koskevassa isojakokartassa vuodelta 1775. Siinä tie noudattaa osittain nykyistä Meilahdentietä, mutta on esitetty kiertämään alavan peltolaakson etelästä.[49] Suora linjaus pellon halki koilliseen voi olla vanhaa perua, mutta vasta 1800-luvun uudistuksissa tästä tuli tilakeskukselle johtava koivujen reunustama puukuja. Sellaisena se näkyy vuoden 1847 kartassa.

Kun Meilahti 1800-luvulla kehittyi maatilasta suurruhtinaskunnan uuden pääkaupungin porvariston kesänviettopaikaksi, tarvittiin parempia maayhteyksiä kaupungin suuntaan. Yhteystarve koski myös Munkkiniemen kartanoa, jonka uusi omistaja vuodesta 1837 oli Anders Edvard Ramsay. Hänen ensimmäisiä hankkeitaan oli rakennuttaa silta Pikku Huopalahden yli Meilahteen. Puurakenteinen, kapea kaarisilta asettui Munkkiniemen kartanopuiston keskikäytävän suuntaisesti salmen yli, jolloin se myös korosti vanhan päärakennuksen maisemallista asemaa. Näin vahvistui myös näiden kahden keskuksen historiallisesti läheinen yhteys. Koska kapea silta ei kestänyt hevosvaunuja, rakennettiin Meilahden puolelle vaunuvaja, jonne hevoset talutettiin sillan yli. Itämaisen sodan aikana (1853–1856) tieyhteyden merkitys Lauttasaareen johtavalle sotilastielle kasvoi ja vanhan sillan paikalle rakennettiin kestävämpi puusilta. Se palveli Munkkiniemen kartanon tarpeita aina kaupungin omistuskauteen asti.

Meilahden vanhojen pelto- ja tilusteiden rinnalle tulivat 1800-luvulla puisto- ja rantapromenadit sekä ratsastustiet. Ehkä ensin kenraalikuvernööri Steinheilin aikana, sitten Musin-Puškinin aikana, jolloin oletetaan puistotöiden olleen jo aika pitkälle vietyjä. Vuoden 1847 jälkeen, Kreivi Kušelev-Bezborodkon aikana, tie- ja polkuverkostoa täydennettiin. Meilahti oli tuohon aikaan suosittu kaupunkilaisten huviretkien kohde. Sinne tultiin hevosrattailla tai ratsain nykyisen Seurasaarentien kohdalla ollutta kapeaa tietä pitkin.

49 Charta öfver Andra Delen af Lillhoplax Bys Skog uti Nylands Borgo Härad och Helsinge Socken författad år 1775 af Clas G Nording /HKA

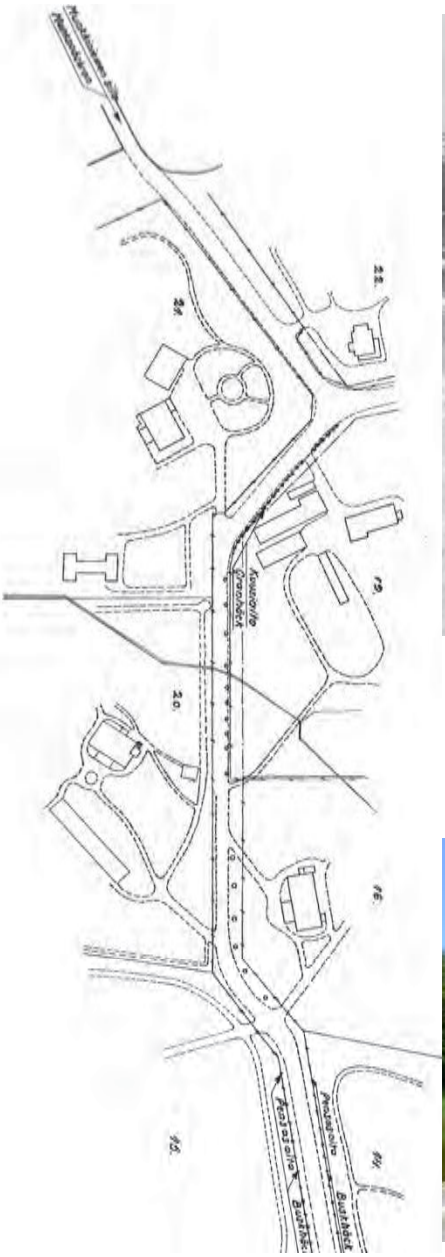
viereinen kuva: Levennetty Seurasaarentie Humallahden rannassa Toivolan edessä 1890-luvulla. MV

alla: Meilahdentien koivukujanne 1920-luvulla. Näkymä lounaaseen. HKM

Meilahden siirryttyä Helsingin kaupungin omistukseen, huvilakauden synty ja Seurasaaren kansanpuiston perustaminen merkitsi myös parempia teitä. Huvilat 2 (Villa Toivola) ja 3 (Bergvik) olivat jo valmistuneet ennen kaupungin omistuskautta, joten palstojen rajat tuli huomioida tielinjauksessa. Seurasaarensilta rakennettiin 1892, ja kaksi vuotta myöhemmin saatiin Seurasaarentien levennystyöt valmiiksi. Toivolan alapuolella tuloksena oli tiepenkereen korotus huolella ladotun luonnonkivimuurin varaan (ks. valokuva yllä). Toivolan jälkeen tie tekee jyrkän mutkan kiertäessään Bergvikin huvilapalstan puutarhan.

Meilahden tilakeskuksen ja kartanopuiston jakaminen huvilapalstoiksi edellytti uusia tieyhteyksiä ja sen myötä suuria muutoksia. Laajan puiston taiteellisessa mielessä keskeisestä aiheesta, eli Aurinkokukkulan huvimajalle johtaneesta puistoakselista, erotettiin yli puolet ajotieksi. Rannanpuoleinen puisto jaettiin huvilapalstoiksi. Tien toiselle puolelle jäivät kartanon vanhat kasvihuoneet, kasviviljelykset, eläinaitaukset sekä tilakeskuksen sivurakennukset. Tielinjaus ja sitä edeltäneet puistokäytävät näkyvät vuoden 1892 palstanjakokartassa. Kartassa näkyy myös uusi suoristettu tielinjaus Munkkiniemen vanhalle sillalle. Tämä puusilta oli vuosikymmeniä ainoa tieyhteys Helsingin maalaiskuntaan kuuluneelle Munkkiniemen puolelle.

Munkkiniemen raitiotie 1934. Radan vasemmalla puolella Pikku-Huopalahden rantaa, oikealla Johannesbergin kalliorinnettä. Pietinen / MV

Vas. Tamminiementien suunnitelma ja palstojen rajaus 1931 HKR arkisto

Alla: Meilahden silta Munkkinemen suunnasta kuvattuna 2012

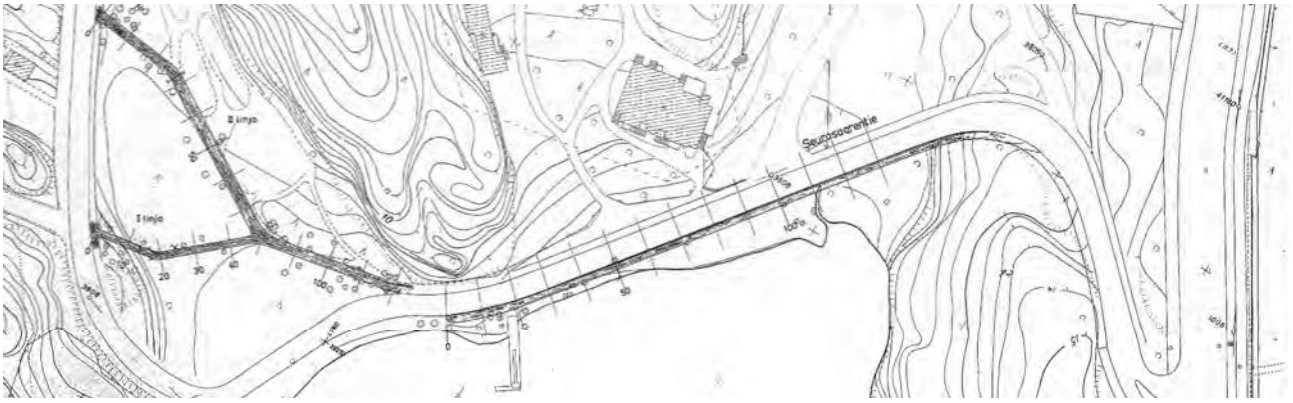
Kauppapuutarhuri Mårten Gabriel Stenius, joka oli vuonna 1886 ostanut Backaksen tilan Pikku Huopalahden länsirannalta ja perustanut Ab. M. G. Steniuksen kiinteistöyhtiön, osti vuonna 1910 Munkkiniemen kartanon maat. Stenius hankki samana vuonna toimiluvan raitiotien rakentamiseksi Munkkiniemeen. Munkkiniemen sen aikaisiin suunnitelmiin, eli Eliel Saariselta tilattuun Munkkiniemi–Haaga suunnitelmaan, soveltui paremmin sijoittaa uusi siltayhteys pohjoisemmaksi. Uusi raitiotiesilta valmistui Johannesbergin huviloiden pohjoispuolelle 1914, nykyisen Paciuksenkadun paikalle. Mutta kasvavalle ajoneuvoliikenteelle Meilahden puusilta jäi ainoaksi yhteydeksi Pikku Huopalahden yli länteen, aina kunnes jo vuoden 1925 asemakaavaan sisältynyt Paciuksenkatu ja uusi silta Munkkiniemeen toteutui. Kaupungin kantakartassa 1936 silta ja Paciuksenkatu on jo esitetty, mutta ne valmistuivat vasta sodan jälkeen 1951. Puusilta jouduttiin korjaamaan perusteellisesti sitä ennen 1946–1947.[50] Kuusi- ja Lehtisaaren rakentuminen sekä ennen kaikkea Espoon eteläosan väkiluvun kasvu ovat kasvattaneet liikenteen määrää ja sen myötä kasvavaa läpiajoliikennettä Meilahden kapeille teille. Helsingin kaupunginvaltuuston hyväksymässä yleiskaavassa 1976 autoliikenne Meilahden sillan yli ehdotettiin katkaistavaksi. Uusi silta oli tarkoitus rakentaa yksinomaan kevyelle liikenteelle, mutta poliittinen ja lautakuntienkin välinen kiista asiasta johti lopulta vuonna 1989, asukasyhdistyksen vastustuksesta huolimatta, päätökseen rakentaa vanhan puusillan tilalle teräsbetonisilta. Silta avattiin liikenteelle 15.8.1990.[51]

Uuden sillan myötä toteutui myös ennustettu läpiajoliikenteen kasvu, jonka reittinä on Meilahden silta – Meilahdentie – Paciuksenkadun risteys. Tämän seurauksena Meilahdentien varteen tarvittiin erillinen kevyen liikenteen reitti, joka

50 Törmä, J. Silta Meilahteen, Vilkaisuja historiaan 2005
51 Törmä, J. 2005

NYKYTILANNE, TIESTÖN IKÄ JA SÄILYNEISYYS

Jalankulkujärjestelyjä Seurasaarentiellä KAO 22827, 1976 / HKR
Suunnitelmassa näkyy tien levennys sekä entisen Bergvikin palstan läpi rakennettu jalankulku- ja pyöräreitti.

rakennettiin 1995 hyväksyttyjen suunnitelmien mukaan.[52]

Tiestön kehitys ja ikärakenne on esitetty edellisen aukeaman kahdessa kartassa ja yllä. Lähdetietona on käytetty historiallista kartta-aineistoa vuodesta 1847 eteenpäin, ilmakuvia, vuoden 1936 kantakarttaa sekä Helsingin rakennusviraston katusuunnitelmia eri vuosikymmeniltä. Kuten nykytilannetta esittävästä kartasta ilmenee, nykyiset tiet noudattavat pääosin vanhoja 1930-luvulle mennessä rakennettujen teiden linjauksia. Uusia, 1950-luvun jälkeen rakennettuja ajoteitä ovat:

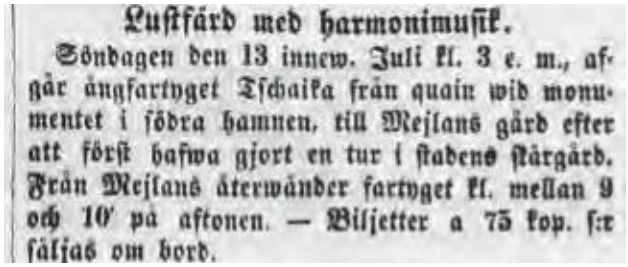
- urheilukentälle johtavat tiet Toivolan alapuolelta (Oksakoskenpolku) ja pohjoisesta Tukholmankadun risteyksestä (Mississipinraitti);
- Allergiatutkimussäätiön sairaalalle 1960-luvun alussa rakennettu tie;
- Kesärannan saattoliikenteelle rakennettu uusi tieyhteys, joka toi muutoksia Humallahdenkallion eteläpuolelle;
- Toivolan alapuolella tietä levennettiin uudella rannanpuoleisella jalkakäytävällä vuonna 1976 laadittujen piirustuksien pohjalta (ks. katusuunnitelma yllä). 80 vuotta aikaisemmin rakennettu graniittinen tukimuuri jäi levennetyn tiepenkereen alle;
- • Heikinniementien eteläpään pysäköintialue rakennettiin 1990-luvun alussa HKR:n laatimien suunnitelmien mukaan;
- • Mäntyniementie ja Tallbonkuja rakennettiin yhteydeksi presidentin virka-asunnolle Mäntyniemeen sekä palvelemaan viereistä huvilapalstaa Tallbo.

52 PUO 4673 / HKR

5.4 Ulkoilu, virkistys ja puistoalueet

Meilahti on ollut helsinkiläisten suosimaa virkistysaluetta jo kauan ennen kuin kaupungista tuli maanomistaja. Tiedetään, että Meilahti jo 1800-luvun puolivälissä oli suosittu huviretkien kohde huolimatta pitkästä etäisyydestä kaupunkiin. Vuonna 1859 oli Papperslyktan-nimisessä viikkojulkaisussa kirjoitus Helsingin promenadipuistoista Esplanadin Kaisaniemen, Kaivopuiston ja Töölönpuiston lisäksi Meilahdesta, jota kirjoittaja kuvaa seuraavasti: *"Puolen peninkulman päässä kaupungista on Meilahti. Se on pieni maa-alue, jolla on viehättävä sijainti merestä työntyvän lahden poukamassa. Vanhemmat omistajat ovat taiteen keinoin vielä huomattavasti kohottaneet sen luontaista kauneutta. Joitakin vuosia sitten sen omistajaksi tuli venäläinen kreivi, joka ei itse milloinkaan asu siellä ja joka on avannut puutarhan ja puiston yleisölle. Meilahti on vertaamatta kaikkein kaunein kaikista Helsingin promenadeista ja on käyntikohde päivittäisille hienojen hevosvaunujen ja ratsastajien seurueille. Usein sinne myös järjestetään laivamatkoja. Vuokralainen paikalla palvelee kaikella mahdollisella ravintolatarjoilulla" (med all nödig restauration).* [53]

Oheisessa lehtikirjoituksessa mainittu ravintola oli todennäköisesti päärakennuken viereen rakennettu tanssisaliksikin kutusttu kivirakennus. Huviretki Meilahteen Ilmatar- tai Aallotar-höyrylaivalla tai hevoskyydillä kuului noihin aikoihin helsinkiläisen porvariston suosituimpiin kesäviikonloppuohjelmiin. Yhteysaluksien aikatauluista ilmoitettiin sanomalehdissä. Kohteena tuskin oli pelkästään Meilahden kartanopuisto, vaan muutkin ranta- ja metsäalueet. Vuoden 1847 kartan mukaan rantapromenadit ulottuivat Meilahden eteläkärjen, nykyisen Mäntyniemen kärkeen asti ja kalliolle. Kesällä 1865 Meilahden rantaan oli rakennettu uusi laivalaituri yhteysaluksia varten.[54] Sinä vuonna Grigori Kušelev-Bezborodko, salaneuvoksen poika, luopui Meilahdesta. Tilan viimeisen yksityisen omistajan, kapteeni Jägerskiöldin aikana (1865—1871) sanomalehdissä ei enää ole mainintaa huviretkistä kaupunkilaisille.

Lustfärd med harmonimusik.

Söndagen den 13 innew. Juli kl. 3 e. m., afgår ångfartyget Tschaika från quain wid monumentet i södra hamnen, till Mejlans gård efter att först hafwa gjort en tur i stadens Stärgård. Från Mejlans återwänder fartyget kl. mellan 9 och 10 på aftonen. — Biljetter a 75 kop. s:r säljas om bord.

Huviretki harmonikkamusiikin kera
Sunnuntaina 13. heinäkuuta kello 3 iltapäivällä lähtee höyrylaiva Tschaika Eteläsataman muistomerkin lähellä olevalta laiturilta Meilahteen kartanolle tehtyään ensin kierroksen kaupungin saaristossa. Meilahdesta alus palaa illalla kello 9 ja 10 välillä. - Lippuja a 75 kop. myydään laivalla. (Helsingfors Tidningar 03.06.1865

Ranta-alueet muuttuivat huvilakaudella vähitellen kaupungilta vuokratuiksi huvilapalstoiksi. Vailla rantaosuutta olevilla huviloilla oli oikeus omiin uimalaitureihin Seurasaarentien varren yleisillä rantaosuuksilla. Meilahdesta olisi ehkä kehittynyt oma eristäytynyt huvila-alueensa, ellei Seurasaaren kansanpuistoa olisi perustettu ja siltayhteyttä saareen Meilahdesta rakennettu. Tämä tapahtui huvilakauden alussa 1890-luvulla ja kompensoi merkittävästi menetettyä vapaata rantojen käyttömahdollisuutta. Yli sadan vuoden perspektiivillä Seurasaarta voidaan pitää Meilahden suosion ja tunnettavuuden takaajana. Alue on tullut tutuksi ja arvostetuksi Seurasaareen johtavan kulkumatkan varrella olevista merinäkymistään, huviloistaan ja niiden puutarhojen tuomasta viehätyksestä sekä Meilahden korkean kallion tarjoamista maisemanäkymistä. Museot ja kahvila ovat nekin olleet syy suunnata vapaa-aikana Meilahteen.

Seurasaarentie Toivolan kohdalla. MV

Uudemmat puistoalueet

Meilahden Arboretum eli puulajipuisto perustettiin vuonna 1967 Harald Carstensin suunnitelmien mukaan. Sen jälkeen tehdyt lisäykset ja uudistukset ruusukokoelmineen ovat tuoneet monipuolisen puistokulttuurin lisän Meilahden maisemaan. Arboretumin viimeisin kunnostus tehtiin 2005.

Maila Talvion puisto rakennettiin vuonna 1993 maisemaarkkitehti Maj-Lis Rosenbröijerin suunnittelemien mukaan. Sen reunassa kulkeva ulkoilureitti on yksi Meilahden suositumpia.

Meilahden kallioiset metsät (*Meilahdenpuisto*) voisivat olla hyvinkin suosittu ulkoilukohde, mutta käyttöä rajoittaa hyvistä ulkoiluraiteista huolimatta melko mutkainen kulkuyhteys Töölön suunnasta katsoen. Esteenä ovat jyrkät etelärinteet ja huvilapalstat kulkukelpoisten yhteyksien kohdalla (Toivola, Furunäs). Pohjoispuolelta ja urheilukentän puolelta pääsy on helpompaa.

Vuoden 1847 kartassa näkyy polku Meilahden kallion pronssikautisen hautaröykkiön alapuolelta. Tässä jyrkässä kohdassa kyse lienee kivikkoiseen kalliorinteeseen rakennetusta portaista, mahdollisesti Kušelev-Bezborodkon ajalta. Yhteys näkyy myös vuoden 1871 palstakartassa. Toinen polkuyhteys kallion laelle näyttää saman kartan mukaan sijainneen huvilapalsta 3:n Bergvikin länsirajalla. Näiden reittien palauttamista on syytä tutkia jatkosuunnittelun yhteydessä.

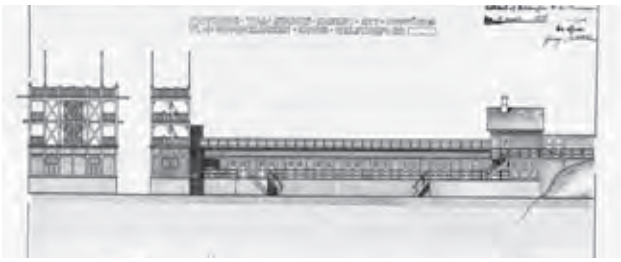
Nykyisin Meilahdenpuiston kalliometsien virkistyskäyttöä rajoittaa monien ulkoilijoiden mielestä kasvavaa suosiota ja lisääntynyttä käyttöä saavuttanut frisbeegolf. Lentävien kiekkojen peliä joudutaan väistelemään, mikä aiheuttaa kitkaa. Vaikka metsän yhteiskäyttöä olisikin mahdollista parantaa, moni kokee kasvavan peliharrastuksen rajoittavan kalliomaiseman yleistä virkistyskäyttöä. Vilkas pelioiminnan seurauksena on lisäksi karun kalliokasvillisuuden kuluminen.

53 Papperslyktan 23.5.1859: Penntecknigar från Helsingfors, IV. Promenaderna.

54 Helsingfors Tidningar 03.06.1865

Ylin: Humallahden uimalaitos. MV
Keskellä: Humallahden uimalaitoksen suunnitelma vuodelta 1919. HKA
Alin: Toivolan lapsia ja nuoria Meilahden kalliomaastossa 1940-luvulla. Siihen aikaan mänty oli vielä valtapuuna. Felix Fredlundin perhealbumi

Viljelypalsta-alue, joka perustettiin kartanon entisille viljelymaille Helsingin puutarhayhdistyksen lopetettua toimintansa, on tuonut uutta muotoa kauan vallinneeseen viljelykulttuuriin Meilahdessa, ja sen soisi laajentuvan. Sen haittailmiönä on reuna-alueelle läjitetty epäsiisti ja näkymää hallitseva puutarhakomposti.

Liikuntapaikat rannoilla ja maalla

Humallahden kallioinen ranta oli helsinkiläisten uimalana vuodesta 1898 asti, jolloin sen vuokrasi kauppias A. Nordström. Vuonna 1919 Helsingin Uimarit rakennutti paikalle suurehkon uimalaitoksen hyppytorneineen. Laajennuksessa 1931 uimala sai 50 metrin kilparadan. Uimala jouduttiin sulkemaan vuonna 1959 vesien likaantumisen vuoksi. Rakennuksesta on jäljellä vain muutama rannassa näkyvä betoninen rakenne. Kallion laelle uimalan viereen rakennettiin 1920-luvun lopulla myös kahvila, joka sai nimen "Mississippi".

Talviliikuntaa varten Helsingin kaupunki rakensi vuonna 1935 harjoitusmäen Meilahdenpuiston länsirinteeseen. Huonokuntoiseksi päästyä hyppyriä ei myöhemmin enää korjattu ja se purettiin 1990-luvulla monen muun pääkaupunkiseudun hyppyrimäen tavoin. Samassa rinteessä oli myös pieni hiihtomäki, joka nykyään on kasvamassa umpeen. Sekin oli hyvin suosittu varsinkin Meilahden asukkaiden järjestämien hiihtokilpailujen paikkana.

Urheilukenttä rakennettiin 1955 päivättyjen suunnitelmien mukaan Villa Toivolan pohjoispuolelle entiselle Toivolan vuokraamille viljelymaille.[55]

Meilahden vuonna 2008 valmistuneesta liikuntakeskuksesta löytyy nykyään kolme hyväkuntoista tenniskenttää ja viisi sulkapallokenttää. Meilahden Tennis Oy on teettänyt tennishallin luonnospiirustukset (Arkkitehtitoimisto Mikko

55 HKR nro 8090

Hormia Oy). Suunniteltu tennishalli on suorakaiteen muotoinen puuverhoiltu rakennus. Nykyiset ulkotenniskentät on myös merkitty luonnokseen, samoin varaus pesäpallokenttää ja koripallokenttiä varten. Asemakaava sallii pesäpallokentän yhteyteen rakennettavaksi katsomon ja huoltotiloja.

Uusi peruskorjattu pesäpallokenttä otettiin käyttöön vuonna 2007. Kenttä oli Suomen ensimmäinen erityisesti pesäpalloa varten rakennettu hiekkatekonurmikenttä.

Suomen ensimmäinen frisbeegolf-rata perustettiin vuonna 1983 Meilahdenpuiston korkeimmalle kalliolle Allergiasairaalan eteläpuolelle. Radalla on 16 väylää. Harrastajien määrä on vuosi vuodelta kasvanut ja radan käyttöaste on suuri.

Kevyt liikenne, ratsastus- ja ulkoilureitit

Seurasaarentien varteen rakennettiin 1930-luvulla suullisen tiedon mukaan ratsastuspolku erityisesti Mannerheimin käyttöön. Tiedolle ei ole tämän selvitystyön puitteissa löytynyt vahvistusta asiakirjoista tai piirustuskokoelmista.

Meilahden puiston metsäalueelle rakennettiin ulkoilureittiverkosto 1980-luvulla. Arboretumin pohjoispuolen ulkoilureitti rakennettiin samoihin aikoihin arboretumin kunnostuksen yhteydessä 1990-luvulla.

Maila Talvion puistoa sivuavan reitin rakentaminen liittyi puiston rakentamiseen vuonna 1993.

Länsirannan ruovikon reunaa myötäilevä kevyen liikenteen reitti Meilahden kartanon rannasta Paciuksenkadulle rakennettiin 1994. Sen suosio ja merkitys tulee kasvamaan kulkutunnelin valmistuttua Paciuksenkadun ali.

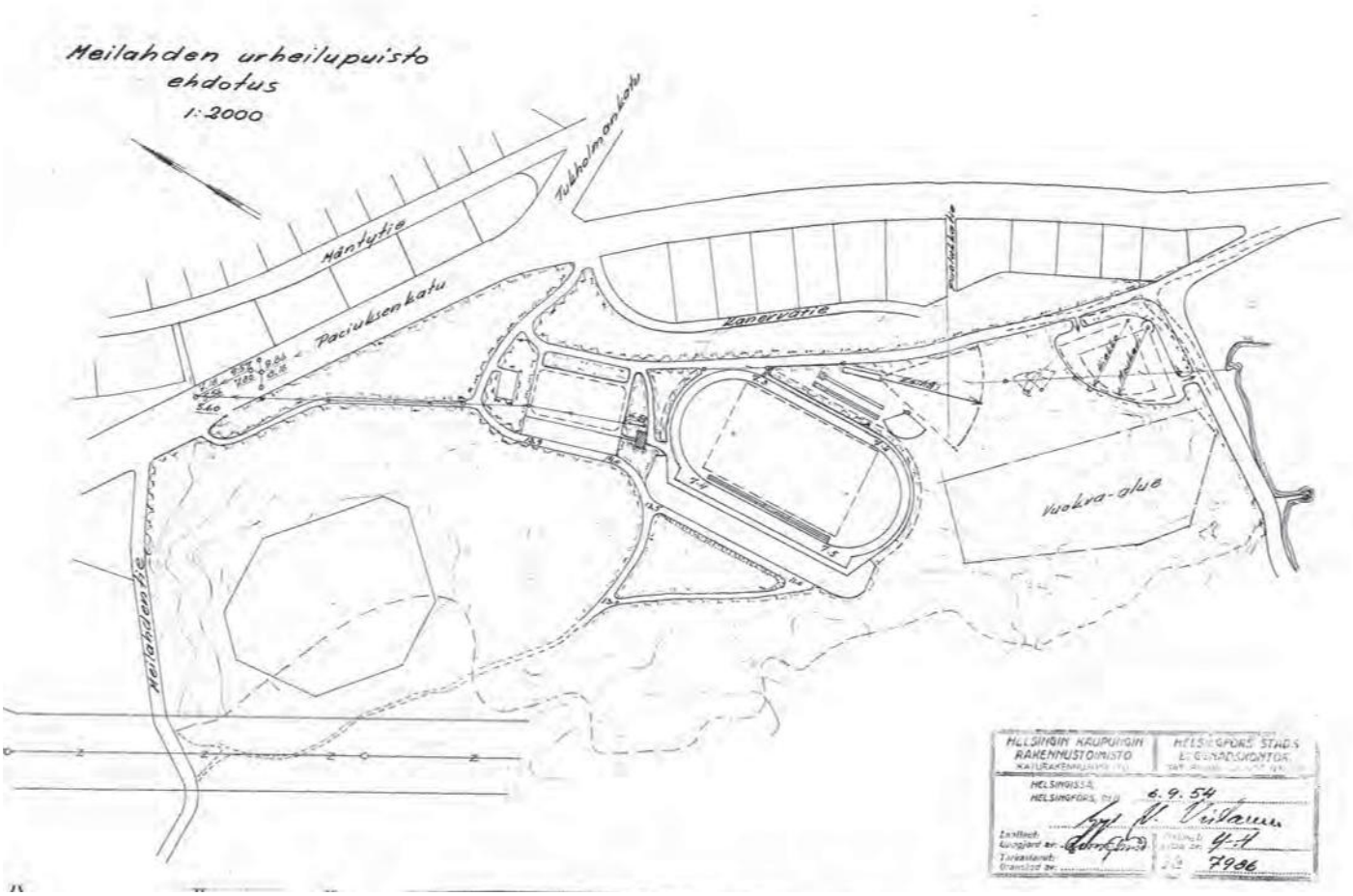
6. Yleisten alueiden arvot ja kehittämistavoitteet

Kartta seuraavalla aukeamalla (s. 32–33) havainnollistaa niitä Meilahden yleisten alueiden arvoja, joita voidaan pitää tärkeinä ulkoilun ja virkistyksen kannalta. Luokituksessa käytetyt arviointiperusteet on esitetty kartan sivussa. Arvioinnissa on tarkasteltu sekä muuttunutta kulttuurimaisemaa että metsien luonnonmaisemaa. Meilahden kalliometsä on luokiteltu yleisenä virkistysalueena II-luokkaan koska arvotuksessa on huomioitu yleistä virkistyskäyttöä jonkun verran rajoittava pelitoiminta. Toisaalta suuri frisbee-golfin harrastajaryhmä todenäköisesti itse arvostaisi pelialueensa maisemaa ja luokittelisi sen I-luokan virkistysalueeksi. Tulevaisuudessa Meilahden puiston virkistyskäytön ja fresbee-golfin yhteensopivuus tulisi harkita uudelleen. Silloin tulisi myös huomioida kalliomaiseman hyödyt ja haitat pelin kannalta. Disc- tai Frisbeegolfratojen suunnitteluohjeissa ratoja ei suositella suosituille virkistysalueille, liukkauden vuoksi avokallioille tai kivikkoiseen maastoon, jossa kiekot helposti voivat rikkoutua.[56]

II- luokkaan on myös sisällytetty viljelypalsta-alue, joka on viljelijöille erittäin arvokas. Muut ulkoilijat ehkä eivät koe sitä omaksi virkistysalueekseen, vaikka liikkuminen siellä on sallittua. Näiden esimerkkien valossa ulkoilumaiseman elämysarvoihin liittyy aina subjektivisuutta.

Kartassa ”Kehittämistavoitteita ja toimenpidesuosituksia” (s. 34–35) esitetään alueita ja kohteita, joille suositellaan toimenpiteitä Meilahden kulttuurihistoriallisten arvojen ja ominaispiirteiden vaalimiseksi ja esilletuomiseksi. Toimenpidesuositukset koskevat lähinnä viljelykäytön jälkeen umpeenkasvaneita alueita. Näihin uusiin luontotyyppeihin liittyviä mahdollisia luontoarvoja ei ole tutkittu tämän selvityksen puitteissa. Kartassa ehdotetut uudet ulkoilureitit noudattavat joko Meilahden historiassa olleita linjauksia tai ne on tarkoitettu parantamaan yleisten alueiden saavutettavuutta tai kulttuurihistoriallisten arvojen kokemista.

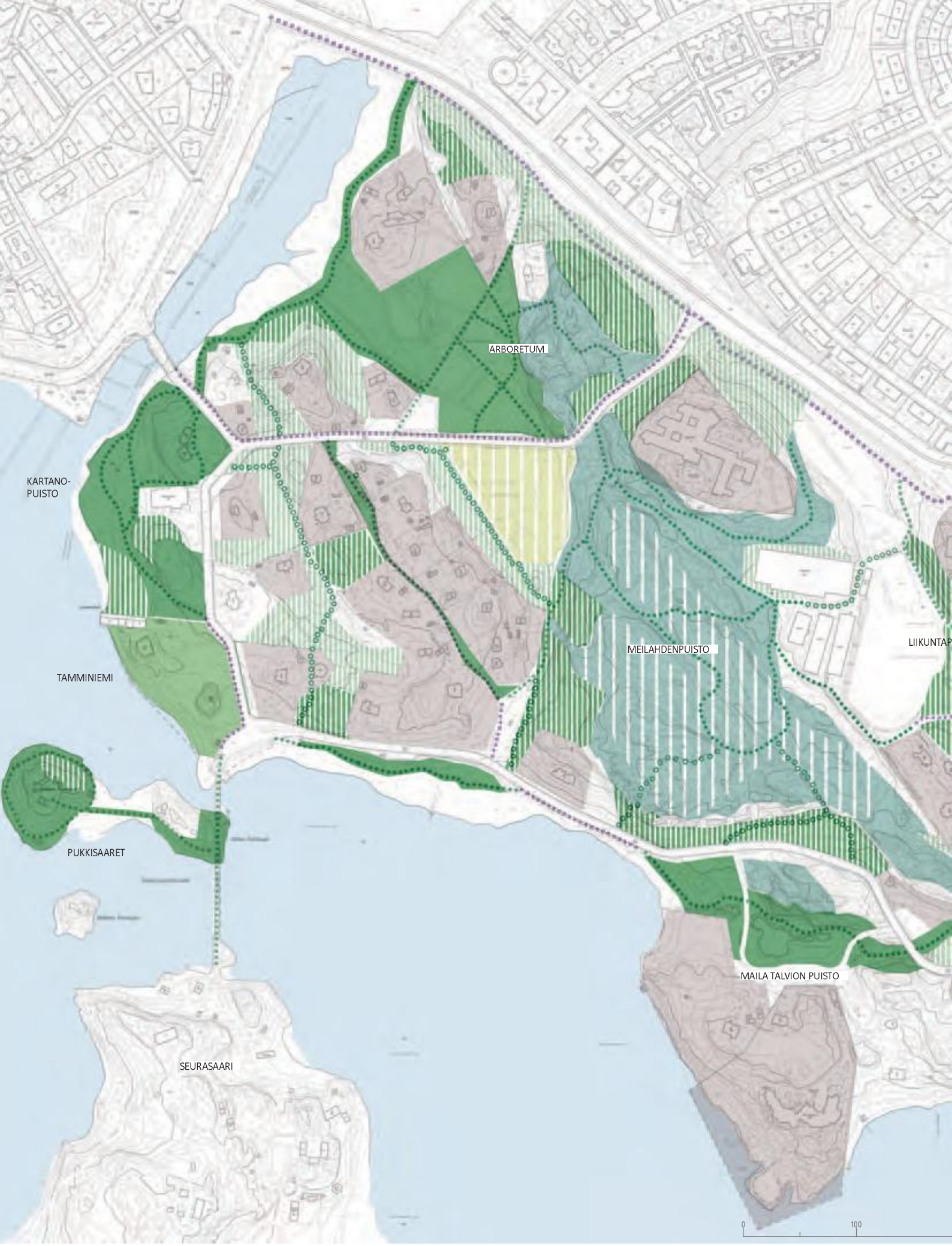
56 discgolfsweden.se,

Meilahden urheilupuiston suunnitelmaehdotus vuodelta 1959. HKR

Kuva Meilahden arboretumista kesällä 2012

ARBORETUM
KARTANO-
PUISTO
MEILAHDENPUISTO
LIIKUNTAP
TAMMINIEMI
PUKKISAARET
MAILA TALVION PUISTO
SEURASAARI
0
100

KARTTA 1: VIRKISTYKSEN JA ULKOILUN KANNALTA ARVOKKAAT YLEISET ALUEET JA KOHTEET MEILAHDESSA

Arvo	Kulttuuri - Luonnonympäristö	Perusteet/kriteerit
I-luokka		• kulttuurihistorialliset arvot koettavissa • luontoelämyksiä* tarjoava ympäristö/reitti • saavutettavuus hyvä • kulkukelpoisuus hyvä • vaihtelevia maisemanäkymiä tarjoava • vapaa-ajan toimintoja tarjoava (lenkkeilymahdollisuus, - puutarhaviljely, pelit, urheilu – toimintamuodot)
II-luokka		• lulttuurihistoriallinen miljöö, jonka piirteet ovat hämärtyneet • luontoelämyksiä* tarjoava miljöö, jonka kulkukelpoisuus on rajallinen • virkistysalue, jossa nykyiset toiminnot voidaan kokea rajoittavan vapaata liikkumista • maisemaelämyksiä (kulttuuri, luonto) tarjoava miljöö melualueella
III-luokka		• puisto- tai virkistysalue, jota leimaa epäsiisteys , hoitamattomuus • melualueella oleva puisto- tai virkistysalueen osa
		Ajotien varrella kulkeva kevyen liikenteen reitti
		Ulkoilu- tai kevyen liikenteen reitti viheralueella
		Mahdollinen uusi ulkoilureitti

* Luontoelämyksiä:
hiljaisuuden, metsäisyyden, vaihtelevien lähi- ja kauko-näkymien, turvallisuuden kokeminen, häiriötekijöiden puuttuminen, liikkumisen helppouden ja/tai haasteellisuuden kokeminen

JOHANNESBERG
ARBORETUM
KARTANO-
PUISTO
MEILAHDENPUISTO
LIIKUNTAPUISTO
TAMMINIEMI
PUKKISAARET
MAILA TALVION PUISTO
SEURASAARI
0
100

KARTTA 2: YLEISTEN ALUEIDEN KEHITTÄMISTAVOITTEITA JA TOIMENPIDESUOSITUKSIA

Rakennettuna puistona vaalittava/kehitettävä alue

Umpeenkasvanut entinen viljely-, puutarha- tai puistoalue, jonka suunnittelun tavoitteiksi esitetään:

- entisillä viljelyalueilla avoimuuden palauttaminen (viljelypalstat tai avoimena pidettävä niitty).
- rinne- tai puutarhaosuuksilla arvokkaiden luonteenpiirteiden esille ottaminen/palauttaminen

Ranta-alue jonka kulttuurihistoriallisia arvoja tulisi tuoda esille, virkistyskäyttöä parantaa ja pääsyä veden äärelle mahdollistaa maisemanhoidollisin keinoin

Mahdollinen uusi ulkoilureitti

Rantakohde, jonka laatua ja virkistyskäyttömahdollisuutta voidaan parantaa erilaisilla rannan kunnostustoimenpiteillä, vanhojen silta- tms rakenteiden palauttamisella/peruskorjauksella tai uusilla tasokkailla rakenteilla

Hävinneiden huviloiden puutarhakulttuurista tai muusta Meilahden kulttuurihistoriasta kertova jäänne, joka voidaan liittää mahdollisen kulttuuripolun kohteeksi

Nykyinen, säilytettävä ja huvilakaudelle vanhastaan kuulunut näkymä/näköyhteys

Harkitulla puuston harvennuksella avattava ja vaalittava, huvilakaudelle vanhastaan kuulunut näkymä, joka mahdollistaa huvilakulttuurin perinteen näkymisen yleisillä alueilla

Alla ote Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä. Nämä historialliset muistomerkit suositellaan otettavaksi mukaan osaksi alueelle ehdotetun kulttuurihistoriapolun kohdeluetteloa.

OSA II - HUVILAPALSTAT

Maisemasuunnittelu Hemgård - Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit

Esimerkki puutarhasuunnitelmasta: tunnetun M. G. Steniuksen vuonna 1890 laatima suunnitelma Villa Nybackan huvilapalstalle. Suuunnitelma toteutettiin 1892. HKA
Alla: Huvila numero 12 Ljunganmo.
Eric Sundström 1917 / HKM

Yleistä

Tässä selvityksen osassa II tarkastellaan Meilahden huvila-alueen palstoja yksittäin. Päähuomio on huviloiden puutarhojen ja ympäristön kehitysvaiheissa ja ominaispiirteissä, mikä aikaisemmin tehdyissä selvityksissä on jäänyt vähemmälle huomiolle. Aikaisempien selvitysten rakennuksia koskevaa tietoa on tässä selvityksessä päivitetty ja täydennetty laajemman lähdeaineiston pohjalta. Täydennykset koskevat myös siirrettyjä, purettuja tai kokonaan uusia rakennuksia.

Selvityksen arkistolähteisiin pohjautuvaa dokumentoivaa osaa täydentää paikan päällä tehty kartoitus ja arvio huvilapuutarhoissa eri aikoina toteutuneiden istutusten tai rakenteellisten elementtien säilyneisyydestä. Tarkoituksena on nostaa esiin jatkosuunnittelussa huomioitavat tärkeimmät kulttuurihistorialliset arvot, ominaispiirteet ja kehittämistarpeet. Tieto puutarhojen historiasta, tyylipiirteistä, yksityiskohdista ja säilyneisyydestä on tärkeää varsinkin silloin, kun palstoilla suunnitellaan muutoksia. Mutta historiatieto puutarhoista on vähintään yhtä tärkeää nykyisille uusille tai vanhoille asukkaille, joiden tehtävänä on käytännössä hoitaa ja vaalia huviloiden puutarhakulttuurin perintöä. Hoidon tasolla on ratkaiseva vaikutus koko Meilahden maisemaan, mutta asukkaiden paraskaan panostus palstoilla ei riittäisi Meilahden ympäristön kulttuuriperinnön vaalimiseen. Yhtä ratkaisevaa on, millä tavalla entisten viljelylaaksojen viheralueet tulevaisuudessa hoidetaan.

Osa II sisältää ”huvilakortit” kuvauksineen huvilapalstojen omistussuhteista, historian vaiheista, suunnittelijoista, puutarhan sekä rakennusten ominaispiirteistä ja arvoista. Huviloihin liittyvä henkilöhistoria lisäisi kohteen kulttuurihistoriallista mielenkiintoa, mutta teemaa on sivuttu vain lyhyillä maininnoilla sivu- ja työmäärän rajoittamiseksi. Tähän toivoisi panostettavan Meilahden tulevissa julkaisuissa.

Kunkin huvilapalstan osalta esitetään näkemys rakennusten ja ympäristön arvoista ja säilyneisyydestä sekä toimenpiteistä näiden arvojen vaalimiseksi. Suositukset jatkotoimenpiteiksi ovat esimerkinomaisia. Huvilapalstojen puutarhojen kulttuurihistorialliset arvot ja piirteet on tarkasteltu ja punnittu säilyneisyyden perusteella. Tuloksena on lopussa esitetty yhteenveto huvilapalstojen arvoista (s. 236) sekä arvoluokituskartta (s. 244). Arvoluokitukseen käytetyt perusteet ja kriteerit ovat kartan selitteessä.

Tutkimuksesta

Tiedot rakennusten tai huvilapalstojen omistus- ja vuokrasuhteista perustuvat pääosin aikaisempiin selvityksiin. Näissä todettuja puutteita tai virheitä on pyritty korjaamaan. Raportin luonnokseen keväällä 2013 saadut kommentit ja korjausehdotukset, erityisesti toimittaja Jouko Törmältä, ovat auttaneet huviloiden omistushistorian tarkistamisessa. Asukkaat ovat vaihtuneet usein, varsinkin 1970-luvun jälkeen. Myös tässä ovat nykyisiltä asukkailta saadut tiedot olleet suureksi avuksi. Muutamaa onnekasta poikkeusta lukuun ottamatta vanhempia poismuuttaneita asukkaita ei ole ollut tilatun työn puitteissa mahdollista jäljittää haastateltaviksi.

Vanhat asemapiirrokset ja puutarhasuunnitelmat ovat Helsingin kaupunginarkistosta (HKA). Rakennuslupapiirustukset ovat kaupunginarkiston maistraatin arkistosta.

Puutarhojen vaiheisiin on perehdytty vanhojen asemapiirrosten ja puutarhasuunnitelmien avulla ja vertaamalla niitä muihin rinnakkaisiin ja myöhempiin kartta- ja valokuvadokumentteihin. Tärkeimmät karttalähteet ovat Meilahden kartta vuodelta 1907 selostuksineen, kaupunkikaavakartta vuodelta 1913 sekä kantakartta vuodelta 1936 (HKA). Tarkkuus varhaisissa kantakartoissa on kiitettävän hyvä, jopa tontin sisäisten järjestelyjen tai puutarhasuunnitelmien toteutuneisuuden dokumenttina. Käytössä olleet vanhemmat ilmakuvat ovat vuosilta 1932 ja 1950. Huvilapalstoista 19 ja 24 on saatu asukkaalta kaksi 1930-luvulla lähietäisyydeltä otettua viistoilmakuvaa. Samaan aikaan on saatettu kuvata alueen muitakin kohteita, mutta kuvia ei onnistuttu löytämään. Näiden viistoilmakuvien avulla puutarhojen kuvaukset olisivat tarkentuneet huomattavasti.

Huvilapalstojen nykytilan dokumentointi perustuu kesällä 2012 tehtyyn maastoinventointiin ja kartoituksen yhteydessä asukkailta saatuihin tietoihin. Huvilakorttien nykytilaa kuvaavissa kartoissa on nostettu esiin vain selvityksen kannalta merkitykselliset puutarhan piirteet tai aiheet, joten näitä karttoja ei tule lukea puutarhan kattavana inventointina. Maastossa säilyneiden puutarharakenteiden alkuperää on pyritty mahdollisuuksien mukaan ajoittamaan. Kasvillisuuden osalta on nostettu esille arvokas ja alkuperäiseksi todettu tai arveltu puusto tai muut istutukset sekä arvioitu niiden maisemallinen merkitys tämän päivän Meilahdessa.

Vanhat puutarhasuunnitelmat ja puutarhojen vaiheet

Meilahden uuden huvilaympäristön puutarhamaiseen luonteseen myötävaikuttivat sekä porvariston huvilakulttuuriin kuuluvat 1800-luvun lopun kauneusihanteet että kaupungin pyrkimys luoda Meilahdesta arvokas, vanhaa kartanomiljöötä kaunistava kokonaisuus. Huvilapalstan vuokraajalta edellytettiin vuokrasopimuksen ehtona rakennussuunnitelmien hyväksyttämisen lisäksi koko palstan järjestelyjä koskeva suunnitelma, eli käytännössä joko tarkempi asemapiirros tai erillinen puutarhasuunnitelma. Näitä suunnitelmia on löytynyt kaupunginarkistosta noin kahdestakymmenestä huvilapalstasta. Usein niistä puuttuu sekä päivämäärä, selostus että signeeraus. Vain osa näistä koskee ensimmäistä rakennusvaihetta, osa liittyy myöhempien omistajien tekemiin rakennusten muutossuunnitelmiin.

Puutarhasuunnitelmat ovat pääosin huvilakauden alkuvuosikymmeniltä. Varhaisissa asemapiirroksissa puutarhat käytävineen ja istutuksineen on esitetty huolellisesti. Sama tarkkuus ei näytä koskeneen myöhemmässä vaiheessa palstoitettuja huviloita 23, 24 ja 28, Heikinniementien pohjoispuolisia tontteja 29–33, sekä muutamaa vaatimattomampaa palstaa, kuten huvilaa nro 19 ja kartanon pihapiiristä lohkaistua nro 22:ta. Huvilapalstoista 8 ja 16 ei ole löytynyt suunnitelmaa, mutta sellainen on oletettavasti tehty. Palsta nro 10 muodostettiin vuoden 1884 jaossa, mutta sen vuokraoikeuskysymys jäi jatkossa käsittelemättä joten sen numeroinen huvilapalsta puuttuu Meilahdessa. Pääosa puutarhasuunnitelmista on kaupunginarkistosta. Joitakin piirustuksia on saatu huviloiden nykyisiltä asukkailta.

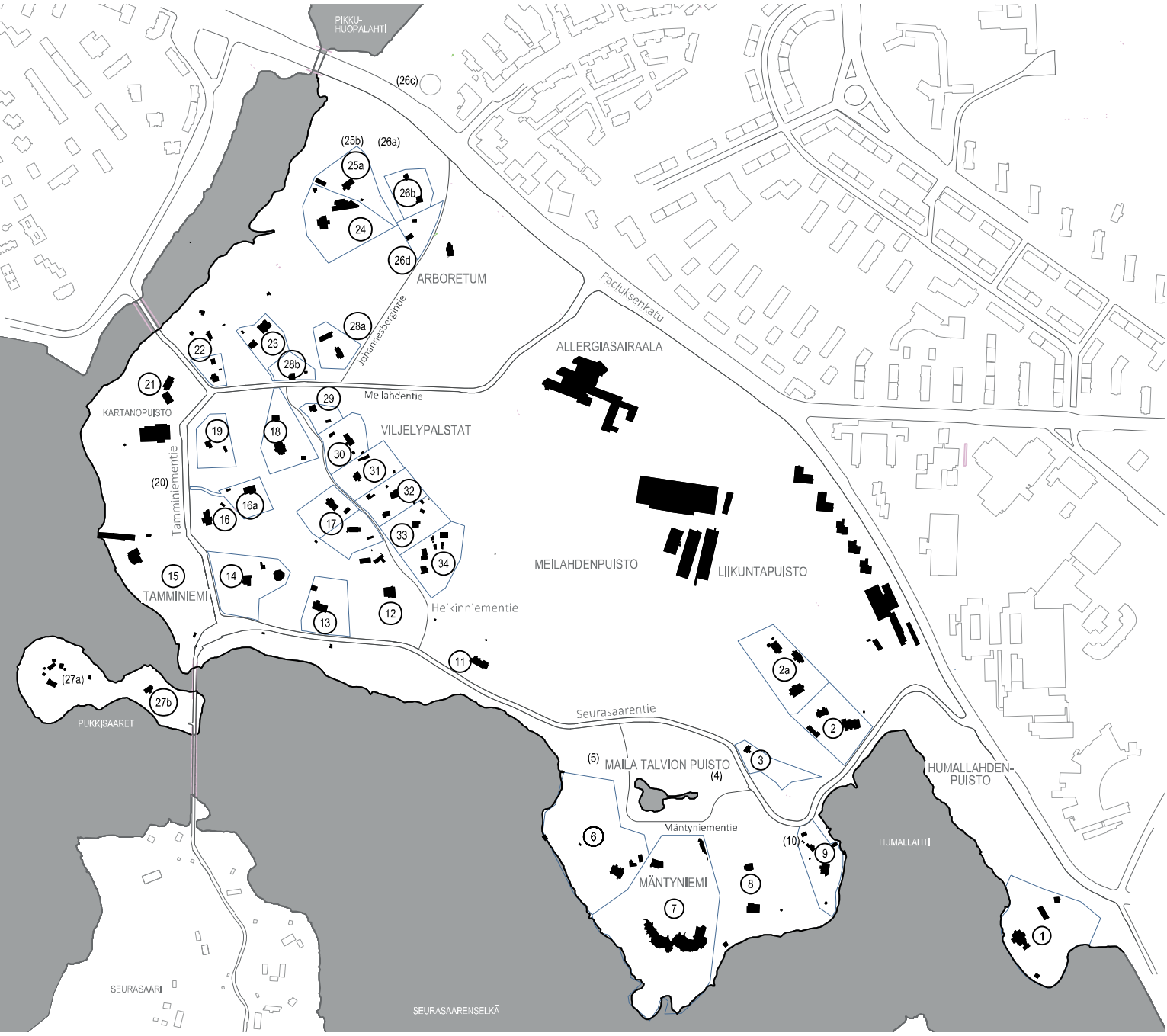
Vuonna 1988 kaupunkisuunnitteluvirasto laati Meilahden huviloille rakennusten suojeluohjeet ja lähiympäristön suunnitteluohjeet. Yleisesti painotettiin mm. alkuperäisen luonteen palauttamisen, istutusten kunnostamisen ja puutarhan luonnonmukaisten osien puistomaisen hoidon tärkeyttä villiintymisen ehkäisemiseksi. Ohjeita on noudatettu vaihtelevasti. Punamullatut, puiset pystysäleaidat ja/tai pensasaidanteet palstojen rajoilla ovat perua näistä suunnitteluohjeista ja niiden pohjana olleista selvityksiestä. Aitaamisvelvoite sisältyi jo ensimmäisiin vuokrasopimusehtoihin.

KARTTA 3: VANHOJA PUUTARHASUUNNITELMIA MEILAHDESSA

Meilahden huvilapalstojen ja huviloiden numerointi

sivunumero

1.	Kesäranta (Villa Bjelbo, Bjälbo)	46
2.	Villa Toivola, 2a. Kukkulinna	54
3.	Villa Bergvik / Lilla Fiskarviken	62
4.	Orkolinna / Sätra (palanut, purettu)	66
5.	Laaksola (purettu)	70
6.	Tallbo	74
7.	Mäntyniemi (ent. Nybacka)	82
8.	Päiväranta (Granvik)	88
9.	Capri (Havanna, Hedvigsro)	98
11.	Furunäs	104
12.	Ljunganmo	110
13.	Kevätkallio / Vårberga	116
14.	Tomtebo	122
15.	Tamminiemi / Ekudden	128
16.	Waaranto (Tammisto)	134
16a.	Nybacka C	140
17.	Heikinniementie 4 ja 4a (ent. Solbacka)	144
18.	Uusi Nybacka (ent. Sommarro)	150
19.	Viola	156
20.	Solhem (purettu)	160
21.	Villa Bredablick (kartanon päärakennus)	164
22.	Estella (Muisto)	170
23.	Wuokkola (Uusi Aikala)	174
24.	Aikala	178
25a.	Mainiemi, 25b. Arla (purettu)	184
26.	Johannesberg (a ja c purettu)	188
26b.	Johannesberg	192
26d.	Leiqvist	196
27a.	ja 27b. Pukkisaaret	202
28a.	Viitala ja 28b. "Martan mökki"	208
29.	Stentorp	214
30.	Villa Kaurila (ent. Stor-Torp)	218
31.	Sundell	222
32.	Karlstorp (Caridia)	228
33.	Heikinniementie 3	234
34.	Granelund	238

Ote inventointikartasta 1:1500

Nykytilannetta ja säilyneisyyttä 1:1500 kuvaavien karttojen merkinnät

HUOM. Kasvillisuutta ja rakenteita kuvaavat merkinnät ovat kooltaan ja luonteeltaan symbolisia. Sijainnit on arvioitu silmämääräisesti paikan päällä ja verrattu päällekkäin asemoituihin nykyisiin ja historiallisiin karttoihin.

1. Kesäranta (Villa Bjelbo, Bjälbo)

OSOITE
MEILAHDENTIE 1

KIINTEISTÖTUNNUS
91-14-489-1-0

RAKENNUSTUNNUKSET
3240
3241
3242

Historia, omistus ja vuokrasuhteet:

Arkkitehti Frans Ludwig Calonius suunnitteli ja rakennutti Bjälbon kesähuvilakseen. Maistraatti hyväksyi piirustukset 21.7.1873 ja huvilan mainitaan valmistuneen samana vuonna. Caloniuksen vuokrasopimus kaupungin kanssa oli 30 vuotta, mutta jo syyskuussa 1875 huvilaa yritettiin vuokrata [1]. Calonius ajautui konkurssiin. Marraskuussa samana vuonna huvila siirtyi huutokaupassa porvoolaiselle konsulille August Eklöfille 17 000 markalla [2]. Lehti-ilmoitusten mukaan Eklöf tarjosi huvilan heti vuokralle. Calonius nimitettiin Tampereen ensimmäiseksi kaupunginarkkitehdiksi vuonna 1876.
Vuonna 1880 Eklöf myi huvilan Suomen Pankin kassanhoitaja Carl Robert Ignatiukselle 18 000 markalla [3].
Huhtikuussa 1904 huvila siirtyi senaatin omistukseen. Vuosien 1904–1917 aikana Villa Bjälbo oli kenraalikuvernöörien virka-asuntona (ruhtinas Ivan Obolenski 1904, Nikolai Gerard 1905, Vladimir Boeckmann, Frans Seyn 1909, J. Lipski, M. Stahovits, N. Nekrasov 1917).

Suomen itsenäistyttyä Bjälbon rakennukset ovat olleet valtion omistuksessa. Vuonna 1918 huvilaa asuttivat punakaartin esikunta ja sitten saksalainen kenraalimajuri Rüdiger von der Goltz. Joulukuussa 1918 valtionhoitajaksi valittu Mannerheim asui Bjälbossa, kunnes K. J. Ståhlberg valittiin presidentiksi 1919. Ståhlberg ei itse asunut huvilassa. 1920-luvun alussa huvilasta tuli pääministerin kesäasunto. Ensimmäinen Bjälbohun asettunut pääministeri oli A. K. Cajander vuonna 1922.[4]
1927 valtio osti huvilapalstan Helsingin kaupungilta, kun se aiemmin oli ollut vuokralla. Villa Bjälbon nimi muutettiin Kesärannaksi ja se toimi kesäasuntona, kunnes se vuonna 1952 kunnostettiin ympärivuotiseksi pääministerin virka-asunnoksi.[5] Vuonna 1980 Kesäranta puistoineen suojeltiin valtion omistamana kulttuurihistoriallisesti arvokkaana rakennuksena.

1 Vuokrataan 5h ja k 2 ullakkohuonetta sekä talli ja vaunuliiteri. Hufvudstadsbladet 21.09.1875
2 Finlands allmänna tidning 01.11.1875
3 Morgonbladet nr 23, 29.01.1880
4 Savolainen. Teoksessa Selovuori (toim.). s. 54–62.
5 Selovuori. s. 70.

Huvilan nro 1 asemapiirros vuodelta 1873. HKA

Bjälbo 1910-luvulla. Rannassa näkyy graniittinen tukimuuri. Runsas puusto huvimajan takana viittaa siihen, ettei Caloniuksen esittämää muotopuutarhaa kaivon ympäristöön toteutettu. HKM

Rakennusten sijainti

Humallahteen työntyvä kapea kallioniemeke oli ihanteellinen sijainti huvilalle sekä ilmastoltaan että maisemaltaan. Niemen rantaviiva kiersi kaakosta luoteeseen ja pohjoispuolella kohosi suojaava kallioselänne. Paikan huvilarakennukselleen Calonius valitsi hyvin läheltä rantaa. Rannan puoleiselta kuistilta avautui näkymä Rajasaaren ja Meilahden välistä länteen, kohti Seurasaarta ja iltapäiväaurinkoa. Tallin ja vaunuliiterin rakennus sijoittui huvilan itäpuolelle. Yhteys oli asemapiirroksessa esitetty huvilan etupihan kautta, ei suoraan portilta.

Ignatius teetti mittavia muutostöitä rakennusmestari ja arkkitehti Elia Heikelin johdolla. Heikel oli kaupunginarkkitehti K. Kiseleffin yhtiökumppani. Näistä muutostöistä ovat peräisin rakennuksen korkea torni ja merenpuoleinen kuisti sekä joitakin ulkorakennuksia. Heikelin asemapiirros, jossa näkyy myös pesutupa, saunarakennus ja laituri, on vuodelta 1887. Huvimaja, joka lienee Ignatiuksen ajalta, sai paikakseen niemen luoteisosassa olevan pienen kalliokummun.

Jac. Ahrenbergin suunnittelema vahtitupa sijoittui lähelle sisääntuloporttia. Se rakennettiin Bjälbon siirryttyä kenraalikuvernöörin käyttöön.

Puutarhan vaiheet

Caloniuksen päiväämätön ja signeeraamaton asemapiirros esittää huvilapalstan puutarhasommitelman ennen rantojen täyttöä ja myöhempää rantamuuria. Huvilapalstan itä- ja eteläsivu olivat asemapiirroksen mukaan aidattu, mutta aita puuttui pohjoissivulta. Rannanpuoleinen piha on esitetty rajattavaksi muurilla, ja tämän tasanteen aiheina ovat ajalle tyypilliset istutuskuviot eli tapettiryhmät. Niemen eteläkärkeen johtivat maisemapuutarhan ihanteiden mukaisesti kaarevasti linjatut hiekkakäytävät kohti rannan pientä oleskelupaikkaa, lehtimajaa tai muuta vastaavaa. Venelaituri sijaitsi pengerretyn pihaosuuden sivulla. Pohjoispuolelle on esitetty laaja muotopuutarhan tavoin sommiteltu ovaali hyöty- tai keittiöpuutarha, ja sen keskikäytävälle kaivo. Tämä puutarha jäi ilmeisesti toteutumatta, kaivoa lukuun ottamatta. Voidaan kuitenkin olettaa puutarhan perusrakenteen, ainakin rakennuksen läheisyydessä, olleen valmis Caloniuksen yrittäessä tarjota huvilaa vuokralle vuonna 1875. Huvimajan kerrotaan olevan Caloniuksen ajalta.[6] Todennäköisempää kuitenkin on, että puutarhan suurimmat rakennus- ja istutustyöt tehtiin vasta Ignatiuksen aikana, kuten myös huvimaja.

6 Vepsäläinen, Savolainen; teoksessa Selovuori (toim.) s.28

Seuraavan omistajan, konsuli Eklöfin tai hänen vuokralaisensa aikana vuonna 1878 oli anottu rahakamarilta lupaa saada käyttää viereisen Humallahden kallion muinaishaudan kiviä rannan täyttöön. Rahakamari ei myöntänyt lupaa.[7] Tämä muinaishistoriaa uhkaava asia nousi laajasti sanomalehtien palstoille vuoden 1878 aikana. Siitä ei ole tietoa, olivatko kyseessä Bjälbon uuden rantamuurin työt vaiko eteläisen lahdenpoukaman täyttö. Eklöfin ajalta ei ole säilynyt piirustuksia. Ei ole myöskään tietoa asuiko porvoolainen konsuli Eklöf Bjälbossa tuona aikana. Ainakin alussa hän yritti vuokrata huvilaa eteenpäin ja myös myydä sitä.[8]

Puutarha C. R. Ignatiuksen aikana 1885–1904

Bjälbon puutarhan kokonaisrakenne lienee suurelta osin perua Ignatiuksen 19 vuoden omistuskaudelta. Uusi puutarhasommitelma on esitetty Elia Heikelin päiväämättömässä asemapiirustuksessa. Piirroksessa mikään ei viittaa Caloniuksen suuren muotopuutarhaan toteutumiseen. Kaivo sen sijaan on säilynyt, sijoittuen kaartuvan puutarhapolun päähän puutarhan pohjoisosassa. Muotopuutarha toteutui kaakkoisosaan suunnitelmien mukaan päärynän muotoisena sommitelmana. Heikelin suunnitelmassa puutarhakäytävät on linjattu paikan kalliopintaa huomioivalla tavalla, joten tässäkin voidaan olettaa, ettei niitä joko ollut Caloniuksen aikana tai niitä ei oltu rakennettu silloisen suunnitelman mukaan. Ignatiuksen huvilapuutarha kuvaillaan aikalaiskirjoituksissa hyvin kauniiksi.

Vastaava asemapiirros sisältyy Elia Heikelin rakennuspiirustussarjaan v. 1887. HKA

7 Åbo underrättelser 04.12. 1878 s. 2
8 Åbo underrättelser 04.12. 1878 s. 2

Puutarha kenraalikuvernöörin edustushuvilana

Rakennushallitus osti 17.4.1904 Bjälbon valtiolle ylikamreeri Ignatiukselta 52 500 markalla[9]. Seuraavalla viikolla 23.4. Ignatius kuoli lyhyen sairauden murtamana. Hautajaissaattue lähti Bjälbosta. Kaupan ajankohta poikkeaa eri lähteissä.[10]

Paikka kunnostettiin kenraalikuvernöörin käyttöön, mutta Bobrikof ei ehtinyt asettua taloon ennen kuuluisaa poliittista murhaa 4.6.1904. Hänen seuraajansa kenraalikuvernööri, ruhtinas Obolenski muutti perheineen ja palveluskuntineen Bjälbohun 11.8.1904.[11] Puutarhan kunnostukseen sisältyi ainakin uuden portin rakentaminen. Obolenskin ja hänen seuraajiensa ajalta ei ole löytynyt muuta tietoa kuin että huvilalla vietettiin näyttävää seurapiirielämää.[12]

Seuraava mittavampi kunnostustyö tehtiin vuonna 1916 laaditun suunnitelman mukaan, jonka tekijänä pidetään oulunkyläläistä puutarhuri Torsten Barckia. Hän myös vastasi istutuksista ja puutarhan hoidosta siitä eteenpäin. Kunnostukseen sisältyi käytävien uusiminen tiilenpunaisiksi valkoisiksi maalatuin reunoin (ehkä kivireunat), ruohokenttiä, krokettikenttä ja vanhan kanavan täyttö. Ruusuistutukset uusittiin talvenkestävillä lajikkeilla (teehybridi-, remontti- ja pensasruusuja yhteensä 150 kpl) ja vanhat perenna- ja kukkapenkit uusittiin. Kukkaryhmiin merenpuoleisen lasikuistin molemmilla puolilla istutettiin orvokkia, koristetupakkaa ja resedaa. Sisäänkäynnin puolen seinustoille istutettiin puutarhaneilikoita ja muualle samalla puolella kannaa, ilmeisesti punaisia ja valkoisia. Muita istutusryhmien kukkia olivat kaunokainen, punainen krassi sekä sininen hortensia Venäjän lipun värien mukaan. Muiden kukkaryhmien lajikkeita olivat lisäksi daaliat, orvokit, mukulabegoniat ja puutarhaneilikat. Kaikki olivat yksivuotisia tai talveksi suojaan siirrettäviä lajeja ruusuja lukuun ottamatta. Uusista puu- tai pensasistutuksista ei suunnitelmassa ole mainintaa.

Puutarha Suomen valtion omistusaikana

Suomen tasavallan ensimmäisinä vuosina Bjälbossa viettivät kesiä presidentti Ståhlbergin lapset, minkä jälkeen ensimmäisenä pääministerinä sinne muutti A. J. Cajander.[13] Puutarhaa ja istutuksia hoiti erityisen hyvin 1920-luvulla vahtimestarina ja talonmiehenä toiminut Johan Calenius.[14]

Huvilaa alettiin kutsua Kesärannaksi mahdollisesti silloin, kun valtio osti siihen asti vuokraamansa palstan kaupungilta vuonna 1927. Tuuheat puut estivät näkymän huvilapuutarhaan viereiseltä Humallahden uimalaitokselta.[15] Puutarhaan ei liene tehty mittavia muutoksia sen jälkeen kun asunto Urho Kekkosen kaudella 1952 remontoitiin ympärivuotiseksi. Rantasauna rakennettiin silloin ja tenniskenttäkin kunnostettiin.[16] Luonnonkivisen rantamuurin muuttaminen betonimuuriksi lienee perua samasta peruskorjauksesta. Humallahden vedet olivat tuohon aikaan pahoin saastuneita ja hajuhaittojakin esiintyi. Veden laatu parani vähitellen, mutta huvilan kunto rapistui. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen 1970-luvun peruskorjaukseen sisältyi Ignatiuksen aikaisen tornin

9 Päivälehti 21.4.1904, s.3
10 Åbo underrättelser 04.12. 1878 s. 2
11 HBL 12.8.1904
12 Selovuori
13 Selovuori. s. 66.
14 Selovuori. s. 114
15 Selovuori s. 70.
16 Selovuori s. 81.

Puutarhasuunnitelma vuodelta 1916, istutussuunnitelman laatijana puutarhuri Torsten Barck Teoksesta Kesäranta, toim. Selovuori

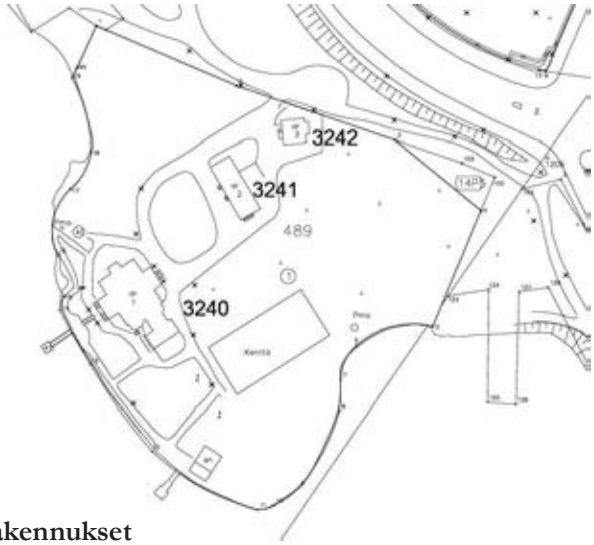
palauttaminen. Huvilapuutarhasta ei tuolloin tiettävästi omaa historiaselvitystä eikä tarkempaa kartoitusta.

Eri pääministerikausina kesäranta on toiminut vaihtelevasti asuin-, edustus- ja virkakäytössä. Laajalla puutarhalla on ollut funktionsa molemmissa tapauksissa, puitteena kesäisille juhlille, virkatilaisuuksille, mediatilaisuuksille kuin myös perhe-elämälle Kesärannan ympärivuotisessa käytössä.

Nykytila ja säilyneisyys, arvot ja suositukset

Kesäranta puutarhoineen on suojeltu valtion omistamana kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kohteena. Puutarhan kulttuurihistoriasta näyttää paljon säilyneen, mutta rakennuksen ympäristössä tulisi nykyistä enemmän panostaa 1800-luvun lopun huvilakulttuuriin puutarhaihanteiden vaalimiseen, nykyiseen käyttöön sovellettavalla tavalla. Tulevia muutossuunnitelmia tulisi edeltää puutarhan rakenteiden ja istutuksien alkuperän tarkempi selvitys. Betonisen rantamuurin palauttamista graniittimuuriksi tulisi tutkia.

Rakennukset

3240 Päärakennus (1873)

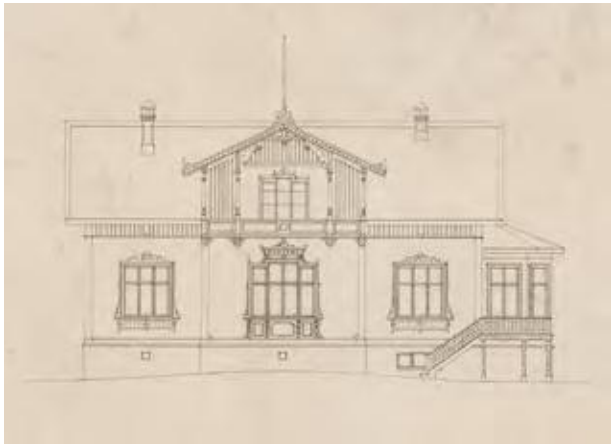
Alkuperäinen tilanne

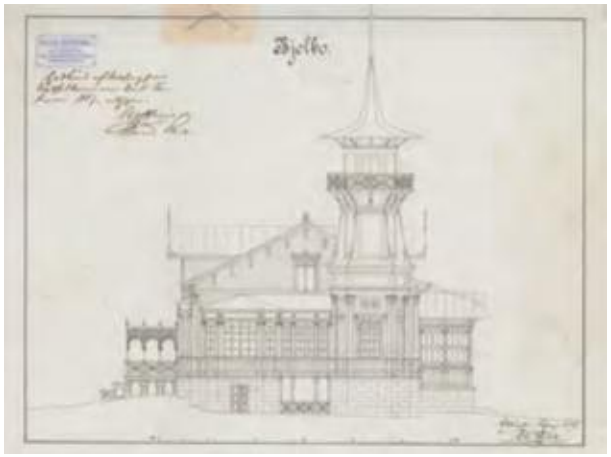
Villa Bjälbo oli alun perin arkkitehti Frans Ludvig Caloniuksen itselleen suunnittelema kesähuvila. Piirustukset valmistuivat vuonna 1873.

Arkkitehti Caloniuksen marraskuussa 1873 laatiman palovakuutuskuvauksen mukaan huvilan runko oli kaksinkertaisella laudoituksella päällystettyä pystyhirsirakennetta. Rakennus oli rapattu sekä sisä- että ulkopuolelta. Vesikatteena oli pärekatto. Rakennuksen pituus oli 281/4 kyynärää ja leveys 23 kyynärää. Korkeus maanpinnasta räystäälle oli 18 kyynärää. Kellarissa oli kylmät ja lämpimät kellarit sekä leivintupa uuneineen ja muuripatoineen. Ensimmäisessä kerroksessa oli seitsemän asuinhuonetta, viisi kaakeliuunia ja keittiöhella. Toisessa kerroksessa oli kolme asuinhuonetta ja kolme kaakeliuunia. (Meilahti N:o 1 Kesäranta; palovakuutukset 1873, 1878; YRYH arviointi 1923. KA / Tarmon arkisto ja Maatalousministeriön kd-aktit.)

Maistraatin heinäkuussa 1873 hyväksymät piirustukset esittivät pohjakaavaltaan lähes neliömäistä rakennusta, jonka pohjaratkaisun voidaan kuvata koostuvan kolmesta rinnakkaisesta tilavyöhykkeestä. Keskimmäinen sisältää eteishallin, portaat ja suuren salin, jonka ikkunat ovat lounaissivulla merinäköalan puolella. Eteishallin oikealla puolella on kolme erikokoista huonetta, joista rannan puolella sijaitseva avautuu parioven välityksellä saliin. Eteisen vasemmalla puolella on keittiö tarjoiluvälikköineen. Vastakkaisessa kulmassa sijaitseva huone liittyy saliin parioven välityksellä ja avautuu toiseen suuntaan kulmistaan viistetyn erkkerimäisen lasikuistin suuntaan. Ullakkokerroksessa on sovitettu kolme ikkunallista makuuhuonetta pitkittäisen harjakaton ja sen poikittaisen keskiosan alle.

Huvilan siirryttyä omistusvaihdosten jälkeen Suomen pankin kassanhoitaja Carl Robert Ignatiuksen omistukseen, rakennusmestari ja arkkitehti Elia Heikel suunnitteli 1887 näkötornin rakennukseen kaakkoiskulmaan ja uuden erkkerin luoteispäätyyn. Monikulmainen torni sijoittui vanhemman, kulmikkaan lasierkkerin symmetriseksi pariksi rakennuksen pituusakseliin nähden. Rakennus alkoi saada keskieurooppalaista huvila- ja jopa kesäravintola-arkkitehtuuria muistuttavia piirteitä avautuessaan lasikuistien, avokuistien ja parvekkeiden välityksellä eri suuntiin.

Julkisivupiirustus, Frans Ludvig Calonius 1873. Ritning till bebyggande af Bostads-Villan nr 1 å Mejlans-hemman. HKA

Julkisivupiirustus, Elia Heikel 1887. Ritning till byggnadsförändring å boningshuset till bostadsvillan nr 1 Bjelbo å Mejlans hemmans. HKA

Muutostyöt 1900-luvun alussa

Valtio hankki Bjälbon venäläisten kenraalikuvernöörien kesäasunnoksi vuonna 1904. Muutos- ja laajennustöiden suunnittelusta vastasi Yleisten Rakennusten Ylihallituksen puolesta arkkitehti Jac. (Johan Jacob) Ahrenberg. Huvilan kaakkoispäädyn puolella sijaitsevien tilojen jatkeeksi rakennettiin ikkunallinen välikkö ja siihen nähden poikittainen, harjakattoinen keittiösiipi, jonka pääkerroksen alle mahtui normaalikorkuinen huonerivi. Toinen huomattava lisäys oli lasikuisti meren puolelle. Rakennus oli laajennusten jälkeen saavuttanut laajimman ulkohahmonsa.

Itsenäisyyden ajan muutokset vuoteen 1983

Päärakennusta kuvailtiin seuraavasti vuonna 1923 laaditussa arviointiasiakirjassa:

”Kaksikerroksinen puutalo kellareineen, vesikaton peitteenä semptaliinipahvi sekä pieneltä osalta galvanoitu pelti, permannot korkkimattojen peittämät, 12 tulisijaa lämmitystä varten, 2 tavallista ja yksi Bolinder-hella, leivinuuni, kylpykamiina, sähkövalaistus, vesijohto viemäreineen keittiössä (käyttökuntoinen ainoastaan kesäaikana), perustukset raakapintaista harmaakiveä, ulkoseinät hirsirakennetta, 10 kaksipuolista ovea, 40 yksipuolista ovea, 85 m2 kaksipuitteista ikkunapintaa, pihan- ja merenpuoleinen lasikuistikko, tornirakenne portaineen, porras.” (Meilahti N:o 1 Kesäranta; palovakuutukset 1873, 1878; YRYH arviointi 1923. KA / Tarmon arkisto ja Maatalousministeriön kd-aktit.)

Päärakennus vuonna 1974. HKM

Itsenäisyyden aikana Bjälbo toimi Suomen pääministerin virka-asuntona ts. kesäasuntona vuoteen 1952 asti, jolloin asunto kunnostettiin ympärivuotiseksi. Näkötorni ja lounaissivun lasikuisti purettiin.

Valtio päätti vuonna 1978 peruskorjata Villa Bjälbon neuvottelu- ja majoitustilat. Samalla laadittiin asemakaava, joka salli tontilla jonkin verran täydennysrakentamista. Korjauksen tavoitteet asetettiin valtioneuvoston kanslian, rakennushallituksen ja museoviraston kanssa yhteistyössä. Ulkoasultaan päärakennus päätettiin saattaa siihen asuun, jossa se oli ollut laajimmillaan 1900-luvun alussa. Tämä edellytti 1950-luvulla puretun näkötornin ja kuistin uudelleenrakentamista. Alkuperäiset interiöörit oli muutettu edellisessä, 1950-luvun korjauksessa. Niiden osalta pyrittiin säilyttämään vain luonteenomainen tilajako ja tilaryhmittely. Näkötornin ja kuistin lisäksi ei tehty mainittavia muutoksia rakennuksen ulkoasuun.

Pääkerrokseen tehtiin lähinnä edustus- ja neuvottelutiloja sekä työhuone. Seurusteluhuoneet suunniteltiin päädyn suhteen symmetriseksi tilasarjaksi. Suurimmat muutokset olivat kellarin WC-tilojen ja odotustilan rakentaminen pesutuvan paikalle ja vanhaan pannuhuoneeseen. Eteistilasta johdettiin porras kellariin. Toisen kerroksen tilat korjattiin pääosin vierasmajoitustiloiksi kylpyhuoneineen ja vaatehuoneineen sekä aputiloineen.

Sisäpintojen ja kiinteän sisutuksen osalta korjaustyö oli hyvin perusteellinen. Kaikki sisäpinnat purettiin lisälämmöneristyksen vuoksi. Kellaria syvennettiin ja talotekniikan asennukset uusittiin. Rakennukseen asennettiin koneellinen ilmanvaihtojärjestelmä.

Sisätilojen verhouksina käytettiin kipsilevyä sekä osittain puuverhousta. Lattiat tehtiin pääosin tammiparketista, lukuun ottamatta kellarin tiililaatoitusta. Sisätilojen ilmettä hallitsivat valkoiseksi maalatut seinä- ja kattopinnat sekä tammiparkettilattiat. Kalustuksessa käytettiin osin entisiä talossa olleita huonekaluja, ja sitä täydennettiin sekä uusilla että antiikkihuonekaluilla. Majoitustilat kalustettiin ”ajattomilla” kalusteilla. Osa tekstiileistä ja koriste-esineistä suunniteltiin Kesärantaa varten.

Korjaustyö käynnistyi syksyllä 1981 ja tilat otettiin käyttöön keväällä 1983.

2000-luvun muutokset ja nykytilanne

Viimeksi Kesärantaan tehtiin laaja peruskorjaus vuosina 2003–2004. Silloin kiinteistö uudistettiin vastaamaan edustamisen, asumisen, kokousten ja lehdistötilaisuuksien vaatimuksia. Tiloja muun muassa muutettiin paremmin yksityisasumiseen sopiviksi. Kovasta käytöstä johtuneet kulumisvauriot korjattiin. Korjauksesta ei ole hankittu tarkempia tietoja tämän selvityksen yhteydessä.

Muut rakennukset

3241 Talousrakennus (1873)

Konsuli August Eklöfin kesäkuussa 1878 laatiman palovakuutuskuvauksen mukaan talousrakennus oli valmistunut vuonna 1873. Siinä oli ristikkopiirurunko, lautavuoraus ja pärekatto. 34 kyynärää pitkä rakennus oli 12 kyynärää leveä ja 9 kyynärää korkea. Siihen sisältyi talli, vaunuliiteri ja kaksi halkovajaa. (Meilahti N:o 1 Kesäranta; palovakuutukset 1873, 1878; YRYH arviointi 1923. KA / Tarmon arkisto ja Maatalousministeriön kd-aktit.)

Vuonna 1923 rakennusten arviointiasiakirjassa talousrakennusta kuvailtiin seuraavasti: Vajarakennus (autotalli, varastohuone, palokalusto, käymälä, ruuma): Piirurungon kannattama lautarakenne, asfalttipahvikatto, sähkövalaistus. (KA)

1970-luvun lopulla käynnistyneen peruskorjaushankkeen yhteydessä ei tehty mainittavia muutoksia talousrakennuksen ulkoasuun. Siihen sijoitettiin tekniset tilat ja taloustilat.

3242 Vahtitupa (1904)

Harjakattoisen, puolitoistakerroksisen vahtituvan on suunnitellut arkkitehti Jac. Ahrenberg Yleisten Rakennusten Ylihallituksessa vuonna 1904. Alkuperäisen piirustuksen mukaan keskeisen hormiryhmän ympärillä on kaksi huonetta, keittiö ja eteinen ullakkokamariin johtavine portaineen.

Vuonna 1923 laaditussa rakennusten arviointiasiakirjassa (KA) vahtitupaa kuvailtiin seuraavasti: ”Yksikerroksinen puutalo, vesikaton peitteenä galvanoitu pelti, permannot korkkimattojen peittämät, 3 tulisijaa, sähkövalaistus, seinärakenne: piirurungon kannattamat lautaseinät, välissä täyte; 10 ovea, 2 uunia, 1 keittiöhella, kuisti.”

1970-luvun lopulla käynnistyneen peruskorjaushankkeen yhteydessä ei tehty mainittavia muutoksia vahtituvan ulkoasuun. Alakertaan sijoitettiin talonmiehen asunto ja ullakolle kaksi majoitushuonetta.

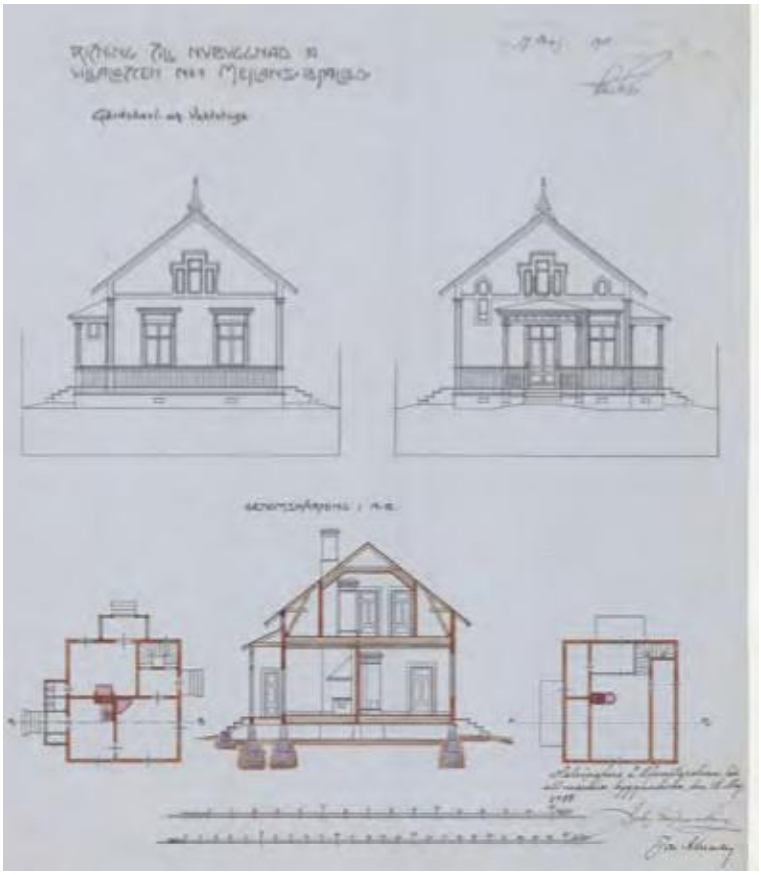
Vahtitupa vuonna 1976. HKM

Sauna vuonna 1955. HKM

Vahtituvan piirustus, Jac. Ahrenberg 1904. HKA

Sauna

1950-luvulla rakennetussa saunassa tehtiin 1970-luvun lopulla käynnistyneen peruskorjaushankkeen yhteydessä vain vähäisiä kunnostustoimenpiteitä.

Laituri

1970-luvun lopulla käynnistyneen peruskorjaushankkeen yhteydessä laituri rakennettiin kokonaan uudelleen.

Huvimaja

Vuonna 1923 laaditussa rakennusten arviointiasiakirjaan sisältyi kahdeksankulmainen, avonainen huvimaja, pohjapinta-alaltaan 13 m2. 1970-luvun lopulla käynnistyneen peruskorjaushankkeen yhteydessä kunnostettiin huvimaja.

2. Villa Toivola, 2a. Kukkulinna

OSOITE
SEURASAARENTIE 1

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-75

RAKENNUSTUNNUKSET
42109, 42137, 46434

OSOITE
OKSASENPOLKU 6
SEURASAARENTIE 1

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-119

RAKENNUSTUNNUKSET
42168, 42153, 42172
44723, 44724, 44725, 44726

Historia, omistus ja vuokrasuhteet:

Toivolan ensimmäinen vuokraaja oli puutarhuri Fredrik Evert Isidor Rotkirch (1834 – 1884). Hän oli Helsingin puutarhayhdistyksen perustajajäsen. Palstan vuokraaminen 1870, tai jo aikaisemmin, liittyi mitä ilmeisimmin puutarhaviljelyyn. Vuokrasopimus tehtiin tuolloin vielä Meilahden maanomistajan G. M. L. Jägerskiöldin kanssa. Fredrik Rotkirchin isä, maanviljelysneuvos Evert Karl Axel Rotkirch (1805–1874) rakennutti Toivolan huvilarakennuksen arkkitehti Florentin Granholmin piirustusten mukaan. Hän muutti Toivolaan asumaan kesällä 1870. Punaiseksi taloksi kutsuttu asuinrakennus on vuodelta 1871. Lisäksi palstalla oli pienempi asuinrakennus vuodelta 1870 puutarhan työväkeä varten. Kasvihuoneita oli yhteensä neljä.
Fredrik Rotkirch kuoli Toivolassa tammikuussa 1884. Tämän jälkeen huvila myytiin valtioneuvos Ludwig Fredrik Heimbürgerille.[17] Kasvihuoneviljely jatkui hänen aikanaan. Uusi omistaja oli vuodesta 1890 kenraalimajuri ja Suomen santarmihallinnon päällikkö Frans Edvard Tunzelman von Adlerflug (1822–1899). F.E.Tunzelman v. Adlerflug allekirjoitti palovakuutuksen ”lasteni edunvalvojan ominaisuudessa”[18].
Vuonna 1904 huvilan osti ja palstan vuokrasi apteekkari Frithiof Schalien, joka mm. rakennutti uuden kasvihuoneen päärakennuksen länsipuolelle, punaisen talon eteen.
Palstan viljelyalat vuokrattiin tuohon aikaan myös erikseen, kuten vuonna 1920, jolloin kaupunki vuokrasi ne professori E. Bonsdorffille ja lehtori W. E. Liuksialalle.
Noin vuonna 1925 Toivola myytiin ja huvilapalsta vuokrattiin Pohjanmaalta Maria Åkerblomin mukana muuttaneille uskonnollisen liikkeen jäsenille. Vuokrasopimuksissa nimet vaihtuivat vuosien mittaan, kunnes Maria Åkerblomista itsestään tuli päävuokralainen ja rakennusten omistaja vuonna 1938, vankilavuosiensa jälkeen. Åkerblom-liikkeen aikana päärakennuksen pohjakerroksessa oli pieni elintarvikekauppa. Päärakennuksessa oli vuonna 1977 10 huoneistoa (9 yksiötä, 1 viiden huoneen huoneisto), joissa asui yhteensä 16 ihmistä.
Vuonna 1981 Toivola siirtyi Maria Åkerblomin kuoltua perikunnalle. Åkerblom-liikkeeseen kuuluneet asukkaat muuttivat muualle.
1988 rakennukset osti kahden arkkitehdin perustama asuntoyhtiö, joka aloitti Toivolan ja Punaisen talon peruskorjauksen. Hanke kaatui ja omistaja vaihtui, mutta rakennukset päätyivät asuinkäyttöön. Pohjoinen palsta erotettiin omaksi tontiksi. Kukkulinna ja toinenkin rakennuksista purettiin Ronald McDonald Lastentalosäätiön rakennusten tieltä. 2002 valmistuneet kaksi rakennusta on tarkoitettu HYKS Lastenklinikan ja Lastenlinnan pitkäaikaissairaiden lasten perheenjäsenien majoituspaikaksi.

17 Toivolan palovakuutukset 1874-1894/ KA
18 Kunnalliskertomukset 1890 / HKA

Rakennusten sijainti

Maastoltaan huvilapalsta nro 2 oli monella tapaa ihanteellinen, joskin kallioinen. Päärakennus sijoittui laakson keskellä kohoavan kallioselänteen etelärinteeseen, lähelle tietä ja rantaa. Rantaan rakennettiin uimahuone ja venelaituri. Rakennuksen itäpuolella on terassi, jonka korkea graniittimuuri kytkee arkkitehtuurin taitavasti pohjoispuolella kohoavan kallion jyrkkään seinämään. Liittymäkohdassa on graniittiportaat alas laaksoon, entiseen Rotkirchin maisemapuutarhaan. Muut rakennukset jäävät päärakennuksen taakse. Punainen huvila sijoittuu poikittain kallioiden väliin. Sen eteläpuolella oleva pengerretty piha on jäänne 1900-luvun alussa rakennetusta suuresta kasvihuoneesta. Sitä aikaisempi Rotkirchin iso nelisiipinen kasvihuone oli rakennettu kiinni punaiseen taloon. Talousrakennukset kuten pesutupa, liiteri ja asuintalot sijaitsivat taaempana, kallion länsirinteessä. Vuonna 1952 rakennettu verstasrakennus, jossa toimi Åkerblom-liikkeen parkettiliike, on edelleen jäljellä ja kunnostettuna tontin länsiosassa kalliojyrkänteen alapuolella.

Puutarhan vaiheet

Toivolan puutarha kasvihuoneineen oli 1800-luvun lopussa hyvin arvostettu ja monipuolinen. Puutarhuri Rotkirch tunnetaan Suomen puutarhayhdistyksen perustajajäsenenä. Toivolaan hän perusti hedelmätarhan, useiden kasvihuoneen kauppapuutarhan sekä laajahkon maisemapuutarhan päärakennuksen itäpuolella olleelle niitylle. Sinne johtavat graniittiportaat päärakennuksen terassilta, kaartuvien käytävien verkosto sekä nykypäivään säilyneet vanhat tammet ja lehtikuusi viittaavat huolella rakennettuun maisemapuutarhaan.

På Mejlans mark wid Hummelvikens innersta botten reser sig en vacker willa anläggning med trädplanteringar och orangerier. Detta är willa Toiwola, som blivit anlagd af den nyligen aflidne blomsterwännen F Rotkirch som här mellan de branta skrofliga granitklipporna genom flere års arbeten och omsorger danat en leende lustgård. Om några dagar skall willa Toivola försäljas till den mest bjudande på offentlig auction. Måtte den då falla I wärdiga hander, så att icke råheten och snikenheten stflande få fara fram öfver den plats, som nu utgör en af de wackraste punkterna I Helsingfors omgifningar. Samassa tekstissä kuvataan kuinka Meilahden metsät pikemmin muistuttavat sisämaan jylhiä metsiä kuin rannikon karuja mäntymetsiä.[19]

Maisemapuutarha näkyy asemapiirustuksissa 1900-luvun alussa ja oli vielä 1920-luvulla niittyä, jossa kasvoi runsaasti skillaa ja muita sipulikasveja. Vuoden 1936 kantakartassa laaksopainanne ei enää kuulunut huvilapalstastaan, mutta yhteys huvilalta oli edelleen olemassa ja käytössä. Polku päärakennuksen kaakkoiskulmasta ja yllä mainittujen portaiden päästä pohjoiseen kantoi vielä Åkerblomin aikana nimeä ”Kärleksstigen” (Lemmenpolku). Se johti laakson viljelyksille, jotka olivat åkerblomilaisten vuokraamia kunnes urheilukenttä perustettiin nykyiselle paikalleen 1950-luvulla.

Toivolan puutarha kasvihuoneineen ja viljelyksineen oli yksi Helsingin puutarhaviljelyn keskuksia sekä Rotkirchin aikana että sen jälkeen. Tarmon palovakuutuksessa vuonna 1874 kasvihuoneita oli kaikkiaan kuusi, joista neljä punaisen talon yhteydessä. Vuonna 1880 kasvihuoneita oli 7. Yksi puutarhaviljelijöistä oli M. G. Stenius, jonka nimi esiintyy Toivolassa ainoastaan satunnaisesti, ehkä kauppapuutarhan jatkajana Rotkirchin kuoleman jälkeen. Heimbürgerin omistusaikana rakennettiin kaksi erillistä uutta kasvihuonetta korvaamaan punaisen talon huonokuntoisiksi päässeet kasvihuoneet. Lasinalainen puutarhaharrastus jatkui vielä 1900-luvulla, kun omistajaksi tuli apteekkari Schalien, jonka aikana punaisen talon eteläpuolelle valmistui isokokoinen kasvihuone. Apteekkari Schalien ”hoiteli suuressa puutarhassa hedelmäpuita, kukkia ja mehiläisiä”.[20]

19 Folkvännen 14.2.1884
20 Olli 2008.

Vier. sivu:
Kantakartta 1:5000.
Karta ofver en del av Mejlans hemman 1890. HKA

yllä:
Fredrik Rotkirch. Teoksessa Simonen 1961.

oikealla:
Toivolan julkisivu laaksoon, Florentin Granholm 1870.

oikealla laidassa:
Toivola ympäristöineen, ote vuonna 1908 laaditusta kartasta. HKA

Kuvia 1940-1950-luvulta Felix Fredlundin perhealbumista
Oikealla: Toivolan lapsia ja nuoria Maria Åkerblomin joulujuhlissa 1940-luvulla
Alin kuva: Meilahden viimeinen työhevonen

Viereinen sivu: vas. yläkuva: Toivolan graniittiportaat
oik. yläkuva: Punainen talo rannan suunnasta nähtynä
keskellä: vanhaa säilynyttä mukulakiveystä McDonald-talon edessä
alin kuva: Puutarhakasvillisuutta palstalla 2a

Maria Åkerblomin aikana pääosa viljelykelpoisesta maasta hyödynnettiin kotitalouksien hedelmätarhana tai peruna- ja vihannesmaana. Vihannes- ja peltomaita vuokrattiin myös muualta Meilahden alueelta, Laaksolan viereisiltä pelloilta ja nykyisen urheilukentän alueelta. Koristepuutarhaakin pidettiin arvossaan ainakin ennen Maria Åkerblomin kennelin perustamista vuonna 1935[21], jolloin päärakennuksen ympäristöstä osa aidattiin koirille.

Puutarhan kasvillisuus kartoitettiin vuonna 1989 Toivolan peruskorjauksen suunnittelutyön yhteydessä. Silloin puutarhaa ei ollut hoidettu muutamaan vuoteen ja koristekasveista oli suuri osa taantunut. Vanhoja hedelmäpuita oli runsaasti jäljellä ja on edelleen.

Vanhan Kukkulinnan palstan ilme on luonnollisesti muuttunut vanhojen rakennusten tilalle tulleiden uudisrakennusten tieltä. Pihapiirin viihtyisyyteen on kiinnitetty huomiota jo suunnitteluvaiheessa, mikä näkyy tietoisena panostuksena hedelmäpuiden ja perinnekasvien käyttöön. Pihapiirin vanhat männyt ovat säilyneet.

21 von Breitenfield-kennel joka pari vuotta myöhemmin sai nimen Rose-Loge kennel

Nykytilanne ja säilyneisyys

Toivolan huvilapalstaan alun perin kuulunut laaksopainanne erotettiin määräalasta yleiseksi puistoksi jo ennen 1930-lukua. Nykyään kalliolaaksossa kasvaa tiheä tervaleppälehto, jonka keskellä on ajotieyhteys Meilahden sairaalakompleksin tunneliin (rakenteilla 2012), urheilukentälle ja Toivolan pohjoisosaan Ronald McDonald -taloille. Lähellä päärakennuksen muuria on jätevesipumppaamo kätkettynä tuijaistutuksien sisään. Graniittiportaat ja takorautainen käsijohde ovat säilyneet ehjinä.

Luonteeltaan ja käytöltään hyvin erilaiset pohjois- ja eteläosat on rajattu toisistaan sekä aidalla että lehti- ja havupuilla, jotka kasvaessaan tulevat olemaan tiivis ja korkea puuryhmä kahden aikanaan yhteen kuuluneen pihapiirin välissä.

Kuusia on myös istutettu päärakennuksen taakse kalliorinteeseen, jossa ne tulevaisuudessa muodostavat näyttävän ryhmän, mutta vievät kasvaessaan arvokkuutta vanhalta kaunismuotoiselta männyltä.

Toivolan huvilapalsta on kohentunut peruskorjauksien yhteydessä. Vanhoja hedelmäpuita, syreenimajoja ja -aitoja sekä perennaistutuksia on säilynyt rakennusten ympäristössä runsaasti. Seurasaarentien varressa ja puutarhassa säilyneet vanhat männyt ovat mahdollisesti yli 150-vuotiaita.

Toivolan pysäköintipaikka on näkyvällä paikalla portista katsoen, mutta keskitetty järjestely jättää rakennusten väliset puutarhatilat autottomiksi.

Ronald McDonald-talojen puutarhan pihapiirissä vanhat männyt ovat säästyneet, samoin osa vanhasta Rotkirchin aikaisesta mukulakivitiestä. Itäisen rakennuksen itäpuolella oleva luonnonkivirakenne lienee jäänne paikalla olleen rakennuksen ullakolle johtaneesta rampista.

Arvot

Huvilapalstan 2 ja 2a arvoja ovat Toivolan suojeltu päärakennus ja siihen liittyvä korkea graniittimuuri portaineen.

Avoin kallioselänne, sen itäreunan jyrkkä seinämä ja umpeenkasvavassa entisessä alapuutarhassa (määräalan ulkopuolella) Rotkirchin ajalta säilyneet tammet ja lehtikuusi ovat Toivolan huvilamiljöön tärkeitä maisemallisia ja historiallisia arvoja.

Puutarhan arvokkaita maisemapuita ovat vanhat männyt sekä palstalla 2 että 2a ja tervaleppä Seurasaarentien varressa.

Kalliorinteen säilyminen suhteellisen avoimena, on arvo jota jatkossa tulisi vaalia.

Ylin: Näkymä Punaisen talon edestä Toivolan pihaan
Keskellä: Kunnallistekniikkaa Toivolan entisessä maisemapuutarhassa
Alla: Näkymä kalliolta Toivolan huvilapalstalle, taustalla Meilahden sairaala

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500

Maisemallisesti arvokas vanha havu- / lehtipuu

Vanha havu- / lehtipuu

Vanha havu- / lehtipuuryhmä

Kelo / Vanhan puun kanto

Vanha hedelmäpuu / Vanha marjapensas

Vanha koristepensas, -pensasryhmä tai esim. syreenimaja

Hoidettu piha/puutarha, jossa on vanhaa kasvilajistoa - perennoja, pensaita, köynnöksiä, hedelmäpuita

Avoin tai puoliavoin puutarha / piha entisellä pellolla tai hedelmätarhassa

Kallioinen pihapiirin osa

Villiintyvä vanhan puutarhan osa

Vanhaa puutarhakasvilajistoa metsässä tms. hoitamattomalla alueella

Pulstometsä osana plhaa, luonnonmukainen

Vesakko/nuorimetsä (kasvanut 1950-luvun jälkeen)

Säilynyt maisemallisesti merkittävä näköala / näkymälinja

Umpeen kasvanut maisemallisesti merkittävä näkymä, hahmottuu maastossa ja/tai ilmenee vanholsta valokuvista sekä kartolsta

Vanha säilynyt käytävälinjaus arvioitu 1913 kaavakartan / 1936 kantakartan mukaan, viivoitus osoittaa säilynyttä vanhaa kiveystä

1936 jälkeen poistunut mutta maastossa hahmottuva vanha käytävä, kenttä tai polku

Säilynyt rakennettu maastonmuoto, esim. pengerrys

Säilynyt luonnonkivimuuri

Vanhat luonnonkiviportaat

Vanha säilynyt kalvo

Vanha laituri / laiturin perustukset

Puretun rakennuksen tal rakenteen kivljalka

Puretun rakennuksen paikka erottuu maastossa

Työstettyjä luonnonkivlä, mahdollisesti sortunut rakenne

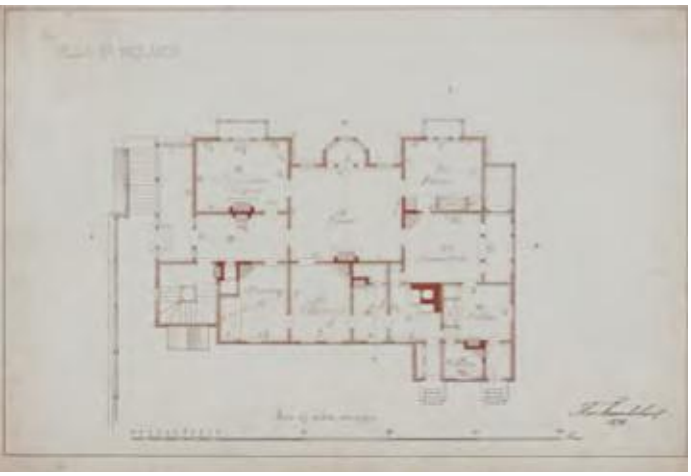
Alta

Slsäänkäyntl plhalle, porttl

Vanhan asemapllrroksen, puutarhasuunnltelman tal palstan alkuperäinen rajaus

Vuokra-alueen nykylsen määräalan raja

0 10 20 30 m

Pohjapiirros, Florentin Granholm 1870. HKA
Julkisivu itään, Florentin Granholm 1870. HKA

Päärakennus 42109 Seurasaarentieltä katsottuna

Rakennukset

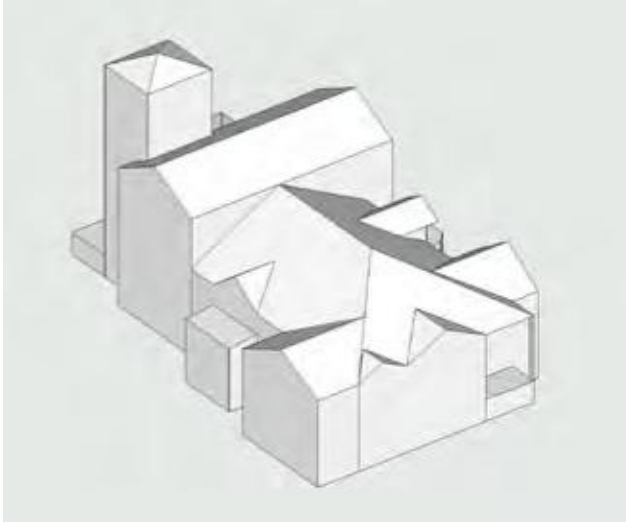
42109 Päärakennus

Toivolan päärakennus on arkkitehti Florentin Granholmin suunnittelema. Granholm (1836-1922) oli opiskellut arkkitehtuuria Pariisissa 1860-1863 ja matkustanut laajasti, täydentäen opintojaan Münchenin teknillisessä korkeakoulussa. Hän toimi vuodesta 1865 Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtina. Granholm oli varsin hyvin perehtynyt ajankohtaisiin mannermaisiin arkkitehtuurivirtauksiin. Huvilan arkkitehtuurissa on epäsymmetristä, eloisaa massoittelua ja maalauksellisuutta, jota 1800-luvun keskivaiheilla ajankohtainen ”italialainen huvilatyyli” tavoitteli. Vastaavia puuhuvilaesimerkkejä ovat G. Th. P. Chiewitzin julkaisemat huvilapiirustukset ja ruotsalaisen Adolf Edelsvärdin suunnittelema Villa Williamshöjd. (Chiewitz 1850, Linde Bjur 1999, 186.)

Huvilan pohja-, leikkaus- ja julkisivupiirustukset on päivätty 1870. Myöhemmistä valokuvista päätellen rakennus toteutettiin pääosin piirustusten mukaan. Rinteeseen sijoitetun rakennuksen eteläsivulla oli korkea kivijalka ja itäpäädyn puolella tasoeroa välittävä pengerrys. Korkean, osittain ristiholvein katetun kellarikerroksen päälle sijoittuva ensimmäinen kerros oli jäsentelyltään H-kirjaimen muotoinen. Päämassan koilliskulmaan kiinnittyi kolmen kerroksen korkuinen, neliöpohjainen porrastorni. Länsipäädyssä oli väljä lasikuisti, jonne johtivat portaat korotetulta terassilta ja josta avautui näköala merenlahden suuntaan. Eteläsivun puolella oli saliin liittyvä, viisikulmainen, lasikuistia muistuttava erkkeri ja länsipäädyssä avokuisti. Pääkerroksessa oli eteishallin ja keskeisen salin lisäksi kuusi muuta asuinhuonetta, keittiö, aputiloja ja kuusi savuhormiryhmää. Porras johti toiseen asuinkerrokseen ja ullakkokerrokseen, jotka sijoittuivat päämassaan nähden poikittaiseen, kapearunkoiseen päätyosaan.

Keskellä pihapiirin pohjoinen osa. Alin: Punainen talo, 42137. KSV

Myöhemmät muutokset

Toivolan alueen rakennuksissa asui 1800-luvun lopulla parikymmentä asukasta ja 1910 noin 40 asukasta. 1900-luvun kuluessa päärakennusta jaettiin jopa yhden huoneen asunnoiksi. Uusia kattoikkunoita avattiin asuinkäyttöön otettuun ullakkokerrokseen. Rakennus peruskorjattiin ja mm. ikkunoita uusittiin 1970-luvulla.

1980-luvun lopulla uusi omistaja käynnisti asemakaavalla suojellun huvilan laajan peruskorjaus- ja muutoshankkeen. Huvila muutettiin pienkerrostaloksi: hirsirunko, julkisivut, ikkunat ja ovet korjattiin tai uudistettiin vanhojen mallien mukaan. Korjaustöitä jatkettiin 1990-luvun lopulla. Pohjoissivulle rakennnettiin uusi lasikuisti. (Pääpiirustukset, RVV; ark-byroo, verkkosivut.)

Nykytilanne ja säilyneet ominaispiirteet

Huvila on jaettu erillisiksi asunnoiksi märkä- ja huoltotiloineen, eikä alkuperäisen suunnitelman mukaista tilannetta ole säilynyt.

Julkisivu ja vesikatto on korjattu perusteellisesti 1980-luvun peruskorjaus- ja muutostyön yhteydessä, alkuperäisen arkkitehtuurin piirteitä noudattaen.

Rakennuksen ikää osoittaa korkea kivijalka, joka on verhottu louhituilla kivillä. Julkisivut on verhottu vaaka- ja pystysuuntaisella ponttilaudoituksella sekä jäsennetty jako- ja kerroslistoilla. Lisäksi on listojen ja sileiden lautojen muodostamia peiliaiheita. Nurkkia suojaavat leveät vuorilaudat. Nykyinen väritys perustuu valkeaan peruspintaan ja vaaleansinisiin listoihin. Alkuperäinen väritys on mahdollisesti perustunut kuultosävyjen ja peruspintaa selvästi tummempien listojen käyttöön.

Vesikatteena on punaiseksi maalattu saumattu peltikate. Vesikaton monimutkainen muoto poikittaisine harjakattoineen ja jiireineen korostaa rakennusmassan jakoa erikorkuisiin osiin. Loivan satulakaton leveät, alapinnalta laudoitetut ohuet räystäät runsaine koristeellisine yksityiskohtineen ovat huvilan arkkitehtuurille ominainen piirre, joka vastaa Granholmin piirustuksia. Rakennukselle ominaiset isot ikkunapinnat on jaettu suorakulmaisiin osiin välikarmein. Puitejaossa on runsaasti vaihtelua ja pienikokoisia ruutuja, joista osa on vinoneliöitä ja värilasia. Näiden lisäksi parvekekaiteiden ja päätykolmiokoristeiden lehtisahatut, pitsimäiset pinnat ovat julkisivujen yhtenäistä tyyliä täydentäviä yksityiskohtia.

Muut rakennukset

42137

Aikaisemmin ulkoasultaan vaatimaton, ns. Punainen talo on mahdollisesti perua Toivolan alkuvuosilta. Palovakuutusasiakirjoissa mainittu, vuonna 1871 rakennettu asuin- ja kasvihuonerakennus muutettiin aikojen kuluessa mm. purkamalla kasvihuone. Vuonna 1889 yksikerroksisessa asuinrakennuksessa oli vuoraamattomat hirsiseinät ja pärekatto, pituus oli 17,32 m ja leveys 8,1 m. Vesikate vaihtui asfalttipahviksi ja rakennusta pidettiin hyvässä kunnossa. Toinen kerros on todennäköisesti rakennettu 1900-luvun alussa. Rakennuksen eteläpuolella oleva pengerretty piha on jäänne entisestä, suuresta kasvihuoneesta. Rakennus korjattiin ja uudistettiin perusteelliseksi paritaloksi vuosina 1989–1991.

46434

Rapattu, harjakattoinen verstasrakennus, jossa toimi Åkerblom-liikkeen parkettiliike, on edelleen säilynyt peruskorjattuna tontin länsiosassa kalliojyrkänteen alapuolella.

Taaempana sijainneet talousrakennukset kuten pesutupa, liiteri ja 1920-luvulla rakennetut asuintalot on purettu.

3. Villa Bergvik / Lilla Fiskarviken

OSOITE
SEURASAARENTIE 3

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-76

RAKENNUSTUNNUS
42110

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Bergvik kuului Meilahden tilan 1860-luvun lopulla vuokraamiin huvilapalstoihin. Alueen siirtyessä kaupungin omistukseen vuonna 1871, vuokraajana oli Gustav Albert Herlin (1834–1890), joka myös rakennutti huvilan. Huvilan suunnitelmaa ei ole säilynyt eikä sen suunnittelijasta ole tietoa. Vuokrasopimukseen kuului oikeus nykyisellä tontilla 9 olleeseen huvimajaan ja uimahuoneeseen.
Herlin myi huvilan ja vuokraoikeuden tehtailijalle ja Helsingin Veistoskoulun rehtori Lars Johan Källströmille vuonna 1878. Källströmin kuoltua joulukuussa samana vuonna, perikunta myi huvilan kauppias J. C. Burmeisterille.
Burmeisterin kuoltua 1899 omistus siirtyi perikunnalle, joka myi hallintaoikeuden toukokuussa 1907 päivätyllä kauppakirjalla kauppias Conrad Reinhardtille. Uusi omistaja teetti huvilaan muutokset arkkitehti Valter Thomén piirustusten pohjalta.
Palstan seuraavia vuokraajia olivat:
1920 varatuomari A. Mangström
1920 herra Lennart Vegelius
1922 asianajotoimisto Jonsson & Sundman
1922 kauppias Lemström, joka piti rakennuksessa Kahvila Novillaa, myöhemmin nimeltä Spori
1923 kauppias T. I. Pystynen
1924 herrat Alarik ja Gunnar Malmström
1925 kondiittori Ivar Alexandersson
1926 konduktööri J. F. Ekholm
johtaja V. Rouhiainen/as. oy Bergvik 3
1960 Helsingin kaupunki osti huvilan
Päärakennus purettiin 1966–67
Entinen pesutupa ja kamari rakennettiin uudestaan 1995–1996 S.A. Lindqvistin piirustuksia mukaillen asuinrakennukseksi, alkuperäistä suuremmaksi.

Walter Thomén asemapiirros kauppias C. Reinhardtille, toukokuu 1907. HKA

Rakennusten sijainti

Lilla Fiskarvikenin rannat olivat huvilakauden alkaessa avoimia ja niin myös rakennuksen paikka. Alussa, ennen Seurasaarentien levennystä ja liikenteen kasvua 1890-luvulla huvilalla oli yhteys rantaan, jossa sillä oli oikeus laituriin. Rakennus sijoittui kallioiden väliseen kapeaan laaksoon lähelle jyrkkää kallioseinämää, päätyjulkisivu merenlahdelle päin. Pääjulkisivun puoleiselle sivulle jäi tilaa suhteellisen laajalle puutarhalle, jonka piirteet ilmenevät Valter Thomén asemapiirroksesta 1907 ja myös hieman aikaisemmasta S. A. Lindqvistin sivurakennuksen piirustuksista vuodelta 1900 ja 1904. Voidaan olettaa puutarhan valmistuneen jo viimeistään Burmeisterin aikana.

Portinvartijalle rakennettu Selim A. Lindqvistin suunnitelema mökki sijoittui huvilapalstan länsipäätyyn, pienen viljelyalan laitaan.

Huvilan yhteydessä toimi kahvila 1920-luvulla eri omistajien alaisena.

Päärakennus purettiin 1969. Vanha portinvartijan mökki on rakennettu uudestaan 1980-luvulla alkuperäisten suunnitelmien mukaan, mutta suurennettuna.

Puutarhan ja lähiympäristön vaiheet

Huvila sijoittui kallioiden ja meren rajaamaan kapeaan laaksonotkelmaan, entiselle niitylle. Seurasaarentie kiertää huvilapuutarhan etelästä. Vuokrasopimuksen edellyttämä, paikan kaunistukseksi rakennettava puutarha noudattaa Valter Thomén suunnitelmissa 1900-luvun taitteen huvilapuutarhan yleisiä piirteitä. Pääsisäänkäynnin edustan nurmipyörylä kukkaistuksineen ja siitä haarautuvat kapeat hiekkakäytävät huvimajalle eteläosassa ja lehtimajalle koillisosassa johdattavat kulkijaa koko palstan alueelle. Nämä piirteet ovat tunnusomaisia tuon ajan huvilapuutarhoille. Käytävien suorissa linjauksissa on jo nähtävissä jugendtyylin arkkitehtoniset vaikutteet. Alkuperäisen puutarhan luonteesta ei ole tietoa eikä myöskään mahdollisista myöhemmistä muutoksista.

Kahvilatoiminnan aikaisesta puutarhasta 1920-luvulla ei ole säilynyt tarkempaa tietoa. Huvila oli jo 1950-luvun vaihteessa miltei puiden peittämä.[22] Rakennuksen siirryttyä kaupungin omistukseen sille ei enää löytynyt käyttöä ja se purettiin vuonna 1966.

22 Anero. s. 14.

Bergvikin päärakennus ja puutarha sen edustalla 15.5.1955. C. Grünberg / HKM

Valokuva Bergvikin ja Toivolan väliseltä kalliolta länteen.

Nykytilanne ja säilyneisyys

Jäänteet huvila-ajalta ovat vähäisiä. Entisestä puutarhasta on jäljellä muutama vanha ja arvokkaaksi luokiteltu puu. Nykyisen määräalan ulkopuolella on metsittynyt pelto idässä sekä umpeen kasvanut entinen pihapiiri lännessä. Rinteessä erottuu vielä avoin kohta, josta on ennen ollut käytävä tontille sekä jonkinlaiselle oleskelutasanteelle (vrt. asemapiirros 1900). Päärakennuksen osa vanhasta huvilapalstasta kuuluu Meilahden virkistysalueeseen. Alueen halki kulkee 1976 rakennettu kevyen liikenteen reitti. Puretun päärakennuksen paikka erottuu maastossa, ja luonnonkivireunus on mahdollisesti sen kivijalkaa.

Merkkejä vanhasta puutarhasta on vaikea havaita, sillä luonnon lehtokasvillisuus on vallannut notkelman. Valtapuina ovat laajalle levinnyt vaahtera sekä tervaleppä. Kyseinen alue on vuokra-alueen ulkopuolella ja kaavassa merkitty luonnonarvoiltaan vaalittavaksi, mikä omalta osaltaan on tukenut kehitystä puutarhakohteesta nykyiseksi reheväksi lehdoksi.

Vain pieni osa entisen portinvartijantorpan paikalle rakennetun ja sen tyylin mukaisen uudisrakennuksen pihapiiriä on hoidettu puutarhamaisesti. Tontin rajalla on punainen pystysäleaita.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Rakennukset

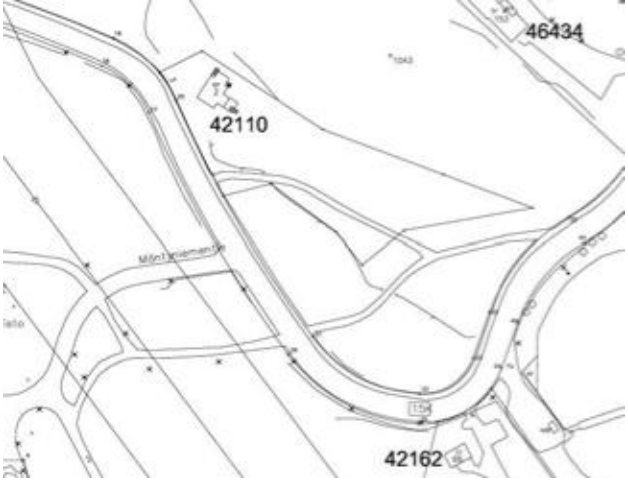
Rakennus 42110

Bergvikin huvilapalstan ainoa 1990-luvulle säilynyt rakennus oli entinen pesutupa, johon arkkitehti Selim A. Lindqvist oli suunnitellut laajennuksen vuonna 1900. Lämmitettävällä kamarilla laajennettu pesutupa sauna oli muutoksen piirustuksen mukaan tolpparunkoinen, suorakaiteen muotoinen pieni, vaakasuuntaisella lauravuorauksella verhottu rakennus. Lounaispäässä olevan vanhemman rakennusosan harjakatto muodosti julkisivussa poikkipäätyaiheen. Yksityiskohtana korostuivat ikkunan ja ulko-oven vuorilautojen ristikkäiset nurkat. Valokuva vuodelta 1970 osoittaa, että julkisivut oli verhottu vaihtelevasti pysty- ja vaakasuuntaisin lautavuorauksin, ikkunoiden yläosassa oli koristeellinen puitejako.

Kaavassa sr-1-merkitty, asuinkäytössä ollut rakennus oli 1988 suoritetussa kuntotutkimuksessa arvioitu heikkokuntoiseksi. Vuonna 1995 alkanut uudistushanke käsitti vanhan rakennuksen purkutyön. Perusteluna esitettiin mm. että katto oli romahtanut. Tarkoitus oli pystyttää uudisrakennus puretun rakennuksen paikalle. Rakennustyössä käytettäisiin puretun rakennuksen materiaalia uudelleen ja ulkovuorauspaneli toteutettaisiin vanhan mallin mukaisesti, samoin ikkunatyypit ja vuorilaudat. Rakennus toteutui pääosin em. luvan mukaisesti ja prosessin aikana haettiin lupaa koskien mm. palo-osastointia sekä katon korottamista. Säleaidan pystyttämiselle haettua lupaa ei ensin myönnetty.

Uudisrakennuksen kellarissa on takkahuone, sauna ja märkätilat, 1. kerroksessa on huone, keittiö ja kaksi kuistia, ullakolla kaksi huonetta. Julkisivut eivät sommittelultaan ja mittasuhteiltaan täysin vastaa puretun rakennuksen ulkoasua. Julkisivun profiilihöylätty lautavuoraus ja ikkunat toistavat puretun rakennuksen piirteitä. Julkisivut on maalattu punamullan sävyyn valkoisin yksityiskohdin, rapattu sokkeli on vaalean harmaa. Saumattu peltikate on maalattu punaiseksi.

(lähteet: HKA piirustukset; RVV pääpiirustukset, rakennuslupahakemukset ja päätösasiakirjat; HKM kuva-arkisto)

Rakennus 42110, purettua rakennusta mukaileva uudisrakennus, kuvattuna 2012. KSV

Valokuva v. 1970. Aulis Ryyppö / HKM

Pesutuvan laajennuspiirustus, Selim A. Lindqvist 1900. HKA

4.Orkolinna / Sätra (palanut, purettu)

OSOITE
SEURASAARENTIE 4
(MAILA TALVION PUISTO)

Historia, omistus ja vuokrasuhteet:

Ensimmäinen vuokraaja ja huvilan omistaja oli T. Strömberg vuodesta 1894.
Päärakennus ja kaksi asuinrakennusta, vajoja, pesutupa ja uimahuone olivat valmiina vuonna 1898 suunnittelijoina Johan Viktor Strömberg ja O. Romppainen.
Seuraava omistaja oli fil. maist. J. Koivistoinen vuodesta 1907. Säilynyt puutarhasuunnitelma on laadittu hänen aikanaan.[23]
Vuonna 1919 huvilapalstan vuokrasi liikemies Mikko Mononen ja myöhemmin samana vuonna apteekkari K. Arkhenius (mahdollisesti toinen rakennus).
Vuonna 1925 omistajaksi tuli varatuomari ja vanhojen aseiden keräilijä Lennartti Pohjanheimo.
Hän rakennutti vuonna 1927 uuden uimahuoneen myrskyssä tuhoutuneen tilalle (suunnittelijana K. Sandelin).
Vuonna 1929 vuokraajaksi mainitaan tehtailija K. Renström, mutta Pohjanheimon vuokra-aika oli vielä voimassa ja sitä jatkettiin vuonna 1935 kunnes rakennuksen omistus siirtyi L. Pohjanheimon asekokoelmasäätiölle.
Päärakennus paloi vuonna 1968.
Vuonna 1983 kaksi sivurakennusta oli yhä jäljellä ja vuokralla mutta nekin purettiin ennen Mäntyniemen valmistumista.
Orkolinnan palsta on nykyään puistoaluetta ja sen entiset viljelymaat kuuluvat Maila Talvion puistoon.

23 Istutusten järjestelysuunnitelma huwilassa ”Orkolinna” Meilahden huwila-alueella Nro 4, mahdollisesti vuodelta 1909 (HKA)

Rakennusten sijainti

Sätra eli pian Orkolinnaksi nimetty huvila sijaitsi jyrkän kallion kyljessä pitkän laakson laidalla. Tontille saavuttiin ensimmäisen asemapiirroksen mukaan Seurasaarentieltä kiertämällä ensin pienempi kallioinen kumpare, jonka jälkeen päärakennukselle kuljettiin puutarhan kautta. Muutamia vuosia myöhemmin avattiin ilmeisesti toimivampana pidetty yhteys päärakennukselle talousrakennusten pihan halki. Vuonna 1902 rakennetun pesutuvan vieressä oli jykevä portti ja ”valtaisa” nimikilpi.[24] Yhteyttä ei kuitenkaan ole esitetty vuoden 1907 asemapiirroksessa.

Huvila sovitettiin jyrkkään rinnemaastoon siten, että puutarhasta oli yhteys kellarikerrokseen pääsisäänkäynnin ja varsinaiseen asuinkerroksen ollessa kallion laella. Sijainti tässä kallioselänteen reunalla, pitkän laaksopainanteen laidalla korosti rakennuksen ylevyyttä. Siten rakennuksen verannalta avautuivat pitkät laakso- ja merinäkymät länteen, ja pilkahdus merta näkyi myös idässä.

Toinen asuinrakennus tontin länsiosaan sekä talli suunniteltiin vuonna 1907.

Puutarhan vaiheet

Ensimmäinen asemapiirros on J. V. Strömbergin vuonna 1897 laatiman huvilasuunnitelman liitteenä. Asemapiirroksessa näkyy kallio, päärakennus sen kupeessa, peltoa sekä palstan liittyminen Laaksolaan.[25]

Aluksi palstaa kutsuttiin nimellä Sätra, mutta vuoden 1909 puutarhasuunnitelmassa nimi on Orkolinna. Orko tarkoittaa syvää, jyrkkä-äyräistä, märkäpohjaista syvännettä tai notkoa. Vuonna 1909 on laadittu laveerattu puutarhasuunnitelma ”Istutusten järjestelysuunnitelma huvilassa ’Orkolinna’ Meilahden huvila-alueella No 4.” Suunnitelman tekijästä ei ole tietoa. Huvilapalsta jakautuu selvästi kallioiseen pohjoisosaan ja istutettuun etelänpuoleiseen rinnepuutarhaan. Puutarhan kaarevat käytävät haarautuvat päärakennuksen alapuolella viuhkamaisesti länteen. Istutusalueiden sirppimäiset muodot viittaavat luiskiin rinnekäytävien välissä. Suunnat osoittavat kulkuyhteyksiä ja niiden kaarevuus viittaa perinteiseen maisemapuutarhatyyliin pikemmin kuin 1900-luvun alussa orastavaan arkkitehtoniseen tyylisuuntaan. Käytävillä on selvä hierarkia ja niitä reunustavat erityyppiset pensas- tai puuistutukset. Huvilan länsipuolen pihatasoja yhdistävät leveät, mahdollisesti graniittiset portaat. Niiden välitasanteelta erkaantuu käytävä länteen, missä seuraavat rinneportaat johtavat puutarhaviljelyksille ja pellolle sekä Laaksolan länsipuolella olevalle uimahuoneelle. Huvilan yläpuolinen piha on esitetty kallioon rajautuvana vapaamuotoisena kenttänä ja istutuksia on vähemmän. Puutarha rajautuu etelässä suoraviivaisten ojien jakamaan hedelmä- tai vihannestarhaan ja peltoon. Suunnitelman osia on merkitty kirjaimin, mutta merkintöjen selitystä tai allekirjoitusta ei ole löytynyt.[26]

Orkolinna etelästä. C. Grünberg 15.5.1955 / HKM

Orkolinnassa oli omenatarha, josta on erityisesti mainittu vuoden 1940 hyvä sato. Kasvimaa ja pellot sijaitsivat viereisessä laaksossa rajautuen Laaksolan ja Nybackan peltoihin.

Puutarhasuunnitelma toteutui pääpiirteissään, minkä voi havaita vuoden 1936 kantakartassa piirretyistä käytävistä sekä muutamista valokuvista. Kalliolle nouseva porras toteutettiin kaarevalinjaiseksi puutarhasuunnitelman suorasta ehdotuksesta poiketen. Portaiden yläpäässä kasvoi syreenejä. Huvilan edustan istutuksia rajasi kaareva, massiivinen graniittitukimuuri, mikä helpotti puutarhan sovittamista korkeuseroihin. Puutarhassa oli säilynyt paljon metsän puustoa ja sen asu oli luonnonmukainen, mutta silti huolella hoidettu.

Kun Pohjanheimo lahjoitti Orkolinnan L. Pohjanheimon asekokoelmasäätiölle, viimeistään vuonna 1950, huvilan puutarha jäi vähemmälle hoidolle. Vuoden 1955 keväinen valokuva kertoo etupuutarhan vehmaudesta. Vuoden 1959 kesäkuvassa kasvillisuus on jo ennättänyt hyvinkin tiheäksi eivätkä edellä kuvaillun puutarhan piirteet enää erottuneet. Päärakennus paloi vuonna 1968, mutta monet vanhat männyt sen ympärillä säilyivät. Kaksi sivurakennusta oli vuokralla vielä vuoteen 1983 asti.

24 Anero. s. 16; Asemapiirroksissa 1897–1907 tätä sisäänkäyntiä ei näy. Vuoden 1909 piirustuksessa se näkyy koristeistutuksineen.

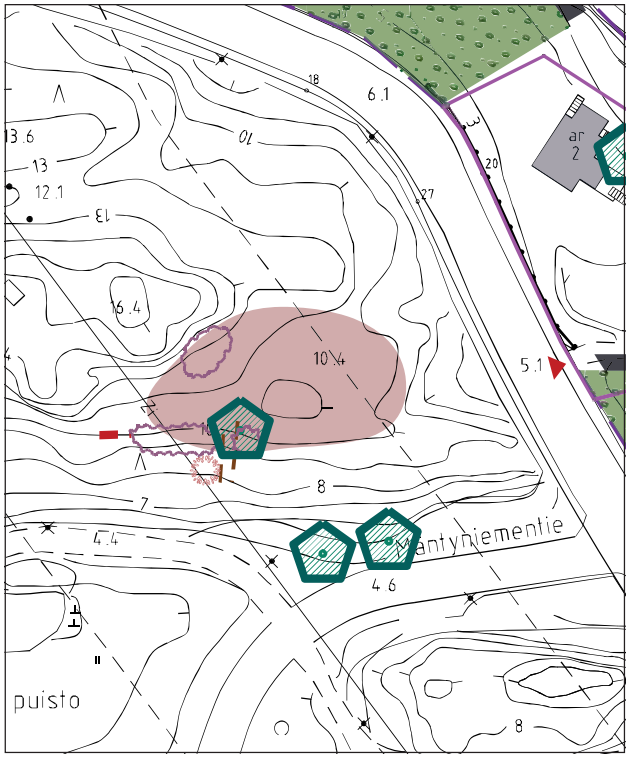
25 HKA.

26 Istutusten järjestelysuunnitelma, signeeraamaton / HKA.

Nykytila ja säilyneisyys

Rakennusten tuhouduttua paikan puutarhahistoriakin on vähitellen häipynyt näkyvistä. Vanhaa yläpuutarhaa sekä itse rakennuspaikkaa on vaikea havaita maastossa. Puutarhan muodot ovat poissa, mutta puutarhakasvillisuutta on säilynyt. Kasvillisuuden paikat eivät välttämättä ole alkuperäisistä istutuksista, mutta lajisto on vanhaa. Puistonurmen yläpuolella rinteessä on heinän ja muun kasvillisuuden seassa kurjenmiekkoja (kelta-valkoinen kukinto), tiikeri- tai ruskoliljaa sekä kotkansiipiä. Niiden vieressä hahmottuu vanhan laelle johtavan polun paikka ja sen kummallakin puolella ovat säilyneet syreeni ja juhannusruusu. Liilat syreenit jatkuvat aidanteena yhä kuviteltavissa olevan puutarhan reunassa. Ylemmäs kohoavan kallion juurella mäen laella kasvaa muutamien vanhojen mäntyjen ja kelojen lisäksi kurtturuusua, vaaleanpunakukkaista ruusua, kurjenmiekkoja ja tiikerililjaa. Kallioleikkauksessa kasvaa saniaisia. Toisella puolella entistä tonttia, mainitun syreeniaidanteen päässä kallion päällä on ladottu kivireuna, joka lienee peräisin puutarhan rakenteista. Graniittiset portaat on poistettu.

Hedelmätarha, samoin kuin pellot, ovat poissa nykyisen Mäntyniementien ja Maila Talvion puiston tieltä. Kallion laella, entisen yläpihan ylitse kulkee voimalinja.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Arvot

Jyrkän mäen päällä syrjässä Maila Talvion puistosta on säilynyt monipuolinen valikoima huvilakauden puutarhan pensaita sekä perennoja. Vanhoilla männyillä on maisemallista arvoa Mäntyniementien varressa. .

Yllä: Entisen yläpihan päänäkymä laaksoon, komea vanha mänty ja portaita reunustaneet syreenit ovat säilyneet.
Alla: Orkolinnan yläpiha hahmottuu edelleen avoimena. Sitä halkoo voimalinja.
Viereinen sivu: Vanhaa puutarhakasvillisuutta rinteessä

5. Laaksola (purettu)

OSOITE
SEURASAARENTIE 5
(MAILA TALVION PUISTO)

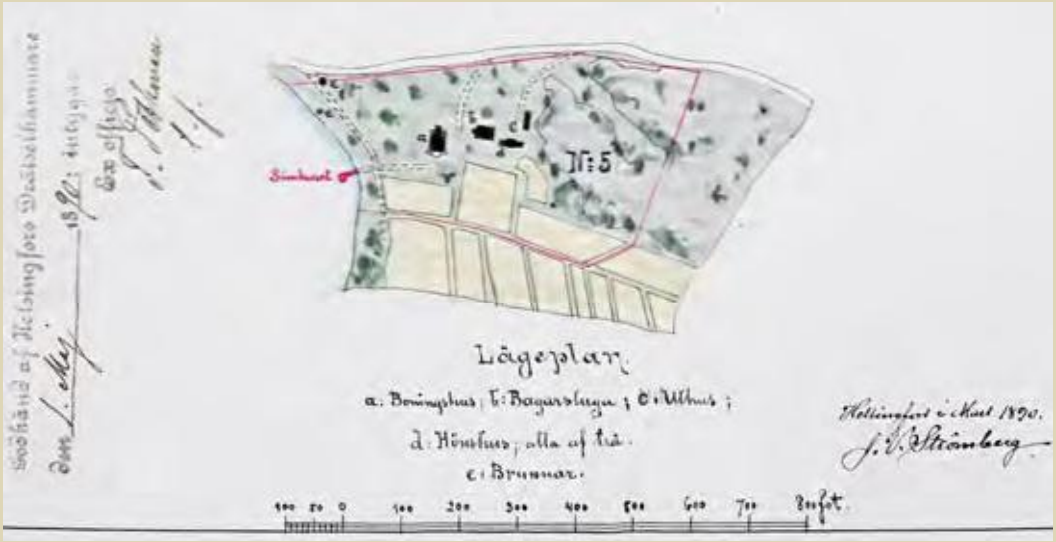
Historia, omistus ja vuokrasuhteet:

Ensimmäinen vuokraaja ja rakennusten omistaja oli vuodesta 1884 lähtien Lång & Ståhlberg Co. Huvilarakennuksen ja sivurakennukset suunnitteli viipurilainen arkkitehti Brynolf Blomqvist 1884. Rakennusryhmään kuului huvila, pesutupa leivintupineen ja saunoineen sekä vajarakennus. Kanala rakennettiin 1886.
Vuonna 1888 palstan vuokraajaksi on kirjattu pormestari Elias Öhman, joka vuokrasi muitakin huvilapalstoja Meilahdessa.
Laaksolan rannassa olleen uimahuoneen suunnitelma on vuodelta 1890 arkkitehtina J. V. Strömberg eli sama kuin viereisen Orkolinnan uimahuoneen suunnittelija.
Vuoden 1890 elokuun myrsky tuhosi osan Laaksolan huvilan puistosta. Päiväämätön puutarha-suunnitelma on ilmeisesti laadittu tämän jälkeen, sillä Seurasaarentien varressa suunnitelmassa on merkintä ”istutettu havumetsä”.
Vuonna 1917 Laaksolan palsta vuokrattiin liikemies A. J. Ronkaiselle, joka jo vuonna 1919 oli halukas myymään vuokraoikeuden rakennuksineen 130 000 mk:n kauppahinnasta kirjailija Maila Mikkolalle (Talvio) ja professori J. J. Mikkolalle.[27] Huvilan muutospiirustukset samalta vuodelta on laatinut Elias Paalanen. Rakennuksen kylkeen rakennettiin Satakuntasali, sillä huvila tuli olemaan tärkeä kokoontumispaikka satakuntalaiselle osakunnalle.
Huvilassa vieraili paljon tunnettuja suomalaisia, kuten F. E. Sillanpää, Juhani Aho ja Kyösti ja Kaisa Kallio, arkkitehti J. V. Strömberg, jne.
Sodan aikana, vuonna 1939 Laaksola luovutettiin puolustusministeriön käyttöön ja tien toisella puolella olevat venäläisten kallioon rakentamat ammuskellarit kunnostettiin.
1954 kaikki rakennukset purettiin kirjailija Maila Talvion vaatimuksesta, koska kaupunki ei suostunut perustamaan hänelle kirjailijamuseota.[28]
1971 Maila Talviolle pystytettiin muistomerkki ”Itämeren tytär” puretun päärakennuksen kohdalle, taiteilijana Laila Pullinen.
Tontti kasvoi vähitellen umpeen. Vuonna 1993 samoihin aikoihin presidentin uuden virka-asunnon valmistumisen aikoihin laakson entisistä pelloista ja puutarhoista Mäntyniemen edustalla rakennettiin Maila Talvion puisto maisema-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijerin suunnitelmien mukaan. Puistossa on kaksi allasta, isonorppa ja pikkunorppa, joissa kiertää merivesi.

27 Erik Erämetsä. Laaksolan kulttuurikoti 1919-1950
28 Jussila 1983

Asemapiirros J.V. Strömberg 1890. HKA

Vier. sivu: Päiväämätön puutarhasuunnitelmasuunnitelma 1900-luvun alkupuolelta. HKA, sovitettuna uuteen kantakarttaan (punaisella)

Rakennusten sijainti

Laaksolan huvila puutarhoineen ja viljelysmaineen sijaitsi laakson reunassa Seurasaarentien eteläpuolella. Ensimmäisissä asemapiirroksissa ympäristö on esitetty metsäisenä ja kallioisena. Pellot ja kasvimaat sijaitsevat rakennuksen eteläpuolella entisillä kartanon viljelymailla. Isokokoinen palsta ulottui kallion laelta lahdenpoukaman matalaan rantaan. Etelärajana oli laakson keskellä kulkeva laskuoja.

Ensin valmistui päärakennus, niin kutsuttu valkoinen huvila vuonna 1884. Huvila sijoittui tontin keskivaiheille, metsän reunan tuntumaan, josta näkyi merenlahdelle. Huvilaa lähestyttiin pohjoisesta Seurasaarentien varrelta viistosti lähtevää, suunnitelmassa puukujanteen reunustamaa käytävää pitkin. Rakennus ei ehkä näkynyt Seurasaarentielle ennen vuoden 1890 tuhoisaa myrskyä.

Valkoinen huvila oli lähimpänä merta. Muut rakennukset sijoittuivat sen ja kallioiden väliin, maaston mukaisesti, mutta samaan koordinaatistoon. Niistä toinen, Jaakkimasta siirretty asuinrakennus sijaitsi päärakennuksen kanssa kulmittain muodostaen kahdelta sivulta rajatun sisääntulopihan. Rakennukset muodostivat suojaavan rajan etelärinteen hedelmätarhalle. Yksi piharakennuksista oli pitkänomainen kanala aivan metsän reunassa, kallion alapuolella. Kallionotkelmassa, etäämmällä muusta pihapiiristä, oli kartan mukaan liiteri.

Puutarhan vaiheet

Vuoden 1890 myrsky oli tuhoisa myös Laaksolassa. Sen jälkeen laaditun puutarhasuunnitelman ajoitus on epävarma, mutta Orkolinnan uimahuonetta edeltäneen laiturin sekä toisen asuinrakennuksen muodosta päätellen sen on arvioitu olevan väliltä 1895–1901.[29] Laveerattu puutarhasuunnitelma on otsikoitu ”Projekterad Planering af Villaområdet ’Laaksola’ No 5 i Mejlans”. Huvilan läheisen koristepuutarhan suoraviivainen muotokieli ja käytävien pyöreämuotoiset päätteet viittaavat 1900-luvun alkuun. Suunnitelmassa koko huvilapalsta on aidattu kuten vuokrasopimus edellytti. Tien puoleisen aidan varrelle suunnitelmaan on merkitty pensasaita näkösuojaksi. Tien varressa aita kiertää yleisessä käytössä olleen kaivon. Rakennusten ja Seurasaarentien välissä on vyöhyke istutettua havumetsää, todennäköisesti kaupungin metsäistutuksia myrskyn jälkeen. Tontin itäosan kalliot on esitetty luonnonmukaisina alueina. Keittiöpuutarha ja hedelmätarha sijoittuvat alarinteeseen peltopalstojen ojan läheisyyteen. Orkolinnalle eli naapuritontille oli aikaisemmin varattu yhteys rantaan vinosti peltosarkojen välistä ja ojan reunaa pitkin lahdelle. Uudemmassa suunnitelmassa yhteys ei enää ole selvä.

29 Jussila. ss. 40–41.

Muotopuutarhan kohokohtana oli lasipallo päärakennuksen kuistin edustalla. Georg Ståhlberg 1887 / HKM

Laaksolan kaivo ja rantaa. Taustalla Tallbo. Otto Johansson n. 1900 / HKM

Suunnitelmassa puutarha on jaettu hyöty- ja koristepuutarhaksi. Koristepuutarha on jaettu kolmeksi suhteellisen suoraviivaiseksi kortteliksi, joista kaksi rakennuksen eteläpuolella edustaa kukkapuutarhaa (blomsterträdgård) perenna- ja kukkapenkkeineen käytävien varrella ja pensasistutuksineen ojan reunassa. Kolmas on rauhallisempi nurmikenttä (gräsplan) rakennuksen ja rannan välissä, jonka koristeistutukset rajoittuvat rakennuksen puoleiselle reunalle. Leveä suora käytävä rantaan antaa puutarhalle selkeän muotopuutarhan ilmeen. Matkalla on kaksi poikkeavasti väritettyä suurta puuta pareina käytävän varrella. Nämä voivat olla samat kaksi tuijaa, jotka edelleenkin ovat olemassa uudessa puistossa.

Kaupunginmuseon valokuvat ovat pääasiassa 1880–1901 väliseltä ajalta. Vuoden 1936 kantakartta osoittaa suunnitelman toteutuneen ja säilyneen ainakin käytävien jäsentelyn osalta lähes täysin. Samaa kertovat myös valokuvat puutarhasta. Suuren palstan laaja-alaisesta pihasuunnitelmasta huolimatta toteutus ei ollut mahtipontinen. Puutarhataiteellisesti sommitelman kohokohta lienee ollut valkoisen huvilan terassipäädyssä sijainneet ornamentaalisen muotoiset koristeistutukset. Varhaisemmista valokuvista päätellen pihasuunnitelman alkuperäinen muotokieli oli monimuotoisempaa. Istutuspyörylän keskellä sijaitsi valkoisen pylvään päälle asetettu lasipallo, 1800-luvun puutarhataiteelle tyypilliseen tapaan. Toisen huvilan nurkalla kasvoi hevoskastanja. Puinen tonttiaita oli tummaksi maalatu.

Erik Erämetsä kirjoittaa Satakuntaaisen osakunnan julkaisussa ”Satakunta” vuonna 1952 Maila Talvion ajalta: *”Tämä 1 ha:n suuruinen palsta muuttui ennen pitkää hyvinhoidetuksi puutarha- ja puistoalueeksi, jolle oli leimaa-antavinta vanhat korkeat männyt ja koivut. Näihin puihin Maila Talvio oli erityisesti kiintynyt. Tyypillistä oli, että hän nimikkopuihin liitti useat henkilöt ja tapahtumat kolmen vuosikymmenen aikana. Suuret koivut talon lähellä olivat »Juhani Ahon koivut», koska kirjailijalla oli Laaksolassa vieraillessaan ollut tapana pysähtyä niiden alle ja ylistää niiden kauneutta. Rannassa olevat valtavat petäjät taas muistettiin italialaisen Salvinin ihailun kohteina. Valkea kerrottu sireeni oli tuotu Eläintarha 10:stä. Sen oli sinne lahjoittanut Ida Aalberg joskus vuosisadan alussa. Eräs toinen sireenipensas aurinkokellon lähellä oli siitä erikoinen, että se kahdesta lajista yhteen kasvaneena tuotti sekä valkeita että sinisiä kukkia. Se oli »Koskenniemen sireeni». Tämän vieressä kasvoi Hollannin lähettilään van der Vlugtin tuoma rhododendron-pensas. Varsinaiset »Hollannin ministerin puut» olivat kuitenkin harmaakuusi ja kataja, jotka istutettiin kesällä 1949. »Potilan puu» säilytti Osakunnan pidetyn kuraattorin Hanne Potilan nimen. Keväällä 1950 Laaksola sai kaksi uutta nimikkopuuta, »Satakunnan männyn», joka kuljetettiin Harjavallasta parantolan alueelta, ja »Promotiokuusen», siirretty nykyiseen paikkaansa Laaksolan omalta tontilta. Helmikuun suurten pommitusten aikana 1944 muutamat petäjät vaurioituivat pahoin, mutta Maila Talvio kieltäytyi ehdottomasti antamasta hakkauttaa niitä. Paitsi päärakennusta Laaksolaan kuuluu puutarharakennus, jossa on kolme huonetta, keittiö ja suuri kesäveranda, sekä sauna ja uimahuone. Kahta viimemainittua käytettiin ahkerasti. Maila Talvion tiedetään uineen aivan viime elinvuosiinsa saakka.”*[30]

Kun rakennukset purettiin 1954, puutarha, viljelysmaat ja puistometsä saivat vesakoitua ja rannan ruovikko rehevöityä. Puretun valkoisen huvilan kohdalle pystytettiin Laila Pullisen suunnittelema muistomerkki ”Itämeren tytär” vuonna 1971 Maila Talvion muistoksi. Rakennuksen kivijalan Pullinen toivoi jätettäväksi paikalleen nurmimuotojen alle, mikä toteutuikin. Laila Pullinen kertoo alarinteen kulttuuriperäisen kasvillisuuden tuohon aikaan olleen poikkeuksellisen hienoa. Skilla oli levinnyt laajalle. Vuonna 1993 laakso rakennettiin Maila Talvion puistoksi Maj-Lis Rosenbröijerin suunnitelman mukaan.

30 Erämetsä, Erik 1952; Laaksolan kulttuurikoti 1919-1950 / Satakunta s. 25-27

Maj-Lis Rosenbröijerin Maila Talvion puiston suunnitelmaan liittyviä havainnepiirroksia. 1989-1990. PUO 3907 / HKR

Nykytila ja säilyneisyys

Maila Talvion Puisto

Maisema-arkkitehti Maj Lis Rosenbröijerin suunnittelema puisto edustaa modernismin vapaamuotoista puistoarkkitehtuuria. Puiston keskeisinä aiheina ovat entisestä laskuojasta muotoillut kaksi tekolampea ja niiden laajat istutukset veden rajassa. Lammet sijoittuvat samanaikaisesti rakennetun Tallbonkujan itäpuolelle. Lampien sarjan toivoisi jatkuvan myös tien toisella puolella osoittamassa laakson visuaalista yhteyttä lahden suuntaan. Nykytilanteessa näköyhteyttä lahdelle ei ole. Kaislikkorannassa on jäänteet sekä Laaksolan että Orkolinnan laiturista.

Laaksolan huvilan puutarhasta on jäljellä joitakin vanhoja puistopuita - esimerkiksi tuijapari lähellä rantaa ja uutta puroa. Valkoisen talon kivijalka on kätkettynä Laila Pullisen maataiteeseen, eli osaksi taideteosta. Muista rakennuksista on säilynyt kivijalkajäänteitä Tallbonkujan itäpuolella. Osa kivijaloista jäi voimalinjapylväiden rakennusaikaisen tien alle 1990-luvulla. [31]

Arvot

Paikan nykyinen arvo perustuu Maila Talvion muistomerkkiin ja siihen liittyvään maataiteeseen sekä vuonna 1993 rakennettuun Maila Talvion puistoon vesiaiheineen.

Visuaalinen yhteys rantaan lisäisi puiston arvoa huomattavasti, mutta se edellyttäisi tekolampien pumppaamon siirtämistä nykyiseltä, hallitsevalta paikaltaan sivummalle.

Maila Talvion aikana kulttuurihenkilöille nimettyjä puita ei tämän työn yhteydessä pyritty tunnistamaan, mutta niistä lienee osa jäljellä.

31 Jouko Törmä, kommentit 2013

6. Tallbo

OSOITE
TALLBONKUJA 3

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-70

RAKENNUSTUNNUKSET
42191
42138
42154

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Huvilarakennus valmistui kauppias T. Studelle vuonna 1884, suunnittelijana Albert Mellin.
Seuraava vuokraaja väestölaskennan mukaan oli vuodesta 1897 Carl Causé.
Causén aikana tehtiin monia muutoksia rakennuksiin ja rakennettiin uusi vajarakennus arkkitehti Waldemar Aspelinin vuonna 1897 päiväämien suunnitelmien pohjalta. Causén tilaaman puutarhasuunnitelman vuodelta 1899 on signeerannut helsinkiläinen puutarhuri Axel Ericsson.
Huvilan seuraavia omistajia olivat vuodesta 1927 Atlas pankki ja Husmodersförbundet.
Vuodesta 1930 vuokraoikeus siirtyi yhdistykselle Barnvårdsföreningen i Finland.
Rakennuksessa on toiminut partiolaisten kesäkoti, lastenkoti, kehitysvammaisten päiväkeskus ja päiväkoti.
1980-luvulta Tallbo on ollut yhteiskäytössä Meilahden sairaalan kanssa.
Nykyään Tallbo toimii ympärivuorokautisena päiväkotina noin 25 lapselle. Sen toiminta painottuu ympäristökasvatukseen ja kuvataiteeseen.

Alla vasemmalla Albert Mellinin asemapiirros 1884 / HKA
Aalla Puutarhuri Axel Ericssonin laatima puutarhasuunnitelma vuodelta 1899. HKA

Rakennusten sijainti

Tallbon huvila rakennettiin Meilahden eteläniemen kärkeen yhdelle huvila-alueen kauneimmista ja suurimmista palstoista. Palstaan liitettiin osa laakson viljelyalasta. Palstan pitkän rantaosuuden muodostaa jylhä, avoin rantakallio. Ylemmillä palstan osilla kasvoi havumetsää. Päärakennus rakennettiin kaakkoiseen reunaan huvilapalstan korkeimmalle kohdalle. Tämän sijaintinsa ansiosta useista huoneista avautui maalauksellinen saaristonäkymä Seurasaarenselälle.

Albert Mellinin suunnitelmat vuodelta 1884 käsittivät päärakennuksen ja piharakennuksen. Seuravana vuonna Mellin suunnitteli niemen rantaan rakennetun leivintuvan (bagarstuga), joka laitureineen ilmeisesti myös oli tarkoitettu uimahuoneeksi sekä huvimajan kalliolle huvilan edustalle. Saapuminen pihalle oli koillisesta.

Laituri on esitetty puutarhasuunnitelmassa 1889 ja se näkyy vielä vuoden 1913 kaavakartassa, mutta vuoden 1936 kantakartassa sitä ei enää ole.

Yllä: Tallbon näköalapaikan huvimaja v 1925. HKM
Alla: Tallbon pihapiiriä tänään.

Puutarhan vaiheet

Albert Mellinin asemapiirroksessa metsäinen ja kallioinen rantatontti näyttää tarkoitetun jätettäväksi pääosin luonnontilaan. Huvilan kasvimaa pohjoisosassa on esitetty asemapiirroksessa. Näköalapaikalla päärakennuksen lounaispuolella on huvimaja. Kaikkien Mellinin suunnittelemien rakennusten asemapiirroksissa tontin halki kulkee rannan suuntainen polku. Se on kartanon ajoilta ja esiintyy jo kreivi Kuschelev-Bezborodkolle tehdyssä kartassa vuodelta 1847.

Uusi omistaja Causé tilasi puutarhasuunnitelman helsinkiläiseltä puutarhurilta Axel Ericssonilta, jonka suunnitelmassa vuodelta 1899 maisemapuutarha käsittää koko huvilapalstan alueen. Pehmeästi linjattujen käytävien verkosto kattaa metsäalueen. Kartanon aikainen polku näyttää säilyneen. Suunnitelman tarkkuus osoittaa, että suunnittelijalla on ollut käytettävissään tieto paikan topografiasta ja metsäkasvillisuudesta. Grafiikka edustaa huolellista 1800-luvun lopun maisemapuutarhan esitystapaa havupuu- ja lehtipuumerkintöineen.

Huvilan lähiympäristössä valtapuuna näyttää olevan mänty, mihin huvilan Tallbo-nimikin viittaa. Koristeistutukset sijaitsevat rakennuksen seinustalla ja lähipolkujen varsilla. Rannanpuoleisten kahden polun alkuun sijoittuu ajalle tyypilliset ympyränmuotoiset istutukset. Niiden sijainti huvilan verannan ja sisäänkäynnin edustalla osoittaa hyvää puutarhasommitelmallista harkintaa. Näistä ainakin toinen oli syreenien rajaama. Erikoisena yksityiskohtana mainittakoon laiturille johtavan polun mutka yksittäisen männyn (ja ehkä kalliomuodon) kohdalla. Uimahuoneelle johtavan käytävän lähellä on kuusikulmainen huvimaja. Huvimajaa ympäröi leikattu pensasaita (valokuva 1926).

Meilahden huvilapuutarhat edustavat maisemapuutarhojen ihanteiden aikakautta, mutta keittiöpuutarhat ja hedelmätarhat olivat niissäkin yleensä enemmän tai vähemmän suoraviivaisia. Tallbon hyötykasvitarha on yksi huolellisimmin suunnitelluista, ja muotokieleltään poikkeava. Suunnikkaan muotoista aluetta ympäröi pensasaita. Sen suoralinjaisen ulkorajauksen sisäpuolelle on sommiteltu pittoreski, pienen maisemapuutarhan käytäväverkosto. Keskiössä on pyöreä vesiallas ja lounaisnurkassa lehtimaja. Marjapensaat on sommiteltu tiiviisti tarhan kaakkoiseen lohkoon. Niiden ulottaminen käytävän risteyksen yli näyttää keventävän sommitelmaa.

A. Ericssonista suunnittelijana ei löydy mainintoja alan kirjallisuudessa.[32]

Huvilan käyttötarkoitus yksityisenä kesäasuntona muuttui 1930-luvun vaihteessa, kun Aktia Pankki osti rakennukset vuonna 1927. Jo samana vuonna vuokraajana oli Husmodersförbundet. Pitkäaikaisimmaksi käyttäjäksi tuli pian sen

32 Axel Ericsson oli puutarhuri, toimi ilmeisesti Helsingissä ja osallistui puutarhanäyttelyn järjestämiseen sekä itse näyttelyyn ks Aftonposten 29.8.1898 ja 15.3.1898. Huvilaan 16 muutti ensimmäisenä metsänhoitaja A Ericsson, joka voisi olla sama henkilö.

Arvokkaita vanhoja mäntyjä Tallbon huvilan edustalla ja rantapolun varrella.

jälkeen Barnavårdsföreningen i Finland. Omistajanvaihdokset merkitsivät myös muutoksia puutarhan hoidossa. Kuitenkin vielä 1980-luvun lopulla puutarhan ja puistometsän käytävät vastasivat likimain alkuperäistä tilarakennetta. Huvilan lähiympäristöstä todettiin tuolloin kuitenkin puuttuvan koristepensas- ja perennaistutuksia, ja polku- sekä tieverkosto kaipasivat kunnostusta.[33]

1990-luvulla rakennettiin päiväkodin leikkipiha välineineen sekä sen puuaita. Mäntyniemen valmistuminen (1993) muutti saapumista Tallboon ja tontin kaakkoislaidalle rakennettiin korkea teräs-säleaita. Tontin raja siirtyi lähemmäs sivurakennuksia.

Nykytila ja säilyneisyys

Tallbon huvilan pihalla on säilynyt lukuisia arvokkaita havupuita, jopa keskellä leikkipihaa, joka on erittäin kulunut päiväkotikäytössä. Pääosin huvilan pihapiiri on hoidettua nurmea ilman puutarhaistutuksia. Nurmella kasvaa neljä komeaa mäntyä. Eteläpuolella on vanhan syreenimajan keskellä uudehko, varsin yksinkertainen huvimaja. Päiväkotikäyttö on tuonut huvilan ympärille puuaidan.

Metsäpuutarhan käytävät ovat edelleen hahmotettavissa. Pihapiirin ja rantakallioiden välissä kulkevan käytävän linjaus seurailee kartanon aikaista polkua. Sen eteläpuolella laajojen rantakallioiden yläosassa on alkuperäissuunnitelmasta peräisin oleva villiintynyt syreenikasvusto ja pienet kallioon hakatut porrasaskelmat. Uudelta rantasaunalta nouseva luonnonkivillä rajattu polku on alkuperäisessä paikassa. Vuonna 1957 rakennettu saunarakennus hallitsee nykyistä rantamaisemaa ja siihen liittyvä rannan louhekivipenger on valitettava esimerkki historiallisen huvilakulttuuriin liittyneen huolellisen ympäristörakentamisen perinteen katkeamisesta.

Tontin keskiosa on puoliavointa metsikköä, jossa on vanhojen puuyksilöiden lisäksi nuorta puustoa. Vanha käytävän paikka selänteen painanteessa muodostaa tärkeän näkymälinjan laaksosta huvilalle, mutta nuoret havupuut ovat kasvamassa sen eteen. Metsikön reunaan on levinnyt töyhtöangervoa viereisestä Maila Talvion puistosta.

Entinen keittiöpuutarha toimii nykyään nurmipintaisena pelikenttänä. Sen yhdellä sivulla on 1900-luvun alkupuolelta säilynyt siperianhernepensas-aidanne, joka alussa rajasi puutarhaa kaikilta sivuilta leikattuna pensasaitana.

Päiväkodin aidan ulkopuolella oleva pihapiirin alue on jäänyt luonteeltaan epämääräiseksi avoimeksi tilaksi nurmikäytävien risteyskohdassa. Uudehko vaja on sovitettu luontevasti siitä sivummalle.

Sisääntulo päiväkodin alueelle Tallbonkujalta on jäänyt jäsentelemättömäksi vyöhykkeeksi Maila Talvion puiston, Mäntyniemen portin ja päiväkodin aidan väliin. Saapuminen huvilalle pysäköintikentäksi muutetun entisen talouspihan halki ei vastaa arvokkaan huvilaympäristön arvoa, mutta ratkaisuun on päädytty toiminnallisista syistä.

33 KSV/KM

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500

- Maisemallisesti arvokas vanha havu- / lehtipuu
- Vanha havu- / lehtipuu
- Vanha havu- / lehtipuuryhmä
- Kelo / Vanhan puun kanto
- Vanha hedelmäpuu / Vanha marjapensas
- Vanha koristepensas, -pensasryhmä tai esim. syreenimaja
- Hoidettu piha/puutarha, jossa on vanhaa kasvilajistoa - perennoja, pens kõynnöksiä, hedelmäpuita
- Avoin tai puoliavoin puutarha / piha entisellä pellolla tai hedelmätarhass
- Kallioinen pihapiirin osa
- Villiintyvä vanhan puutarhan osa
- Vanhaa puutarhakasvilajistoa metsässä tms. hoitamattomalla alueella
- Puistometsä osana pihaa, luonnonmukainen
- Vesakko/nuorimetsä (kasvanut 1950-luvun jälkeen)
- Säilynyt maisemallisesti merkittävä näköala / näkymälinja
- Umpeen kasvanut maisemallisesti merkittävä näkymä, hahmottuu maastossa ja/tai ilmenee vanholsta valokuvlsta sekä kartolst
- Vanha säilynyt käytävälinjaus arvioitu 1913 kaavakartan / 1936 kantakartan mukaan, viivoitus osoittaa säilynyttä vanhaa kiveystä
- 1936 jälkeen poistunut mutta maastossa hahmottuva vanha käytävä, kenttä tai polku
- Säilynyt rakennettu maastonmuoto, esim. pengerrys
- Säilynyt luonnonkivimuuri
- Vanhat luonnonkiviportaat
- Vanha säilynyt kaivo
- Vanha laituri / laiturin perustukset
- Puretun rakennuksen tai rakenteen kivijalka
- Puretun rakennuksen palkka erottuu maastossa
- Työstettyjä luonnonkiviä, mahdollisesti sortunut rakenne
- Aita
- Sisäänkäynti pihalle, portti
- Vanhan asemapiirroksen, puutarhasuunnitelman tai palstan alkuperäinen rajaus
- Vuokra-alueen nykyisen määräalan raja

0 10 20 30 m

Tallbon rantakallio

Viereinen sivu:
Ylin kuva: Tallbon leikkipihaa vuonna 2012

Kuvapari vasemmalla nykyisestä pallokentästä ja sitä edeltävästä vihannesmaasta (huom. harva puusto rannassa ja nykyinen näkymät sulkeva).

Kuvapari oikealla ylhäällä Tallbon pieni huvimaja 2012 ja alapuolella aikaisempi C. Grünbergin kuvaamana vuonna 1955 / HKM

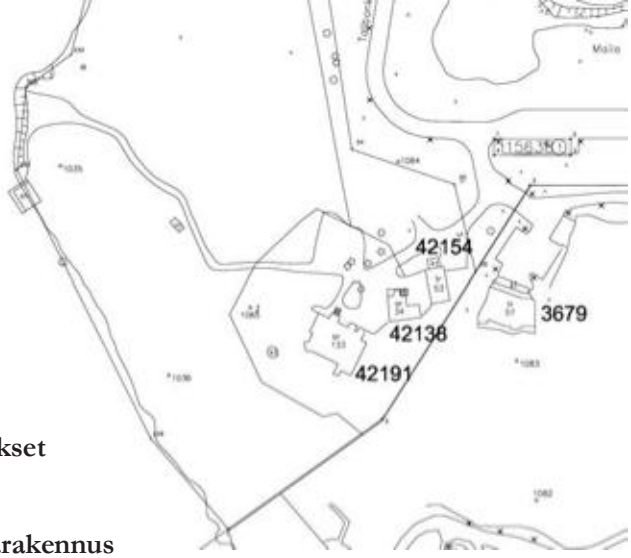
Arvot ja suositukset

Meilahden hienoimmat rantakalliot ovat Tallbon huvilapalstan suurin maisemallinen arvo.

1900-luvun alun maisemapuutarhan käytäväverkoston runko on säilynyt. Erityisen arvokas on vanhin, kartanon aikainen polku, joka kertoo niemen olleen tärkeä promenadien kohde Meilahden kreivien omistuskaudella ja erityisesti 1800-luvun puolivälissä.

Tallbon saunarakennus on hyvin näkyvällä paikalla. Rannan viimeistelemätön louhekivipenger voisi huolellisemmin ladottuna tarjota myönteisemmän yleisvaikutelman myös rakennuksesta.

Keittiökasvitarhan säilyminen alkuperäisellä rajauksella ja aktiivisessa käytössä ja Tallbon toiminnan osana on suotavaaa historiallisen kokonaisuuden vaalimisen kannalta. Rantapuustoa tulisi harventaa.

Rakennukset

42191 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne

Arkkitehti Albert Mellinin laatima piirustus, Ritning till boningshus af trä, valmistui marraskuussa 1884. Suunnitelma käsitti osittain kaksikerroksisen huvilan, jonka pohjakerroksessa oli kuusi huonetta keittiön lisäksi. Lähes kaikissa huoneissa oli lämmitysuuni. Sisäänkäynti oli sijoitettu pohjoispuolelle ja edustavimmat huoneet eteläpuolelle, josta avautui näköala merelle. Eteinen johti suoraan rakennuksen lounaiskulmassa sijaitsevaan saliin, jonka kulmaerkkeri avasi näkymiä kolmeen suuntaan. Sen vieressä oli pitkänomainen ruokasali, josta ovet johtivat väljälle, kaakkoiskulmassa sijaitsevalle verannalle. Verannalta kuljettiin portaita alas pihalle. Keittiö oli pohjoissivulla ja siihen oli omat ulkoportaat. Itäpäädyssä oli kaksi huonetta.

Eteisen oikealla puolella oli kaksivartiset portaat, jotka johtivat toiseen kerrokseen. Lounaiskulmassa sijaitseva päämakuuhuone oli kulmaerkkereineen samankokoinen kuin sen alla oleva sali. Käytävän varrella oli vielä kaksi pienempää makuuhuonetta, joiden ikkunat olivat eteläsivulla.

Rannan suunnalta katsottuna huvila oli kaksikerroksinen, harjakattoinen rakennus, jonka siluetti oli porrastettu siten, että länsipäässä oli huipentumana korkealle kohoava, monikulmainen näköalatorni ja itäpäädyssä matalampi, aumakattoinen osa. Toisen kerroksen makuuhuoneikkunat kohosivat räystään yläpuolelle harjakattoisina kattolyhtyinä. Aumakattoinen yksikerroksinen osa jatkui vielä pohjoissivulla, mikä korosti porrastuvan ulkohahmon eloisaa vaikutelmaa ja vaihtelevaa räystäslinjaa. Kaakkoiskulmassa oli päävolyymiin osittain sisään vedetty, osittain siitä ulos työntyvä aumakattoinen avokuisti profiloituine pilareineen ja kuviosahattuine kaiteineen. Vaakasuuntaisella, leveällä profiilihöylätyllä laudalla verhottua julkisivupintaa jäsensivät runsaasti profiloidut listat ja räystäskonsolit. Tornin huippu päättyi suippoon kattoon, jonka päältä kohosi korkea lipputanko.

Albert Mellin oli aikansa huvila-arkkitehtuurin ajankohtaisia virtauksia hyvin tunteva, taitava arkkitehti, jonka toinen samankaltainen huvila, Meilahden huvila 8, Granvik, julkaistiin detaljipiirustuksineen Josef Stenbäckin huvilapiirustuskokoelmassa Byggnadsritningar vuonna 1886.

Muutokset ja nykytilanne

Arkkitehti Waldemar Aspelin suunnitteli Tallbon huvilan laajennus- ja muutostyöt vuonna 1897 uuden omistajan, kauppias Carl Causén aikana. Ensimmäiseen kerrokseen tehtiin joitakin väliseinämuutoksia, pohjoispuolelle lisättiin sisäänkäyntikuisti ja pohjoissivulle rakennettiin entisen volyymin ulkopuolelle toinen sisäporras. Käytävän päähän rakennettiin wc. Toisen kerroksen itäpäähän rakennettiin kolme uutta makuuhuonetta ja koilliskulman huone muutettiin keittiöksi. Ensimmäisen kerroksen lasiverannaksi muutettavan kulmaverannan päälle rakennettiin toinen samankokoinen lasikuisti toisen kerroksen uuden erillisasunnon yhteyteen. Kaksi vuotta myöhemmin laadittu pohjapiirustus osoittaa, että muutokset olivat toteutuneet.

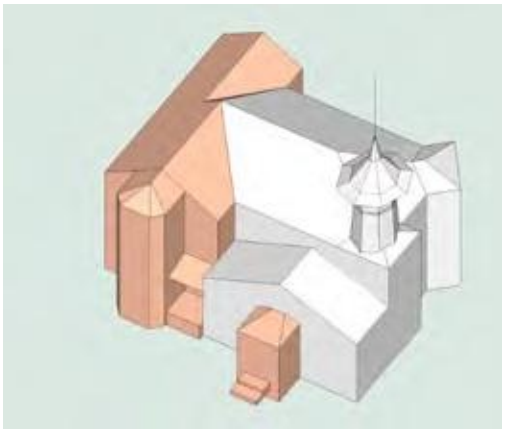

Historialliset kuvat ylhäältä: Julkisivupiirustus, Albert Mellin 1884. HKA
Muutospiirustus, Waldemar Aspelin 1897. HKA
Valokuva v.1926. HKM

Toisen kerroksen rakentaminen täysikorkuiseksi, räystäslinjan yhtenäistäminen ja kaksikerroksinen lasiveranta muuttivat rakennuksen ulkohahmoa huomattavasti. Sisäänkäyntipuolella säilyi vielä piirteitä vaihtelevasta, porrastuvasta hahmosta. Mellinin arkkitehtuurin keventävät, eloisat yksityiskohdat vaihtuivat Aspelinin käsissä hillityn anonyymin arkkitehtuurin suuntaan.

Rakennuksen vaihteleva käyttöhistoria 1900-luvulla mm. partiolaisten kesäkotina, lastenkotina ja päiväkeskuksena on jättänyt jälkiä rakennuksen sisätiloihin. Vähittäisiä muutoksia on tässä yhteydessä kartoitettu rakennuslupa-asiakirjojen perusteella. Vuonna 1969 haettiin lupaa asuinrakennuksen muuttamiseksi kehityshäiriöisten lasten päivähoitolaksi. Rakennuksessa tehtiin mm. LVI-teknisiä korjauksia. Vuonna 1984 toteutetun muutos- ja korjaustyön yhteydessä tehtiin väliseinämuutoksia ja rakennettiin uusia märkätiloja. Rakennukseen asennettiin koneellinen ilmanvaihto. Merkittävimpiä ulkoisia muutoksia oli aikaisemmin puretun tornin rekonstruktio.

Alkuperäisen huvilarakennuksen tilajäsentelyn päälinjat ja osa vanhojen hirsiseinien rajaamista päätiloista ovat säilyneet ja ne ovat edelleen hyvin hahmotettavissa. Julkisivu on pääosin säilynyt Aspelinin suunnittelemassa asussa.

42138 Piharakennus

Albert Mellinin alkuperäiseen suunnitelmaan vuodelta 1884 kuului lämmitettävä kamari ja talli sekä piirurunkoinen vaunuvaja ja käymälä. L:n muotoinen rakennus sai nykyisen hahmonsa pääosin Waldemar Aspelinin 1897 suunnitteleman muutostyön tuloksena. Talli muutettiin apulaisen asunnon keittiöksi ja uuteen siipeen rakennettiin kahden hevosen tallin lisäksi vaunuvaja sekä käymälä. Julkisivun vaihtelevat yksityiskohdat, uusi pieni lasikuisti, koristeelliset ovet ja räystäskonsolit sekä porrastuva siluetti osittain aumattuine kattoineen tekivät monikäyttöisestä talousrakennuksesta melkein pienen huvilan kaltaisen.

Vuonna 1984 ulkorakennus muutettiin huvilan käyttöä täydentäväksi ”retkimökiksi” ja leikkitilaksi. Rakennukseen sijoitettiin wc ja pyörävaja. Rakennuksen ulkohahmo ja alkuperäiset piirteet ovat säilyneet ja julkisivut on maalattu tyyliin kuuluvalla tavalla vaalealla yleissävyllä, jota tummansävyiset yksityiskohdat korostavat.

42154 Vaja

Waldemar Aspelin suunnitteli 1897 huvilan laajennustyön yhteydessä tontin kaakkoisosaan rakennettavan harjakattoisen, suorakaiteen muotoisen vajarakennuksen. Rakennuksessa oli maanvarainen lattia, piirurunko ja ajalle tyypilliseen tapaan vuoroin pystylaudoitettu, vuoroin vaakalaudoitettu julkisivu vaaakalistoineen ja kattokonsoleineen. Kolmessa vierekkäisessä ovessa oli koristeellinen vinoristikkoaihe ja päädyissä oli ikkunat.

Vaja on kunnostettu 1984. Toiseen päätyyn on rakennettu matalampi jätesuoja. Rakennus on säilyttänyt ominaispiirteensä ja julkisivut on maalattu tyyliin kuuluvalla tavalla vaalealla yleissävyllä, jota tummansävyiset yksityiskohdat korostavat.

Sauna (1957)

Insinööri Allan Ahlgrenin suunnittelema saunarakennus on vuodelta 1957. Rannalla aikaisemmin sijainnut, Albert Mellinin suunnittelema koristeellinen leivintupa/uimahuone purettiin samassa yhteydessä.

Piharakennus 42138.

Vaja 42154 vuodelta 1897. Päätyyn on lisätty jätesuoja.

7. Mäntyniemi (ent. Nybacka)

OSOITE
MÄNTYNIEMENTIE 4

KIINTEISTÖTUNNUS
91-15-637-2-0

RAKENNUSTUNNUKSET
3677
3678
3679

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Villa Nybacka valmistui vuonna 1885 nykyisen Mäntyniemen tontille suunnittelijana Theodor Decker (1885). Asuinrakennukset otettiin käyttöön vuosina 1885 ja 1886. Edustavan huvilan rakennutti Rake Oy:n perustaja Israel Nyman suvun kesähuvilaksi[34]. Puutarhasuunnitelman laati M. G. Stenius vuonna 1892 toteutettavaksi vuoden 1890 elokuun myrskyn jälkeen. Israel Nyman kuoli 1903, minkä jälkeen vuokraoikeus siirtyi hänen leskelleen Ida E. Nymanille. Vuodesta 1918 vuokraoikeuden omisti liikemies ja taiteen kerääjä Rudolf Nyman. Myös hänen veljensä Evert Nyman mainitaan samaan aikaan asukkaaksi.[35]

Vuonna 1928 huvila muutettiin talviasuttavaksi (vesijohdot ja keskuslämmitys). 1947–1948 huvila jaettiin kahdeksi asunnoksi. Seuraavat omistajat olivat merikapteeni T. Nyman ja ilmeisesti hänen jälkeensä liikemies K. Nyman, joka omisti vuokraoikeuden, kunnes kaupunki vuonna 1974 osti huvilan.

Huvilassa toimi tämän jälkeen Suomen Käsityön Ystävät (perustajana Fanny Churberg).

Vuonna 1982 valtio lunasti tontin ja rakennuksen kaupungilta.

Asunto-osakeyhtiö Villa Nybacka osti rakennuksen valtiolta ja vuosina 1985–87 Nybacka siirrettiin Mäntyniemen rakentamisen tieltä uudelle paikalle, Villa Sommarron tilalle osoitteeseen Heikinniementie 6. Myös sauna ja pienempi asuinrakennus siirrettiin samaan kohteeseen, mutta vanha huvimaja jäi Mäntyniemeen.

1993 Mäntyniemi valmistui presidentin virka-asunnoksi (suunn. Raili & Reima Pietilä, ympäristösuunn. Maj-Lis Rosenbröijer).

34 Aikaisemmissa selvityksissä mainitusta pääkonsulista C. Nyman Nybackan rakennuttajana ei ole löytynyt tietoa.

35 Osoite- ja ammattikalenteri Jouko Törmältä saadun tiedon mukaan

Puutarhasuunnitelma 1892, M. G. Stenius. HKA

Huvilan edustan puutarhaa koristeistutuksineen. C. Grünberg 15.5.1955 / HKM

Rakennusten sijainti

Nybackan huvila sijoittui Meilahden eteläisen niemen kärjessä olevan kallioisen ja metsäisen tontin keskivaiheille arkkitehti Theodor Deckerin vuonna 1885 laatimien suunnitelmien mukaan.

Rantaan rakennettiin pian päärakennuksen jälkeen huvimaja ja sauna. Piharakennus sijoittui huvilan pohjoispuolelle. Huvilan ja sivurakennusten sijainti näkyy vuoden 1890 puutarhasuunnitelmassa. Myöhemmin rannan länsiosaan rakennettiin venevaja.

Tasavallan presidentin virka-asunnon rakentamisen valmistelut alkoivat 1980-luvulla, jolloin Asunto Oy Villa Nybacka siirrätti vanhan huvilan ja saunan Meilahden huvilapalstalle numero 18, entisen Sommarron paikalle.

Tonttia varten lohkaistiin pala Tallbon talousrakennusten vierestä ja Päiväranta menetti pihan läntisen osan. Presidentin virka-asunto rakennettiin rinteeseen samalle etäisyydelle rannasta kuin Nybacka. Tärkeänä tavoitteena oli vaalia rakennuksen edessä kasvavaan ikimäntyä, mutta myös muuta puustoa. Nauhamaisessa, maastoon sovitetussa rakennuksessa sijaitsevat presidentin yksityisasunto, korkeat edustustilat, toimistosiipi sekä henkilökunnan tilat. ”Polveileva rakennusmassa ei muodosta yhtenäisesti tarkasteltavaa julkisivua, vaan julkisivu hahmottuu osa kerrallaan” kirjoittaa R. Pietilä.[36] Rakennukselle saavutaan pohjoispuolelta, missä julkisivu on melko umpinainen. Näkymät merelle eri ilmansuuntiin avautuvat rinteen runkopuiden lomasta. Porttirakennus valvomoineen sijaitsee tontin luoteispuolella. Erillisessä talousrakennuksessa on henkilökunnan asuntoja. Ainoa Nybackan ajalta säästetty rakennus on vanha huvimaja, jonka kunnostuksesta ovat vastanneet arkkitehdit Kirsti Kasnio ja Merja Härö.

Puutarhan vaiheet

Nybacka

Nybackan puutarhasuunnitelman laati tunnettu puutarhuri ja puutarhasuunnittelija Mårten Gabriel Stenius vuonna 1890. ”Elokuun myrskyn jälkeen” toteutettavaksi tarkoitettu ”Trädgårdsanläggning å Villan No 7 Nybacka å Mejlans udde”[37] on yksi harvoista Meilahden huvilapuutarhan suunnitelmista, josta löytyy selostus ja sen ansiosta keskimääräistä tarkempaa tietoa. Steniuksen suunnitelmassa avokalliot näyttävät olevan osa maisemapuutarhan sommitelmaa. Mutta jo vuosisadan alun valokuvat kertovat rehevästä ja näyttävästä

36 Connah (toim.) 1994.
37 Sinetti-karttarekisteri/HKA.

Piknikillä Nybackan puutarhan tammien katveessa 1911. René Nymanin omistamata albumista / MV

Villa Nybacka. Kuvan takana merkintä: Herr general, konsul Rudolf Nyman. Kuvausajankohta on ilmeisesti 1920-luku, jolloin puutarhurina oli Andersson. MV

puutarhasta, joten voidaan olettaa toteutuksen vaatineen paljon multaa ja työtä. Puutarhanhoito oli ammatti-ihmisen työtä. Ainakin 1920-luvulla tiedetään Andersson-nimisen puutarhurin vastanneen puutarhan hoidosta.[38] Huvilan ympärille istutettiin 200 koristepensasta, koristepuita sekä runsaita kukkaryhmiä säilyneiden vanhojen honkien lomaan. Huvilan länsipuolelle tasoitettiin kenttä krokettia ynnä muita pelejä varten. Sen pohjoispuolelle istutettiin 40 hedelmäpuun tarha, jossa oli omenapuiden lisäksi luumu-, kirsikka- ja päärynäpuita.[39] Keittiöpuutarha marjapensaineen sijaitsi rakennuksen eteläpuolella palstan nro 8 vastaisella rajalla. Sisääntulokäytävä leveni rakennuksen edustalla pitkänomaiseksi kentäksi, jonka päätteenä oli puoliympyrän muotoinen koristepuiden reunustama lehtimaja. Pelikentältä johti käytävä rantakalliolle rakennetun huvimajan luo ja laiturille. Myös rannan suuntaisen käytävän varren näköalapaikoille oli osoitettu istumapaikkoja.

Nybackan puutarhan muita osia hoidettiin puistomaisena (park), ja rantaniityt tarjosivat paikkoja herrasväen kesäpäivän viettoon. Tontin pohjoispuolella olevassa laaksossa (nyk. Maila Talvion puisto) oli Nybackan laaja kasvimaa.

Mäntyniemi

Mäntyniemen maisema-arkkitehtina oli Maj-Lis Rosenbröijer, joka edellisinä vuosina oli tehnyt yhteistyötä Pietilöiden kanssa Suomen New Delhin suurlähetystön ja Dipolin projekteissa.[40] Suuren rakennuksen toteuttaminen johti välttämättä puutarhan uusimiseen. Monet Steniuksen suunnitelman pääelementeistä kuten koristeistutukset, krokettikenttä ja hedelmätarha hävisivät. Rosenbröijer sai Pietilöiltä ohjeet tuoda ympäristöön tunnusomaista suomalaista luontoa, johon kuuluvat kanervikko, mustikka ja sianpuola sekä heinikko.

38 Hackzell. s. 318.
39 Hackzell. s. 318.
40 Sorsa 2011.

Villa Nybackan sauna 1911. MV

Oik. Villa Nybackan huvimaja vuonna 1984, ylikasvaneen rantapuuston lomassa. J. Hansson / MV

Alla Villa Nybacka 1930-luvulla mereltä kuvattuna. MV

Maj-Lis Rosenbröijerin ympäristösuunnitelma 1990-luvun alusta / Julkaisussa Suomi Viherrakentaa 2001

Talvinen viistoilmakuva Mäntyniemestä. Arto Halttunen 2009

Virka-asunnon sisäänkäynnin puoleiselle sivulle Rosenbröijer sai valita omia mielikasvejaan (mm. tähkäkimikki, Cimicifuga racemosa). Rakennuksen ja rannan välissä säilyi kuitenkin paljon vanhaa puustoa, osa huvilakaudelta. Vanhoja omenapuita täydennettiin uusilla taimilla.[41] Käytävät linjattiin palvelemaan uutta käyttöä yhteyksiksi rakennuksen ulkoterasseilta maastoon ja rantaan. Rannan puoleisen rinteen polkuja myötäilevät tiiviissä rivissä Reima Pietilän suunnittelemat ulkovalaisimet. Tontin rajalle rakennettiin turvallisuussyistä korkea arkkitehdin suunnittelema teräsaita, jossa toistuvat rakennuksen ikkunajaoille ominainen tyylitelty oksakuvio.

Nykytila ja säilyneisyys

Vanhan Nybackan puutarhakulttuuria edustavat kunnostettu huvimaja rannassa, vanhat omenapuut ja yksittäiset syreenit sekä vanha komea mänty ison terassin edessä. Sen historia ulottuu kauas Nybackaa ja tuhoisaa elokuunmyrskyä edeltävään aikaan. Yli sadan vuoden aikana tontin luoteisosien selänne on taas saanut komean männikön, tosin viime vuosien kuivien kesien harventamana.

Maj-Lis Rosenbröijerin ja Reima ja Raili Pietilän luomaa Mäntyniemen maisemaa hoidetaan ammattitaitoisesti. Istutetut luonnonkasvit ovat menestyneet, vaikka luonnonolosuhteet eivät tässä vanhassa huvilapuutarhassa alun perin vastanneetkaan metsävarvikon karua kasvupaikkaa. Presidentti Ahtisaaren aikana sisääntulopuolelle on lisätty joitain puutarhakasvilajeja, kuten esimerkiksi punaisia ruusuja värikkäämmän ja puutarhamaisen ilmeen lisäämiseksi.

Arvot

1990-luvun alussa toteutettu Mäntyniemen puutarha yhdessä rakennuksen kanssa on oman aikakautensa ja suunnittelijansa tyylin mukainen ehjä kokonaisuus. Paikan huvilahistoriasta sen ei ole ollut tarkoituskaan kertoa.

Merkittävää, ja puutarhakulttuurissa huomionarvoista on, että kotimaisten luonnonkasvien laajamittaisella käytöllä on onnistuttu luomaan Mäntyniemelle tavoiteltu maisematyyppi. Myös puutarhan viherrakennustyöllä ja hoitomenetelmillä on tässä ollut ratkaiseva rooli.

Rakennushanke on maamme maisema-arkkitehtuurissa tärkeä esimerkki myös siinä mielessä, että se edustaa vaihetta, jolloin maisema-arkkitehdin osuutta arkkitehdin tasavertaisena yhteistyökumppanina ryhdyttiin tunnustamaan.

41 Vauhkonen (toim.) 1998. s 100.

8. Päiväranta (Granvik)

OSOITE
MÄNTYNIEMENTIE 2

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-162

RAKENNUSTUNNUKSET
42114
42139
42169

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Palsta nro 8 ensimmäinen vuokraoikeuden omistaja oli kauppias Otto Kjällmansson vuodesta 1885 alkaen. Huvilarakennuksen ensimmäiset suunnitelmat ovat samalta vuodelta, suunnittelijana Albert Mellin ja H. Kaisto.
Otto Kjällmansonin jälkeen omistajana on ilmeisesti ollut professori G. Heinricius, joka lehtitietojen perusteella vuonna elokuussa 1909 myi huvilan apteekkari F. V. Hjulmanille 23 000 markalla.[42]
Vuonna 1912 rakennukseen tehtiin korjauksia ja rakennettiin kolme uutta sivurakennusta arkkitehti Albert Nybergin suunnitelmien mukaan.
Omistaja vuodesta 1913 oli kultaseppä F. Timper ja vuodesta 1917 johtaja K. A. Welin.
Kesähuvilaksi suunniteltu päärakennus jaettiin sittemmin useaksi asunnoksi. Vuonna 1920 tontilla oli yhteensä 12 pienasuntoa.
Vuokraaja vuodesta 1927 oli osuustukkukauppa (nykyisin keskusosuusliike) OTK, joka vuokrasi rakennukset työntekijöidensä käyttöön, kunnes se 1970-luvun lopulla korjattiin Lastenlinnan sairaalan virkistyskäyttöön. Silloin piha-aluetta kunnostettiin kaupungin laatimien suunnitelmien pohjalta. 1978 kaupunki laati Päivärannan piha-alueiden kunnostussuunnitelman (HKR). Vuonna 1988 tehtiin uusi pihan perusparannus Lastenlinnan käyttöön.
Nykyisin rakennukset ovat kaupungin omistuksessa ja tyhjillään.

42 HBL 5.8.1909, s. 4

Huvilapalstan nro 8 asemapiirros, osakopio arkkitehti A Mellinin suunnitelmasta 1884. HKA

Rakennusten sijainti

Huvilapalsta nro 8 on metsäinen rantatontti, jossa korkeiden kallioiden välissä oleva notkelma tarjosi huvilalle kauniin ja suojaisan paikan. Palstan puoleensavetävyyttä lisäsi merkittävästi hiekkaranta kallioiden rajaamassa poukamassa. Metsä oli kuusivaltainen ainakin ennen vuoden 1890 kuuluisaa elokuun myrskyä. Rakennukset sijoitettiin kallioiden väliselle tasanteelle, ensin päärakennus (Albert Mellin 1884) rinteen reunaan pääikkunat ja veranta suunnattuina etelään. Yhdessä myöhempien asuinrakennusten kanssa muodostui tiivis pihapiiri. Yhdistetty talli- ja pesutuparakennus sijoittui pellon laitaan tontin pohjoisosassa.

Rannan huvilamainen saunarakennus sijoittui hiekkarannan itälaidalle laitureineen. Vanhimpien asemapiirrosten mukaan huvilalle saavuttiin tontin nro 7 rajaa pitkin lännestä. Rajalla tulijaa oli vastassa korkea puinen porttikaari tekstillä ”Granvik”. Tie kiersi kauniin, pienen kalliokumpareen kautta päärakennuksen pihaan (asemapiirrokset 1884 A. Mellin ja 1912 A. Nyberg sekä valokuva vuodelta 1965). Tämä tie on osa vanhaa kartanon aikaista rantapromenadia.

Toinen yhteys pohjoisesta näkyy vuoden 1907 kartassa olevan idemmältä. Vuonna 1895 laaditussa toisen asuinrakennuksen suunnitelmassa (Nylund) oli myös kasvihuone, mutta sen kohtalosta ei ole varmaa tietoa.

Puutarhan vaiheet

Granvikista ei ole löytynyt puutarhasuunnitelmaa. Rakennusten asemapiirroksissa sekä kaupungin kaavakartassa vuodelta 1913 näkyvät tontin käytävät, laituri ja pelikenttä. Kaavakartassa erottuu myös huvilan korkea graniittinen tukimuuri rannanpuolen tasanteen reunassa. Sen päällä oli koristeistutuksia, mm. syreenejä ja rungollisia pikkupuita. Rakennusten muukin pihapiiri oli koristeistutuksien ja hedelmäpuiden aluetta. 1920-luvun valokuvista voi päätellä, että kuuset olivat vähitellen korvautuneet koivuilla.

Kuten Tallbossa, alkoi Meilahden Granvikissä 1930-luvun vaihteessa uusi, toisenlainen elämä. Osuustukkukauppa (OTK) hankki palstan rakennuksineen kesänviettopaikaksi ja nimi muuttui Granvikista Päivärannaksi. Rakennukset kätkeytyivät vähitellen rannan puoleisen rinteen koivikon taakse. Sen aluskasvillisuutta pidettiin ilmeisesti hoidettuna, joten meri näkyi edelleen koivunrunkojen välistä. Päivärannan puutarhasta on säilynyt runsaasti valokuvia, jotka kertovat 1930-luvun aikaisesta hoidetusta ympäristöstä ja varsin sosiaalisesta huvilakulttuurista.[43] Osa sen ajan puutarhakasvillisuudesta ja rakenteista kuten laituri, pelikenttä tai käytävät olivat perintöä aikaisemmilta ajoilta. Koristeistutukset sijoittuivat päärakennuksen itäpuolelle ja sieltä rantarakennukselle johtaneen mukulakivikäytävän varrelle. Jopa asuinrakennuksen yläpuolisella kalliolla oli huolella hoidettu puutarha. Sieltä oli siltayhteys rakennukseen. Ylempänä pihalla rakennusten B ja C välillä oli leikattu kaareva orapihlaja-aita. Hiekkarannan rajaksi rakennettiin lohkokivimuuri venevajalta itärajaan.

Alla: Granvikin portti 1920-luvulla / HKM
Oik. Päärakennuksen idänpuoleinen puutarha oli koristeellinen ja hyvin hoidettu. 1942 Atte Hyvärinen /TW

43 1930-luvun valokuvat HKM ja Työväenmuseo Werstas.

Yllä: Päärakennuksen edustan kivitukimuuri 1926 / HKM

Alla ja vier. sivu ylhäällä: Käytävä päärakennukselta rantaan oli huolellisesti kivetty ja sitä reunustivat koriste-istutukset. Eino Finne 1935 / TW

Valokuvat kertovat työväenluokan lasten ja naisten kesänvietosta aina 1940-luvulle asti.[44] Kesäkauden avajaisten esityksiä seurattiin tammen alla päähuvilan sisääntuloaukiolla ja kesäkauden päättäjäisjuhlia varten rakennettiin lavasteita voimistelunäytöksiä jne. varten. Rannassa järjestettiin uimaopetusta ja voimistelua. Päivärantalaisilla oli myös kasvimaa huvilapalstan ulkopuolella, mahdollisesti Orkolinnan kasvitarhan vieressä.

Näkymät merimaisemaan olivat upeimmillaan kallioilta, joille noustiin ottamaan aurinkoa.

Vuonna 1943 voimakas syysmyrsky kaatoi suuria puita tontilla, mutta rakennukset ja puutarha eivät vaikuta kärsineen suuria vaurioita. Koko puutarha oli erittäin hyvin hoidettu vielä sotien jälkeen, OTK:n aikana.

Kaupungin ostettua huvilan rakennusvirastossa laadittiin kunnostussuunnitelmia uutta käyttöä varten. Ritva Kyrklundin (HKR, puisto-osasto) laatimassa piha-alueen kunnostussuunnitelmassa vuodelta 1978[45] ehdotetaan runsaasti uusia leikkipaikkoja, jopa huvilan kivitukimuurin ja koristepuutarhan päälle. Puutarhan ylempi osa jyrkän kallion kupeessa ehdotetaan seikkailu- ja kuntoilupaikaksi. Uusi laituri ehdotetaan rakennettavaksi rannan länsiosaan. Kunnostussuunnitelmasta toteutui vain osa. Myöhempää Sirpa Tikan laatimaa pihan perusparannussuunnitelmaa vuodelta 1988[46] ei myöskään sellaisenaan toteutettu. Siinä ehdotettiin uusia istutuksia eheyttämään ja muodostamaan näkösuojaa Mäntyniemen rakentamisen takia. Päiväranan palstasta lohkaistiin tuolloin osa huvilapalstastan länsiosasta. Pelikenttä sekä länteen johtavat käytävät katkaistiin ja käynti tontille on sen jälkeen tullut yksinomaan pohjoisesta Mäntyniementien varrelta.

44 Valokuvat 1940-luvulta vaihteesta / Työväenmuseo Werstas.
45 PUO 2773 / HKR.
46 PUO 3831:1 ja PUO 3831:2 / HKR.

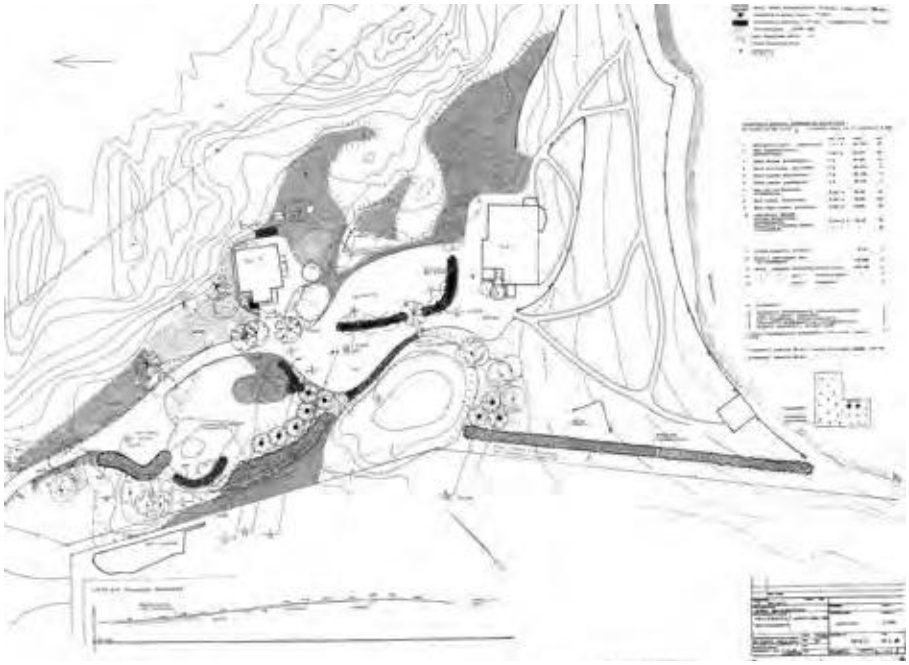

Yllä: Kesäkauden avajaisissa 1949 oli ilotulitusta, ja sisääntuloaukealla seurattiin tammen alta Tapio Rautavaaran esiintymistä. Atte Hyvärinen / TW

Alla: Toukokuun päivä hiekkarannalla vuonna 1943. Atte Hyvärinen / TW

(3 kuvaa yllä) Päivärannassa järjestettiin mm. uimaopetusta naisille. Heinäkuun helteissä suunnattiin myös kallioille, joista avautuivat upeat näköalat. 1944 Atte Hyvärinen / TW

Istutussuunnitelma 1988, S. Tikka.
PUO 3813:2 / HKR

Nykytila ja säilyneisyys

Tämän selvitystyön aikana huvila oli tyhjillään ja puutarhan yleisilme hoitamaton. Suurin osa huvilan vanhasta käytäväverkostosta erottuu yhä, mutta heinittyneenä ja osittain jo vesakoituneena. Hoidon tasoa pidetään minimissään. Rantakäytävällä kasvaa nuorta lepikkoa. Rannanpuoleisessa rinteessä voi vielä nähdä jälkiä vähäisestä hoidosta, mutta rehevöityminen ja umpeenkasvu on edennyt jo pitkälle. Vanhoja koristepensaita on runsaasti, erityisesti päähuvilan itäpuolella. Siellä kasvaa vanhaa syreenipensasta mahdollisesti jäänteenä vanhasta syreenimajasta. Vesakon rajaaman piha-aukion keskellä kasvaa kultapiisku ja laidalla kolmirunkoinen lehmus. Rinteessä kasvaa heinän seassa myös siperianhernepensasta, koristeomenapuu sekä kaksi lehmusta.

Vanhan korkean kivitukimuurin juurelle on levinnyt japanintatar.

Hiekkarantaa rajaava noin 70 cm korkea graniittimuuri on paikoin sortunut. Muurissa kasvavat koivu ja haapa uhkaavat sorruttaa muuria lisää. Hiekkaranta on ruovikoitunut ja kaventanut hiekkaista osaa kapeaksi kaistaleeksi. Ruovikko estää myös pääsyn veteen. Tontin itärannasta puretun rakennuksen ja sen jälkeisen leikkimökin kohtaa on käytetty grillipaikkana.

Päärakennuksen ja pohjoisemman asuinrakennuksen välisen pihan entinen luonne on hämärtynyt. Pihalla kasvaa vanha maisemamänty ja päärakennuksen keskiakselissa tammi. Keskeltä pihaa puretun rakennuksen paikka erottuu tiheän vesakon rajaamalta sorakentältä. Entinen koristepuutarhan osa on pahasti umpeenkasvanut, mutta joukossa on vanhan puutarhasta mm. vuorenkilpiä. Asuinrakennuksen

edusta on toistaiseksi avoin ja sen laidalla on säilynyt vanha, kaareva orapihlaja-istutus (1930-l. kuvassa). Asuinrakennuksen edessä kasvaa arviolta 50-vuotiaat saarni ja punasaarni, joista jälkimmäinen on hyväkuntoinen kasvierikoisuus. Päärakennuksen luoteiskulmalla kasvaa kaksi komeaa vanhaa tuijaa sekä yksi sembramänty arviolta 1920-luvulta.

Tontin länsilaidassa on vanha kivitukimuuri, joka on aikanaan ollut pelikentän reuna. Muurista kasvaa monikymmenvuotiaita koivuja ja kentällä nousee havupuita. Kentän pohjoispuolella on komea avokallio, jota kiertäen tontille alun perin tultiin. Vanhoja kuusia ei pihapiirissä enää ole.

Vanhoja kasveja

Syreeni, siperianhernepensas, jasmike, ruusu, koristeomenapuu, tuija, orapihlaja, poimulehti, kotkansiipi, kultapiisku, vuorenkilvet, lehmus, saarni, tammi, koivu, mänty, vaahtera, leppä, haapa, raita, ei kuusia, toisin kuin mihin huvilan vanha nimi Granvik viittaa.

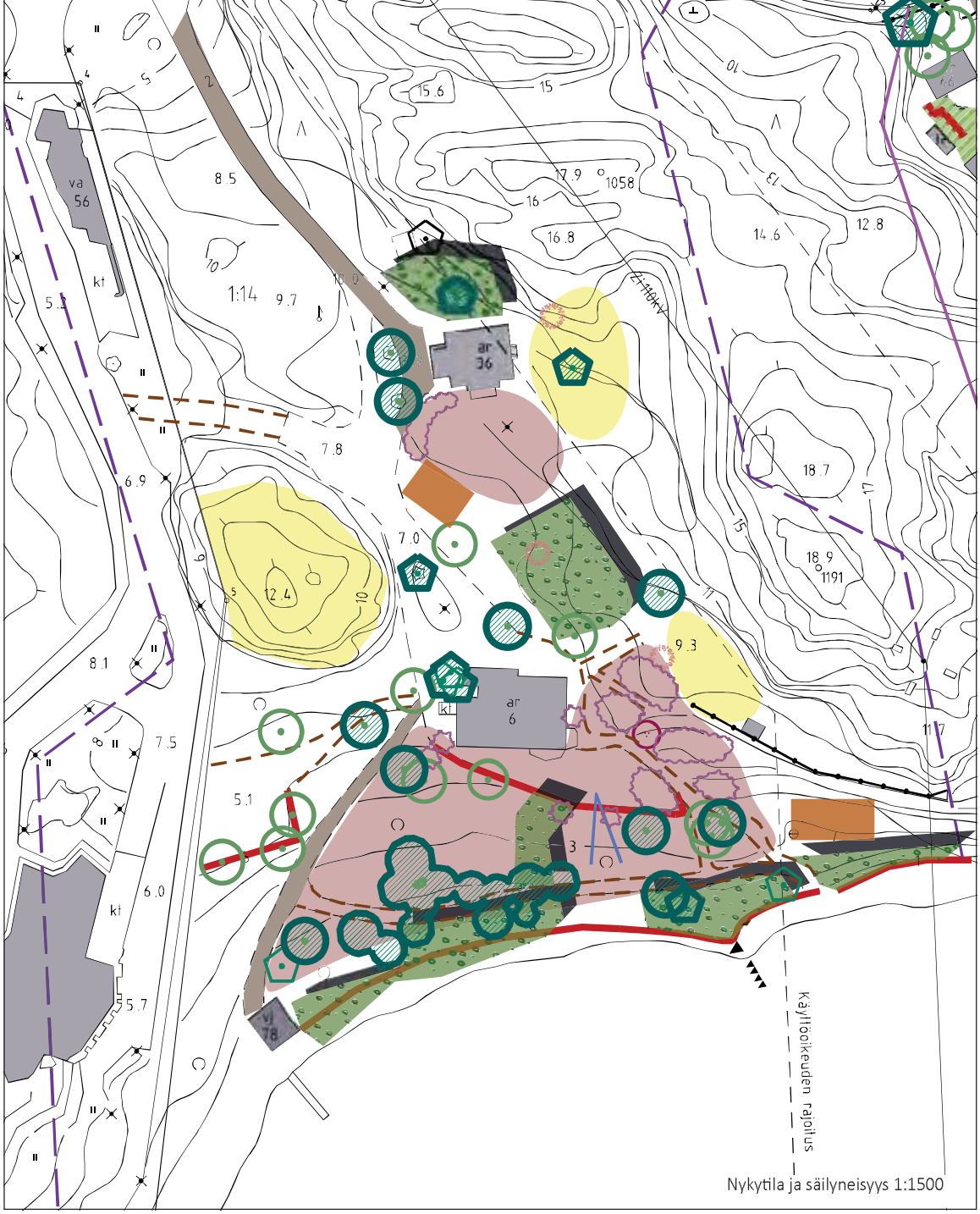
Arvot ja suositukset

Päiväranta on ollut yksi Meilahden hienoimmista huvilaympäristöistä. Kohteesta on olemassa laaja 1930- ja 1940-lukujen valokuva-aineisto, josta käy ilmi huolella hoidetun puutarhan luonne. Aineiston avulla kohteen ympäristöhistoria tulisi selvittää tarkemmin. Vaikka puutarha on hoitamaton ja ränsistynyt, monia alkuperäisiä piirteitä on palautettavissa.

Tulevan kunnostussuunnitelman tulee perustua tarkempaan selvitykseen Granvikin aikaisesta puutarhasta ja myös sen jälkeisestä puutarhahistoriasta. Siinä yhteydessä on syytä inventoida tontin kulttuuriperäinen kasvillisuus. Riippumatta paikan käytöstä tulee suunnittelussa löytää hyvä ratkaisu Mäntyniemen vastaisen rajan eheyttämiseksi. Raja-aidan paikka on Päivärannan maiseman kannalta epäonnistunut.

Vasemmalla: Villiintyvää Päivärannan puutarhaa
Alla: Ruovikko on vallannut rantaviivan ja hiekkarannan graniittimuuri on jäiden ja puun juurien vaurioittama

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500

- Maisemallisesti arvokas vanha havu- / lehtipuu
- Vanha havu- / lehtipuu
- Vanha havu- / lehtipuuryhmä
- Kelo / Vanhan puun kanto
- Vanha hedelmäpuu / Vanha marjapensas
- Vanha koristepensas, -pensasryhmä tai esim. syreenimaja
- Hoidettu piha/puutarha, jossa on vanhaa kasvilajistoa - perennoja, pensaita, köynnöksiä, hedelmäpuita
- Avoin tai puoliavoin puutarha / piha entisellä pellolla tai hedelmätarhassa
- Kallioinen pihapiirin osa
- Villiintyvä vanhan puutarhan osa
- Vanhaa puutarhakasvilajistoa metsässä tms. hoitamattomalla alueella
- Pulstometsä osana pihaa, luonnonmukainen
- Vesakko/nuorimetsä (kasvanut 1950-luvun jälkeen)
- Säilynyt maisemallisesti merkittävä näköala / näkymälinja
- Umpeen kasvanut maisemallisesti merkittävä näkymä, hahmottuu maastossa ja/tai ilmenee vanholsta valokuvista sekä kartolsta
- Vanha säilynyt käytävällnjaus arvioltu 1913 kaavakartan / 1936 kantakartan mukaan, viivoitus osoittaa säilynyttä vanhaa kiveystä
- 1936 jälkeen poistunut mutta maastossa hahmottuva vanha käytävä, kenttä tai polku
- Säilynyt rakennettu maastonmuoto, esim. pengerrys
- Säilynyt luonnonkivimuuri
- Vanhat luonnonkiviportaat
- Vanha säilynyt kalvo
- Vanha laiturl / laiturin perustukset
- Puretun rakennuksen tal rakenteen klvljalka
- Puretun rakennuksen paikka erottuu maastossa
- Työstettyjä luonnonkiviä, mahdollisesti sortunut rakenne
- Alta
- Sisäänkäynti pihalle, portti
- Vanhan asemapllrroksen, puutarhasuunnltelman tal palstan alkuperäinen rajaus
- Vuokra-alueen nykylsen määräalan raja

0 10 20 30 m

Pihapiirin arvokkaita puuyksilöitä

Rakennukset

42114 Päärakennus

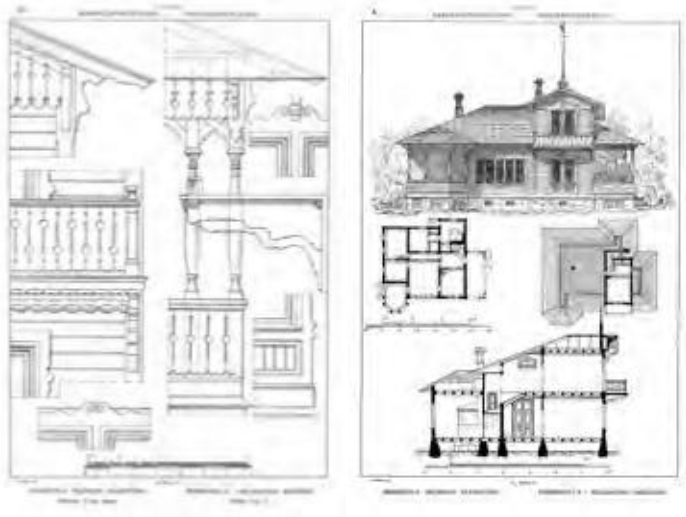
Alkuperäinen tilanne

Arkkitehti Albert Mellinin laatimat asuin- ja piharakennusten piirustukset valmistuivat lokakuussa 1884. Asuinrakennus oli osittain kaksikerroksinen huvila, jonka pohjakerroksessa oli viisi huonetta keittiön ja aputilojen lisäksi. Vain osassa huoneista oli lämmitysuuni. Sisäänkäynti oli sijoitettu länsipuolelle ja sali eteläpuolelle, josta avautui ison ikkunan kautta näköala merenlahden suuntaan. Portaita pitkin saavuttiin ensin väljälle avokuistille ja sieltä eteishalliin, jonka vasemmalla puolella oli keittiö välikön takana ja oikealla puolella ovet kahteen huoneeseen. Suoraan eteenpäin johti käytävä kohti itäpäädyssä sijaitsevaa asuinhuonetta. Salin pari-ovet avautuivat kaakkoiskulmassa sijaitsevalle, julkisivusta ulos työntyvälle verannalle, josta päästiin suoraan pihalle. Keittiöön oli vielä omat ulkoportaat pohjoissivulla.

Eteisen vasemmalla puolella oli portaat toisen kerroksen halliin. Ylhäällä oli ainoastaan yksi iso makuuhuone ja huoneen levyinen, etelään antava ulokeparveke.

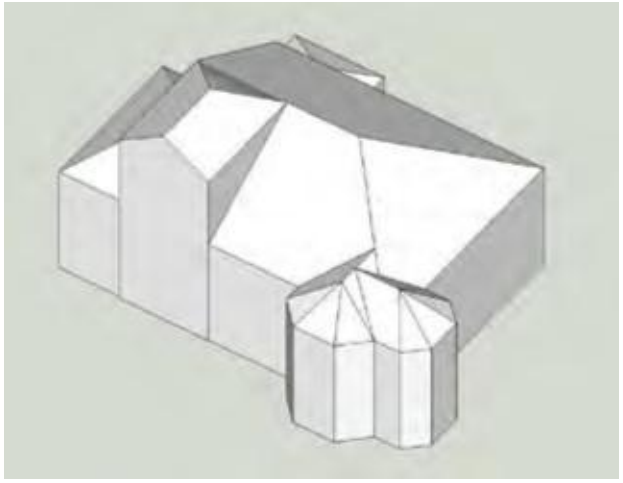
Rannan suunnalta katsottuna huvila oli aumakattoinen, pääosin yksikerroksinen rakennus, jonka siluettia oli porrastettu siten, että kattokerroksen makuuhuone kohosi kapeana, tornimaisena päätynä räystään yläpuolelle. Länsipäädyssä ja kaakkoiskulmassa sijaitsevat aumakattoiset, erimuotoiset avokuistit profiloituine pilareineen ja kuviosahattuine kaiteineen elävöittivät kokonaisuutta. Vaakasuuntaisella, leveällä profiilihöylätyllä laudalla verhottua julkisivupintaa jäsensivät yksinkertaiset vaakalistat ja räystäiden alle sijoitettu kuviosahattu pystylaudoitus. ”Tornin” päätyä koristi korkea spiira tai lipputanko. Ikkunat oli jaettu keskeltä vaakapuitteella, mikä muistutti englantilaista sash window-ratkaisua (=liukuikkuna).

Albert Mellin oli ahkera: Granvikin suunnitelman jälkeen valmistui kuukauden päästä samantyylinen huvilasuunnitelma Meilahden huvilatontille 6 (Tallbo). Mellin oli aikansa huvila-arkkitehtuurin ajankohtaisia virtauksia hyvin tunteva, taitava arkkitehti. Hän julkaisi Granvikin huvilasuunnitelman peilikuvaksi käännettynä detaljipiirustuksineen Josef Stenbäckin huvilapiirustuskokoelmassa Byggnadsritningar vuonna 1886.

Muutokset ja nykytilanne

Arkkitehti Albert Nyberg suunnitteli Mellinin huvilaan joitakin muutoksia vuonna 1912, kultaseppä Ferd. Timperin omistuskaudella. Kaakkoiskulman avoveranta muutettiin lasikuistiksi ja sen itäsivulle lisättiin kulmistaan viistetty eteinen. Lisäksi tehtiin joitakin väliseinämuutoksia ja rakennettiin kylpyhuone. Julkisivupiirustuksen mukaan kaikki ikkunat oli jaettu välipuitteilla erikokoisiin ruutuihin, toisin kuin Mellinin suunnitelmassa. Nyberg suunnitteli myös uuden, kahdeksankulmaisen, lanterniinin kruunaaman tornin, joka kuitenkin jäi toteuttamatta.

Kesähuvilaksi suunniteltu päärakennus jaettiin sittemmin useaksi asunnoksi, vuoden 1977 inventointitietojen mukaan asuntoja oli neljä.

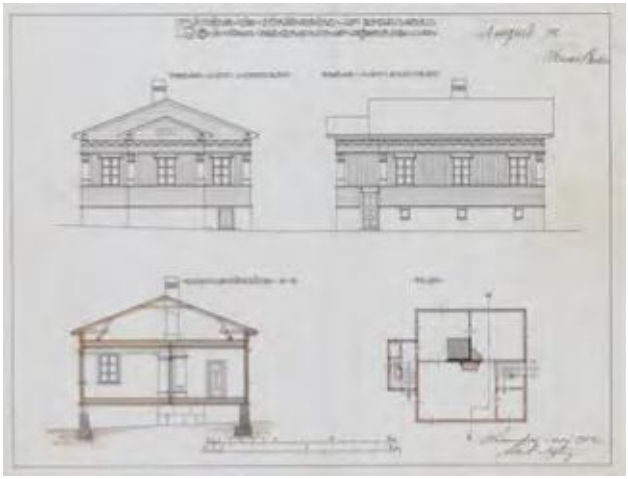
Vuonna 1988 haettiin lupaa muutoksille päivähoitoa palvelevan entisen huvilarakennuksen, ns. Lastenlinnan sisätiloissa. Uudistukset koskivat lähinnä ensimmäisen kerroksen terapia- ja toisen kerroksen asuintilojen peseytymis- ja keittiöjärjestelyjä.

Kiilakivisokkelille perustettu, lautavuorattu huvilarakennus vastaa ulkohahmoltaan varsin hyvin Albert Nybergin muutospiirustusta vuodelta 1912. Nykyinen yleisväritys on hillityn vaalea tummanruskeiksi maalattuine yksityiskohtineen. Ikkunat ja ulko-ovet on maalattu vihertävillä tai ruskeilla sävyillä. Väritys perustuu rakennuksen tyyliin nähden turhan voimakkaisiin kontrasteihin.

42139 Asuinrakennus

Rakennusmestari L. Nylundin vuonna 1895 laatima piirustus esitti huvilan koillispuolelle rakennettavaa yhdistettyä asuin- ja kasvihuonerakennusta. Rakennukseen kuului korkeampi pulpettikattoinen asunto-osa, joka käsitti huoneen ja keittiön, sekä lounaissivulla matalampi lasikatteinen kasvihuoneosa. Länsipäädyssä oli asunnon kuisti.

Arkkitehti A. Nybergin vuonna 1912 laatima muutossuunnitelma sisälsi kasvihuoneosan tilalle rakennettavan, uunilla varustetun ison huoneen, eteisen ja porstuan. Län-

Vier. sivu: Julkisivupiirustus Albert Mellin 1884. HKA
Huvilan pohjapiirros (peikikuvana), julkisivu ja yksityiskohdat julkaistiin Josef Stenbäckin planssikokoelmassa v. 1886. Kansalliskirjasto

Yllä: Sivurakennuksen (nyk. 42139) muutospiirustus, Albert Nyberg 1912. HKA. Rakennus 42139, etualalla myöhemmin purettu rakennus. Kuva v. 1976, Punkari. HKM

Oik. Asuinrakennus 42139. Alin: Venevaja, rakennus 4216. KSV

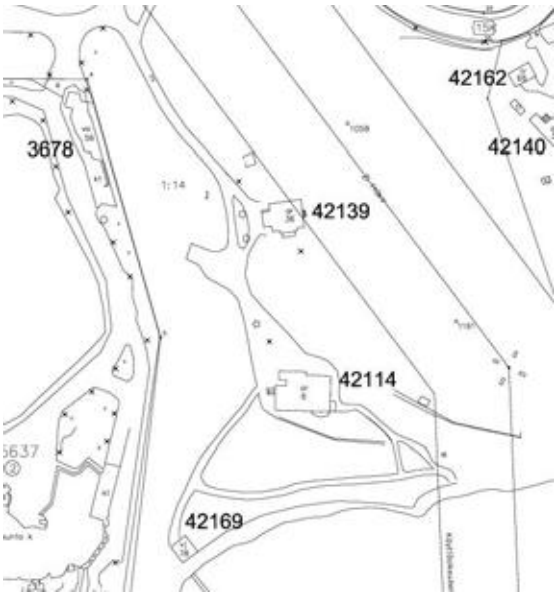
sipäätyyn rakennettiin uusi kuisti, johon sijoitettiin ullakkoportaat. Tuloksena oli pohjaltaan neliömäinen, harjakattoinen rakennus, jossa oli kuusiruutuiset ikkunat ja vuoroin pysty- ja vuoroin vaakalaudoituksella verhottu julkisivu.

Muita muutospiirustuksia ei ole tiedossa, mutta rakennuksen nykyinen mansardikatto ja yksityiskohdat poikkeavat Nybergin piirustuksesta. Tontin muita pienempiä rakennuksia koskevissa, samanaikaisissa muutospiirustuksissaan Nyberg suosi mansardikattoa, minkä perusteella on mahdollista, että toteutus poikkesi jo alun perin piirustuksesta.

Vuoden 1977 inventointitiedoista ilmenee, että rakennus oli vuosien mittaan jaettu neljäksi pieneksi asunnoksi.

42169 Venevaja

Rannassa on säilynyt harjakattoinen, punamullattu lautarakenteinen venevaja, joka on rakennuslupahakemuksen perusteella kunnostettu 1980-luvun lopulla.

9. Capri (Havanna, Hedvigsro)

OSOITE
SEURASAARENTIE 4

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-77

RAKENNUSTUNNUKSET
42115
42140
42162
42155

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Huvilatontti palstoitettiin vuonna 1884, mutta vuokrattiin vasta kun palstan nro 3 (Bergvik) rantaoikeus laituriin lakkasi. Ensimmäinen vuokraaja oli kauppias Ernst Bruno, joka vuokrasi tontin vuonna 1885. Hän omisti Pohjois-Esplanadilla tupakka- ja leikkikalukaupan[47]. Huvilalle hän antoi nimen Havanna. Rakennuksen suunnitelmat laati arkkitehti L. Nylund vuonna 1896.
Vuonna 1896 valmistui sateenvarjokattoinen huvimaja niemen eteläkärkeen. Huvilarakennusta laajennettiin J. V. Strömbergin suunnitelmien mukaan vuonna 1898.
Vuonna 1904 vuokraajaksi tuli ravintoloitsija Alexander Napoleon Brenner.
Uusi omistaja vuodesta 1907 oli Oy Immanuel Ab eli Pelastusarmeija. Tällöin huvilalle annettiin uusi nimi Hedvigsro Pelastusarmeijan perustajan Hedvig von Haartmannin (1862–1902) mukaan.
Huvila myytiin vuonna 1916 takaisin entiselle omistajalle A. N. Brennerille.[48] Brenner palautti nimen ”Havanna”.
Huvilarakennuksen omistajat ja vuokraajat:
Vuodesta 1917 insinööri J. Effron, joka teetti julkisivumuutoksia ja uudisti terassin ja portaat (Gunnar Nyström 1917).
Vuodesta 1922 vuokraoikeuden omisti insinööri ja arkkitehti T. Hj. Byman.
Vuodesta 1942 1980-luvulle palstan vuokraoikeus kuului johtaja Vilho Mäkelälle.
Vuodesta 1985 omistajana on ollut Helkama-Rågård-perhe. Sivurakennus oli vuonna 1997 vuokrattuna poliiseille.

47 Osoite- ja ammattikalenteri 1897-98, J. Törmän mukaan

48 Könönen 1964. Pelastusarmeija halusi toiminnan pois liian läheltä kaupunkia ja perusteli valintaa upseereilleen: “niin luonnonkauniilla paikalla kuin se olikin, vallitsi siellä suurimman osan vuotta kostea ja raaka meri-ilma […] Hedvigsron arvo kohosi muutamassa vuodessa moninkertaiseksi juuri koska sillä oli oma ranta ja koska se oli niin lähellä kaupunkia.” Monet upseerit muistelivat Hedvigsrota kaiholla.

A.V.Strömbergin asemapiirros vuodelta 1898 (yksityisomistuksessa olevasta kartasta, valokuva V Larjosto)

Rakennusten sijainti

Päärakennukselle saavuttiin Seurasaarentieltä heti Humallahden pohjukan jälkeen kulkemalla kallion juurelle rakennettujen piharakennusten tallin, tuparakennuksen ja liiterin ohi. Ranta näiden edustalla oli vielä pitkään yleistä venerantaa asemapiirrosten mukaan. Oma laituri sijaitsi päärakennuksen läheisyydessä. Huvila rakennettiin kallion juurelle kohtaan, mistä näkymät avautuivat kolmeen suuntaan, Rajasaaren ja Helsingin keskustan suuntaan, mutta myös jylhille Humallahden kallioille idässä.

Tontin kauimmaiselle kalliolle rakennettiin huvimaja, jolta myös aukeavat näkymät Rajasaaren ja Lauttasaaren suuntaan. Huvimajalta oli suora näköyhteys myös Bjälbon huvimajalle vastakkaisella rannalla.

Huvimajan yläpuolisilla kallioilla on leikkuujälkiä. Nykyisen omistajan mukaan ne saattavat olla jälkiä arkkitehti Jacq Ahrenbergin kivilouhoshaaveesta, johon ei saatu kaupungilta lupaa. Näkymät avautuvat mm. Kesärantaan.

Alla: Signeeramaton asemapiirros: "Karta öfver villa-lotten nr 9 Havanna Mejlans hemmans mark invid Helsingfors"
(yksityisomistus, valok V Larjosto)

Puutarhan vaiheet

Havannan vanhin säilynyt asemapiirros on vuodelta 1898, jolloin V. J. Strömberg suunnitteli huvilalle laajennuksen. Myöhemmässä, päiväämättömässä asemapiirroksessa näkyvät huvilan lisäksi kaikki piharakennukset sekä hahmotelmat istutuksista. Luonnosmaisessa suunnitelmassa pääkäytävä kulkee portilta piharakennusten ohi huvilalle. Toinen samansuuntainen polku sijaitsee lähempänä rantaa. Päärakennuksen koilliskulmalla on kaksi lehtimajaa tai koristeistutusten reunustamaa oleskelusyvennystä. Rakennuksen terassin edustalla käytävien yhtymäkohdan keskellä on pyöreä istutussommitelma. Sen ääreltä on yhteys rantalaiturille. Huvimajalle johtava polku kulkee kasvimaan halki, josta on yhteys yläpuolella olevalle syreenimajalle ja kalliolle.

Suunnitelmassa ei ole tunnistettavissa mitään tiettyä tyylisuuntaa. Käytävälinjaukset lienevät käytännön sanelemia kapealla vyöhykkeellä rannan ja kallion välissä, joka ei sallinut tielle kaarevampia muotoja. Vuoden 1913 kaavakartassa käytävillä on juohevampi linjaus, mutta toteutunut jäsentely on lähempänä puutarhasuunnitelman käytäviä.

Tontille istutettiin puistolehmuksia. Talousrakennuksia vastapäätä rannan puolella oli omenatarha ja kaivo. Toinen kaivo sijaitsi kasvimaan laidalla, mutta ongelmana oli veden loppuminen kesän aikana[49].

Huvilan edustan betoninen tukimuuri rakennettiin todennäköisesti terassin laajennuksen yhteydessä insinööri Effronin kaudella vuonna 1917. Samalla tai myöhemmin muurin päälle rakennettiin tiilistä rapattu matala balusteri. Huvimajan alapuoliseen rantaan rakennettiin laituripaikka vuosien 1913—1936 välillä. Seurasaarentien varrella ja sataman kohdalla tontti oli aidattu.

Vuonna 1942 huvilapalstan hankki johtaja Vilho Mäkelä, joka perheineen oli huvilan pitkäaikaisin asukas. Hänen kaudeltaan on säilynyt valokuvia myös puutarhasta. Helkama-Rågårdin perhe osti huvilan vuonna 1985 ja muutti Meilahteen kaksi vuotta myöhemmin. Alkuaikoina Caprin talli

49 Hannele Helkama-Rågård.

Huvilan edustan balustradi arviolta 1940-luvulla. / Helkama-Rågård arkistossa

Huvimaja arviolta 1940-luvulla. Nuorukainen seisoo laiturin päässä, taustalla syreenimaja. / Helkama-Rågård arkistossa

vuokrattiin ratsupoliiseille. Heidän koirille oli rakennettu aitaus entisen käymälän taakse.

Huvilan edustan tukimuurin balusteri purettiin. Puutarhaa kunnostettiin ja uusittiin Ympäristötoimisto Oy:n Christina Laurénin ja Lars Barnön suunnitelman mukaan, mistä osa pensaista ja nykyisistä perennaistutuksista on peräisin. Tällöin korjattiin pihan tasauksia pintavesien johtamiseksi ja raivattiin pohjoisrannalle levinneitä pensaskasvustoja. Huvilan edustalle istutettiin uusia pensaita. Pääkäytävän reunaan rakennettiin luonnonkivikouru (noppakivi) ja kapeat kivituhkapintaiset polut.[50]

50 283:1 Villa Capri. Trädgårdsplan. Revisio A 2.8.1988. LB. / Hannele Helkama-Rågård.

Nykytila ja säilyneisyys

Huvilatontin jäsentely on säilynyt hyvin samanlaisena alkuajoista asti. Nykyisin puutarha on hoidettu pääosin nurmipintaisena rantamuuriin asti. Pääkäytävät ja polut ovat säilyneet ja kunnostettu punaisella kivituhkalla. Pihapiirissä on huomattavan paljon vanhoja arvokkaita yksittäispuita, erityisesti mäntyjä ja koivuja sekä muutama vanha leppä. Erikoisuutena on kaksi lehmusta sisääntulokäytävän varressa. Päärakennuksen pohjoispuolella on kolme vanhaa omenapuuta. Huvilan portin vieressä on katkaistu vanha vaahtera, jonka rungossa oleva kääpäkasvusto saattaa olla biologisesti arvokas.

Puutarhassa on vanhoja koristepensaita ja jonkin verran perennaistutuksia, joiden ikää on vaikea arvioida. Istutuksia on uusittu 1980-luvun lopulla käyttäen pääasiassa vanhoja lajeja kuten kuunliljaa ja tiikerililjaa. Suurin perennapenkki on huvilan edustan muurin juurella. Viereisen puutarhakäytävän rannan puolella on angervoista istutettu kaari, joka saattaa olla 1980-luvulta. Laiturin kohdalla kalliolla on selkeästi erottuva ja villiintynyt syreenimaja.

Rantaa reunustaa pitkä lohkokivitukimuuri laiturilta entiselle uimakopille, samoin kuin Päivärannassa. Muuri on paikoin sortunut. Puinen laituri on sortumaisillaan ja sen kärkeen on joskus asennettu tueksi betoniset kaivonrenkaat. Rannassa kasvaa jonkun verran pihaa suojaavaa lepikkoa, mutta meri näkyy runkopuiden lomasta. Yksi vaikuttavimmista näkymistä on Humallahden kallioseinämä koillisessa. Hiekkaranta on ruovikoitunut.

Huvilan edustan tasannetta reunustava tukimuuri on säilynyt, mutta sen nuorempaa perua oleva balustradi on purettu.

Kalliolla sijaitsevalle huvimajalle johtavien portaiden juurella on näyttävä vanha puuryhmä. Uudehkon puuportaan alla on vanhoja massiivikivisiä porrasaskelmia. Huvimajan yläpuolella avokalliossa on merkkejä porauksesta ja lohkomisesta, ilmeisesti Jac. Ahrenbergin koelouhoksia 1800-luvun lopulta. Huvilan luoteispuolella on kallioon louhittu pieni vanha väestönsuoja. Piharakennusten edustalla on kaksi vanhaa lohkokivitukimuuria.

Entiselle perunamaalle perustetun nurmialueen laidalla on jäänteitä syreenimajalle johtavista portaista ja vanhasta graniittimuurista. Kulkuyhteys kallion oleskelutasanteelle on kasvanut umpeen. Kaksi vanhaa kaivoa on säilynyt, mutta niiden rakenteet on uusittu.

Huvilaa rajaa Seurasaarentien puolella suunnitteluohjeiden mukainen punaiseksi maalattu säleaita. Vanhat graniittiset portinpielet ovat säilyneet ja kumpaakin koristaa graniittikuula. Portissa lukee Capri. Portinlehdet ovat valkoiseksi maalattua terästä, jonka säleet muodostavat auringon.

Vanhoja kasveja

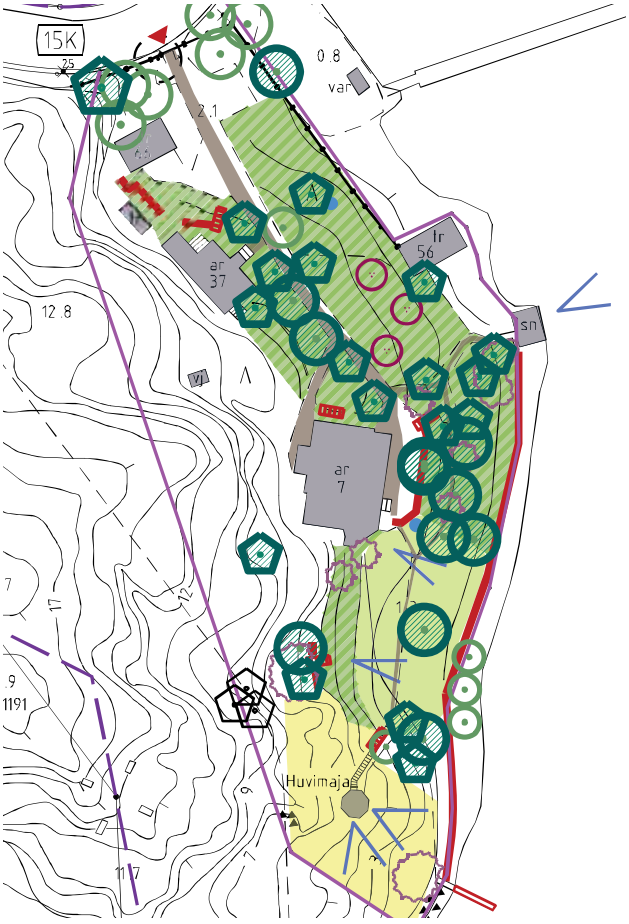
Syreeni, siperianhernepensas, kuusamat (ehkä rusokuusama), juhannusruusu, mänty, koivu, lehmus ja vaahtera sekä leppä (vanhat yksilöt). Perennoista suuri osa, myös perinteiset lajikkeet, lienee 1980-luvun kunnostuksesta.

Huvilapuutarhan vanhaa puustoa ja kunnostettuja polkuja.
Vas. ylhäällä näkymän päätteenä kalliolle rakennettu vanha huvimaja.
Siälyneitä rakenteita ovat vanha kaivo entisen vihannesmaan laidalla, teräsportti sekä sortumaisillaan oleva laituri.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Vas. yllä: Näkymä huvilan nurkalta, arvokkaiden mäntyjen lomasta Humallahden kallioille
Vas. alla: Komea puuryhmä reunustaa nousua huvimajalle.

Rakennukset

42115 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne ja muutokset vuoteen 1898

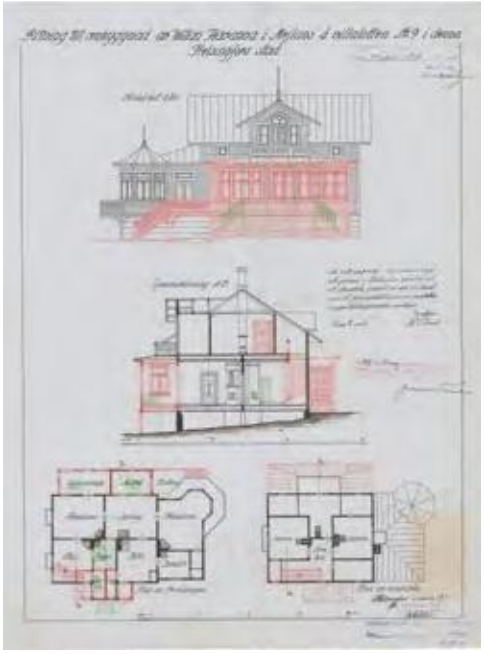
Varhaisin tunnettu huvilan piirustus on julkisivun muutospiirustus, jonka maistraatti hyväksyi vuonna 1897. Alkuperäiseksi suunnittelijaksi on arveltu rakennusmestari L. Nylundia, joka ainakin 1896 suunnitteli pienen piharakennuksen huvilan luoteispuolelle (nykyinen 42140).

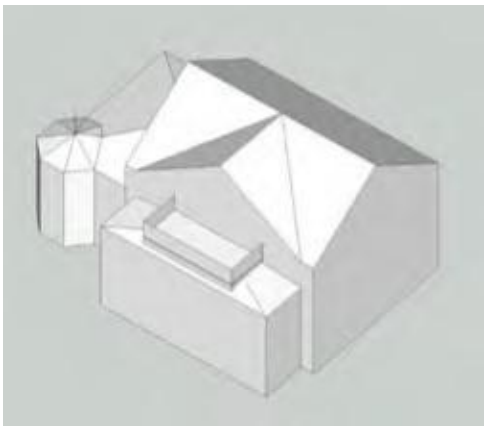
Nimetön piirustus vuodelta 1897, joka todennäköisesti oli J.V. Strömbergin laatima, esitti harjakattoista, poikkipäädyllä länsipuolella varustettua, pohjaltaan lähes neliönmuotoista huvilarakennusta, jonka rannan puoleiseen julkisivuun suunnniteltiin lisättäväksi poikittaisen harjakaton kattama uusi ullakkomakuuhuone ja avoverannan päälle rakennettava parveke. Länsisivulla oli avoin, katettu sisääntulokuisti. Julkisivu oli ajan huvilatyylille ominaiseen tapaan verhottu vuoroin pysty-, vuoroin vaaka- ja vuoroin vinolaudoituksella. Rakennuksessa oli harkkokivisokkeli.

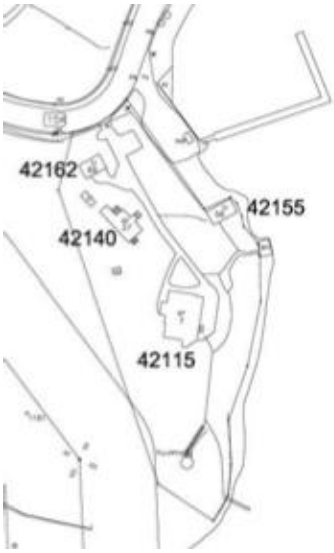
Vuonna 1898 J. V. Strömberg suunnitteli ”Willan Havannan” huomattavasti laajemmat uudistukset. Edellisenä vuonna suunniteltu poikkipääty ja parveke olivat toteutuneet ja nyt oli tarkoitus laajentaa rakennusta etelään päin rakennettavalla, aumakattoisella lisärakennuksella, jonka kaakkoiskulmaan tulisi monikulmainen, matalan tornin mallinen ikkunaerkkeri. Sen ulkopuolelle tulisi julkisivua myötäilevä, puupilareiden ja konsolien kannattama parveke. Leikkauspiirustus esitti katkelman salin kiinteästä sisustuksesta kasettimallisine paneeliverhouksineen ja peiliovineen.

Muutokset 1900-luvulla ja nykytilanne

Seuraava laajennus oli ajankohtainen vuonna 1917. Suunnittelusta ja todennökäisesti toteutuksesta vastasivat Bröderna Udd Byggnadskontor ja heidän suunnittelijansa G. Nordström. Aikaisemmat suunnitelmat olivat toteutuneet. Seuraavaksi oli suunnitteilla uusi lasikuisti, ruokasali, parveke ja portaat pihalle rannan puoleisen itäjulkisivun eteen. Länsisivun kuistia laajennettiin ja siihen sijoitettiin rinnakkaiset ulkoovet, joista toinen johti uuteen eteis- ja porrashalliin, toinen keittiöön.

Huvila Havannan laajennus- ja muutospiirustus 1917, G. Nordström / Bröderna Udd. HKA

Porvarilllista huvila-asumisihannetta kuvastava huonejärjestys oli seuraava: isännän huone, salonki ja erkkerillä varustettu rouvan huone muodostivat kolmen huoneen sarjan rannan puolella. Sisääntulopuolella oli halli, keittiö ja palvelijanhuone. Toisessa kerroksessa oli ylähalli, kaksi makuuhuonetta ja parvekkeen suuntaan avautuva pieni, T:n muotoinen huone.

Päärakennuksen muutoksille ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa on myönnetty rakennuslupa 1986. Muutostyöhön sisältyivät ensimmäisen kerroksen uudet kulkujärjestelyt, teknisten tilojen siirtäminen kellariin ja tuulikaapin kaajentaminen. Toiseen kerrokseen rakennettiin uusi kylpyhuone-wc. Kellarikerrokseen rakennettiin uudet saunatilat ja lämmönjakohuone.

42140 Asuinrakennus

Rakennusmestari L. Nylundin laatima piirustus vuodelta 1896 esitti pientä pohjois–eteläsuuntaista, harjakattoista piharakennusta, johon sisältyi lämmitettävä kamari, lautarakenteinen varasto ja käymälä. Kamari oli harjakattoinen, vaakasuuntaisella laudoituksella vuorattu noppamainen rakennus, jonka viereen tuli matalampi, pystyrimavuorattu jatko-osa. Myöhemmin vuosina 1899–1904 laajennettua rakennusta nimitettiin muutospiirustuksissa ensin ”mökiksi” (stugan) ja vuonna 1904 jo huvilaksi. Neljä huonetilaa ja eteinen sekä matalampi siipi muodostivat kapean, harjakattoisen asuinrakennuksen, jossa oli tavanomaiset T-ikkunat.

1980-luvulla eteistä ja kuistia koskeville muutoksille on myönnetty rakennuslupa.

Huopakatteinen, höylätyllä paneelilla vuorattu rakennus on hyvin säilyttänyt ominaispiirteensä isomman huvilan matalana sivurakennuksena.

42162 Talousrakennus

Pieni, uudehko pulpettikattoinen vaja sijaitsee lähellä kohtaa, jossa J. V. Strömbergin vuonna 1898 suunnittelema talli on sijainnut.

42155 Talousrakennus

Harjakattoisen, pystyrimavuoratun vajan piirustuksia ei ole tiedossa. Vuoden 1977 inventointitietojen mukaan venevaja on rakennettu 1915. Tietoja ei ole varmistettu.

Huvimaja

Sateenvarjokattoisen huvimajan suunnittelijatietoja ei ole löytynyt. Huvimajan paikka esiintyy jo 1890-luvun asemapiirroksissa.

Päärakennus 42115 . KSV; Asuin- / toimistorakennus 42140. KSV

11. Furunäs

OSOITE
SEURASAARENTIE 11

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-163

RAKENNUSTUNNUKSET
42116

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Huvilapalstalle nro 11 rakennettiin useita rakennuksia. Ensimmäisen niistä rakennutti muurari A. Lundell 1893 perheensä ympärivuotiseksi asunnoksi, suunnittelijana K. F. Nyberg. Myöhemmät rakennukset tai laajennukset ovat vuosilta 1901–1903 suunnittelijana L. Nenonen.
Vuodesta 1899 vuokraaja/omistaja oli apteekkari O. Durchmann. Vuonna 1900 hyväksyttiin Furunäsin uimahuoneen piirustukset.
Furunäsin puutarha on esitetty vuonna 1902 rakennusmestari Emil S. Winnarin laatimassa ”Plan öfver villa området Furunäs” asemapiirroksessa. Suunnitelmassa esitettyjä rakennuksia ovat päärakennus, tupa (stuga) sekä piharakennus.
Vuonna 1910 Furunäsissä asui konduktööri Gustaf Valfrid Lehtonen ja vaimo Olga Lehtonen sekä vuodesta 1914 maataloudenpitäjä G. Gestrin.
Furunäsin pitkäaikaisimmat asukkaat olivat Kilpiset, joiden suku omisti huvilan vuosina 1916—1967. Kauppias Henrik Kilpinen perheineen hankki huvilan 1916, ja myöhemmin hänen poikansa säveltäjä Yrjö Kilpinen omisti huvilan vuodesta 1945 aina vuoteen 1961. Senkin jälkeen Yrjön tytär Siipi Saari asui huvilassa, kunnes kaupunki vuonna 1967 osti rakennuksen ja vuokrasi sen viisi asuinhuoneistoa taiteilijoille. Huvilan pihapiirissä on nähtävillä kuvanveistäjä Veikko Nuutisen teoksia. Hän muutti huvilaan 1970-luvulla. Huvilassa asuneista taiteilijoista mainittakoon vielä Arvo Summanen ja Katriina Salo. Villa Furunäs on säilyttänyt asemansa taiteilija-ateljeena ja siellä järjestetään vuosittain avoimien ovien päivä.

Huvilatontin 11 suunnitelma, Emil Winnari 13.11.1902. HKA

Rakennusten sijainti

Furunäsin huvila rakennettiin laajan palstan keskivaiheille, kallion alapuoliseen rinteeseen. Tontti oli metsäinen ja ilmeisesti havupuuvaltainen, mistä se sai nimensäkin: furu (ruots.) tarkoittaa honkapuuta. Sen eteläpuolella metsäinen rinne laskeutui kohti silloista Seurasaarentietä ja merenrantaa. Maasto huvilan pohjoispuolella nousi jyrkkänä kohti Meilahden korkeinta kalliota. Vaiheittain ylärinteeseen rakentui sivurakennusten muodostama pihapiiri, jota ei enää ole. Siihen kuuluivat ulkohuone (+ talli ja vaunuliiteri), asuintupa, sekä vuonna 1907 kanalasta (K. Nenonen 1903) kesäasunnoiksi (Klas Ahlblomin) muutettu rakennus.

Uimahuoneen piirustuksia ei ole löytynyt, mutta ne hyväksyttiin 1900 ja uimahuone rakennettiin Seurasaarentien alapuolelle yleiselle rannalle hieman Furunäsistä itään.[51]

Saapuminen huvilan puutarhaan lounaasta. Käytävä on sittemmin hävinnyt. Raija Järvelä 1965 / HKM

Puutarhan vaiheet

Furunäsin puutarha on esitetty vuonna 1902 rakennusmestari Emil S. Winnarin laatimassa ”Plan öfver villa området Furunäs” asemapiirroksessa. Suunnitelmassa esitettyjä rakennuksia ovat päärakennus, tupa (stuga) sekä piharakennus.”[52] Winnari tunnetaan myöhemmin suomalaisen tiiliteollisuuden kehittäjänä, joka perusti Savion Tiilitehdas Oy:n tehtaineen Helsinki–Hämeenlinna-rautatien varteen vuonna 1910. [53] Apteekkari Durchmannin aikana rinne muokattiin puutarhaksi kuljettamalla sinne suuria määriä multaa muualta.

Winnarin piirroksessa lähes koko rinne on puutarhaa: koristeistutukset talon edustalla ja hyötyviljelyn korttelit laidoilla. Laveerauksessa kuvastuu toisaalta 1800-luvun lopun pittoreskin huvilapuutarhan muotokieli ja aiheet lehtimajoineen, kaarevine käytävälinjauksineen ja kukkaryhmineen. Toisaalta huvilan merenpuoleiseen jyrkkään rinteeseen on mahdutettu käytäväakseli ja sen keskelle symmetrisesti rakennukseen nähden pyörylä, mikä jo viittaa 1900-luvun alun muotopuutarhaihanteisiin. Puutarha oli aidattu. Huvilan pohjoispuolella sisääntulopihaa reunustaa kaareva koristeistutus, jonka yläpuolella rinteessä on kasvimaata. Tontin itälaidassa on kaksi lehtimajaa, toinen meren puoleisen puutarhan päätteenä ja toinen ylempänä kallion juurella. Myös näiden sijoitus edustaa muotopuutarhojen sommittelun tyylipiirteitä. Tontin pohjoisosassa, kallioiden lomassa on sivutuvan ja ulkohuoneen väliin jäävä avoin piha ja sen laidalla kaivo. Luoteisnurkasta alkaa pelto, joka on kartanon aikaista viljelylaaksoa. Yhteisrannassa on huvilalle kuuluva uimahuone.

Winnarin kartassa kuvataan ilmeisesti apteekkari O. Durchmannin istutuksia. Hän halusi perustaa huvilapalstalle puutarha- ja hedelmäpuuistutuksia ja pyysi kaupungin rahatoimi-

51 Uusi Suometar 13.4.1900. Uimahuone näkyy Winnarin suunnitelmassa sekä kartoissa 1913 ja 1936. / HKA. Paikalla on yhä laiturin kiviarkun jäänteitä.

52 HKA.

53 Winnari 1935. / KK. Savion tilalla oli jo 1860-luvulla sijainnut pieni tiiliruukki.

Kaivo sivurakennusten pihalla oli käytössä vielä 1960-luvun lopulla. J. Peltonen 1968 / HKM

kamarilta lupaa ottaa Fredriksbergin alueelta ruokamultaa ja tuoda sitä Furunäsiin.[54] Voidaan myös arvella Durchmannin kasvattaneen rohdoskasveja.

Valokuvat 1950–60-luvuilta kertovat huvilan ja meren välisen puutarhan sodan jälkeen jääneen vähäiselle hoidolle. Sivurakennusten pihapiiri oli kuitenkin käytössä ja sinne johtavan käytävän varrella olevaa peltoa viljeltiin vielä 1965. (valokuvat HKM)

Talouspihan rakennukset purettiin mahdollisesti pian 1968 jälkeen, kun kaupunki osti huvilan. Niiden pihapiiri jätettiin määräalan ulkopuolelle, kun huvila vuokrattiin eteenpäin.

Nykytila ja säilyneisyys

Huvilalle saapuminen on muuttunut, sillä pihaan kuljetaan Heikinniementien pysäköintipaikan kautta. Niittyä ja pääkäytävää reunustaa muutama vanha koivu. Käytävän ja Seurasaarentien väliin jäävä meren puoleinen puutarha on hoidettu nurmipintaisena ja sen vanhoja puita ovat koivut, männyt sekä muutama tammi.

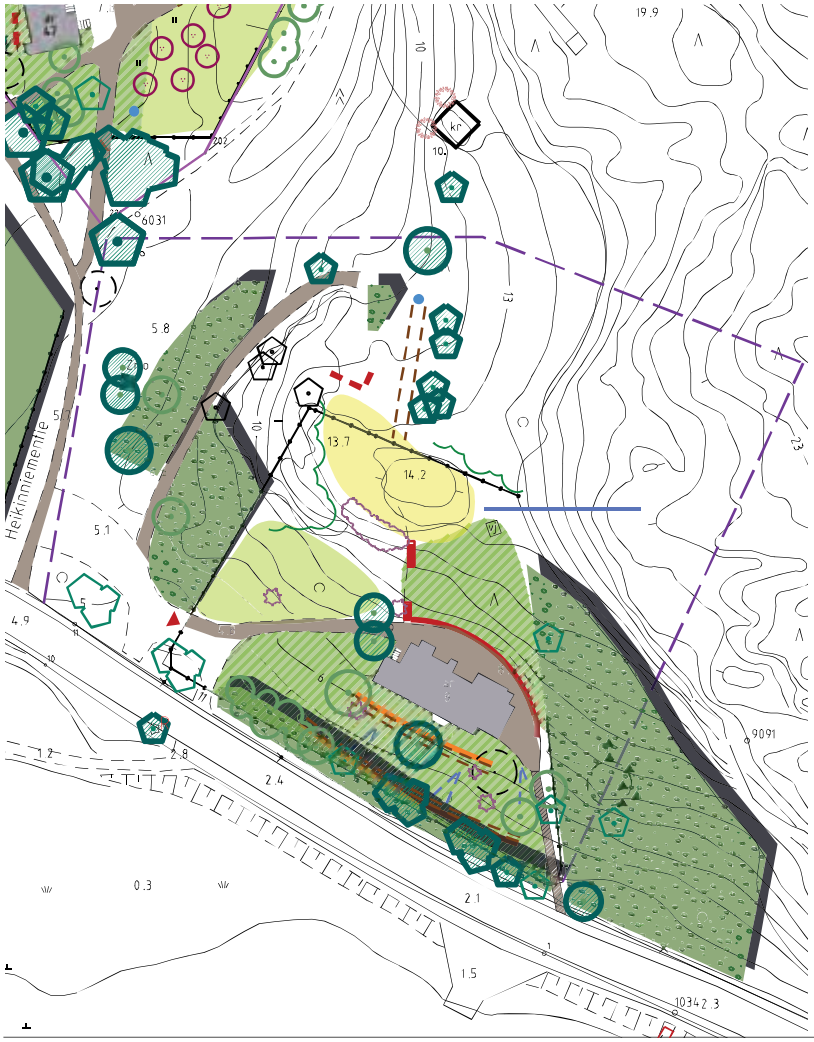
Puutarhan vanhat muodot hahmottuvat huvilan sisältä katsottuna. Eteläosassa erottuu kaksi pitkittäissuuntaista pengerrystä ja nurmettuneet käytävät. Huvilan pohjoispuolen pengerretyssä rinteessä on perenna- ja pensasistutuksia, joissa on sekä perinteisiä vanhoja puutarhakasveja että uudempaa lajistoa. Vanhoista puista erityisen arvokas on keskelle puutarhaa istutettu vanha tammi, joka saattaa kuulua alkuperäiseen Winnarin puutarhasommitelmaan. Syreenit lähempänä huvilan päätyä on sijoitettu symmetrisesti suhteessa tammeen.

Kookkaaksi kasvaneet puut sekä raja-aidan ja Seurasaarentien väliin syntynyt vesakko peittävät merinäkymän lähes kokonaan. Rannan puusto näyttää tiheältä jo 1932 vuoden ilmakuvassa ja kasvusto varmasti suojaa tonttia merituulelta, mutta meren puoleinen piha jää varjoisaksi.

Katkennut vanha tammi huvilan itäpäädyn lähellä on kuin muistuma paikalla sijainneesta pyöreästä oleskelupaikasta. Huvilan pohjoispuolen oleskelupuutarha on edelleen avoin. Istutuksien lajimäärä on suuri ja niistä osa on arveltu alkuperäisiksi, mutta esimerkiksi uudet kääpiövuorimännyt ovat huvilapuutarhakulttuurille vieraita.

1960-luvun valokuvissa, entisen talouspihan vierellä erottuvat kookkaat kuuset ovat säilyneet. Näistä erityisen huomionarvoinen on jättimäinen yksilö polun ja entisen pellon välillä. Etäämmällä, kaivosta pohjoiseen sijaitsee vanha luonnonkivistä rakennettu maakellari, jonka kupeessa on jäänteitä huvila-ajan kulttuurikasvillisuudesta.

54 Päivälehti no 21, 26.1.1900

Rakenteet

Luonnonkivirakenteet kuten portaat ovat säilyneet ja istutuksista on parhaiten säilynyt kaarevaksi muotoiltu rinne, jonka muoto näkyy jo alkuperäisessä suunnitelmassa. Luonnonkiviportaat johtavat kalliokedolle, joka ei enää kuulu määräalaan. Portaiden pielessä kasvaa vanhoja syreenejä.

Rannassa on säilynyt laiturin ja uimahuoneen lohkokiviperustus.

Vanhoja kasveja

Kanukka, syreenit, ruusut, humala, vanhat perennalajit. Vanhat koivut ja männyt sekä tammi edustavat alkuperäistä puutarhaa. Seurasaarentien rannan puolella on luonnonmuistomerkkinä rauhoitettu vanha mänty.

Arvot ja suositukset

Vanhan, todennäköisesti apteekkari Durchmannin puutarhan jäänteet ovat edelleen olemassa rakennuksen alapuolisessa rinteessä ja otettavissa esille. Vanhimmat säilyneet jalopuut ovat kuuluneet puutarhasommitelmaan. Näköyhteys rantaan tulisi avata.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)
Luonnonmuistomerkkinä rauhoitettu mänty seurasaarentien laidalla, merkinnällä R.

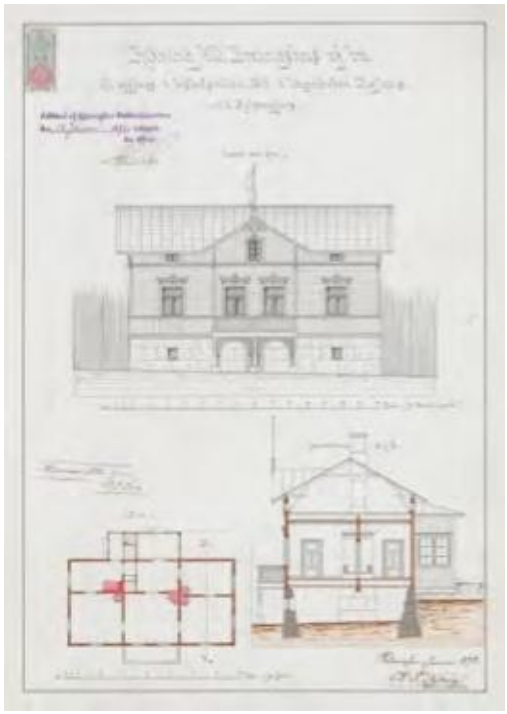

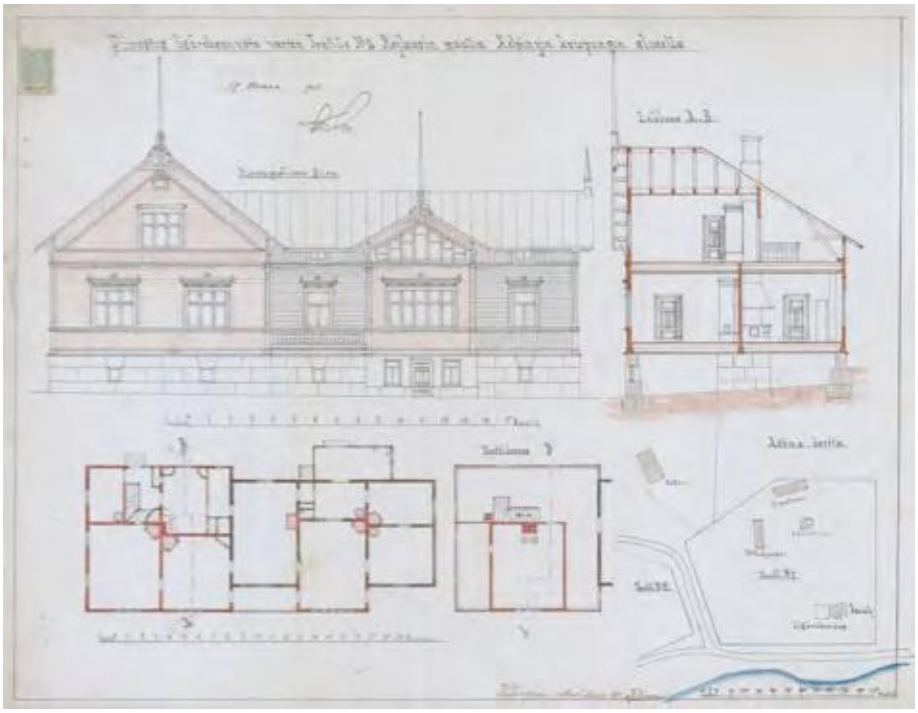

Ylin kuva on otettu Furunäsin yläpuoliselta kedolta kohti asukkaiden puutarhaa, entisen talouspihan suunnasta.
Yllä vas. Metsässä sijaitseva maakellari.
Yllä oik. Meren puoleista puutarhaa, rakennuksen edustalla istutettu pengerrys ja keskiakselissa vanha tammi.

Näkymä huvilalta Seurasaarenselälle. Tiheäksi kasvanut puusto suojaa pihaa tuulelta, mutta varjostus on voimakasta ja valikoiva harvennus avaisi upeat merinäkymät arvopuiden runkojen lomasta.

Vas. Villa Furunäsin ensimmäisen rakennusvaiheen julkisivupiirustus, K.F.Nyberg 1893.
Oik. Laajennussuunnitelmaan liittyvä julkisivupiirustus- K. Nenonen 1903. HKA

Rakennukset

42116 Huvila

Alkuperäinen tilanne

Palstan 11 vuonna 1893 vuokrannut muurari August Lundell rakennutti hirsihuvilan perheensä ympärivuotiseksi asunnoksi. Rakennusmestari K. F. Nybergin laatimat piirustukset valmistuivat tammikuussa 1893. Ne esittivät korkealle harkkokivijalalle rinteeseen rakennettavaa harjakattoista, suorakaiteen muotoista rakennusta. Lasikuistin tapainen porstua ja pääsisäänkäynti sijaitsivat koillissivulla ylärinteen puolella. Pohjaratkaisu oli selkeä ja yksinkertainen: lounaissivulla, josta avautui kaunis merinäköala, oli kolme lähes neliömäistä huonetta rivissä. Keskimmäisen huoneen eteen oli rakennettu saman levyinen altaani, jota kannattivat korkeat pilarit. Koillissivulla oli vastaavasti kolme kapeampaa huonetilaa: keittiö, eteinen ja kamari. Keittiöön oli oma sisäänkäynti porstuan kyljessä. Yleispätevä pohjaratkaisu muistutti esimerkiksi 1800-luvun lopun mallikirjojen esittämiä maatilan päärakennuksen mallipiirustuksia. Julkisivun alaosa oli vuorattu pystylaudoituksella, sen päällä oli vaakalaudoitusta ja ullakon osalta taas pystylaudoitusta. Kulmistaan viistetyt nurkkalaudat, pilasteriaiheet ja profiloidut ikkunakehykset jäsensivät julkisivua, joka symmetrisyydessään edusti pelkistynyttä, sopusuhtaista uusrenessanssia. Huvila-arkkitehtuuriin viittaavia harvoja yksityiskohtia olivat keskiosan poikkipääty ja sitä korostava spiira, kuviosahatut kaiteet ja altaanin alla olevat treillageristikkokaaret.

Muutokset ja nykytilannne

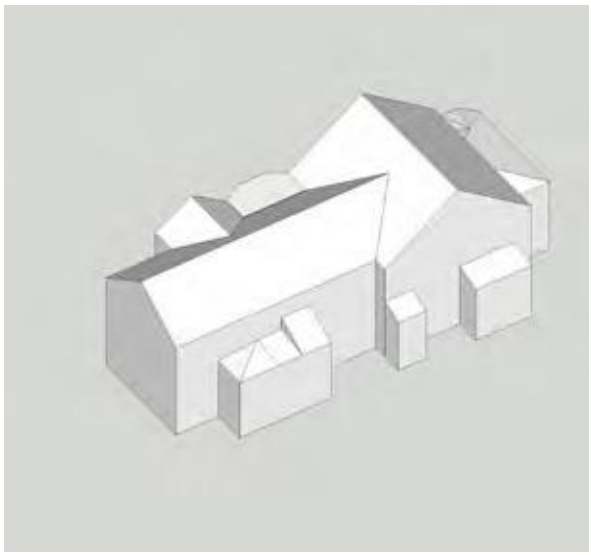
Palstan seuraava vuokraaja oli vuodesta 1898 lähtien liiketoiminnassaan menestynyt apteekkari Oskar Durchmann, joka heti muutti perheineen asumaan Furunäsiin ympärivuotisesti. August Lundellin rakennuttama asuinrakennus oli valmiina käytettäväksi. Sitä Durchmann ryhtyi vähän myöhemmin laajentamaan K. Nenosen piirustusten mukaan (1903). Vanhemman rakennuksen jatkeeksi liitettiin kaksikerroksinen, harjakattoinen laajennus, jonka ensimmäisessä kerroksessa oli kaksi huonetta lounaissivulla. Koillissivulla oli palvelijanhuone sekä uusi keittiö aputiloineen. Toisessa kerroksessa oli hellakakluunilla varustettu tilava asuinhuone. Vanhan rakennuksen entinen keittö liitettiin viereiseen huoneeseen tilavaksi, rungon läpi ulottuvaksi saliksi, jonka eteen rakennettiin uusi altaani. Vanhan huonerivin keskimmäinen huone laajeni entisen altaanin mitan verran. Julkisivun uusi päälinja oli siirtynyt muutaman metrin verran rannan suuntaan. Entisen altaanin kohdalle avattiin ikkuna- ja oviaukot kellariin.

Julkisivu lounaaseen oli nyt lähempänä huvila-arkkitehtuurissa suosittua cottage-tyyliä poikittaispäätyineen. Päätyaiheita korostavat pystylaudoitusvyöhykkeet ja entistä suuremmat ikkunat muuttivat rakennuksen ilmeen vaikuttavampaan suuntaan. Koillissivun puoli oli arkisempi rinnakkaisine sisäänkäynteineen ja huoltotoimintoineen.

Vuosien mittaan lounaissivun itäpäähän rakennettiin kaksi päällekkäistä avoparveketta ja länsipäähän lasikuisti. Vanhemman osan päälle rakennettiin osittain toinen kerros. Vuoden 1977 inventoinnin mukaan huvila oli jaettu viideksi asuinhuoneistoksi. Rakennuksessa oli mm. säilynyt vanhoja kaakeliuuneja.

Suoritetuista muutoksista ei ole löytynyt piirustuksia tai asiakirjoja ennen Kiinteistöviraston vuonna 1988 jättämää lupahakemusta, joka koski 1.–2. kerroksen wc- ja keittiötilojen muutoksia.

Saumattu peltikate on uusittu äskettäin. Julkisivun peruspiirteet, lautaverhous ja ikkunat ovat osittain säilyneet muutoksista ja korotuksista huolimatta. Laajennukset on tehty ilman arkkitehtonista kokonaiskäsitystä vähitellen ja satunnaisesti, poiketen alkuperäisestä selkeästä ja harkitusta arkkitehtuurista.

42116

12. Ljunganmo

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 2
(SEURASAARENTIE)

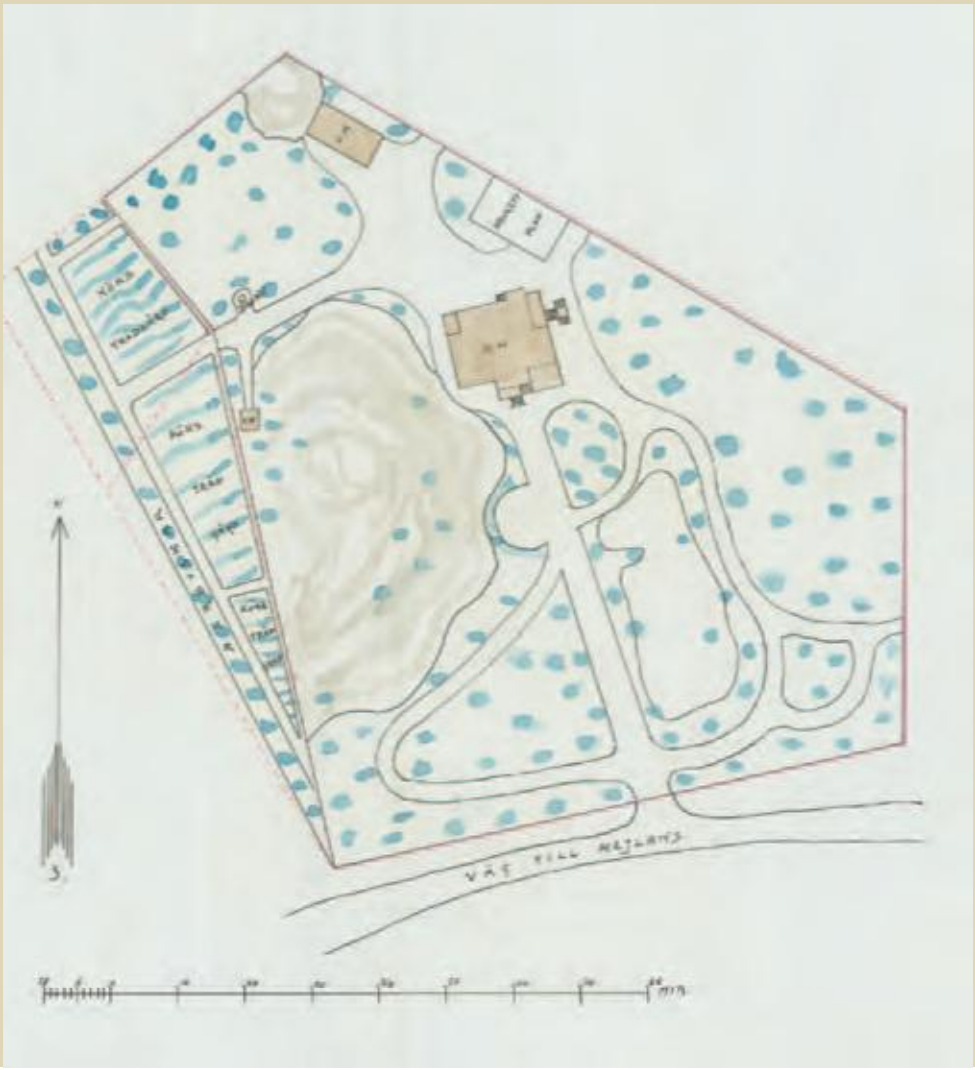
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-161

RAKENNUSTUNNUKSET
42117
42141
42156

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Palsta nro 12 muodostettiin vuonna 1892 samanaikaisesti muiden etelärannan vierekkäisten palstojen kanssa. Ensimmäiset vuokraajat olivat puutarhuri Fridolf Sundstén (palstaan sisältyvät viljelyalat) sekä musiikkikauppias neiti Anna Melan (1847–1897). A. Melanilla oli vuokraoikeus myös viereiselle palstalle 13, jonka huvila valmistui vuonna 1892. Palsta 12 jäi Melanilta rakentamatta, ja hänen kuolemansa jälkeen vuokraoikeus siirtyi langolle, Gustaf Nyströmille. Nyströmin luovuttua kaupunki vuokrasi vuonna 1899 kummatkin palstat tullikamarin kassanhoitaja Alfred Schildtille, joka jo vuonna 1900 myi Ljungamoksi nimeämänsä palstan vuokraoikeuden kauppias Emil Leschille. John Settelgrenin suunnittelema huvilarakennus valmistui vuoden 1901 aikana, ulkorakennus mahdollisesti vuonna 1900. Puutarhasuunnitelman laatijasta ei ole tietoa.
Vuonna 1912 Lesch myi vuokraoikeuden ja rakennukset johtaja Ernst Tilgmannille (1864–1938). Hänen aikana huvila muutettiin ympärivuotiseksi, muutossuunnitelmien arkkitehtina oli Albert Nyberg. Huvilapalsta pysyi Tilgmannin suvun omistuksessa vuoteen 1970 jolloin kaupunki osti sen. Vuonna 1972, peruskorjaustyön valmistuttua, vietettiin Vanhusten virkistyskeskuksen avajaisia. Tässä käytössä huvila on edelleen. Huvilarakennuksessa tehtiin ennallistava peruskorjaus vuonna 2003 (Arkkitehdit Järvinen Nieminen).

Puutarhasuunnitelma. HKA

Asemapiirros 1900. HMA

1917. Eric Sundström / HKM

Rakennusten sijainti

Palstan nro 12 keskellä kohoaa länsirajalle asti ulottuva kallio, jonka itäpuolella oleva tasanne lähellä Heikinniementietä valittiin rakennuksen paikaksi. Täältä avautuva näkymälinja merelle sijoittui sopivasti kallion ja pienen viereisen kumpareen väliin. Rakennuspiirustusten asemapiirroksessa huvila sijoittuu hieman alemmas rinteessä kuin mihin se päätettiin rakentaa. Toteutus vastaa vuonna 1901 laadittua luonnosmaista tonttisuunnitelmaa (Ritning till planering å villatomten nro 12 å Mejlans). Vaja rakennettiin sisääntulopihan toiselle laidalle Heikinniementien lähelle.

Uimahuone, sekin Settergrenin suunnittelema, ei ehkä toteutunut aivan suunnitelmien mukaan, mutta se valmistui kesäksi 1901 suoraan huvilan alapuoliseen rantaan. Tilgmannin aikana rakennettu talli- ja leivintuparakennus sijoittui vajarakennuksen alapuolelle tontin luoteisrajan suuntaisesti. Vanhusten virkistyskeskuksen aikana sivurakennusten käyttö on ollut vaihtelevaa ja liittynyt käsityöharrastukseen, kerhotoimintaan jne. Nyt rakennukset ovat tyhjillään.

Puutarhan vaiheet

Huvilan puutarhasta on olemassa luonnosmainen suunnitelma, jonka mukaan palstan järjestelyt ilmeisesti toteutuivat. Suunnitelma näyttää olevan Emil Leschin ajoilta. Siinä korostuu suora käytäväakseli Seurasaarentielle puutarhan portille. Takorautaiset portin siivet ovat todennäköisesti seuraavan omistajan ajoilta. Käytävän varrella ylärinteessä on syreenimaja, joka edelleen on olemassa. Huvilan uimahuoneen laiturin oli tarkoitettu samaan akseliin, mutta toteutuksessa sen suunta oli toinen.

Huvilapuutarhoihin kuuluvat mahdollisimman laajalle ulottuvat käytävät promenadeja varten. Ljunganmon käytävä kiertää palstaa maastoon sovitettuna kaartuen ensin huvilalta tontin itäiseen alakulmaan, jossa myös sijaitsi portti. Sieltä polku haarautuu ja jatkuu Seurasaarentien suuntaisesti pääakselin yli kallion juurelle ja takaisin syreenimajan alapuolelle. Nämä käytävät toteutuivat. Palstan itä- ja eteläosan kuivahko rinne pysyi melko luonnontilaisena. Suunnitelma ei anna viitteitä muista uusista istutuksista kuin lehtimajan pensaista ja keittiöpuutarhan rajauksen istutuksista. Puutarhan koristeistutukset sijoittuivat valokuvista päätellen käytävän varteen ja rakennuksen puutarhanpuoleiselle edustalle, joka oli tasoitettu ulko-oleskeluun ja aktiivisempaan käyttöön.

Krokettikenttä kuului tuon ajan kesähuviloihin, eikä se puuttunut tämänkään huvilan suunnitelmasta. Sille suunniteltu paikka sisäänkäynnin vieressä ei kuitenkaan ollut toteutuskelpoinen.

Entiset Sundsténin viljelemät puutarhamaat otettiin omaan käyttöön ilmeisesti huvilan valmistuessa. Sen rajalle on suunnitelmassa esitetty (marja-)pensaita istutettavaksi tasavälein.

Virkistyskeskuksen aikana puutarhaviljelyä on jatkettu. Vuonna 1982 kaupunki teki suunnitelman puutarhan kunnostamiseksi (HKR) koskien huvilarakennuksen ympäristöä. Viimeisin kunnostussuunnitelma ja sen toteutus on vuodelta 2003.

Tilgmannien huvilapuutarhaa 1930-luvulla / HKM

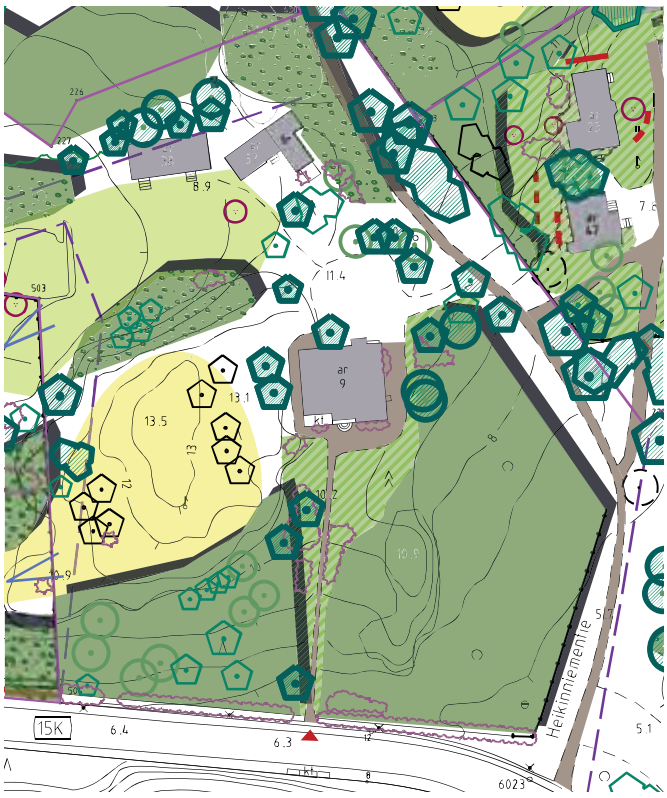
Nykytila ja säilyneisyys

Puutarhan perusrakenne on säilynyt samana, joskin se on nykyisin huomattavasti riisutumpi. Pääakseli rantaan on ruohottunut, mutta säilynyt. Samoin syreenimaja on säilynyt. 1950-luvun takaiset kantatut sorakäytävät ovat jääneet historiaan. Puutarhan maisemapolkuja ei enää ole ja Heikinniementien puoleinen rinne on luonnontilaista puistometsää. Vuoden 2005 kuiva kesä on tappanut kallion mäntyjä ja monta pihlajaa.

Vuoden 1992 peruskorjauksen pihatöissä tehdyt uudet istutustyöt koskivat rakennuksen seinustaa. Nämä istutukset ovat kymmenen vuoden puutteellisen hoidon jälkeen ruohottumassa ja vesakoitumassa.

Rannassa on säilynyt laiturin kiviarkku.

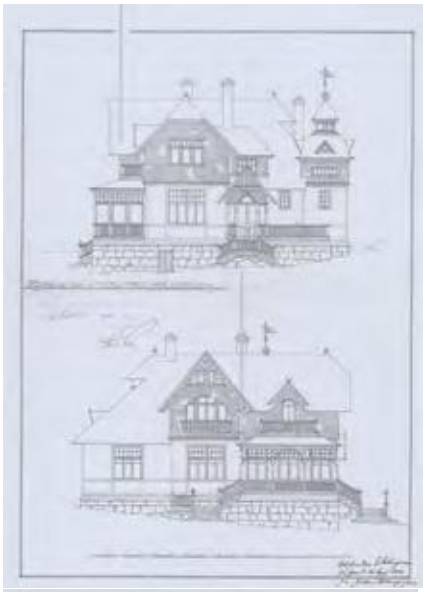
Oik. Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 43)
Alla: viljelypalstoja palstan luoteisosassa

Alla Julkisivu- ja pohjapiirrokset, John Settergren 1900. HKA

1917 Eric Sundström / HKM

Rakennukset

42117 Huvilarakennus

Alkuperäinen tilanne

Ruotsista muuttanut, Tukholmassa arkkitehdiksi opiskellut John Settergren suunnitteli Ljunganmon huvilan Emil Leschin perheen kesähuvilaksi. Settergrenin piirustukset valmistuivat syyskuussa 1901.

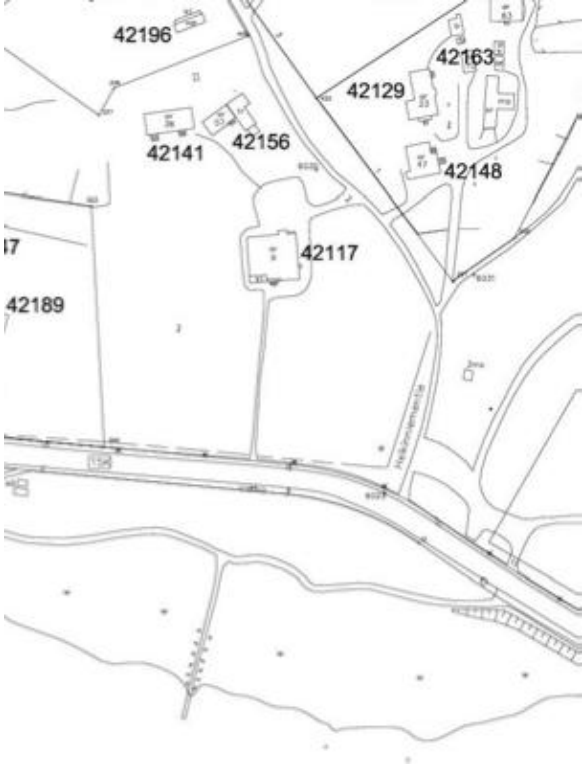
Huonejärjestys noudatti porvarillisen huvila-asumisen ihanteita, ja huoneet oli suunnattu tarkoituksenmukaisesti ilmansuuntien ja näköalojen mukaan. Pääsisäänkäynti oli sijoitettu itäpuolelle. Sen vieressä oli avoveranta. Eteläsivulla oli toinen ulko-ovi, josta kuljettiin salista piha-alueelle lasiverannan kautta. Sali ja ruokasali oli sijoitettu rannan puolelle merinäköalan suuntaan. Rungon keskellä oli käytävämäinen eteinen, josta kuljettiin saliin, ruokasaliin, porrastorniin ja tarjoiluvälikön kautta keittiöön. Keittiöön johtivat omat ulkoportaat pohjoispuolelta. Ensimmäisen kerroksen länsisivulle oli sijoitettu lastenhuone ja makuuhuone, joista lastenhuone oli heti ruokasalin vieressä. Myöhemmin se muuttui seurusteluhuoneeksi. Salin, ruokasalin ja lastenhuoneen ovet oli jo alun perin sijoitettu samalle linjalle (enfilade). Keittiön vieressä oli pohjoissivulla palvelusväen huone. Ensimmäisen kerroksen kolmessa nurkassa oli sisään vedetty veranta, pohjoissivulla oli osittan päävolyymista ulos vedetty porrastorni. Lasiverantaa kattoi kaarevamuotoinen katto, jonka päälle asettui toisen kerroksen parveke. Muut verannat olivat avoverantoja.

Toisessa kerroksessa oli halli ja eteläsivulla kaksi parvekkeella varustettua huonetta.

Ulkoasua hallitsi syvärunkoisen rakennuksen korkealle nouseva jyrkkä aumakatto, joka näyttäytyi eri suuntiin monimuotoisena ja vaihtelevana taitteineen ja ullakkoikkunoineen. Kokonaisvaikutelma oli tyylillisesti hallittu, epäsymmetrinen kokonaisuus, jota kevensivät eri puolille sijoitetut verannat ja parvekkeet.

Pääosa rakennustöistä tehtiin vuoden 1901 aikana, ja ulkovuoraus, vaakasuuntainen keilaponttilaudoitus sekä sahatut, pyöristetyt paanut kiinnitettiin hirsirungon asetuttua. Vesikatteena oli saumapeltikate. Ikkunat olivat puitejaoltaan jugendkaudelle tyypillisiä. Huoneissa oli yleensä varsin leveät, korkeat ikkuna-aukot. Verantojen kaiteena oli yleensä pinnakaide.

Huvilan moderni ulkoasu tavoitteli eloisuutta ja epäsymmetriaa. Arkkitehtuurissa oli varsin paljon H. H. Richardsonin ja muiden amerikkalaisten arkkitehtien

1800-luvun lopun huviloita muistuttavia piirteitä, kuten hallitseva aumakatto, syyrialainen kaari ja paanuverhous, kuten ns. ”shingle style”.

Muutokset ja nykytilanne

Heti Ernst Tilgmannin (1864–1938) omistajakauden alussa huvilasta alettiin muokata ympärivuotista asuntoa. Tilgmann tilasi ensimmäiset muutospiirustukset John Settergreniltä. Ne valmistuivat syyskuussa 1912. Aluksi Tilgmann teetti lähinnä käytännöllisiä muutoksia, jotka mahdollistivat huvilan muuttamisen ympärivuotiseksi asunnoksi. Settergrenin muutossuunnitelmien mukaan salin edessä ollut lasiveranta muutettiin osaksi salia. Luoteiskulmassa ollut veranta rakennettiin umpeen ja yhdistettiin viereiseen huoneeseen. Toisen kerroksen suunnitelluista muutoksista toteutui tornin yläosan ikkunoiden korottaminen ja kylpyhuone. Kattoa oli verantojen umpeen rakentamisen vuoksi muutettava. Länsilappeelle rakennettiin uusi, korkeampi ikkuna.

Helmikuussa 1913 muutossuunnittelua jatkoi arkkitehti Albert Nyberg, joka suunnitteli vielä seuraavia muutostöitä vuonna 1917. Pääsisäänkäynti siirrettiin luoteisnurkkaan entisen avoverannan kohdalle ja uusi eteishalli avattiin tornin portaikon suuntaan. Eteläjulkisivun alkuperäinen, tunnusomainen kaariaukkoinen parveke muutettiin osaksi sisätilaa. Vuonna 1917 toiseen kerrokseen rakennettiin lisähuoneet länsipuolelle, joista toinen oli kirjasto-herrainhuone.

Muutostöiden aikana päätettiin varustaa huvila keskuslämmityksellä. Sitä varten kaivettiin kellaria syvemmälle entisen ruokakellarin kohdalla ja siihen rakennettiin kattilahuone. Kaakeliuunit voitiin nyt purkaa pienemmistä huoneista. Salin kiinteä sisustus uudistettiin ja kaakeliuuni korvattiin takalla. Useissa huoneissa levytettiin seinät ja katot kipsilevyillä. Tammipuuovet ja – paneelit sekä tammea jäljittelevät ootrauspinnat ja linoleumipäällysteet loivat uudenlaista, edustavaa ilmettä, jota rakennuttaja tavoitteli.

1910-luvun laajennus- ja muutöstöiden seurauksena huvila menetti alkuperäisen, Settergrenin vuonna 1900 suunnitteleman muotonsa ja tyylillisen eheytensä. Kattomuoto muuttui lähes tunnistamattomaksi, ja polveileva räystäslinja yhtenäistettiin. Vesikatteena oli edelleen saumattu peltikate. Volyymien sommittelu muuttui, ja samalla vähennettiin koristeellisia yksityiskohtia. Ulkoasun muutokset toivat julkisivuihin muodikkaita symmetrian piirteitä.

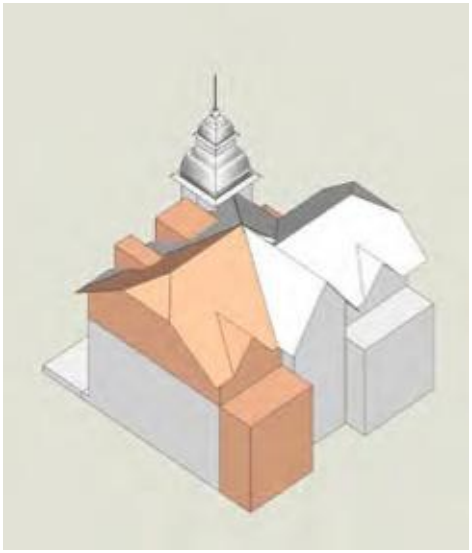
Pintakäsittelyjä lukuun ottamatta muita muutoksia ei tehty vuoden 1917 jälkeen ennen kuin huvila päätettiin kunnostaa vanhusten virkistystoiminnan tiloiksi 1971. Virkistyskeskuksen toimintoja olivat mm. kahvitarjoilu ja yleisötilaisuudet. Vahtimestarin asunto sijoitettiin toiseen kerrokseen. Vuonna 1972 valmistunut kunnostustyö käsitti lähinnä sähköasennustöitä ja keittiön uusimista. Koksikattila korvattiin öljypolttimolla 1975, ja rakennuksen eteläpuolelle kaivettiin maanalainen öljysäiliö. Vanhat kaakeliuunit säilyivät, mutta niitä ei enää käytetty.

1990-luvun puolivälissä eteläjulkisivun veranta rakennettiin uudelleen lahovaurioiden takia.

Huvilan historian ensimmäinen laajempi peruskorjaus toteutettiin vaiheittain 1990-luvun lopulta alkaen vuoteen 2003 mennessä. Huonokuntoinen peltinen vesikate uusittiin, ja rungon sekä kattorakenteiden rakenteellisia vaurioita korjattiin. Lisäksi parannettiin yläpohjan puutteellista lämpöeristystä selluvillalla. Esteettömyttä parannettiin järjestämällä uusi portaaton sisäänkäynti ja rakentamalla esteetön wc. Pohjoisivulle rakennettiin esteetöntä sisäänkäyntiä palveleva uusi terassi.

Tavoitteena oli restauroiva ja konservoiva korjaustapa. Esimerkiksi linoleumipäällysteet paikattiin, 1900-luvun alun valokatkaisijat sekä vanhat ripapatterit säilytettiin ja säilyneitä varhaisia tapettipintoja konservoitiin. Rakennuksessa säilyi painovoimainen ilmanvaihto, jota täydennettiin uusilla korvaus- ja poistoilmaventtiileillä sekä keittiön koneellisella poistolla.

Julkisivut maalattiin pellavaöljymaalilla. Väritys tavoitteli 1910-luvun lopulla vallinnutta vaaleaa linjaa. Julkisivussa käytettiin kellertäviä ja valkoisia sävyjä, ikkunapuitteet maalattiin vihertäviksi ja peltikatto vihreäksi.

Oik. Albert Nybergin piirustukset puisen talousrakennuksiksen muutokseksi sekä toiseksi talousrakennukseksi. HKA
Valokuvat alhaalla VK/KSV

42156 Puinen talousrakennus

Puisen talousrakennuksen vaiheita voidaan seurata piirustusten avulla.

John Settergrenin vuonna 1900 piirtämä talousrakennus on harjakattoinen. Toisessa päässä on vaunuvaja, keskellä talli ja pohjoispäässä pesutupa. M. Gripenberg & Settergrenin laajennuspiirustus on valmistunut toukokuussa 1904. Rakennus on esitetty laajennettavaksi asuinhuonesiivellä L:n muotoiseksi.

Albert Nybergin suunnitelma vuodelta 1913 esittää Leschin aikana rakennetun ulkorakennuksen muuttamista ja hevostalliin sijoitettavaa Ernst Tilgmannin autotallia, jonka viereen oli tarkoitus rakentaa autonkuljettajan asunto. Rakennus oli tässä vaiheessa L:n muotoinen.

Vuosien 1900–1913 jälkeen talousrakennuksen ulkoasu ei ole sanottavasti muuttunut.

Kun huvila muutettiin vanhusten virkistyskeskukseksi 1971, asuntokäyttö päättyi ja puurakennukseen sijoitettiin puutyöpaja.

42141 Rapattu talousrakennus

Albert Nybergin suunnittelema, muurattu ja rapattu talli- ja talousrakennus toteutettiin 1917–1918. Kappaholvien kattamassa kellarissa oli ruoka- ym. varastoja. Maantasokerroksessa oli vaunusuoja, talli, levintupa ja käymälä. Talli muutettiin pian asuinrakennukseksi ja muutossuunnitelmat laati Nyberg vuonna 1923. Julkisivun aukkoja muutettiin asuntokäyttöön sopiviksi.

Kun huvila muutettiin vanhusten virkistyskeskukseksi 1971, asuntokäyttö päättyi ja tiilirakennukseen sijoitettiin kutomo.

Peruskorjaushankkeen rakennusluvan mukaan (2001) entisen tallin tuulikaapin yhteyteen oli tulossa uusi WC sekä uusi keittiö ja ulkopuolelle uudet portaat ullakolle. Yläpohjan lisäeristys tehtäisiin selluvillalla. Rakennuksen painovoimaista ilmanvaihtoa oli tarkoitus täydentää uusilla korvaus- ja poistoilmaventtiileillä.

Kaivo

Palstan kaakkoisnurkkaan rakennetun kaivon piirustuksia ei ole löytynyt. Arkkitehtonisesti viimeistelty, kuusikulmainen, puurunkoinen kaivorakennus on säilynyt kattomateriaalia lukuun ottamatta. Huvilan historiaa tutkineen Maarit Mannilan mukaan kaivo saattaa olla ruotsalaisen John Settergrenin suunnittelema.

13. Kevätkallio / Vårberga

OSOITE
SEURASAARENTIE 13

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-83

RAKENNUSTUNNUKSET
42189
46747

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Palstan ensimmäinen vuokraoikeuden omistaja ja asukas oli musiikkikauppias Anna Melan (1847–1897), joka myös hankki vuokraoikeuden viereiselle palstalle nro 12. Huvila valmistui vuonna 1892 Bruno F. Granholmin suunnitelmien mukaan. Melanin kuoltua vuokraoikeus siirtyi hänen langolleen, arkkitehti Gustaf Nyströmille. Tullikamarin kassanhoitaja Alfred Schildt osti vierekkäiset huvilat nro 12 ja 13 Nyströmiltä vuonna 1899 ja palstojen vuokraoikeus siirtyi hänelle. Samalta vuodelta on olemassa puutarha-arkkitehti J. W. Skogströmin laatima pihasuunnitelma.
Vuonna 1933 huvilapalstan vuokraoikeus myytiin insinööri K. Jänkävaaralle ja rouva S. Jänkävaaralle. Vuonna 1937 perustettiin As Oy Kevätkallio, jossa osakkaina olivat mm. Gösta Salovius ja Martta Helminen.[1]
Päärakennus paloi vuonna 1986 remontin aikana.Vårbergan paikalle siirrettiin Villa Stormistö Tammisaaresta. Samaan aikaan huvilalle annettiin uusi nimi, Kevätkallio. Kevätkalliossa on asunut mm. Tšekin tasavallan suurlähettiläs Dana Hunátová. 1990-luvulla rakennus oli Polar-yhtymän käytössä. Asunto-Osakeyhtiö Kevätkallio on edelleen olemassa, ja huvilapalsta on yksityiskäytössä.

1 Hackzell.

Puutarhasuunnitelma 1899. J. W. Skogström / HKA

Asemapiirros 1893. F. Granholm / HKA

Rakennusten sijainti

Muinaispohjoismaista tyyliä edustanut päärakennus sijaitsi nykyisen rakennuksen paikalla tontin keskivaiheilla, mäen laella. Rakennus valmistui samoihin aikoihin viereisen Tomtebon kanssa ja muodosti sen kanssa kokonsa ja maisemallisen sijaintinsa puolesta näkyvän parin Meilahden rantamaisemassa 1890-luvulla. Rakennukselle suunniteltiin tontin 14 kanssa (Tomtebo) yhteinen uimahuone vuonna 1900[2], mutta vuoden 1903 valokuvasta sitä ei vielä näy. Sen sijaan se näkyy kartoissa vuodelta 1913 ja 1936.

Puutarhan vaiheet

Varhaisin puutarhasuunnitelma on vuodelta 1899 ja sen on laatinut puutarhuri J. W. Skogström. Siinä huvilalta lähtevät kaartuvat käytävälenkit, joista itäisen varrella tontin nurkassa on lehtimaja ja huvilan vieressä krokettikenttä. Pohjoisosan hedelmätarhan laidalla on istumapaikka ja toisella reunalla kaivo. Avokallio ja metsäiset alueet on esitetty ajan tyylin mukaan ilmavasti. Kartanon entisistä viljelyaloista laaksossa osa liitettiin vuokrattavaan huvilapalstaan.

Suunnitelma ei luultavasti toteutunut sellaisenaan, sillä vuosien 1913 ja 1936 kartoissa on vain yksi käytävä Seurasaarentieltä huvilalle. Itäiset käytävät sekä krokettikenttä puuttuvat. Tontin puutarhamainen osa oli ehkä alussa hyvin pieni käsittäen koristeistutuksia huvilan edustalla ja ympärillä. Pääsisäänkäynnin portaita reunustivat syreenit ja rakennuksen kulmissa oli koristepensaat.[3] Muuten tontti lienee ollut luonnollisessa asussa, lähinnä kalliota ja metsikköä.

Huvila paloi vuonna 1986 ja sen tilalle siirrettiin Villa Stormistö, hiljattain purettu rakennus Tammisaaresta. Uuden omistajayhtiön mukaisesti huvila nimettiin Kevätkallioksi. Myös puutarhaa luultavasti uusittiin Tšekin tasavallan suurlähettilään Dana Hunátován aikana.[4]

2 Piiustukset 29.3.1900 / HKA.

3 Valokuvat 1970, Kari Hakli ja Aulis Ryyppö / HKM.

4 Hackzell. Ss. 298–299.

Vårberga keväällä 1965. Raija Järvelä / HKM

Nykytila ja säilyneisyys

Koska rakennus on siirretty, sen ympäriltä puutarhasta on hävinnyt paljon alkuperäistä. Määräalan rajaaminen ja uudet rakennelmat ovat aiheuttaneet paljon muutoksia. Vanhan kasvillisuuden jäänteitä löytyy eniten rehevöityneeltä kalliolta huvilan itäpuolella.

Pihaan saavutaan Seurasaarentien uudesta portista. Etupuutarha on ilmeeltään huoliteltu. Istutukset on tehty uutta rakennusta varten, joten on vaikea arvioida, missä määrin sommittelussa on säilynyt vanhaa Skogströmin aikaista puutarhaa. Pensasaidanteen ja tonttiaidan reunustama sisääntulokäytävä on suoraviivainen ja johtaa autotallille. Arviolta 50-vuotias tammi kasvaa rakennuksen edustalla. Sen juurella on pitkä penkki keltaisia päivänliljoja sekä pioneja, mutta myös modernimman puutarhan kääpiövuorimäntyjä.

Portilta itään on rakennettu uusi kapea kivituhkakäytävä ja sen varrelle pollarivalaisimet. Alkuperäisen suunnitelman linjauksia tavoitteleva polku kiertää avokalliota aidan viereisessä nuoressa ja tiheässä vesakossa ja nousee kalliokedolle (kalliokieloja, mäkitervakkoa, maksaruohoa sekä ruskoliljoja). Ehkä paikalle toteutettiinkin polku. Siellä täällä on kelopuita (mäntyjä) ja vanhoja koristepensaita, kuten juhannusruusua ja punalehtiruusua. Avoin kallioketo jatkuu huvilapalstan aidan toiselle puolen Ljunganmon huvilan puolelle. Viitteitä alkuperäissuunnitelman lehtimajasta tontin kaakkoisnurkassa ei löydy.

Huvilan itäpäädyssä kasvaa kaksi komeaa maisemamäntyä ja nuori haaparyhmä. Entinen avoin alue, mahdollisesti puutarhasuunnitelman krokettikenttä, on rehevä ja vesakoitunut, mutta joukosta löytyy muutamia vanhoja puutarhan koristepensaita, kuten ruusuja sekä taikinamarjaa. Pensaat viittaavat siihen, että alkuperäissuunnitelmaan merkityssä paikassa on ollut ”levähdyspaikka”. Nykyisin siinä on lasten keinut. Takapihalla on joukko muitakin uusia rakenteita: kiipeilyteline, hiekkalaatikko, oleskeluterassi sekä pergola. Pensasistutuksista suurin osa on viime vuosikymmeniltä. Vanhat maisemapuut koivu, mänty ja kuusi erottuvat selkeästi.

Pohjoisosan entisessä hedelmätarhassa kasvatetaan mm. herukkapensaita. Sinne on rakennettu uudet kaarevat käytävät, jotka muistuttavat alkuperäissuunnitelmassa lähempänä rakennusta olleita kaaria. Aidan vieressä kasvaa vielä kaksi vanhaa omenapuuta. Kaivon kansirakenteet on uusittu. Matala, lohkokivistä rakennettu tukimuuri ja portaat saattavat olla vanhimman puutarhan rakenteita, mutta uudelleen asennettuina.

Pihaan asti ulottunut peltoaukea on heti määräalan ulkopuolella metsittynyt. Koilliseen päin maisema jatkuu avoimena, heti aidan toisella puolen on kasvimaa ja palstan 12 pihapiiri. Ojan kohdalla hahmottuva kapea näkymä kohti Tomtebon liiteriä antaa vihjeen maiseman aikaisemmasta luonteesta. Näkymät huvilan edustalta merelle ovat kasvaneet umpeen, mutta nuoren sekametsän joukosta erottuu muun muassa komea mäntyryhmä.

Metsikkö portin ja viereisen Tomtebon välissä on linnustoltaan hyvin rikas.

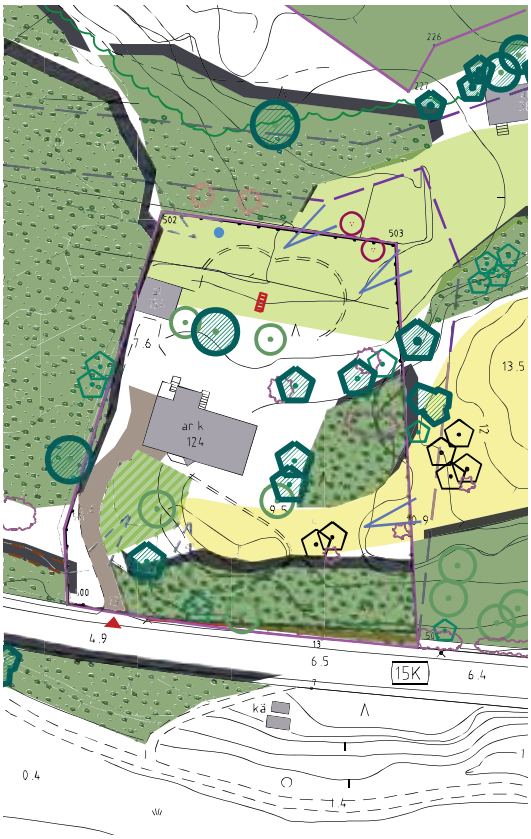
Vanhaa kasvillisuutta

Juhannusruusu, muut ruusut, syreeni, taikinamarja, ruskolilja, vuorenkilpi, päivänlilja, pionit

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Yllä: Näkymässä rakennukselta Seurasaarenselälle on arvokkaita vanhoja honkaryhmiä, mutta tuulensuojaa antava vesakko peittää merinäköalan runkojen lomasta.

Vier. sivu ja alla: Entistä hedelmätarhaa, jossa kasvatetaan mm. herukkapensaita.

Yllä ja vier. sivu: palaneen Vårbergan paikalle siirretty nykyinen huvila, entinen Villa Stormistö Tammisaaresta (rakennus 42189)
Vier. sivu alla: piharakennus 47647
Valokuvat. VK / KSV

Rakennukset

42189 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne

Vuonna 1986 palanut päärakennus oli Bruno F. Granholmin (1857-1930) suunnittelema. Rakennuspiirustukset valmistuivat maaliskuussa 1893. Huvila, joka sijaitsi palstan korkeimmalla paikalla pääjulkisivu etelään, oli kaksikerroksinen, kapean suorakaiteen muotoinen rakennus. Voimakkaasti ulkoneviin räystäisiin päättyvä, jyrkähkö satulakatto oli päädyistään viistetty. Arkkitehtuurissa oli muinaispohjoismaisen tyylin ja norjalaisen ns. lohikäärmetyylin piirteitä. Huvilan pääsisäänkäynnin luokse johtivat etelärinteeseen sovitetut, mutkittelevat portaat. Perusjäsentely oli symmetrinen - päädyissä oli salit ja keskiakselissa veranta, porrashalli sekä pihan puolella sijaitseva keittiö ruokakomeroineeen ja keittiökuisteineen. Rakennuksen ensimmäinen kerros oli hirsirakenteinen ja yläosa rankarakenteinen.

Muutokset ja nykytilanne

Rakennus tuhoutui tulipalossa 1986 ja sen paikalle siirrettiin 1900-luvun alusta periytyvä huvilarakennus Tammisaaren Stormistön saaresta. Arkkitehti Hjalmar Åbergin (1870-1935) vuonna 1907 piirtämä huvilarakennus edustaa tyyliltään hillittyä myöhäisjugendia, kuten esimerkiksi hänen samoina vuosina Espooseen suunnittelemansa Villa Rulluddin laajennus ja Villa Dalby.

Palaneen rakennuksen paikalle merkittiin rakennusala ”rakennuskantaan soveltuva rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokasta muualta siirrettävää rakennusta varten”. Kaavamääräyksen mukaan ”uudelleen rakennettaessa ei rakennuksessa saa suorittaa sellaisia muutos- tai lisärakennustöitä, jotka turmelevat rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä.”

Siirretty huvilarakennus on länsipäässä poikkipäädyllä varustettu, puolitoistakerroksinen rakennus, jonka kellarissa on uima-allashuone ja sauna, ensimmäisessä kerroksessa viisi huonetta ja keittiö ja toisessa kerroksessa kolme huonetta. Hirsirunko on ulkopuolelta vuorattu vaakalaudoituksella. Julkisivun geometriset kuviot ja yläosaltaan pieniruutuiset ikkunat ovat rakennusajalle tyypillisiä yksityiskohtia. Ikkunat on siirron yhteydessä uusittu vanhaa mallia mukaillen, mutta sisäänaukeavina. Vesikatteena on maalattu pelti. Rakennukseen on tehty joitakin muutoksia siirron yhteydessä ja sen jälkeisinä vuosina, lisäksi hormimuutoksia 2000-luvun alussa. Yleisilmettä leimaa vaaleanpunaiseksi maalattu lautaverhous valkoisine ja punaisine yksityiskohtineen.

47647 Piharakennus

Autotallin rakennuslupa on vuodelta 2000. Korkean, lohkopintasen kivisokkelin varaan rakennettu harjakattoinen rakennus on vuorattu vaakalaudoituksella ja maalattu päärakennuksen sävyllä. Vesikatteena on konesaumattu pelti.

14. Tomtebo

OSOITE
TAMMINIEMENTIE 1

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-83

RAKENNUSTUNNUS
42118

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Ensimmäinen vuokrasopimus huvilapalstalle 14 solmittiin vuonna 1893 arkkitehti Gustaf Nyströmin kanssa. Hän suunnitteli Tomtebon kesähuvilan perheensä omaan käyttöön. Vuonna 1898 palstan itärajaa siirrettiin hyväksytyn suunnitelman mukaan. Samalla Nyström haki vuokrasopimukseen pidennystä kolmellakymmenellä vuodella voidessaan osoittaa, että palstalla oli tehty kalliita kaunistustöitä.[5] Vuonna 1917 huvilaan rakennettiin Nyströmin suunnittelema laajennus. Gustaf Nyströmin kuoltua saman vuoden lopulla, vuokraoikeus ja huvilan omistus siirtyivät hänen leskelleen Augusta Maria Nyströmille ja hänen kuoltuaan 1940 perikunnalle. Toimittaja P. Nyström, Gustafin nuorin poika, lunasti vuokraoikeuden vuonna 1845. Kaupunki osti huvilan vuonna 1967. Korjaustöiden jälkeen Tomtebo on ollut Seurasaarisäätiön käytössä.
1980-luvulla talossa tehtiin uusi peruskorjaus ja samalla puutarha peruskorjattiin ja avattiin yleisölle. Siellä toimiva kansantaidekeskus on järjestänyt mm. konsertteja, näytelmiä ja näyttelyitä. Hyvin hoidettu puutarha oli nähtävyys (pääsihteeri Päivyt Niemeläinen-Amin hoiti sitä säätiön aikana). Vuonna 2011 Seurasaarisäätiön toiminta siirtyi Seurasaareen, ja tämän selvitystyön aikana Tomtebon tulevaisuus on ollut avoin.

5 Kunnalliskertomukset 1898 (HKA)

Varhaisessa asemapiirroksessa tontit 13 ja 14 esitetään yhdessä. HKA

Tomtebon ympäristö oli vuoden 1890 myrskyn jäljiltä paljas. Sisäänkäynnin edustan mänty sai tärkeä aseman. Seurasaarisäätiö

Rakennusten sijainti

Arkkitehti professori Gustaf Nyström suunnitteli huvilan oman perheensä käyttöön. Paikka oli vuoden 1890 tuhoisan elokuun myrskyn jäljiltä lähes paljas joitakin sitkeitä yksittäispuita lukuun ottamatta. Näistä eräs yksinäinen mänty tuli olemaan puista tärkein. Sen sijainnin perusteella pääsisäänkäynnin kuistin edessä voidaan olettaa, että kyseinen puu olisi määrännyt rakennuksen tarkan paikan. Pihan portaat kiertävät männyn takana olevalle väliterassille ja sieltä ylös kuistille. Sommitelmassa männyllä on kieltämättä tärkeä osa, ja puu on edelleen jäljellä ja vieläpä elinvoimaisena kahdesta mittavasta peruskorjauksesta huolimatta.

Pääjulkisivu suunnattiin etelään Seurasaaren suuntaan. Tontin eteläreuna oli vanhaa kartanon peltoa. Piharakennukset sijoitettiin rinteeseen pohjoispuolella olevan viljellyn laakson laitaan.

Puutarhan vaiheet

Puutarhan toteutunut perusrakenne käy ilmi Gustaf Nyströmin laatimasta asemapiirroksesta. Erillistä puutarhasuunnitelmaa ei ole löytynyt, mutta voidaan olettaa asiantuntevaa apua tulleen niin naapurissa toimineelta puutarhuri Sundsteniltä kuin muilta Meilahdessa toimivilta puutarhureilta. Asemapiirroksen ja valokuvien perusteella Nyströmin puutarhasommitelmassa on kolme tärkeää pääelementtiä:

-Rakennuksen pääsisäänkäynnin ja kuistin porrastettu edusta istutuksineen, jonka keskellä sijaitsi korkearunkoinen myrskyistä selviytynyt mänty.

- Kaartuvien polkujen verkosto ja niistä erityisesti Seurasaaren- ja Tamminiementien varren lehmusrivin reunustama käytävä puutarhan rajalle istutetun pensasaidan sisäpuolella.

- Krokettikenttä puutarhan länsiosassa. Sen rajalla ja suojana oli tiheä koivikko, jonka varjossa oli puoliympyränmuotoinen selkänojallinen penkki. Koivuistutukset lienevät Nyströmin ajalta ja tarkoitettu näkösuojaksi tielle ja naapurin suuntaan.

- Huvilan pohjoispäädyn matala kivitukimuuri ja porrasaskelmat, jotka lienevät Nyströmin tekemän huvilan laajennuksen yhteydessä toteutettuja.

Krokettikenttäpalstan luoteisreunassa oli istuinryhmä myös oleskelua varten. Kaareva penkki on samaa tyyppiä kuin kuistin edessä olevalla tasanteella . Nuoret koivut on istutettu heti myrskytuhojen jälkeen, ehkä näkösuojaksi. Seurasaarisäätiö

1950–60 -luvuilla otetuissa valokuvissa puutarhan hoito näyttää jo olleen vähäisempää, ja yleisen suuntauksen mukaisesti Tomtebonkin puutarhasta tuli riisutumpi.

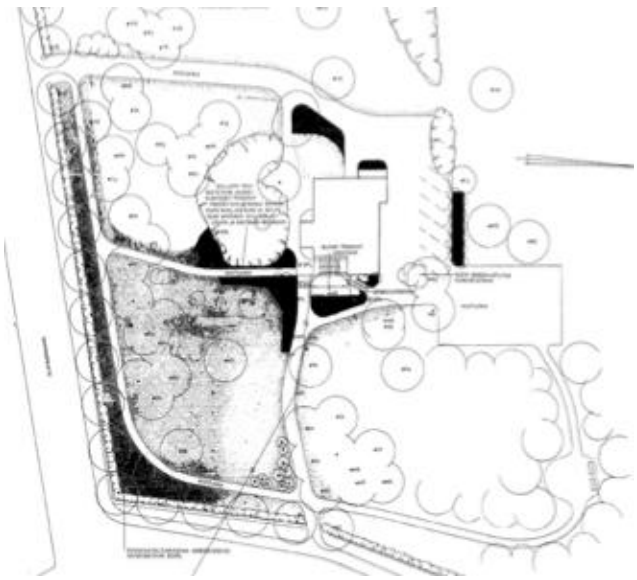
1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä Helsingin kaupungin rakennusvirasto laati puutarhan kunnostussuunnitelman. Pyrkimyksenä on selvästi ollut vanhan huomioiminen ja säilyttäminen, sillä käytävät sijoittuivat alkuperäissuunnitelman mukaan ja tärkeät puut on huomioitu. Siltä ajalta ovat peräisin uusi pysäköintipaikka ja eräät pensasistutukset. Suunnitelmasta poiketen tämän peruskorjauksen yhteydessä tehtiin uusi portti palstan eteläkulmaan ja sieltä suora käytävä talolle.

Krokettikentän koivikot olivat tuolloin 1980-luvulla ilmeisesti harvennustarpeessa. Niistä on jäljellä vain yksi vanha yksilö. Tilalle on kasvanut suhteellisen tiheä vaahteraryhmä.

Kuistille nousevat uudet portaat ja edustan hieman sekalaiset kivirakenteet ovat saman peruskorjauksen ajoilta. Materiaalina on tiiltä, betonikiveä sekä noppa- ja nupukiveä laastisaumalla. Nyströmin käyttämistä kivimateriaaleista ei ole tietoa.

Seurasaarisäätiön aikana puutarhaan lisättiin keinuja ja muita leikkivälineitä ja alas laaksoon tanssilava, jonka sijoitusta kulttuuriympäristöön vastustettiin. Tanssilavasta on jäljellä sorapohja.

Istutussuunnitelma vuodelta 1982. PUO-3154. J. Kaare / HKR

Vuoden 1984 asemakaavassa määräalueen Seurasaarentien puoleista rajaa siirrettiin tarkoituksena muodostaa puutarhan rajalla olevasta käytävästä julkinen puistotie vilkkaasti liikennöidyn Tamminiementien varressa.

Nykytila

Seurasaarisäätiön siirryttyä pois Tomtebosta, puutarhan hoito on rajoittunut nurmialueiden niittoon 1–2 kertaa kesässä. Elinvoimaiset vanhat lehmukset, tammet ja männyt luovat puutarhalle vanhan kulttuuriympäristön tunnelmaa. Muut istutukset ovat jääneet toistaiseksi lähes hoitamatta. Vesakoituneet osat ja vähäinen hoito antavat huvilapalstalle laiminlyödyn paikan leiman.

Säilyneisyys

Huvilapuutarha rakennuksen sekä Seurasaarentien päätteen välisellä alueella on melko hyvin säilynyt puutarhamaisena, joskin sen tyyli ja luonne ovat muuttuneet sodanjälkeisten vuosikymmenten aikana. Käytävät ovat vanhoilla paikoillaan, mutta niiden leveys ja profiili on uudistettu. Tasoero käytäväpinnan ja korkean nurmireunan välillä puuttuu. Uusi käytävä kulmaportilta on suurin muutos rannan puoleisessa puutarhatilassa. Muut polut paitsi ajotie pihalle ovat nurmettuneet. Huvilan kaivo lähellä etelärajaa on säilynyt.

Kasvillisuus

Lehmukset puutarhapromenadin varrella ovat säilyneet, samoin edellä mainittu mänty talon edessä. Pihan tammet ovat nekin Nyströmin ajalta, mutta lehmuksia nuorempia. Puutarhan itäosa, jossa alkujaankin oli säilyneitä mäntyryhmiä, kasvaa nykyään hyvin tiheää vaahteran ja muun lehtipuun vesakkoa, jonka seassa vanhat männyt selvästi kärsivät. Entisiä vihannesmaita koillisessa ei ole vuosikymmeniin hyödynnetty, ja niidenkin toistaiseksi avoimena säilyneitä osia uhkaa umpeenkasvu. Aukean eteläreunan vesakoituminen on edennyt laskuojaan asti, päälajeina koivu ja haapa. Puretun tanssilavan reunassa kasvaa tammea, vaahteraa ja perennoja.

Puutarhan keskiosassa on kaksi perennapenkkiä (lajeina mm. päivänlilja, akileija, siperianunikko ja asteri).

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Puutarhan umpeen kasvaneesta itäosasta löytyy runsaasti vanhaa puutarhakasvillisuutta. Käytävä johtaa lännestä lehmusrivin reunustamana uuden portin ohi itäiselle kulkuportille. Sieltä se jatkuu kapeana polkuna kiertäen ohi pöytämäisen kallion ja sieltä takaisin talon pihaan. Nyströmin asemapiirroksessa ei ole viitteitä huvi- tai tai lehtimajasta, mutta kalliokumpu, jonka laella kasvaa syreeniä, olisi näkymiensä vuoksi soveltunut sellaiseksi. Lähempänä itäistä naapuritonttia, ja näitä kahta tonttia aikanaan yhdistäneen käytävän varrella, kasvaa kuusamaryhmä.

Rakenteita puutarhassa

Huvilalle johtaa pohjoiselta käytävältä luonnonkiviporras. Heinikon seasta löytyy pensas- ja saniaispenkille tehty luonnonkivireuna huvilan laajennuksen ajalta (1917 suunnitelma). Myös huvilan eteläpuolella on kivitukimuurin reunustama perennapenkki. Istutusten muoto on osittain 1980-luvun uudistuksista, mutta tuolloin on vaalittu myös vanhoja puutarhakasveja.

Liiterin viereisen kallion juurella on kulmaosa vuoden 1936 kartassa näkyvän talousrakennuksen kivijalasta. Sen vieressä käytävän varrella on avoimena pysynyt tila, joka jo vanhassa asemapiirroksessa on merkinnällä ”krokettplan”. Sama kenttä koivikoineen näkyy 1900-luvun vaihteen valokuvassa.

Kaivo on säilynyt tontin lounaiskulmassa, mutta uusittuna. Toinen kaivo sijaitsee liiterin päässä pellon reunassa. Tämä kaivo saattaa olla 1940-luvulta jolloin lähistöllä uusittiin kauppapuutarhan kastelujärjestelmää.

Arvo ja suositukset

Tomtebon puutarha kärsii nykyisin riittämättömästä hoidon tasosta, minkä toivoisi korjautuvan tulevan käytön myötä.

Puutarhaa rajaava vanha lehmusriv Tamminiementien ja Seurasaarentien puoleisella sivulla on keskeinen osa puutarhan tilallista ja taiteellista kokonaissommitelmaa ja sellaisena vaalimisen arvoinen. Tämä puutarhan alkuperäinen rajaus yleistä tietä vasten tulisi säilyttää. Pihapiirin muita arvopuita ovat vanhat männyt, tammet ja koivut. (Seurasaarentien vieressä kasvaa vanha ja komea mänty vaahteroiden seassa ja ahdistamana, katso kuva alla.)

Määräalan itäistä rajaa voidaan tarkentaa uuden ulkoilureitin linjauksen yhteydessä (ks. ulkoilureitit). Puutarhan kaakkoisosassa voi olla jäänteitä Meilahden rantapuiston kreivien aikaisista poluista tai istutuksista, joita olisi syytä tarkemmin tutkia.

Huvilan keskeisen sijainnin ja arvon vuoksi sen toiminnan tulisi tulevaisuudessa olla yleisölle avointa.

Alla puutarhan umpeenkasvanutta itäosaa Seurasaarentieltä nähtynä. Vas. Uudempia kivirakenteita huvilan edustalla.

Rakennukset

42118 Päärakennus

1800-luvun johtaviin suomalaisiin arkkitehteihin lukeutuvan professori Gustaf Nyströmin omaan käyttöönsä suunnitteleman kesähuvilan piirustukset on päivätty 1893. Myöhempien muutospiirustusten perusteella rakennus toteutettiin pääosin piirustusten mukaan. Rakennuksessa oli korkea kivijalka, pohjakerros ja jyrkän harjakaton lappeiden alle sijoittuva ullakkokerros. Vesikaton ja julkisivun jäsentely noudattivat ns. cottage-tyyppiä, jolle on ominaista T-kirjaimen muotoon poikittain asetetut harjakaton osat ja julkisivuja hallitsevat päätyaiheet.

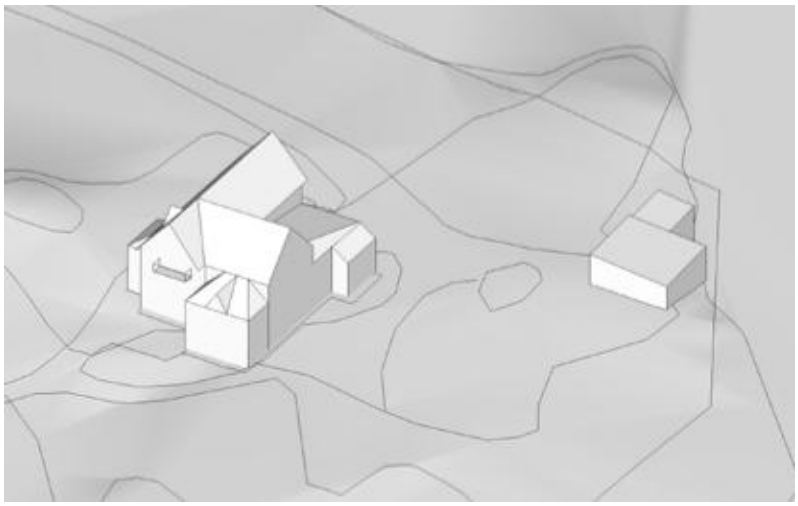
Keittiö ja porrashuoneen maantason eteinen oli sijoitettu osittain maanpäälliseen muurattuun kellariin. Ensimmäisen kerroksen ydinosa oli pohjakaavaltaan suorakaide, johon liittyi länsisivun erkkeri ja eteläsivun väljä kuisti. Keskellä runkoa oli yksi keskeinen hormiryhmä, johon yhdistyivät keittiön ja asuinhuoneiden savuhormit.

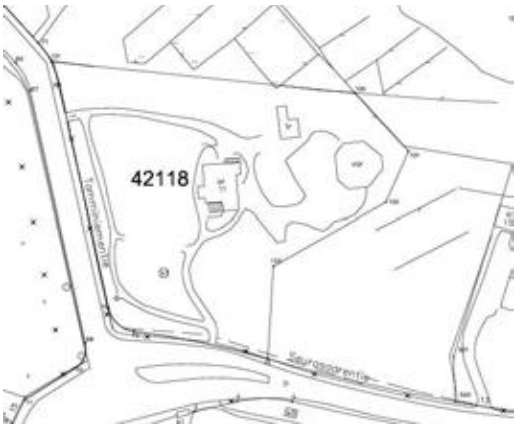
Pohjakerroksessa oli koko rungon läpi ulottuva sali, jota valaisivat länsi- ja eteläsivulle sijoitetut leveät ikkunat. Sali laajeni länsisivulla leveään erkkeriin. Salin lisäksi kerrokseen mahtui porrashuone ja neliön muotoinen asuinhuone. Toisessa kerroksessa oli kolme makuuhuonetta. Kaikkiin asuinhuoneisiin oli suunniteltu lämmitysuuni. (Piirustus 1893, HKA.)

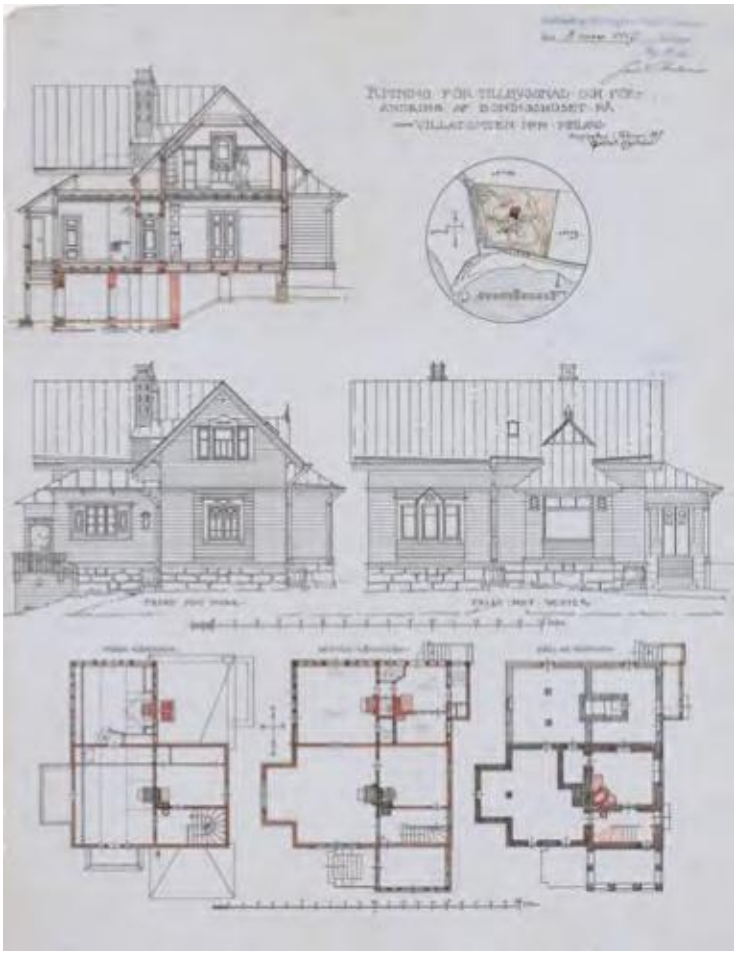
Porrashuoneen lämmitysuunien lisäksi ei ilmeisesti tehty muita merkittäviä muutostöitä ennen kuin huvilan laajentaminen tuli ajankohtaiseksi 1917. Nyströmin suunnittelemia muutoksia olivat rakennuksen laajentaminen kahdella huoneella ja keittiöllä pohjoissuuntaan sekä lisähuoneen rakentamisen laajennetulle ullakolle. Uuden keittiön yhteyteen rakennettiin ulkoportaat. Piirustusten perusteella laajennusosa toteutettiin rankarakenteisena, vanhan osan ollessa hirsirakenteinen. (Piirustukset 1900, 1917, HKA)

Myöhemmät muutokset

Rakennus on kaupungin omistajakaudella toiminut Seurasaarisäätiön toimisto- ja kahvilatilana 1964–2011. Välipohjarakenteita on vahvistettu (1974), kellarikerroksen portaat on poistettu käytöstä ja kellarikerros on uusittu perusteellisesti mm. kellaria syventämällä, mantteloimalla ulkoseiniä ja rakentamalla uusi alapohja (1980). Ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa on tehty joitakin väliseinämuutoksia ja rakennettu uusia märkätiloja. Vuonna 2007 on haettu lupaa käyttötarkoituksen muutokselle. (Piirustukset RVV.)

Vas. Gustaf Nyströmin suunnittelema huvilarakennus

Oik. Laajennuspiirustus vuodelta 1917, arkkitehti Gustaf Nyström. *Ritning för tillbyggnad och förändring af boningshuset på Villatomten No 14.* HKA

Nykytilanne ja säilyneet ominaispiirteet

Pää- ja ullakkokerroksen huonejako vuosilta 1893–1917 on pääosin säilynyt, lukuun ottamatta keittiö- ja aputiloja sekä kevyitä uusia väliseiniä. Seinä- ja kattopintoja on muuttuneen käytön yhteydessä levytetty ja maalattu neutraalin vaaleiksi. Kiinteän sisustuksen säilyneitä piirteitä edustavat mm. kauniisti muotoiltu porraskaide, jonka pintakäsittely on kuultava, sekä eri-ikäiset kaakeliuunit, peiliovet, maalatut puulattiat ja jalkalistat.

Rikkaasti puuleikkauksin ja lehtisahauksin koristeltu eteläjulkisivu on hahmoltaan säilynyt vuoden 1893 piirustusta vastaavana. Vaakasuuntainen lautaverhous ja muiden julkisivujen asu on syntynyt pääosin vuoden 1917 muutostöiden yhteydessä.

Sokkeli on verhottu säännöllisillä graniittiharjoilla, joissa on laastisauma. Vesikatteena on mustaksi maalattu saumattu palapelti, pystykourut ja uudehkot syöksytorvet. Ulkoportaat on uusittu ja uusiin portaisiin on asennettu teräskaiteet.

Julkisivuverhouksena on leikkausmuodoltaan melko pelkistetty vaakasuuntainen ponttipaneeliverhous ilman peitelistoja. Rakennuksessa on säilynyt alkuperäisiä, tulppaaniprofiililla höylättyjä ikkunapuitteita, parvekelasiovia ja heloja, kuten painikkeita.

(Inventointi 2012, Jussila 1995)

15. Tamminiemi / Ekudden

OSOITE
SEURASAARENTIE 15
TAMMINIEMENTIE 2

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-11-0

RAKENNUSTUNNUKSET
42106
42107
42108
58021

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Meilahden kartanon viimeisen yksityisen omistajan, kapteeni G. M. N. Jägerskiöldin kuoleman jälkeen Helsingin kaupunki osti kantatilan vuonna 1871. Länsirannalta päätettiin erottaa seitsemän palstaa vuokrattavaksi kaupunkilaisten huviloita varten. Alue vuokrattiin kuitenkin kokonaisuudessaan valtioneuvos Spårelle ja hänen jälkeensä lukiolehtori J. M. Gaddille. Jo ennen Gaddin vuokra-ajan päättymistä kunnallispormestari Elias Öhman sopi hänen kanssaan tontin vuokraamisesta tilan vuokrakauden loppuun asti eli vuoteen 1892. Niinpä kaupunki päätti erikoisjärjestelyllä palstan N:o 15 muodostamisesta vuonna 1887. Pinta-alaksi määrättiin 1,253 hehtaaria. Kaupungin järjestämässä huutokaupassa pormestari Öhman sai kuin saikin vuokraoikeuden [6].
Öhman tilasi huvilan suunnitelman arkkitehti Gustaf Nyströmiltä, jonka Ekudden-huvilan suunnitelmat on päivätty 1889. Öhman myi huvilan ja palstan vuokraoikeuden vuonna 1902 tukkukauppias Jörgen Nissenille, jonka tarpeita hieman yli 10 vuotta vanha huvila ilmeisesti ei vastannut. Uuden huvilan suunnittelijoiksi valittiin arkkitehdit Sigurd Frosterus ja Gustav Strengell. Vuonna 1904 valmistunut ”Villa Nissen” on Meilahden ensimmäinen tiilinen huvilarakennus. Vanha huvila purettiin ilmeisesti aika pian uuden valmistumisen jälkeen. Vuonna 1914 huvilapalstan vuokraoikeus siirtyi insinööri Ernst Sundgrenille, jonka aikana talousrakennusta laajennettiin.

Vuonna 1924 Ekudden siirtyi liikemies ja Hufvudstadsbladetin päätoimittaja Amos Andersonille, joka vuonna 1940 lahjoitti huvilan valtiolle tasavallan presidentin virka-asunnoksi. Suomenkielinen nimi Tamminiemi otettiin käyttöön samana vuonna. Helsingin kaupunginhallituksen kanssa sovittiin palstan vuokra-ajan jatkamisesta vuoteen 1965. Presidentit Risto Ryti, C. G. E. Mannerheim ja myöhemmin Urho Kekkonen asuivat Tamminiemen edustusasunnossa. Mannerheimin aikaisia muutoksia olivat suojahuoneen rakentaminen kallioon ja vahtituvan rakentaminen tontin eteläosaan. Paasikivi luovutti presidenttikautenaan Tamminiemen puolisonsa sukulaisten käyttöön. Presidentti Urho Kekkonen asui Tamminiemessä ja rakennutti sinne hirsisaunan. Hänelle myönnettiin oikeus jäädä asumaan Tamminiemeen erottuaan presidentin tehtävistä 1982. Kekkosen kuoleman jälkeen 1987 Tamminiemestä tehtiin kotimuseo, joka avattiin joulukuussa 1987. Museon ja puutarhan peruskorjaus valmistuivat vuoden 2012 aikana.

6 J. Törmä 2013, Kunnalliskertomukset 1888 /HKA

Vas. Ote asemapiirroksesta, Gustaf Nyström 1889. HKA
Alla: 1890-luvulta oleva päiväämätön asemapiirros esittää puutarhan käytäväverkon ja rakenteet tavalla, joka vastannee toteutusta. Plan öfver Mejlans villan N:o 15 Ekudden. HKA

Talousrakennuksen laajennuspiirustukseen liittyvä asemapiirros 1915, HKA.

Rakennusten sijainti

Huvilapalsta nro 15 oli yksi Meilahden maiseman puoleensavetävimmistä, olihan kyseessä 1800-luvun alkuvuosikymmeninä rantakallioiden ja viljelyksien lomaan rakennettu vaihteleva puisto käytävineen, huvimajoineen ja vanhoine puineen. Gustaf Nyströmin suunnittelema huvilarakennus sijoittui maisemallisesti hyvin harkittuun kohtaan rantakallion suojaisemmalle puolelle, vanhan puistokäytävän itäpuolelle. Näkymät avautuivat niin Meilahden kulttuurimaisemaan kuin merelle rakennuksen edessä olevan kallionlaen yli. Paikalle kuljettiin joko vesitse tai kartanon päärakennuksen suunnasta. Seurasaarentie valmistui vasta 1893.

Tyylillisesti Meilahden vanhasta huvila-arkkitehtuurista poikkeavan Frosteruksen ja Strengellin jyhkeän kivihuvilan paikka maisemassa on hallitsevampi. Meren puolella on vain kapea pihatasanne, josta kalliorinne laskee rantaan. Laiturille kalliorannassa kuljetaan sivuilta. Koristeistutuksien ja oleskelun puutarha sijoittuu rakennuksen itäpuolelle. Uusi puretun vanhan tilalle rakennettu talousrakennus sijoitettiin pääty rantaan päin. Vanha huvimaja 1800-luvun alusta säilyi ja on edelleen olemassa puiston eteläosan kumpareella.

Puutarhan vaiheet

Gustaf Nyströmin huvilasuunnitelmat olivat valmistuneet ja pormestari Öhman muuttanut huvilaansa ennen tuhoisaa elokuun myrskyä, joka kaatoi runsaasti puita juuri Meilahden länsiosasta. Vuoden 1889 asemapiirros esittää aikaa ennen kaupungin palstoituksen valmistumista, ja siitä puuttuu myöhemmin toteutunut Tamminiementie. Suhde ympäristöön lienee ollut muiltakin osin vanhasta kartanopuistosta perittyä. Nyströmin asemapiirroksen käytävät olivat nekin kartanon aikaisia.

Puutarhan seuraava hahmotelma näkyy Nyströmin vuonna 1893 laatimassa asemapiirroksessa uutta piha- ja pesularakennusta varten. Piirroksessa erottuvat huvilapalstan aitaus, kalliot, käytäväjärjestelyt sekä rannan uimahuone ja laituri. Rantakäytävä, myös rakennuksen kohdalla, on perua kartanopuistosta. Ensimmäinen varsinainen Tamminiemen puutarhaa esittävä piirustus on päiväämätön asemapiirros, Plan öfver Mejlans villan N:o 15 Ekudden, 1/1000 (HKA), joka on todennäköisesti piirretty melko pian vuoden 1892 tonttijaon jälkeen. Piirros esittää puutarhan käytäväverkon ja rakenteet tavalla, joka vastannee toteutusta.

Tamminiemen puutarhaan suunniteltu käytäväverkosto edusti ajalle tyypillistä, huviloiden promenadipuutarhan sommitelmaa, johon liittyi lehtimajoja ja erimuotoisia kukkapenkkejä. Suunnitelmassa istutusryhmät on esitetty hyvin viitteellisesti. Etelästä, rannan suuntaisesti huvilan länsisivulle kaartuva ja sieltä edelleen talouspihalle johtava leveä käytävä on peräisin kartanon ajoilta. Itäpuolelta tuleva kapeampi käytävä myötäili ensin kallionnyppylän reunaa kääntyen vasta talon kohdalla sisäänkäynnille päin. Tämän käytävän toteuttaminen olisi edellyttänyt portaita rakennuksen eteläpäädyn puolella.

Rannansuuntainen puistokäytävä vastaa sijainniltaan pääosin nykyistä ja on siten käytävistä vanhin. Suunnitelman Tamminiementielle johtava käytävä vastaa sijainniltaan nykyistä joskin suoristettuna. Kartanon aikainen suora käytävä kalliokummun huvimajalle katkaistiin Meilahden länsiosan palstanjaossa.

Tukkukauppias Jörgen Nissenin uusi päärakennus sijoittui lähelle rantaa ja sen tarjoamia näkymiä. Puretun huvilan paikalle suunnitelmassa on esitetty laaja ryhmäkasvi-istutus.

Kukkia ja taimia hankittiin Villa Nisseniin, tiettävästi kelloseppä Erik Aikalan puutarhasta ja ehkä lähempänä olleesta Sundsténin taimistostakin. Päärakennuksen idänpuoleisen rinteen alle muodostettiin säännöllinen, hiekalla päällystetty leikki- ja pelikenttä, jonka päädyssä oli leikkimökki. Kartanon vanha huvimaja säilyi eteläosan kalliolla. Kallion itäisen rinteen alla oli kasvihuone.

Presidentin virka-asunnon kunnostyöhön liittyen puutarha-arkkitehti John Hausen laati Tamminiemen alueelle puutarhasuunnitelman 1956. Modernismin puutarha-ihanteelle ominaisella tavalla polkuja karsittiin ja nurmialuetta kasvatettiin entisten käytävien yli. Jäljelle jäivät vain pääkäytävät Seurasaarentieltä ja Tamminiementieltä. Rantapolku ja käytävä päärakennuksesta huvimajalle korvattiin luonnonkivilaatoilla. Puutarhan rajaksi suunniteltiin Tamminiementien puolelle leikattu pensasaita. Suunnitelmaan liittyvää kasviluetteloa tai selitystä ei ole löytynyt. 1930-luvulla vielä ollutta rantapuustoa suunnitelmassa esitetään harvennettavaksi. Uusia vapaamuotoisia pensasistutuksia oli runsaasti, varsinkin päärakennuksen ympärillä.[7]

1960-luvun lopun tärkeä rakennushanke oli hirsisaunan muutostyö ja uima-allastilan rakentaminen laitureineen. Pengerrettyä rantaa kasvatettiin ulospäin myös päärakennuksen edessä. Tamminiemen puoleiselle tontinrajalle pystytettiin uusi aita. Kun Seurasaarentieltä saapuva asiointiliikenne alkoi muodostua häiriöksi, päätettiin rakentaa uusi huoltoyhteys pohjoisen kautta Solhemin tontin puolelta. Uusi huoltotie saatiin valmiiksi 1976. Hankkijan vihertyö laati uuden istu-

7 Liski 1995, 21–23; Hyvönen-Kopisto 1988, 35–36; Puutarhasuunnitelma Tamminiemeen. 1/1000 John Hausen, Puutarhataito Oy 1956, MV Ta)

Päärakennus luoteesta vuonna 1956 suoritetun peruskorjauksen jälkeen. Valokuvaamo P. O. Welin / MV

Tamminiemen puutarhan yleissuunnitelma 2011,
Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy.

tussuunnitelman, jonka yhtenä tärkeänä periaatteena oli massaistutuksilla toteutettava suojaistutus Tamminiementien puoleiselle rajalle. Samassa yhteydessä tehtiin päärakennuksen lähiympäristölle tarkempi istutussuunnitelma. Siihen sisältyi mm. vuorimäntyjen massaistutus ja lisää pensasryhmiä 1960–1970-luvun ihanteiden tapaan.

Rannan täytön tueksi suunniteltiin kivimuuri, joka toteutuksessa vaihtui kiviheitokkeeksi. Myös rannan puolelle rakennettiin teräsverkkoaita (panssariverkkoaita). Suoja-aidat, valvontalaitteet ja ulkovalaistus olivat 1970-luvulla keskeisiä puistoalueen ilmeeseen vaikuttavia uudistuksia. 1970-luvun istutussuunnitelman tarkoitus oli yhtä lailla suojata puutarhaa ulkopuolisten katseilta.

Tamminiemen muuttaminen museoksi 1987 merkitsi muutos- ja korjaustöitä ja tarvetta laatia museon ja alueen kehittämis- ja ylläpitosuunnitelmia. Saunalaituri purettiin huonokuntoisena 1990-luvun alussa. Museoviraston toimeksiannosta laadittiin 1995 puutarha-alueen inventointi, puuston ja kasvillisuuden kartoitus sekä kunnostussuunnitelma. [8]

Säilyneisyys

Matti Liskin kartoittamista puista vanhimmat olivat 1800-luvulta. Näistä männyt ja keskialueen tammet arvioitiin selvityksessä periytyvän 1840-luvun puistotöistä. Seuraavaksi vanhimman puuryhmän muodostivat yli satavuotiaat puut, jotka oli istutettu vuoden 1890 myrskytuhojen jälkeen. Näitä ovat lehmukset, vaahterat ja koivut sekä todennäköisesti myös sisääntuloporttien vieressä kasvavat pihtakuuset. Rantapuista suurin osa todettiin luontaisesti kasvuun lähteneiksi. Vuonna 1975 istutetut laajat pensasryhmät muodostivat uusimman ikäkerrostuman. Ennen vuoden 2012 kunnostustöitä ne olivat monin paikoin huonossa kunnossa.

Pensasistutusten aikakerrostumia edustivat 1950-luvun ja 1970-luvun istutukset, kuten päärakennuksen takaseinustalla kasvavat kuusamat, unkarinsyreeni ja kiiltotuhkapensaat; samoin pienen kallion ja huvimajan kallion kiiltotuhkapensaat. Samaan ryhmään kuuluivat luultavasti Lipputangonmäen suuremmat jasmikkeet. Vielä vanhempia saattoivat olla saunalle vievien portaiden vieressä kasvavat syreenit. Vuonna 1975 ja sen jälkeen istutettuja pensaita olivat marjakuuset, alppiruusut, araliat, kurttulehtiruusut, mongolianvaahterat, syyshortensiat, juhannusruusut ja vuorimännyt. Tuolloin istutetut pensaat kasvoivat usein suurina, avoimia paikkoja peittävinä massaistutuksina. Ne edustivat vanhalle puutarhalle vierasta lajistoa ja istutustapaa.

Puutarhakäytävistä vanhin on rannassa Seurasaarentien portilta päärakennuksen eteen kaartuva käytävä. Toiseksi vanhin, mutta rakenteena parhaiten säilynyt käytävä on huvimajan kalliolle, ”Aurinkokukkulalle”, johtavan kylmäladotun tukimuurin varaan rakennettu jyrkkä käytäväpenger.

Tamminimentieltä huvilalle johtava käytävä on löytänyt paikkansa viimeistään 1900-luvun alussa. Talousrakennuksen vanhan päädyn kohdalla oleva kylmäladottu tukimuuri on 1900-luvun alusta. Pää- ja talousrakennuksen välinen kivinen tukimuuri esiintyi ensimmäisen kerran vuoden 1956 puutarhasuunnitelmassa. Vuonna 1975 uusittiin saunalle johtavat graniittiportaat. Päärakennuksen edustalla on huvilaan liittyvä kivipaasien rivi. Sekä Tamminiementien että Seurasaarentien sisääntuloja reunustavat portinpylväät ovat todennäköisesti peräisin 1900-luvun alusta.

Keväällä 2012 valmistui Tamminiemen museon rakennusten laaja korjaus- ja restaurointihanke. Puutarhan ominaispiirteitä kunnioittava kunnostustyö toteutui samaan aikaan.

8 tekijä Matti Liski, maisema-arkkitehti yo 1995

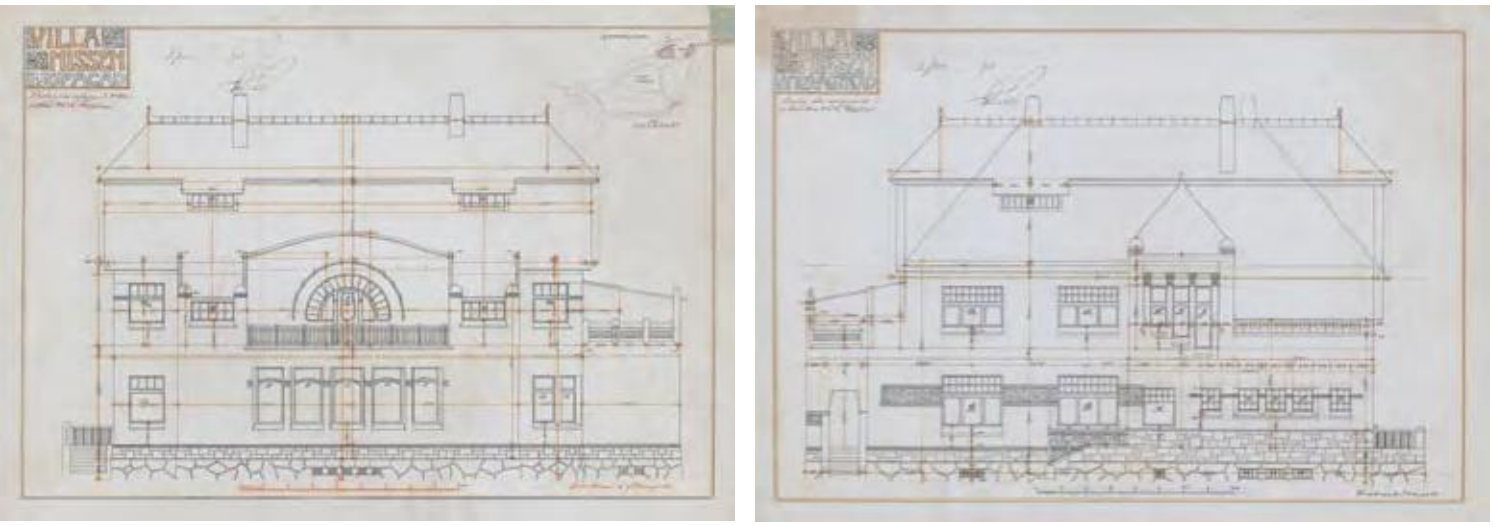
Rakennukset

42106 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne

Hanna ja Jörgen Nissenin uuden asuinrakennuksen piirustukset hyväksyttiin 11.6.1903 ja rakennus valmistui 1904. Arkkitehtien Sigurd Frosteruksen ja Gustaf Strengellin suunnittelema rakennus sijoittui rantakalliolle näkyvälle paikalle avautuen maisemaan ja aurinkoon isojen ikkunoiden ja terassien välityksellä. Ympärivuotiseksi perheasunnoksi rakennettu, keskieurooppalaisten uusien asumisihanteiden innoittama moderni esikaupunkihuvila poikkesi alueen tyypillisistä huviloista. Jykevän sokkelin päältä kohoava rakennus oli kiinteä volyymi, johon liittyi kaakkoispäädyn katettu terassi ja lounaispuolen kaareva erkkeri. Sekä terassin että erkkerin päällä oli parveke. Jugendtyylille ominaisia piirteitä olivat yläosaltaan aumattu taitekatto ja räystäslinjan porrastuva, vaihteleva viiva, joka rannan puoleisen suuren ikkunan päällä muuttui loivasti kaarevaksi. Rannanpuoleinen julkisivu oli pääosin symmetrinen, erkkereiden kehystäessä keskeistä kaari-ikkuna- ja parvekeaihetta. Sisääntulopuolen julkisivu oli epäsymmetrinen ja huipentui pääportaan muodostamaan torniaiheeseen. Keskieurooppalaista jugendtyyliä edustivat räystäältä kohoavat pienet pyöristetyt tornit sekä savupiiput, joissa oli loivasti kapeneva yläosa. Tunnusomaisia yksityiskohtia olivat räystäskourujen takorautakonsolit ja kupariset syöksytorvet, joiden suppiloissa oli koristeelliset korkokuviot. Erimuotoiset ikkunat heijastivat sisätilojen vaihtelevaa luonnetta. Useimmat ikkunat olivat suorakulmaisia, ja isompiin ikkunoihin kuului tiheällä välipuitejaolla jäsennetty osa. Pohjakerroksen olohuoneen ikkuna muodosti loivasti kaarevan erkkerin, ja toisessa kerroksessa oli lounaispuolen erkkerin päällä poikkeuksellisen suuri, kaarevan muotoinen ikkuna. Julkisivun alkuperäinen, vaalea rappauspinta oli hierretty sileäksi, ja siihen liittyi paikoin reliefi-, ruutu- ja lista-aiheita. Kaakkoispäädyn julkisivu oli erityisen näyttävä ristikkorakennetta muistuttavine aiheineen. Rakennuksen ulkoasua elävöittivät punainen savitiilikate ja eri sävyillä korostetut yksityiskohdat.

Rakennuspaikka tarjosi tilaisuuden suunnata asuinhuoneet mahdollisimman edullisesti. On mielenkiintoista todeta, että huoneiden sijoitus ja ilmansuunnat vastasivat pitkälle jo tontilla ennestään sijaitsevan, Gustaf Nyströmin suunnitteleman huvilan ratkaisua. Ensimmäiseen kerrokseen oli kolme sisäänkäyntiä. Pohjakerroksessa oli eteisen, hallin ja suuren salongin lisäksi ruokasali, isännän huone, tyttären huone, keittiö aputiloineen ja wc-tila. Toisessa kerroksessa oli ylähalli, neljä huonetta, kylpyhuone, wc-tila ja kolme parveketta. Selkeä ja hierarkkinen tilallinen jäsentely perustui seurustelutilojen, makuuhuoneiden ja aputilojen taitavaan ryhmittelyyn, jossa ytimenä oli avara porras- ja oleskeluhalli. Ala- ja ylähalli, olohuone ja päämakuuhuone sijoitettiin rakennuksen kes-

Villa Nissen. Julkisivut lounaasen ja koilliseen. Sigurd Frosterus ja Gustaf Strengell 1903. HKA

kiakseliin. Muut asuinhuoneet sijoitettiin rakennusrungon kulmiin siten, että lähes kaikki saivat päivänvaloa kahdelta suunnalta. Yleensä huoneen nurkassa oli ikkunallinen erkkeri, alkovi tai aputila – periaate oli 1900-luvun vaihteen uudelle asuinarkkitehtuurille ominainen piirre. Ensimmäisten omistajien suosima sisustustyyli oli valokuvista päätellen varsin moderni ja yleissävyltään vaalea. Päähuoneiden seinien alaosa maalattiin vihertävillä tai sinertävillä sävyllä, seinien yläosa ja katto maalattiin valkealla sävyllä. Ulkoseinät ja kantavat väliseinät muurattiin tiilestä ja rapattiin, välipohjat tehtiin pääosin puurakenteisina. Villa Nissen oli toteutuessaan kansainvälistä tasoa, moderni ja teknisesti hyvin varustettu vesijohdolla, viemärillä, kahdella WC-tilalla ja kylpyhuoneella. Huvilaa lämmitettiin aluksi kaakeliuunien avulla.

Muutokset ja nykytilanne

Amos Andersonin omistajakauden (1924–1939) alussa huvila kunnostettiin erityisesti talotekniikan osalta. Kun Anderson oli lahjoittanut Tamminiemen presidentin asunnoksi, toteutettiin 1940-luvun alussa rakennushallituksen toimesta arkkitehti Toivo Pellin suunnittelemia korjaustöitä. Päärakennuksessa tehtiin pintakorjauksia ja vähäisiä tilamuutoksia, rakennettiin uusi naulakkotila ja uusi WC. Lisäksi rakennettiin päärakennuksen alle kalliosuoja. Huvila sisustettiin Presidentinlinnasta tuoduilla huonekaluilla.

Päärakennus peruskorjattiin rakennushallituksen toimesta vuonna 1956 presidentin varsinaiseksi virka-asunnoksi. Muutossuunnitelmat laati Kokko & Kokko Arkkitehtuuritoimisto. Julkisivujen rappauspinnat korjattiin ja mahdollisesti suoritettiin osittaista uusintarappausta. Vesikate uusittiin ja kattotiili vaihtui kaksikupuiseksi. Uudistus oli sisätilojen osalta perusteellinen. Niiden suunnitteluun osallistuivat sisustusarkkitehti Maija-Liisa Komulainen ja tekstiilitaiteilija Liisa Suvanto. Pohjakerroksen sali yhdistettiin viereisiin tiloihin laajentamalla oviaukkoja, ja toisen kerroksen halli yhdistettiin entiseen makuuhuoneeseen. Ylähallin jatkeeksi sisustettiin avara ruokasali, johon liittyi tarjoiluhuone ruokahisseineen. Lähes kaikki uunit purettiin. Lattiat päällystettiin tammisauvaparketilla ja kokolattiamatolla, ja pääportaikko uusittiin tammipintaisena. Ala- ja ylähallin sekä toisen kerroksen ruokasalin uudet sisäkatot rakennettiin kangaspäällysteisinä, tumman sävyisinä alakattoina, joihin asennettiin uppoasennusvalaisimet.

Tamminiemen interiöörien uudistunut ilme perustui pääosin vaaleisiin, yhtenäisiin pintoihin ja avoimesti toisiinsa liittyviin oleskelutiloihin. Tilat muodostivat neutraalin taustan sisustukselle, joka koostui rinnakkain aseteutuista vanhoista ja moderneista huonekaluista. Keskeiset huoneet liittyivät toisiinsa ilman ovia ja toteuttivat modernismin ihannoimaa tilallista jatkuvuutta, seinät maalattiin yhtenäisen vaaleiksi.

Vuosina 1974–75 toteutettiin laajoja peruskorjaus- ja uudistustöitä. Tiilikatto ja julkisivurappaus uusittiin ja huvila sai uuden, läpivärjätyllä, sementtipitoisella rappauksella toteutetun ulkopinnan. Punertavalla sävyllä tavoiteltiin alkuperäistä väritystä, vaikka lopputulos ei kaikilta osin näytä vastanneen tavoitteita. Päärakennuksen sisustuksia uusittiin mm. professori Timo Sarpanevan ohjeiden mukaan ja käyttämällä korkeatasoista suomalaista muotoilua, Alvar Aallon ja Yrjö Kukkapuron kalusteita.

Vuodesta 1987 alkaen suoritettiin museotoiminnan vaatimia kunnostustöitä ja sisustettiin päärakennukseen varsinaisia museotiloja täydentäviä näyttelyhuoneita. Vuosina 2010–2012 toteutettiin päärakennuksen restauroiva ja konservoiva korjaustyö. Korjaus- ja restaurointihanke jakautui kolmeen osaan: julkisivun ominaispiirteitä palauttavaan rappaus- ja maalauskorjaukseen, sisätilojen korjaus- ja muutostyöhön, johon sisältyi talotekniikan korjaus, sekä museotilojen konservointihankkeeseen. Julkisivukorjauksen periaatteeksi valittiin hankkeen aikana sileän rappauspinnan ja varhaisten väritysperiaatteiden palauttaminen vanhan kalkkimaalausnäytteen analyysin perusteella. Saavutettavuutta parannettiin rakentamalla ulkopuolinen porrasnostin ja sisätilaan kevythissi. Museon henkilökunnan tiloja laajennettiin. Paloteknistä osastointia parannettiin, ja ilmanvaihdon parantamiseen asennettiin ilmastointikone ullakolle.

42107 Puinen huoltorakennus

Talousrakennus rakennettiin 1900-luvun alussa rannan tuntumaan samoihin aikoihin kuin uusi päärakennus. 1910-luvulla päätyyn rakennettiin asuinhuone ja mankelihuone, pohjakerrokseen jääkellari ja pesutupa. Laajennus toteutettiin arkkitehti Albert Nybergin suunnitelmien mukaan.

1950-luvulta alkaen talousrakennuksessa tehtiin presidentin virka-asuntoon liittyviä korjaustöitä. Länsipäätyyn rakennettiin hirsisauna 1956 (arkkitehdit Kokko & Kokko) sekä uima-allasosasto 1969 (arkkitehtisuunnittelu Matti Husa ja Leena Kaitera, rakennushallitus).

Tamminiemen museotoimintaan liittyen yksikerroksiseen, tiilikattoiseen huoltorakennukseen rakennettiin kahvila 1994 päätyosan säilyessä henkilökunnan asuntona. Vuonna 2012 valmistui huoltorakennuksen korjaus, jonka yhteydessä kahvila laajennettiin ja uudistettiin.

42108 Huvimaja

Tamminiemen vanhimman rakennuksen historia liittyy kiinteästi Meilahden kartanon vaiheisiin. Huvimajan rakentamisajankohdasta ei ole kuitenkaan varmaa dokumentoitua tietoa. Mahdollisina rakennuttajina on esitetty joko Fabian Steinheil, Emilie ja Vladimir Musin-Puškin tai Alexandr Kušelev-Bezborodko. Vuonna 2011 suoritetun huvimajan konservointityö toi esiin ajallisia kerrostumia, joiden perusteella on jatkossa mahdollista tehdä perusteellisempi historiallisten vaiheiden analyysi.

Huvimaja on rakennettu kalliolle. Majalle johtaa korkea pengermuurin varaan rakennettu kaareva käytävä. Sokkeli on muurattu epäsäännöllisistä kivistä ja julkisivut on vuorattu leveillä, höylätyillä vaakalaudoilla, joiden sileän pinnan tarkoitus on jäljitellä kivijulkisivua. Palkistojen osina ja räystäillä on muotoon höylättyjä listaprofiileja ja kipsistä tehtyjä konsoleja. Pääjulkisivun päätyaiheena on klassinen tympanon. Temppelipäätyä täydentää neljän joonialaisen puupylvään muodostama halli.

Huvimajan paripeiliovin yläosat ovat lasia. Sisätila on lähes kuution muotoinen huone, jossa on ikkunat joka suuntaan, leveistä laudoista tehty, öljymaalattu lattia, papereilla päällystetyt sisäseinät ja leveistä, sileistä laudoista tehty sisäkatto. Sivu- ja takaseinillä kiertää kiinteä, ruutuaiheisella selkänojalla varustettu, siro puupenkki, joka saattaa olla 1900-luvun alusta.

Huvimaja on museokäytössä.

Vanhtitupa

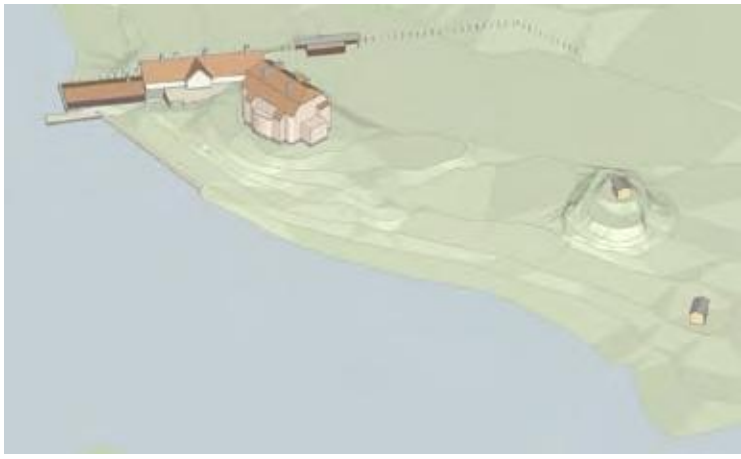
Seurasaarentien lähellä sijaitseva vahtitupa suunniteltiin ja toteutettiin Carl Gustaf Mannerheimin presidenttikaudella 1944–1946, kalliolla olevan uusklassisen huvimajan vapaana muunnelmana. Julkisivun klassisia yksityiskohtia on suunniteltu antaumuksella. Suunnittelijoina olivat Rakennushallituksen uusi pääjohtaja, tunnettu arkkitehti Erkki Huttunen ja arkkitehti Antero Pernaja. Puurakennukseen kuului eteinen, käymälä, päivystyshuone ja alkovi, johon mahtui kaksi vuodetta. Keskellä runkoa oli tulisija ja savuhormi. Työntekijöiden sisäänkäynti oli pitkällä sivulla puiston puolella. Perustukset tehtiin betonista ja julkisivut vuorattiin höylätyllä vaakalaudalla. Pääjulkisivun päätyaiheena oli klassinen tympanon ja temppelipäätyä täydensi neljä toskanalaista puupylvästä kapiteeleineen ja jalustoineen. Keskimmäisten pylväiden väli oli muita leveämpi.

1970-luvun korjausmaalauksen jälkeen vartiotuvan seinävärinä oli voimakas keltaokra, listat ja ikkunat olivat harmahtavan valkoiset ja ovet harmaat.

Tamminiemen museon perustamisen vuonna sijoitettiin lipunmyyntipiste vahtitupaan ja 2010-luvun peruskorjauksen yhteydessä kesäkahvila. Vahtituvan nykyinen ulkoasu vastaa pääosin vuonna 1944 päivättyä suunnitelmaa, lukuun ottamatta päätyjulkisivun ikkunoiden puitejakoa.

58021 Pihavaja

Uusi puurakenteinen pihavaja valmistui 2012.

Tamminiemen alue ja rakennukset v. 2012. Illustraatio Marica Schalin

16. Waaranto (Tammisto)

OSOITE
TAMMINIEMENTIE 3

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-165

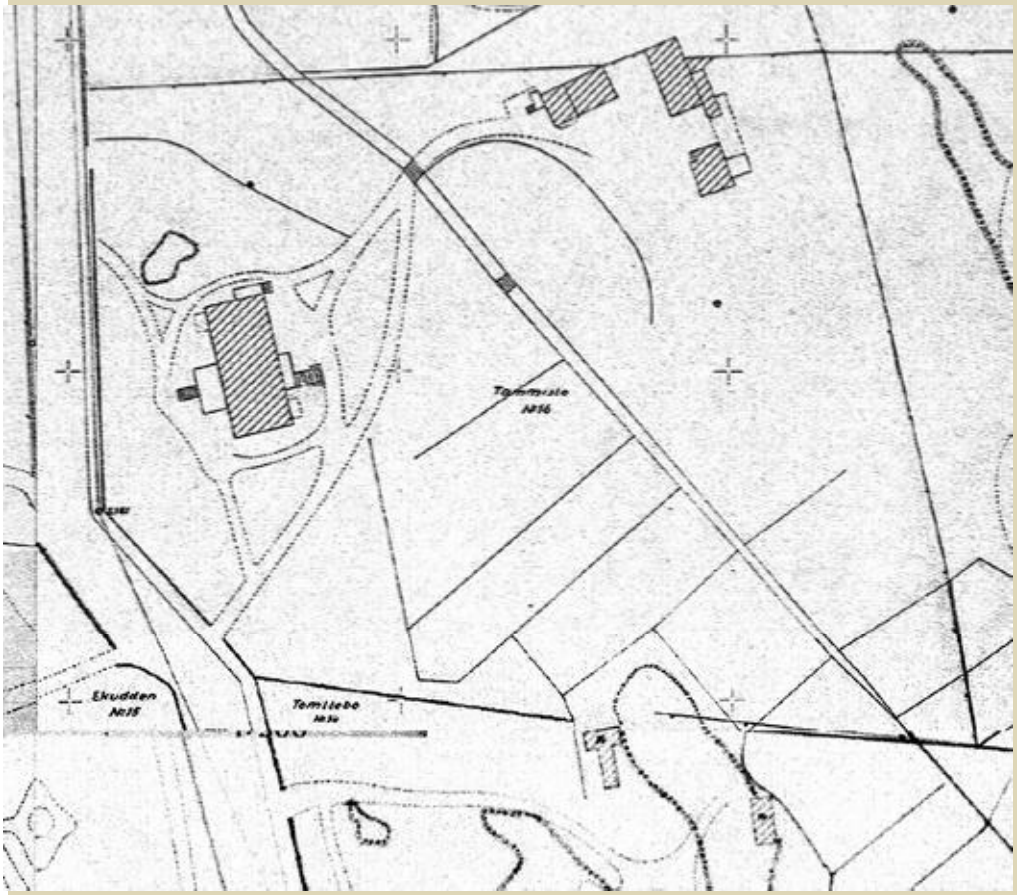
RAKENNUSTUNNUS
42119

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Palstan ensimmäinen vuokraaja oli puutarhuri Fridolf Sundstén, joka 27.10.1892 allekirjoitetun vuokrasopimuksen mukaan vuokrasi palstat 12, 14, 16, 17, 18 ja 19 puutarhaviljelyä varten viideksi vuodeksi. (Palstojen 12 ja 14 osalta vuokrasopimus jäi lyhyeksi, ks. kyseiset huvilakortit.)
Nykyinen huvilarakennus valmistui vuonna 1900 suunnittelijana Carl Ärt. Puutarhuri Sundstén kuoli vuonna 1908 ja vuokraoikeus siirtyi perillisille. Vuonna 1911 kaupunki solmi palstan vuokrasopimuksen metsänhoitaja A. Ericssonin kanssa. Myöhemmin alppimajatyylinen huvila sai uuden nimen Waaranto, kun rakennusmestari Janne Waaranto vuonna 1917 hankki sen omistukseensa. Sodan aikana Waarantojen alakertaan asettui venäläinen vanhauskoinen ortodoksinen kirkkokunta – ortodoksisia hengellisiä konsertteja muistetaan järjestetyn huvilalla jo 1920-luvulla.[9]
Kaupunki osti huvilan vuonna 1969. Talossa toimi sen jälkeen Käsityön Ystävät ry.
1993 huvila vuokrattiin Kokkosen ravintoloitsijaperheelle, joka peruskorjasi rakennuksen ja perusti kahvilaravintolan Villa Angelican.

9 Sarah Hemgård kertoo lapsuusajan kävelymatkasta Toivolasta Waarantoon kuuntelemaan kaunista laulua

Ote vuoden1936 kantakartasta. HKA

Huvila nähtynä Tamminiementien Villa Solhemin puolelta. Keväällä 1965. Raija Järvelä / HKM

Rakennusten sijainti

Huvila numero 16 rakennettiin loivalle puistomaiselle kummulle Tamminiementien varrella. Huvilan asemapiirroksessa näkyy vielä Tamminiementie entisenä puistokäytävänä. Toinen näistä Meilahden kartanon aikaisista käytävistä kulki huvilan rakennuspaikan takaa, pellon laidassa. Rakennus sijoittui näiden väliin.

Pääjulkisivu suuntautui länteen, Tamminiemen puutarhaan ja merelle, jonka on täytynyt näkyä Tamminiemen puutarhan puiden lomasta. Ympäristö oli ilmeisesti varsin paljas, sillä elokuun myrsky 1890 oli kaatanut valtaosan Meilahden puistosta peräisin olevista vanhoista tammista. Vain yksi tammi säilyi. Siitä ja tien toisella puolella säilyneistä kolmesta muusta tammesta palstalle tuli nimeksi Tammisto.[10] Nimi muuttui Waarannoksi seuraavan omistajan, rakennusmestari J. A. Waarannon mukaan.

Sivurakennusten ryhmä rakennettiin 1920-luvun lopussa pellon laidalle, keskelle pitkää laaksoa (muutospiirustukset 1929 J. A. Waaranto). Siihen kuului yhdistetty autotalli–sauna, asuinrakennus ja puuvaja.

Sekä rakennus että maa-alue ovat nykyään kaupungin omistuksessa.

Puutarhan vaiheet

Vanhaa puutarhasuunnitelmaa ei ole löytynyt. Asemapiirroksessa oleva käytävä periytyy Meilahden kartanon ajoilta ja näyttää säilyneen myös huvilan pihajärjestelyissä. Huvilan ensimmäinen vuokraaja puutarhuri Sundstén oli toiminut alueella jo vuodesta 1892. Hän viljeli kartanon entisiä peltoalueita, ja käytävän on täytynyt tuolloin olla käytössä. Voidaan olettaa, että palstalle oli syntynyt uusia istutuksia korvaamaan myrskyn tuhossa kaatuneita puistopuita viimeistään huvilan tullessa asuinkäyttöön. Kerrotaan, että vain yksi vanha tammi oli selviytynyt vuoden 1890 myrskystä.

Seuraavienkaan omistajien aikaisista muutoksista ei ole säilynyt tietoa.

10 Anero. s. 40.

Nykytila ja säilyneisyys

Pihakäytävät ovat säilyneet vanhoilla, kartan 1913 aikaisilla paikoilla. Käytäviä ja istutuksia rajaavat mukulakivireunat ja graniittireunakivet ovat viimeisten vuosikymmenien ajalta, samoin sinänsä hyvin hoidetut ja runsaat koristeistutukset.

Rakennuksen pohjoispuolen on viime vuosikymmenien aikana annettu metsittyä. Tammia kasvaa edelleen tiheän nuoremman puuston seassa.

Rakennuksen etelä- ja kaakkoispuolen puutarha marjapensaineen on suurelta osin vanhaa viljelyalaa. Piha-alue on siis laajentunut puistoalueelle – mutta tässä kohtaa käyttö palvelee periaatteita alueen kulttuurihistorian vaalimisesta. Pellon laidalla on säilynyt kolme omenapuuta vanhasta hedelmätarhasta.

Yksityiskohdat, kuten käytävien rajaukset ja osa kahvilakäyttöön liittyvistä uusvanhoista kalusteryhmistä, eivät kuulu huvilan historiaan. Ne antavat kuitenkin romanttista tunnelmaa ja miellyttävyyttä. Sen sijaan runsaalla pyörökiven käytöllä ei saavuteta riittävän viimeisteltyä ilmettä historiallisesti arvokkaassa huvilapuutarhassa.

Vanhoja kasveja:

Omenapuut sekä tammet, joista yksi on kartanon aikainen, luonnonmuistomerkkinä rauhoitettu.

kartta keskellä: kartassa on yhdistetty vuoden 1936 kantakartta ja uusi kantakartta vuodelta 2011 (punaisella).
Valokuvissa kahvilan kalusteita puutarhan eri osissa.

Malsemalllsestl arvokas vanha havu- / lehtlpuu

Vanha havu- / lehtipuu

Vanha havu- / lehtlpuuryhmä

Kelo / Vanhan puun kanto

Vanha hedelmäpuu / Vanha marjapensas

Vanha koristepensas, -pensasryhmä tai esim. syreenimaja

Hoidettu piha/puutarha, jossa on vanhaa kasvilajistoa - perennoja, pens kõynnõkslä, hedelmäpulta

Avoln tal puollavoln puutarha / plha entlsellä pellolla tal hedelmätarhass

Kallioinen pihapiirin osa

Vlllllntyvä vanhan puutarhan osa

Vanhaa puutarhakasvllajlstoa metsässä tms. holtamattomalla alueella

Pulstometsä osana plhaa, luonnonmukalnen

Vesakko/nuorimetsä (kasvanut 1950-luvun jälkeen)

Sällynyt malsemalllsestl merklttävä näkõala / näkymällnja

Umpeen kasvanut malsemalllsestl merklttävä näkymä, hahmottuu maastossa ja/tai llmenee vanholsta valokuvlsta sekä kartolst

Vanha säilynyt käytävälinjaus arvioitu 1913 kaavakartan / 1936 kantakartan mukaan, vllvoltus osolttaa sällynyttä vanhaa klveystä

1936 jälkeen polstunut mutta maastossa hahmottuva vanha käytävä, kenttä tai polku

Sällynyt rakennettu maastonmuoto, eslm. pengerrys

Sällynyt luonnonklvlmuurl

Vanhat luonnonkiviportaat

Vanha säilynyt kaivo

Vanha lalturl / lalturln perustukset

Puretun rakennuksen tai rakenteen kivijalka

Puretun rakennuksen paikka erottuu maastossa

Työstettyjä luonnonkiviä, mahdollisesti sortunut rakenne

Aita

Sisäänkäynti pihalle, portti

Vanhan asemapiirroksen, puutarhasuunnitelman tai palstan alkuperäinen rajaus

Vuokra-alueen nykyisen määräalan raja

0 10 20 30 m

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
Kartan länsireunassa näkyy R-merkinnällä viiden rauhoitetun tammen ryhmä.

Yläkuva: Waaranto koillisesta nähtynä

Kuva alh.: pihan osaksi muutettua entistä omenatarhaa ja kasvimaata huvilan koillispuolella

Rakennukset

42119 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne

Rakennusmestari Carl Ärtin piirustukset asuntohuvilaa varten valmistuivat syyskuussa 1898.

Ensimmäisessä kerroksessa oli seitsemän huonetta ja keittiö, ullakkokerroksessa oli kaksi huonetta, toinen keittiö ja eteishalli. Leikkauspiirustus esitti matalan kivijalan varaan rakennettavaa, rossipohjalla varustettua hirsirakennusta. Ryömintätila oli matala. Leikkauksessa esitettiin havainnollisesti interiöörien tyypillisiä, profiloituja jalka- ja kattolistoja, parillisia ja yksittäisiä peiliovia sekä uuneja. Kaikissa huoneissa oli lämmitysuuni tai hella.

Pohjaratkaisu oli selkeä ja konstailematon. Pääsisäänkäynti oli tontin sisäosan puolella itäsivulla. Sen vieressä oli suora ulko-ovi portaisiin. Kolmas ulko-ovi oli pohjoispäädyssä ja neljäs ulko-ovi johti salista verannalle. Pitkittäisenä sydänmuurina toimivan hirsiseinän länsipuolella oli rivissä neljä huonetta, jotka olivat yhdistettävissä toisiinsa pariovien avulla. Pohjoisia päätyhuoneita lukuun ottamatta pohjaratkaisu oli lähes symmetrinen – keskellä oli iso sali ja sivuilla pienemmät huoneet. Ruokasali oli suoraan yhteydessä keittiöön ilman tarjoiluvälikköä, mikä poikkesi ajan porvarisasuntojen käytännöistä.

Alhaalla oli yhteisten huoneiden lisäksi todennäköisesti neljä makuuhuonetta ja pieni palvelijanhuone. Pohjoispäässä oli kapea sivuporras.

Toisessa kerroksessa oli itäsivun puolella lämmittämätön ullakko, johon pääportaat nousivat eteisestä ja sivuportaat pohjoispäästä. Eteläpäädyssä oli parvekkeella varustettu makuuhuone ja salin päällä oli iso makuuhuone, joka sekin avautui parvekkeelle. Luoteiskulmassa oli keittiö, joka oli yhteydessä sivuportaaseen.

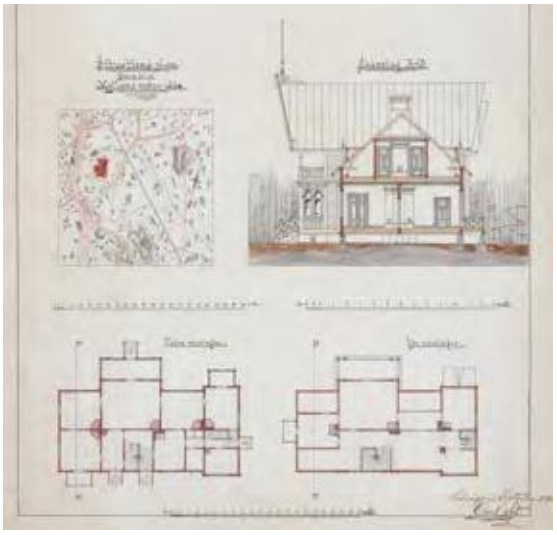
Pitkänomainen, pohjois-eteläsuuntainen huvilarakennus avautui länteen erkkereiden, kuistin ja parvekkeen välityksellä. Suunnittelija oli maistraatille jätetyissä piirustuksissa osuvasti esittänyt vain julkisemman länsijulkisivun. Puolitoistakerroksisen rakennuksen harjakattoon liittyi länsipuolella kaksi poikittaista, ulospäin kallistuvaa harjaa, jotka muodostivat pitkään julkisivuun cottage-tyylille ominaiset päätyaiheet. Räystään yli kohoavissa, kaarimuotojen ja kattoratsastajien korostamissa, lohikäärmetyylisissä päätyaiheissa huipentuivat suunnittelijan ambitiot luoda tyylillisesti mielenkiintoinen ja muodikas rakennus. Polveilevan julkisivusommittelun avulla ulkopinnat jakautuivat erikokoisiin kenttiin, joita kehystivät nurkkalaudat ja vaakalistat. Peruspinnan muodosti vaakalaudoitus, joka vuorotteli pyöristettyjen paanujen muodostamien, suomumaisten kenttien kanssa. Erkkerin ja kuistien alaosassa oli pystylaudoitusta.

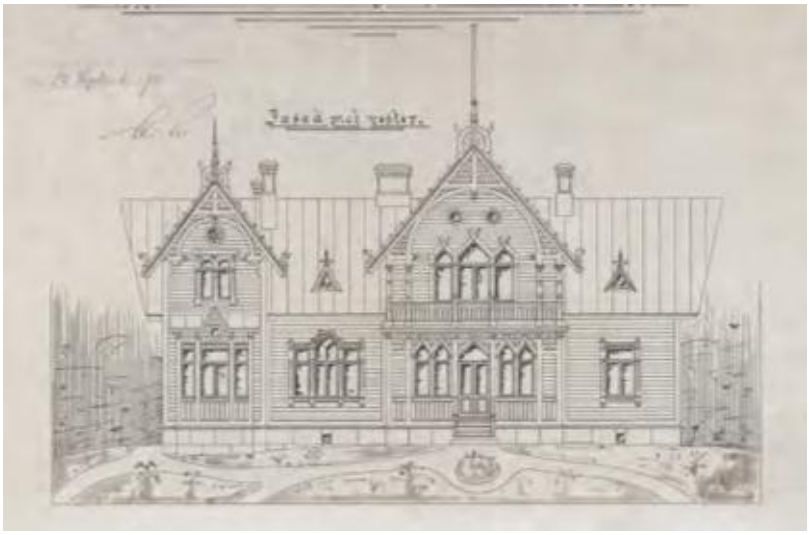
Muutokset ja nykytilanne

Rakennusmestari Wilho Lekmanin syyskuussa 1911 laatimat muutospiirustukset osoittavat, että huvila oli toteutunut suunnitelmien mukaan. Porrasjärjestelyt muuttuivat, ja keittiö esitettiin siirrettäväksi koilliskulmaan. Itäsivun sisäänkäynnin puolella esitettiin uuden porrashuoneen rakentamista osittain vanhan rungon ulkopuolelle. Toinen uusi porrashuone ja keittiöeteinen suunniteltiin pohjoispäätyyn. Eri kerrokset saattoivat näin toimia vielä selvemmin itsenäisinä asuntoina. Ullakolle rakennettiin lisää asuintilaa, kaikkiaan toisessa kerroksessa oli neljä makuuhuonetta ja keittiö. Julkisivupiirustuksen perusteella itäsivu oli arkkitehtuuriltaan lähes yhtä eloisa kuin länsipuoli. Uudet kuistit kasvattivat julkisivun linjaa ulospäin polveilevaksi. Ainoastaan pohjoispäädyn porrashuone nousi toiseen kerrokseen vanhan julkisivun ulkopuolella. Sitä ei kuitenkaan sellaisena toteutettu.

Rakennusmestari J. A. Waarannon vuonna 1929 suunnitteleman muutostyön piirustukset osoittavat, että ainakin itäsivun uusi porras oli toteutunut. Ensimmäisen kerroksen muu-

Asemapiirros, pohja-, leikkaus- ja julkisivupiirustukset, rakennusmestari Carl Ärt 1898, HKA.

Valokuva 2012, VK HKA

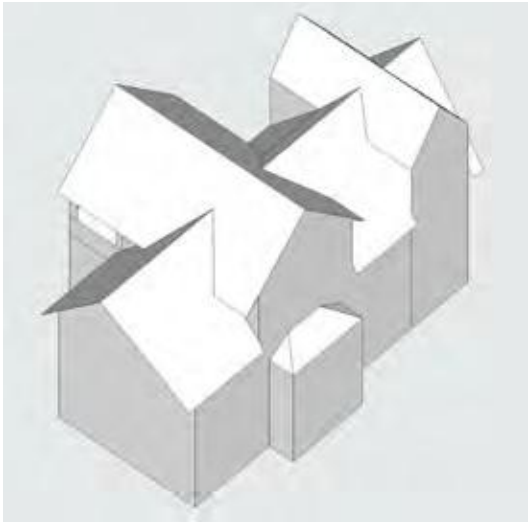
tos koski lähinnä uutta kylpyhuonetta. Kerroksessa oli muutosten jälkeen kuusi huonetta, keittiö, eteinen ja kylpyhuone. Ullakolla oli kolme huonetta ja keittiö, eteinen ja kylpyhuone. Siihen rakennettiin muutosten yhteydessä pieni palvelijanhuone.

Vuonna 1934 rakennettiin pannuhuone ja tehtiin keskuslämmitykseen liittyviä järjestelyjä. Pannuhuoneen ja kellaritilan katto oli ”rautapellillä ja asbestilla vuorattu”.

Vuoden 1977 inventointitietojen mukaan rakennuksessa oli tuolloin neljä asuntoa, joista suurin oli 126 m2:n kokoinen, 5h + k + kh.

Muutos kahvilaksi edellytti eräitä muutoksia, joille haettiin rakennuslupa 1993. Tilajako vuonna 1993 muistutti edelleen vuoden 1929 tilannetta. Toiseen kerrokseen ei tehty muutoksia. Ensimmäisessä kerroksessa keittiö säilyi vanhalla paikallaan koilliskulmassa. Keittiö tulisijoineen oli säilynyt. Palvelijan huoneesta purettiin komero ja keittiön viereen ryhmiteltiin tarvittavat märkätilat, jotka sijoittuivat vuoden 1929 pohjassa näkyvän kylpyhuoneen lähelle. Ensimmäisen kerroksen salista ja eteisestä purettiin komeroita. Porrashuoneesta erotettiin ikkunaton työhuone. Olohuoneen rajaus ja uuni säilyivät ennallaan.

Rakennukseen asennettiin ainakin osittain koneellinen ilmanvaihto. Pihaportaat varustettiin irrotettavilla esteettömällä luiskalla. Muita julkisivumuutoksia ei tehty.

16a. Nybacka C

OSOITE
TAMMINIEMENTIE 3a

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-123

RAKENNUSTUNNUKSET
42112
42113

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Asuinrakennus on entinen Seinäjoen asemapäällikön talo, jonka hirsirunko on siirretty paikalle vuonna 1995, rakennuttajana Asunto Oy Villa Nybacka. Paikalla on aikaisemmin ollut Meilahden tilan, sittemmin Sundsténin ja Blomfeltin kauppapuutarhan vajarakennus ja pieni asuinrakennus, joka todennäköisesti oli puutarhan työntekijöiden käytössä. Keskemmällä sijaitsivat puutarhan kasvihuoneet ja avolavat.

Yllä: ote kantakartasta 1936. Vasemmalla Waarannon päärakennus. HKA
Alla: As Oy Nybacka C, Asemapiirros, Arkkitehtitoimisto Jukka Turtiainen 1994. RVV
Tontille 18 siirretty Nbackan päärakennus näkyy oikeassa yläkulmassa.

Rakennusten sijainti

Asuinrakennus on sijoitettu rinteen ja pellon laskuojan välissä olevalle kuivalle paikalle tontin koillisosaan. Puretut talousrakennus ja asuinrakennus asettuivat pituussuunnassa avoimen maiseman rajalle. Nybacka C:n sijainti on poikittainen. Rakennuspaikan valinnassa on huomioitu vanhan puutarhan säilytettävät tammet. Näkymät pääikkunoista avautuvat kaakkoon, aikaisemmin avoimena olleen laakson suuntaan. Saapumissuunta rakennukselle on Tamminiementieltä kohti rakennuksen lounaista päätyä.

Pihan ja puutarhan vaiheet, säilyneisyys

Pellon reunalle rakennettu puutarha on uusi, mutta rakenteissa on käytetty paljon vanhoja, massiivisia graniittipaasia, jotka ovat erikseen paikalle tuotuja.[11] Keskellä puutarhaa kasvaa vanha, avoimessa tilassa kasvanut tammi, joka voi olla Blomfeltin ajoilta samoin kuin kaksi vanhempaa omenapuuta. Villa Angelican puolella pihaa reunustaa vanha syreeniaidanne. Sitä reunustavaa lohkokivimuuria on jatkettu erilaisilla kivillä matalampana reunana ojan suuntaisesti.

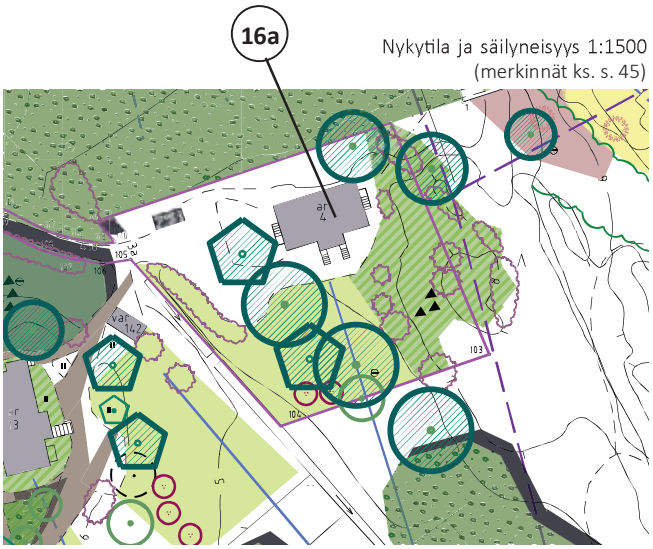
Vanha yhteys tontille 18, ohi entisen kaalimaan, on säilynyt.

11 Törmä. 25.3.2013.

Arvot ja suositukset

Asuinrakennuksen poikittainen sijainti poikkeaa aikaisemmin vallinneesta tilanteesta. Koska rakennus myös on kooltaan suuri, asettuu se laaksomaisemaan aikaisempia talousrakennuksia hallitsevammin. Vanhat tammet, vanhojen kivimuurien käyttö ja puutarhan hoidon hyvä taso antvat mielikuvan ympäristöönsä vakiintuneesta rakennuksesta.

Jatkosuunnittelulle jää harkittavaksi, millä tavalla laakson ulkoilureitti saadaan sovitettua rakennuksen ja rinteen väliin. Laaksomaiseman avaaminen edellyttää suunnittelulta tontin asuinviihtyvyyden ja kulttuurimaiseman vaalimisen kannalta hyvien ratkaisujen löytämistä.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
(merkinnät ks. s. 45)

Asuinrakennus 42112 on siirretty Seinäjoelta vuonna 1995. Kuva v. 2012

Rakennukset

Siirretyn, uudelleen rakennettavan asuinrakennuksen (42112) ja sen luoteispuolella olevan uuden piharakennuksen (42113) rakennuslupa on myönnetty 1994. Hirsirunkoisen rakennuksen kellari on muurattu kevytsorabetoniharkoista. Kellariin on sijoitettu pesu-, sauna- ja askartelutilat. Ensimmäisessä kerroksessa on kaksi asuntoa. Sisäänkäynnit ovat eteläsivulla, jonka ikkunallinen kuisti on jaettu kahdeksi tuulikaapiksi. Pääikkunat ovat T-karmimallia. Korkea, lämmittämätön ullakkotila saa valoa sekä päätyikkunoista että harjakattoisista kattolyhdyistä. Sokkeli on rapattu, julkisivut on vuorattu uudella vaakapaneelilla ja maalattu keltaiseksi, ikkunat ja vuorilistat on maalattu valkoiseksi. Vesikatteena on mustaksi maalattu konesaumattu pelti. Vajan julkisivu on vaakalaudoitettu ja maalattu punamullan sävyyn.

Meilahden länsiosa vuoden 1932 ilmakuvassa. Tamminiementien itäpuolen viljelylaakso jatkui huvilapalstan 16 halki ja huvilan sivurakennukset sijaitsivat laakson reunassa (nyk. 16a).

17. Heikinniementie 4 ja 4a (ent. Solbacka)

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 4

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-86

RAKENNUSTUNNUKSET
42193
42194

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 4a

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-124

RAKENNUSTUNNUKSET
42195
42196

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Huvilapalstan nro 17 ensimmäinen vuokraaja oli Fridolf Sundstén 1892. Kaupunki hyväksyi A. Alleniuksen suunnitelmat huvilaa ja piharakennusta varten helmikuussa 1898. Vaja rakennettiin myöhemmin Carl Ärtin 1899 suunnitelmien mukaan, samoin kuin pieni ulkohuone. Sundsténin arvellaan rakennuttajana antaneen huvilan vuokralle. Osoite- ja ammattikalenterissa haltijoina on eri henkilöitä, mm. kauppias Albert Hindsberg 1899–1900, typografi Julius Sundström 1903–1904 sekä varatuomari V. Wellingk.
Vuonna 1913 kaupunki vuokrasi palstan varatuomari A. Brandersille.
Vuodesta 1923 vuokraajana oli kauppias Carl H. Lemström ja hänen jälkeensä M. Lemström ja T. Lemström.
Uusi vuokraoikeuden omistaja vuodesta 1942 oli säilykemestari R. Seeström.
Vuonna 1958 vuokraoikeus siirtyi toimitusjohtaja M. Tuomiselle. Vuonna 1972 Helsingin kaupunki lunasti rakennukset, jotka seuraavana vuonna purettiin. Sen jälkeen kaupunki käytti palstaa mm. puutavaran välivarastointiin.
Vuonna 1994 Maija Aura ja Peter Strandberg vuokrasivat luoteisosan entisen Solbackan huvilapalstasta ja siirrättivät Villa Tapiola-nimisen vanhan rakennuksen Toijalasta Meilahteen.
Vuonna 1995 Harriet ja Kim Zilliacus vuokrasivat toisen eli kaakkoisosan entisestä Solbacka-palstasta ja siirrättivät Pasilassa sijainneen Fredriksbergin tilan rakennuksen Hartwall-areenan tieltä Meilahteen. Rakennussuunnittelun teki arkkitehtitoimisto Härö Arkkitehti Oy.

Puutarhasuunnitelma n. 1899. HKA

Ote kantakartasta 1936. HKA

Rakennusten sijainti

Solbacka rakennettiin metsäiselle selänteelle Heikinniementien keskivaiheen eteläpuolelle. A. Alleniuksen vuonna 1898 suunnittelema päärakennus sijoittui kallioselänteelle lähelle palstan luoteisrajaa. Allenius suunnitteli myös vajarakennuksen, jonka hän sijoitti kallioselänteen meren puoleiseen rinteeseen. Tämä ei toteutunut. Naapurin palstan rajalle, sisäänkäyntiaukion laidalle toteutuneen vajan ja ulkohuoneen suunnitelman on signeerannut Carl Ärt vuonna 1899. Tontin kaakkoisnurkassa Heikinniementien lähellä sijaitsi pieni, todennäköisesti myöhemmin rakennettu sauna[12] tai vajarakennus.

Vielä ensimmäisinä vuosina huvilalta saattoi olla näköyhteys merelle tai Seurasaareen asti, sillä se sijaitsi korkealla ja metsää oli kaatunut vuoden 1890 myrskyssä.

Puutarhan vaiheet

Solbackan alkuperäinen puutarhasuunnitelma ”Förslag till Trädgårds anläggning å Villatomten No 17. å Meilans vestra udde.” on päiväämätön ja signeeraamaton. Se on luultavasti laadittu Carl Ärtin suunnitelmien aikoihin 1899 tai jälkeen, koska piharakennuksien paikka on asemapiirroksessa ja puutarhasuunnitelmassa sama. Puutarhasuunnitelmassa palstan keskiosa on pääasiassa kalliota, jonka notkelmassa on mahdollisesti metsäkasvillisuutta. Suunnittelijan tarkoituksena näyttää olleen jättää kallioinen osa tontista luonnontilaan. Palstan reunoja kiertää polku puutarhakävelyjä varten. Suunnitelmassa avokallio on esitetty tarkalla rajauksella, samoin polut, mutta kasvillisuus on merkitty vain viitteellisesti. Polun varren merkinnät viittaavat puuistutuksiin. Paikassa, jossa polusta haarautuu kulku ulkohuoneelle, on tiheämpi istutusryhmä maisemapuutarhalle tyypillisenä sommitelmana.

Rakennuksen kahden asunnon symmetrisyys heijastuu puutarhan puolella, jossa verannan edustaa reunustaa yhtenäinen istutuskaari. Vastapäätä sisäänkäyntiä on portaat pyöreälle pensaiden rajaamalla oleskeluterassille kalliolla. Suunnitelman toteutumiseen viittaa se, että vuoden 1936 kantakartta osoittaa kaarevan terassin ja portaiden toteutuneen. Käytäviä on syntynyt useampia, ehkä käytännön sanelemina. Tontin rajalla on ollut aita, jota sisääntulon kohdalla täydensi pensasaita (ehkä leikattu tai vapaasti kasvavva syreeniaidanne). Kun Solbackan huvila vuonna 1973 purettiin, palsta oli kaksi vuosikymmentä hoitamatta. Rakennuspaikkaa käytettiin Seurasaaresta kaadettujen puiden välivarastointiin ja paikalla kasvoi entisen huvilan purkamisen jälkeen syntynyt nuori metsikkö (raitoja, pihlajia, koivuja, vaahteraa). Tontilla ollutta arvokkaampaa puutarhakasvillisuutta oli tällä välin siirretty naapuruston puutarhoihin sekä kaupungin toimesta puiston istutuksiin. Nykyiset asukkaat vuokrasivat vuonna 1994 puolet alkuperäisestä huvilapalstasta ja rakensivat paikalle Toijalasta siirretyn rakennuksen. Vaja rakennettiin palstan kaakkoisnurkkaan paikalle, jossa kasvoi nuori kuusikko.[13]

Vuonna 1995 entisen Solbackan tontin metsäinen eteläosa vuokrattiin erikseen. Paikalle siirrettiin Fredriksbergin tilan rakennus Pikku-Pasilasta (ent. puutaloalue Länsi-Pasilassa), jonka hirsistä suuri osa jouduttiin uusimaan.

Heikinniementien puoleiselle sivulle ei ole toistaiseksi rakennettu aitaa.

Nykytila ja säilyneisyys

Heikinniementie 4 Tapiola

Vanhan päärakennuksen paikkaa ympäröivä pihapiiri on hoidettu puutarhana rakennuksen välittömässä ympäristössä. Istutuksissa on jonkin verran käytetty vanhoja perennoja ja pensaita. Juhannusruusut sekä syreeniaidanne talon edessä ovat alkuperäisiä. Puutarhan muut istutukset ovat peräisin vuoden 1994 jälkeiseltä ajalta. Osa tien puoleisista syreeneistä on tuotu Toivolasta.[14]

Tontin kulmalla, sisäänkäynnin vierestä puretun piharakennuksen paikka erottuu pienenä avoimena tilana. Huvilan pohjoispuolelta alkaa entisen Sommarron palstaan kuulunut rehevöityvä kalliomaasto, joka jatkuu luoteeseen Villa Nybackan (nro 18) palstalle. Näköyhteys naapurihuvilalle on kasvamassa umpeen. Huvilan länsipuolella pihanurmen

12 KSV 1977.

13 Maija Aura. 18.6.2012.

14 Maija Aura. 18.6.2012.

Toijalasta Meilahteen vuonna 1994 siirretty Villa Tapiola (rakennus 42193) enstisen Solbackan huvilan paikalla osoitteessa Heikinniementie 4.
Pihanäkymiä vuodelta 2012

Heikinniementie 4a, rakennus 42195, siirretty Pikku-Pasilasta. Valokuvissa näkyvät Heikinnimentien varren maisemassa tärkeät korkearunkoiset männyt.

reunan muodostaa todennäköisesti alkuperäistoteutuksesta säilynyt kaareva luonnonkivinen tukimuuri. Rakenne on pitkälti kasvillisuuden peitossa ja kaipaa kunnostusta. Sen keskiakselissa nousevat betoniportaat saattavat olla alkuperäisen puutarhasuunnitelman ajoilta. Portaita reunustavat juhannusruusut ja niitä vastapäätä alatasanteella on huonokuntoinen vaahtera.

Pihan luonnonmukaisemman osan reunalla on leikkimökki (entisen ulkohuoneen paikalla) ja kaksi vanhaa mäntyä. Pihapiiri rajautuu komeaan, pääasiassa korkearunkoisia mäntyjä kasvavaan metsään. Näitä on myös vajan lähellä. Osa männyistä on keloja 2000-luvun kuivien kesien jäljiltä. Rinteen metsiköstä löytyy laaja villiintynyt pensasangervokasvusto. Myös tuomipihlajat ovat levinneet voimakkaasti ja puistomainen luonne on häviämässä tämän voimakkaan vesakoitumisen myötä. Vanhoja puita on kaatunut myrskyissä, mutta niiden paikalle on nousemassa nuoria mäntyjä, koivuja ja muutama tammi. Metsään on kasattu isoja työstettyjä luonnonkiviä jotka mahdillisesti ovat perua vanhasta rakennuksesta. Pihalle on rakennettu koira-aita, jonka sijainti ja ulkonäkö on historiallisessa puutarhaympäristössä vieras.

Heikinniementie 4a Fredriksbergin rakennus

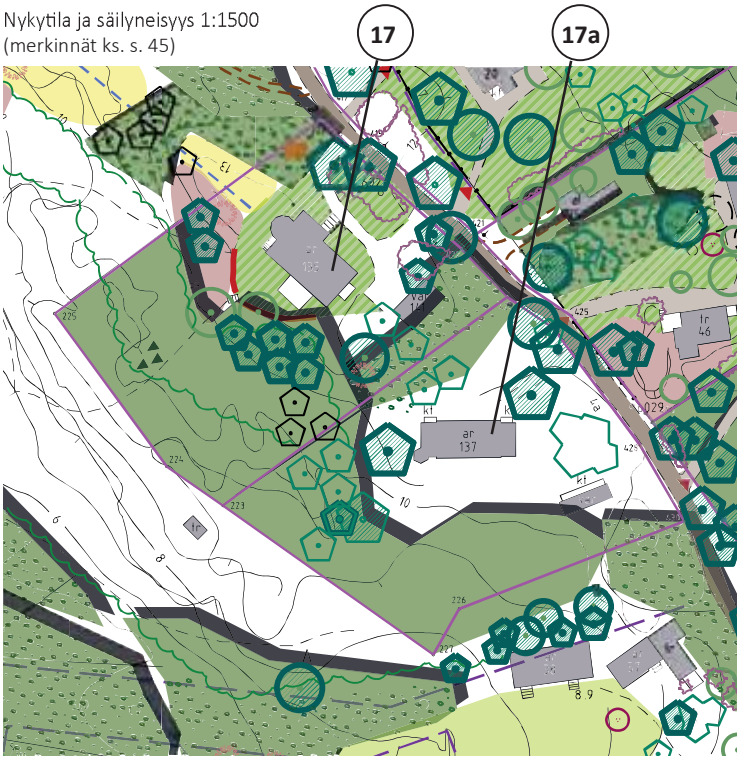
Palstan vuokraajien tarkoituksena oli siirtää entisen Solbackan palstan kaakkoisosaan 1995 muodostetulle määräalalle 17a vanha Fredriksbergin tilan rakennus vuodelta 1878 Pikku-Pasilasta. Kivijalka siirrettiin, mutta hirret osoittautuivat homevaurioituneiksi, joten niitä ei käytetty uudessa rakennuksessa. Rakennukselle valittiin entisen Solbackan tontin nurkassa olleen saunan tai varaston paikka. Vanhaa puutarhakasvillisuutta tässä kohdassa ei enää ollut johtuen mahdollisesti siitä että lajeja oli kaupungin omistusaikana siirretty muualla tai että saunan ympäristöä ei huvilakaudellakaan oltu ylläpidetty puutarhana. Palstaa reunustaneista puista ovat säilyneet vanhat maisemamännyt ja laakson reunassa oleva komea tammi, entisen puutarhakäytävän varrella.

Arvot ja suositukset

Vanhojen korkerunkoisten mäntyjen yhtenäistä metsikköä vuokra-alueiden välissä ja eteläreunalla tulee vaalia.

Toisin kuin muilla Heikinniementien varren huviloilla, näillä entisen Solbackan huvilapalstoilla ei ole puista tonttiaitaa tienpuoleisella rajalla. Aidan korvaaminen pensailla ei ole riittänyt peittämään näkymää tieltä pysäköintipaikalle eikä jätepisteelle. Meilahden huvilaperintöä vaaliva puusäleaita yhtenäistäisi ja selkeyttäisi Heikinniementien katunäkymän ilmettä.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
(merkinnät ks. s. 45)

Rakennukset

Heikinniementie 4

42193 Asuinrakennus

1994 Maija Aura ja Peter Strandberg vuokrasivat osan entisen Solbackan vuokra-alueesta ja siirrättivät Villa Tapiola-nimisen vanhan rakennuksen Toijalasta Meilahteen.

Pääpiirustukset on vahvistettu 1995. L-muotoisen rakennuksen pituusakseli on luoteis- kaakkoissuuntainen. Pohjoispäässä on poikkipääty ja monikulmainen kuisti. Pääsisäänkäynti on itäsivulla, toinen sisäänkäynti on eteläpäädyssä. Ensimmäisessä kerroksessa on kolme huonetta, keittiö sekä apu- ja pesutiloja. Toisessa kerroksessa on neljä huonetta, halli ja kylpyhuone. Toinen kerros saa päivänvaloa päätyikkunoista ja lappeelle rakennetuista kattolyhdyistä.

Sokkelin pinta on luonnonkiveä. Päävolyymin julkisivu on alaosaltaan vuorattu vaakasuuntaisella laudoituksella ja yläosaltaan pystylaudoilla, matalammat päätyosat samoin.

Yleisin ikkunamalli on jaettu pysty- ja välikarmilla ja yläosan ikkunat on jaettu välipuittelilla. Vesikatteena on kaksikupuinen savikattotiili. Seinäpinnan yleissävy on vaalean keltainen, ikkunat on maalattu valkoiseksi ja vuorilistat vihreiksi.

42194 Talousrakennus

Harjakattoisessa, vaakalaudalla vuoratusssa talousrakennuksessa on varastojen lisäksi autosuoja. Pääpiirustukset on vahvistettu 1995. Julkisivut on punamullattu. Vesikatteena on musta huopakate.

Heikinniementie 4

Heikinniementie 4, talousrakennus

Heikinniementie 4a

42195 Asuinrakennus

Vuonna 1995 Solbackan vuokra-alueen eteläosaan oli tarkoitus siirtää Fredriksbergin tilan rakennus Pikku-Pasilasta Meilahteen. Koska vuodelta 1878 olevan rakennuksen hirret osoittautuivat kelvottomiksi homeen takia, rakennus toteutettiin pääosin uusista materiaaleista, mutta sokkeli rakennettiin vanhan kivijalan kivistä.

Heikinniementien länsipuolell a sijaitseva yksikerroksinen asuinrakennus on itä-länsisuuntainen. Rakennuksessa on pääpiirustusten mukaan kaksi asuntoa, joiden sisäänkäynnit ovat pohjoissivulla. Kuuteen samankokoiseen huoneeseen jaetun päävolyymin molemmissa päädyissä on aumakattoinen, kuistinomainen laajennus ulko-ovineen ja ulkoportaineen. Lounaiskulmassa on kuusikulmainen, matala torni.

Sokkeli on muurattu erikokoisista kiilakivistä. Julkisivut on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun vaihteen tapaan vuorattu vuoroin pysty- ja vaakasuuntaisella laudoituksella ja jäsennetty vaakalistoilla. Harjakattoisen päävolyymin pitkillä sivuilla on kolme ikkunaa ja niiden yläpuolella matalat ullakkokkunat. Pääikkunat ovat T-mallia. Julkisivun yleissävy on kellertävän valkoinen, listat ja ikkunat on maalattu harmaanruskealla sävyllä ja ikkunoiden vuorilistat vihreällä. Vesikatteena on konesaumattu peltikate, savupiippuja on kaksi.

42196 Talousrakennus

Lähellä Heikinniementietä on vaatimaton, pystypeiterimavuorauksella verhottu, pulpettikattoinen talousrakennus, jonka julkisivut on maalattu punamullan sävyyn.

Heikinniementie 4a. Ylempi valokuva Zilliacus. Oik. alla talousrakennus.

18. Uusi Nybacka (ent. Sommarro)

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 6

KIINTEISTÖTUNNUS
91-15-639-1-0

RAKENNUSTUNNUKSET
3680
3682
3681

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Vuoden 1892 palstoituksessa palstalle 18 jäänyt vanha asuinrakennus kuului alun perin Meilahden kartanon rakennuskantaan ja oli 1800-luvulla toiminut tilanhoitajan asuntona ja myöhemmin majatalona.[15] Palsta sisältyi puutarhuri Sundsténin vuonna 1892 vuokraamiin maa-aloihin. Viiden vuoden vuokrasopimuksessa Sundstén velvoitettiin heti vuokra-ajan alussa suorittamaan entisen majatalon tarpeelliset kunnostustyöt.[16]

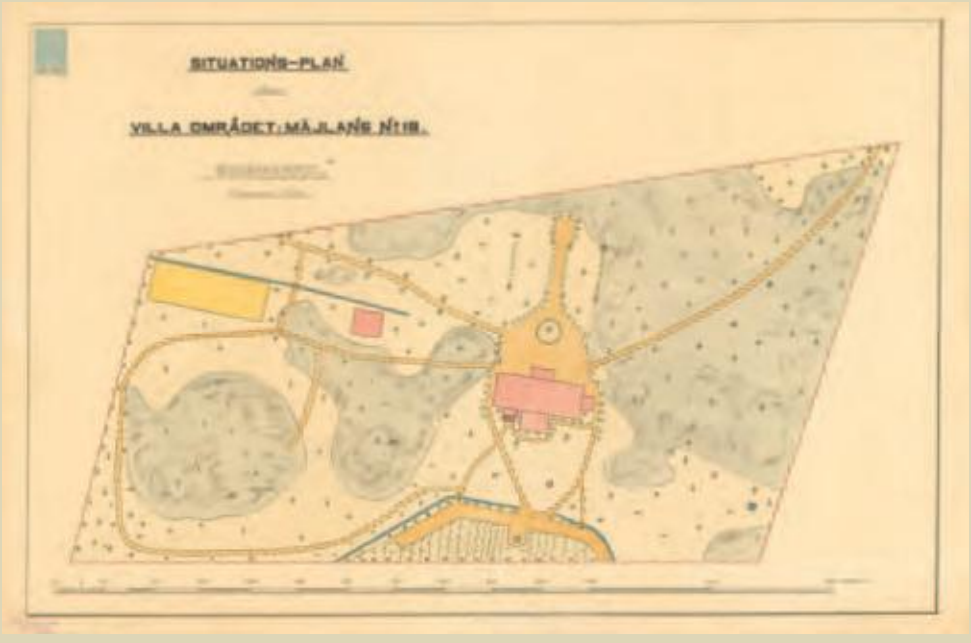
Helmikuussa 1896 palstan vuokraoikeus siirtyi insinööri Fredrik Rosbergin hallintaan hänen lunastettuaan kaupungilta palstalla olleen rakennuksen 2 000 markalla.[17] Uusi omistaja nimesi rakennuksen Villa Sommarroksi.

Fredrik Rosbergin kuoltua vuokraoikeus siirtyi hänen pojalleen John Rosbergille (1891–1960), joka korotti rakennuksen 2-kerroksiseksi Gösta Juslénin vuonna 1923 laatiman suunnitelman mukaan. Rosberg siirrätti kotitilansa Lill-Marsin päärakennuksen Pernajan Fasarbystä vuonna 1924[18] ilmeisesti juuri tätä laajennusta varten. John Rosbergin kuoltua, hänen sisarensa ja veljensä jäivät asumaan Meilahteen. Sommarro paloi 1960-luvun alussa irtaimistoineen Rosbergin sisaruksien vielä asuessa huvilassa. Tämän jälkeen, vuonna 1963, palstan rakennuskanta siirtyi korvauksetta kaupungin hallintaan.

Sommarron paikalle siirrettiin huvilapalstalta 7 purettava Villa Nybacka presidentin virka-asunnon rakennustöiden tieltä. Rakennuttajana oli asukkaiden muodostama yhtiö As Oy Villa Nybacka. Rakennustyö valmistui 1988. Myös Villa Nybackan rantasauna ja sivurakennukset siirrettiin pihapiiriin vuosina 1988—1994.

15 Vuoden 1847 kartan rakennusluettelossa talo oli hallintorakennus eli tilanhoitajan käytössä. Vuokrasopimuksessa Sundsténin kanssa 1892, KA
16 Rahatoimikamarin kanssa solmittu vuokrasopimus 27.10.1892, HKA
17 Helsingin kaupungin kunnalliskertomukset 1896, HKA
18 Sundman. Gåsö historia s. 7.

Asemapiirros vuodelta 1902. HKA

Kartanon vihannesmaan laidalla, rinteessä sijainnut rakennus vuonna 1894. Vuoden 1890 myrskyn vaikutukset näkyvät harventuneessa puustossa. Näkymä laaksoon ja rannan suuntaan on vanhojen karttojen perusteella ollut avoin. HKM

Rakennusten sijainti

Fredrik Rosbergin Sommarroksi nimeämä entinen tilanhoitajan asunto ja majatalo sijaitsi kartanon kasvimaan laidalla länteen avautuvan rinteen yläreunalla, näköyhteydessä kartanolle. Paikka oli puoliavointa entisen navetanmäen länsireunaa. Meilahdentien ja rakennuksen välissä oleva kallio on luonut hyvän pienilmastollisen suojan pihapiirille ja puutarhalle. Sommarron aikaisia muita rakennuksia olivat ainakin palstan eteläreunassa sijainnut vajarakennus.

Tontille 1980-luvulla siirretty suurikokoisempi Nybacka rakennettiin entisen huvilan paikkeille.

Puutarhan vaiheet

Sommarro

Sommarron nimeämätön, värillinen asemapiirros on vuodelta 1902. Osa tontista on luonnontilaista kalliota. Pääkäytävät ja polut noudattivat kartanon aikaisia pohjia. Huvilalle saavuttiin pohjoisesta Meilahdentieltä, puiden reunustamaa pääkäytävää pitkin. Toinen käytävä johti rakennuksen edestä palstan kaakkoiskulmaan, nykyiselle Heikinniementielle. Lähimpänä rakennusta olevia käytäviä reunustivat suunnitelman mukaan kukkapenkit. Rakennuksen edustalla olevaan suoraan käytävän keskiakselisommitelmaan sisältyi ympyrän muotoinen koristeistutus, jonka keskiössä on puu ja josta akseli jatkuu rinteen alapuolella olevaan suorakaiteen muotoiseen istuskeluryhmään. Tämäkin aihe on reunustettu säännöllisin istutuksin, joille on ”kuriositeettina” piirretty rinnakkaiset rivit sivummalle, osoittamaan rakennuksen pää-

Yllä: Ote vuoden 1847 Meilahden tilan kartasta / HKA. Myöhemmin Sommarroksi nimetty rakennus sijatsee kuvan keskellä. Sen itäpuolella oleva sininen suorakaide on mahdollisesti vesiallas. Länsipuolella suora käytävä johtaa pellon ympäröimälle pienelle kumpareelle ja sitä kiertävälle puistokäytävälle

Alla: Kaksikerroksiseksi muutettu Sommarro puutarhoineen 1950-luvulla. C. Grünberg 15.5.1955 / HKM

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

tyjä. Palstalta on suunnitelmassa suora yhteys laakson kartanon aikaisille kasvimaille, ojan toisella puolella. Tämä vastaa vuoden 1894 valokuvan esittämää tilannetta kartanon ajoilta. Ojan toisella puolella on kaivo.

Sommarro puutarhoineen pysyi yli viisikymmentä vuotta saman suvun hallussa. Vuoden 1955 valokuvassa (edell. sivu) puutarha on huolellisesti hoidettu. Todennäköisesti puutarhan hoito jatkui koko omistusajan, aina rakennuksen paloon asti. Sisääntulokäytävä istuu vanhojen puutarhaperinteiden mukaisesti nurmipintaan nähden kuin upotettuna. Nurmella kasvaa runkopuita, muun muassa kauniita mäntyjä. Rakennuksen edustalla on koristeistutuksia ja pohjoispäädyssä syreeniryhmä. Valokuvan etulaidassa näkyy leikattua pensaaitaa. Puutarhan länsirinteellä kasvoi Rosbergien aikana myös omenapuita.[19]

Nybacka

Sommarron huvila paloi 1960-luvun alussa ja sen jälkeen palsta oli huvilan jäänteineen kaupungin hallussa. Entisen Sommarron palsta jäi tyhjilleen ja sen puutarha vaille asukkaita ja hoitoa aina 1980-luvulle asti, jolloin paikalle siirrettiin Nybackan huvila (nro 7) nykyisestä Mäntyniemestä. Vuoden 1984 asemakaavassa palstan rajausta muutettiin alkuperäistä pienemmäksi. Kallio-osuudet sekä pohjois- että eteläpuolella rajattiin yleiseksi viheralueeksi.

Nykytila ja säilyneisyys

Villa Nybackaa ympäröi hoidettu puutarhamainen pihapiiri. Huvilan edessä keskiakselissa kasvaa vanha kookas tammi Sommarron varhaisen puutarha-akselin istutuksista. Vielä 1980-luvun lopulla pihalla oli Sommarron ajalta muutama vanha omenapuu. Vanhat männyt Heikinniementien varressa ja sivurakennuksen pihassa ovat huvilakautta edeltävältä ajalta. Sisääntulokäytävän varren vanhat syreenit ovat

19 KSV 1977. Kuva 34. Kasvillisuuskuviot.

Puutarhanäkymiä 2012

todennäköisesti Sommarron aikaisia, ehkä vanhempia. Tien varrella on muutama arvokas mänty sekä siperianhernepensasaidanne, joka Sommarron aikaan oli muotoon leikattu.

Nybackan siirrossa merkittävimmät puutarhapuut onnistuttiin säilyttämään. Etupihan viidestä nuoremmasta tammesta kaksi on nykyisten asukkaiden istuttamia. Puut tulevat kasvaessaan täyttämään lähes koko puutarhatilan

Vanhaa puutarhalajistoa on eniten puutarhan eteläreunassa, missä on perennoja, syreeni sekä ruusuja ja kotkansiipi kaarevana aiheena vanhan tukimuurin reunalla. Näistä vain osa lienee vanhoja ja osa Nybackan siirron mukana siirrettyjä, kuten vuorenkilvet.[20] Tontin metsittyneessä länsiosassa entisellä vihannesmaalla kasvaa koivikko sekä laajaksi levinnyt kanukkapensaikko. Huvilan rinteen puoleinen tukimuuri on rakennettu Nybackan siirtämisen yhteydessä rakennuksen kivijalan lohkokivistä. Paikka vastaa ensimmäisessä puutarhasuunnitelmassa olleen muurin paikkaa. Noin kaksi metriä korkea muuri on viimeistelemättä. Muurin päädyssä on sementistä ja lohkokivistä rakennetut, maastoon hyvin sovitetut portaat.

Huvilapalstan eteläreunasta alkaa avokallio ja rehevöityvä kallioketo, joka jatkuu pohjoisen Villa Tapiolan (ent. Solbacka) palstalle. Näköyhteyttä länteen peittää villiintynyt isotuomipihlajakasvusto. Palstan etelärajalta lähtevä vanha käytävän pohja on yhä toimiva, nurmipintaisena hoidettu polku Heikinniementielle asti.

Palstan luoteisrajan ulkopuolella oleva avokallio on ennen sisältynyt vuokra-alueeseen. Sen juurelle on luontaisesti kasvanut hyvin tiheä lehtipuumetsä, jonka seassa on valtava kuollut tammi. Kallioita kiertänyt pellon laitaan johtanut käytävä hahmottuu vielä. Sen varrelta metsiköstä löytyy vanhoja syreenejä ja siperianhernepensaita jäänteenä vanhasta tontinrajasta pellon reunassa. Nuoresta vesakosta erottuu muutama vanha puuryhmä.

20 Törmä.

Rakennukset

3680 Päärakennus

Villa Nybacka siirrettiin joulukuussa 1985 Mäntyniemen rakennustöiden tieltä Sommarron 1960-luvun alussa palaneen päärakennuksen paikalle. Yksityiselle omistajalle myyty rakennus jaettiin samalla useaan asuntoon. Rakentaminen valmistui 1988.

Alkuperäinen huvilarakennus

Villa Nybacka oli alun perin rakennettu nykyisen Mäntyniemen tontille Nymanin suvun kesähuvilaksi ja oli pysynyt suvun omistuksessa vuoteen 1974. Arkkitehti Theodor Deckerin (1838–1899) piirustukset valmistuivat joulukuussa 1885. Huvila sijoitettiin kallion päälle siten että pääjulkisivu oli eteläpuolella, mistä avautui näköala avomerelle saakka.

Deckerin piirustusten mukaan huvilarakennus koostui aumakattoisesta, kaksikerroksisesta päävolyymista, jonka kunkin sivun keskiakselissa oli harjakattoinen risaliitti. Pohjakerroksessa oli neljä lämmitettävää huonetta, lisäksi keittiö, porras- ja aputiloja. Keskellä eteläsivua oli suuri, erkkeri-ikkunalla varustettu sali ja sen päällä altaani. Toisessa kerroksessa oli kolme uunilla varustettua asuinhuonetta ja niitä kehystäviä kulmahuoneita, jotka alun perin olivat lämmittämättömiä. Itäsivun keskellä oli parveke.

Pohjaratkaisu oli ikään kuin ristin mutoinen siten, että tärkeimmät huoneet olivat kolmen sakaran päässä ja neljännen päässä oli kolmivartinen pääporras. Sakaroiden välissä oli kulmahuoneet, joista yksi oli pääportaan kyljessä, pohjoisivun länsipäässä sijaitseva kuisti ja pääsisäänkäynti. Kuisti oli alun perin avoin, mutta muutettiin myöhemmin lasikuistiksi. Pohjoissivulla oli myös keittiön sisäänkäynti. Kaakkoiskulmassa oli toinen avoveranta, joka myöhemmin muutettiin sisätilaksi. Sen edustalla oli varsinaisen päävolyymin ulkopuolella terassi, jonka laajeni itään päin monikulmion muotoon. Sieltä laskeutui porras viistosti merenpuoleiselle pihalle.

Alakerta oli vaakalaudoitettu helmiponttilaudalla ja toinen kerros oli vuorattu tasareunaisella pystylaudoitusella. Kaikissa kulmissa oli korostetut, pilastereita mukailevat vuorilaudat. Ullakkokerros oli päätyjen kohdalla verhottu alareunastaan sahalaitaisella pystylaudoituksella. Räystäiden alle oli sijoitettu voimakkaat konsolit, jotka päättyivät pisaramallisiin koristeisiin. Alakerran ikkunoissa oli T-karmit ja toisen kerroksen moniosaisissa pääikkunoissa oli rombiaiheita. Lisäksi ullakkokerroksessa oli muutama kuusikulmion muotoinen ”tähti-ikkuna”.

Tyylillisesti huvilarakennus edusti eklektistä suuntausta, jossa yhdistyivät symmetrisen aksiaalisuuden korostus, voimakkaasti korostetut listoitukset ja pilasterit sekä sveitsiläistyylin piirteet, kuten vinokulmaiset ikkunat, sahalaitainen koristelaudoitus, koristeelliset parvekekaiteet ja konsoliaiheet.

Muutokset ja nykytilanne

Alakerta oli säilynyt 1980-luvulle saakka suurelta osalta alkuperäisenä, muutamia muutoksia lukuun ottamatta.

Ikkunat oli muutettu ja myöhemmin asennetuissa ikkunoissa oli poistettu tai lisätty välipuitteita.

Vuosina 1986-1987 haetut rakennusluvat koskivat huvilarakennuksen siirtoa ja pystyttämistä nykyiselle paikalle. Asemapiirroksessa 1986 osoitettiin asemakaavan merkinnällä sr-u ”rakennusala alueen rakennuskantaan soveltuvaa muualta siirrettävää rakennusta varten”.

Rakennus on sijoitettu ilmansuuntiin nähden toisin kuin alkuperäinen Villa Nybacka. Pituusakseli suuntautuu luoteesta kaakkoon, sisäänkäynnit sijoittuvat koillispuolelle ja oleskelutilat lounaissivulle, joka alun perin on ollut eteläsivu. Maanpäällinen kellarikerros käsittää askartelu-, varasto- ja saunatiloja. Ensimmäisessä kerroksessa ovat sisäänkäynnit, kahden asunnon eteistilat ja kaksi sisäporrasta, joista toinen ulottuu kellarista 2. kerroksen erilliseen asuntoon. Pohjoisosan asunto käsittää 3 h + k. Iso olohuone ja halli sijaitsevat rakennuksen poikittaisessa keskiakselissa. Eteläpään asunto käsittää kaikkiaan 5 h + k, joista osa huoneista on 2. kerroksessa. Toisen kerroksen pohjoispäässä on 4 h + k asunto, jonka iso olohuone on lounaissivun keskiakselissa.

Rakennuksessa on kevytsoraharkoista muuratut perusmuurit, vanha hirsirunko ja uusi välipohjarakenne, jossa on käytetty vuoroin teräsbetonilaattaa, puupalkkeja ja liimapuupalkkeja. Sokkeli on vuorattu punatiili- ja luonnonkiviverhouksella ja ulkoseinän hirsirunko on pääosin vuorattu vanhalla ulkolaudoituksella. Vesikatteena on saumattu, mustaksi maalattu pelti. Julkisivun nykyinen ulkoväritys ovat vaaleansininen perussävy valkoisin yksityiskohdin.

3682 Ent. pesutupa / sauna

Mäntyniemen tontilta on päärakennuksen lisäksi siirretty Villa Nybackan entinen pesutupa / rantasauna. Alkuperäinen pesutupa periytyy mahdollisesti 1880-luvulta. Veden partaalla sijainnut rakennus on korkean kivisokkelin varaan pystytetty suorakaiteen mutoinen perusvolyymi, jota kiertää joka reunalta avoparveke. Parveke ja sen koristeelliset, lehtisahatut kaiteet on rekonstruoitu. Eteläpäädyssä, joka oli alun perin suunnattu merelle päin, on kolme ikkunaa, joista keskimmäinen on luultavasti ennen ollut ovi. Tallbon ja Bjälbon vastaavissa rakennuksissa on ollut samantapainen parveke. Vesikatto on leveillä räystäillä varustettu loiva harjakatto, jota tukevat yksinkertaiset räystäskonsolit. Julkisivut on vuorattu vaakasuoralla ponttilaudalla ja päätyosat on pystylaudoitettu alareunastaan sahalaitaisilla laudoilla. Ikkunoita kehystävät profiloidut vuorilistat ja päädyissä on yksinkertaiset tympanonkoristeet. (Jussila 1983,70)

3681 Asuinrakennus

Rakennus on siirretty uuden Nybackan pihapiiriin vuosina 1989-1990. Vaikka siitä ei ole löytynyt vanhoja rakennuspiirustuksia, sitä on pidetty entisen Nybackan varhaisimpiin kuuluvana rakennuksena. Rakennuksessa oli ehkä alun perin talli, rengin asunto ja aputiloja. Suorakaiteen mutoinen ja satulakattoinen hirsirakennus oli varustettu pupettikattoisella sisäänkäyntikuistilla. Julkisivu oli vaakalaudoitettu ponttilaudalla ja ullakkokerroksen päädyissä oli tasapystylaudoitusta. Pohjakerros käsitti huoneen, keittiön ja alkovin sekä varaston.

Asuintiloja on siirron yhteydessä laajennettu ja osittain maanalaiseen kellariin on rakennettu sauna ja pesutupa.

Perustukset ja kellarin rakenteet ovat uusia ja rakennuksessa on koneellinen poistoilmanvaihto. Ensimmäisessä kerroksessa on huone, keittiö ja porrashalli, 2. kerroksessa makuuhuone. Rakennuksen ulkonäkö on siirrosta huolimatta pääosin säilynyt. Ulkoseinät ovat hirttä. Julkisivun pysty- ja vaakasuuntaisissa paneeliosissa on käytetty vanhoja ulkovuorauslautoja. Yleissävy on taitettu harmaanvalkoinen, vuorilistat on maalattu harmaalla ja ikkunapuitteet ruskealla sävyllä. Ensimmäisessä kerroksessa on T-karmilliset, 6-ruutuiset ikkunat. Vesikatteena on saumattu sinkkipelti.

Varasto

Sivurakennuksen varaston pääpiirustukset on vahvistettu 2006. Pohjoispuolella, palstan rajaa myötäilevä harjakattoinen pienehkö varasto on kaapearunkoinen harjakattoinen rakennus, jonka julkisivut ovat piiluttua, punamullalla maalattua hirttä ja vesikatteena grafiitinharmaa pelti.

Autotalli

Autotallin rakennuslupa on haettu 2000. Korkean, lohkopintasen kivisokkelin varaan rakennettu harjakattoinen rakennus on vuorattu vaakalaudoituksella ja maalattu päärakennuksen sävyllä. Vesikatteena on konesaumattu pelti.

Vier. sivu: Rakennus 3680, huvilapalstalta 7 siirretty Villa Nybacka.

Yllä: Rakennus 3682, huvilapalstalta 7 siirretty Villa Nybackan entinen rantasauna

Alla: Rakennus 3681, siirretty huvilapalstalta 7

19. Viola

OSOITE
TAMMINIEMENTIE 5

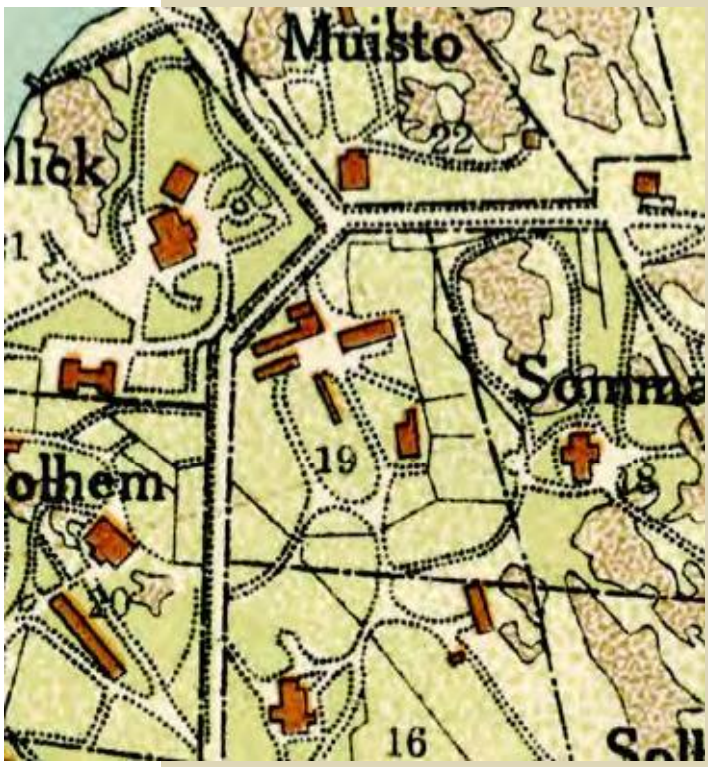
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-88

RAKENNUSTUNNUKSET
42120
42188

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Ensimmäinen maa-alueen vuokraaja oli puutarhuri Sundstén vuodesta 1895. Sundstén asui itse viereisellä tontilla rakennuttamassaan talossa (nro 16, myöhemmin Waaranto). Hänen kuoltuaan vuonna 1908 kasvihuoneet ja puutarhatoiminta siirtyivät puutarhuri A. Blomfeldille (1876–1938). Blomfeld rakennutti asuinrakennuksen vuonna 1909 suunnittelijana Werner Johansson. Saunarakennuksen ja pienemmän asuinrakennuksen suunnitteli vuonna 1911 rakennusmestari Lindman.

Vuonna 1943 johtaja Jaakko Päivinen (sittemmin Hellas) osti huvilan ja vuokraoikeuden maa-alueeseen puutarhuri Blomfeldin perillisiltä ja Violaksi nimetty huvila on pysynyt Hellaksen suvun omistuksessa siitä lähtien. Huvilan määräalue rajattiin vuoden 1984 kaavassa pinemmäksi ja ulkopuolelle jääneet vyöhykkeet määrättiin viheralueeksi.

Vas. Ote Helsingin kaupungin kartasta vuodelta 1909. HKA

Yllä vuoden 1936 kantakartta (HKA) ja nykytilanteen kantakartta punaisella.

Violan tontti viljelyksineen vuonna 1936 / Marjaana Pernilän arkistossa, Chris-May Savoniuksen luvalla

Rakennusten sijainti

Violan huvila rakennettiin avoimessa maisemassa sijaitsevalle loivalle kummulle, joka oli yksi Meilahden laajaan kartanopuistoon kuuluneista maisema-aiheista. Vuoden 1847mukaan tätä loivaa kumpua kiersi puiden reunustama polku ja sen keskelä oli näkymät muualle kartanon rantapuistoon. Kumpua ympäröi pellot ja kasvimaat, jotka jo ennen huvilapalstoituksen loppuun saattamista olivat puutarhuri Sundsténin vuokraamia ja viljelemiä.

Paikalle rakennetulle asuinrakennukselle saavuttiin kartanon suunnasta kasvihuoneiden ja -lavojen välistä. Sundsténin aikana pihasta oli yhteys huvilapalstalle 19.

Sivurakennukset sijaitsivat itäosassa, rinteen alareunassa. toinen niistä lienee ollut puutarhurin asunto.

Puutarhan vaiheet

Huvilapalstasta ei ole löytynyt varsinaista puutarhasuunnitelmaa. Vanhat kartat, kirjoitukset ja asemapiirrokset kertovat talon olleen joka puolelta hyötypuutarhan ympäröimä. Koristeistutuksia lienee ollut lähinnä rakennuksen ympärillä.

Vielä 1930-luvulla talo sijaitsi puutarhaviljelyksien keskellä. Puutarhuri Blomfeldin aikaiset valokuvat kertovat monipuolisesta kauppapuutarhasta, joka oli jatkoa Sundsténin toiminnalle. Viistoilmakuva on vuodelta 1936 ja pihakuva, jossa on Albert Blomfeldin poika Bertil, vuodelta 1933. Tamminiementien varrella on rajana vaalea, puinen säleaita ja sen sisäpuolella leikattu kuusiaita. Talon vieressä on marjapensaita.

Myöhemminkin, 1940-luvulla, Jaakko Hellas jatkoi puutarhaviljelyä saadakseen pitämiinsä ravintoloihin tuoreita vihanneksia. Asemapiirroksessa vuodelta 1943 on myös esitetty kasvihuoneet, mutta ilmakuvasta päätellen ne olisi purettu ennen kuvausvuotta 1950. Viljelytoiminnasta tämän jälkeen ei sukulaisilla ole tietoa.[21]

Nykyiset asukkaat ovat muuttaneet taloon vuonna 1974. Tuolloin raja-aitaa rakennettaessa löytyi palstan luoteisosasta kasvihuoneiden perustuksia, joita on siis yhä maan pinnan alla. 1980-luvun uuden rajauksen myötä rakennuksen määräalan ja Tamminiementien välinen vyöhyke määrättiin viheralueeksi ”jolla sallitaan vain ympäristön hoidonn kannalta tarpeelliset toimenpiteet”.

21 Marjaana Pernilän mukaan.

Viola ja puutarhuri Albert Blomfeltin poika Bertil vuonna 1933 / Marjaana Pernillän arkistossa, Chris-May Savoniuksen luvalla

Yllä: Sivurakennukset pellon laidassa (purettu). Raija Järvelä 1965 / HKM
Alla: Violan portinpylväät

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Nykytila ja säilyneisyys

Pihaympäristö, jota aikaisemmin ympärövät avoimet viljelykset, on nykyiseltä luonteeltaan pieni, sympaattinen puutarha-aukio yhä lähemmäs rakennusta kasvavan lehtometsän keskellä. Jäänteet kauppapuutarha-ajalta ovat vähäisiä. Talon ympärillä on hoidettu nurmikumpu sekä koristepensas- ja perennaistutuksia. Violan massiiviset tiiliset portinpylväät Tamminiementien varrella ovat ainoa tielle näkyvä merkki huvilapaikasta. Pylväät ovat arviolta 1940-luvulta. Niiden vieressä sisäänkäyntiä korostaen kasvaa noin satavuotias kuusipari, joka on perua tonttiaidan varren leikattavasta kuusiaidasta. Arvokkaan näköiset tuijat asuinrakennuksen sisäänkäynnin edustalla on istutettu 1940-luvulla. Muita kasveja samalta ajalta ovat pihajasmike ja unkarinsyreenit. Myös liuskekivipolku on tehty 1940-luvun omistajanvaihdoksen jälkeen, johtaja Päivisen aikana. [22]

Entisen laajemman tontin alueelta löytyy kasvihuoneiden perustusten lisäksi vesijohtoja sekä Sommarron rajan vieressä sijainneiden rakennusten sokkelikiviä.[23]

Arvot ja suositukset

Tilanne on suurista muutoksista huolimatta nykyisin varsin viehättävä. Pihaa ja taloa ympäröivä metsäinen rehevyys luo paikalle salaisen puutarhan kaltaista tunnelmaa. Piha on myös suojassa Tamminiementien liikenteen häiriöiltä. Mutta paikan historia ei Violassa nykyisin enää ole luettavissa. Jos halutaan tuoda esille ympäristön historiallisia piirteitä, on sen tapahduttava ensisijaisesti tonttia ympäröivien viheralueiden suunnittelun ja kehittämisen kautta, sillä kartanon ja kauppapuutarhan muokkaama maisema muodosti laaksossa laajan kokonaisuuden. Huvilakauden alkuajoilta peräisin olleen leikattavan kuusiaidan palauttamista Tamminiementien varteen tulisi harkita viheralueen kunnostuksen yhteydessä.

22 Marjaana ja Esa Pernilä.
23 Törmä, Jouko. 25.3.2013.

Rakennukset

42120 Asuinrakennus

Alkuperäinen tilanne

Puutarhuri Albert Blomfeltin teettämä ja Werner Johanssonin laatima piirustus huvilatontille 19 rakennettavaa asuin- ja ulkohuonerakennusta varten on päivätty 8. huhtikuuta 1909. Asemapiirrokseen oli uudisrakennusten lisäksi piirretty nykyisen Tamminiementien suuntainen, pitkänomainen rakennus ja sen lähelle toinen, vihreällä vinoviivoituksella merkitty kuistillinen rakennus. Vihreä väritys viittaa purkutyöhön.

Kuutiomainen, harjakattoinen, puolitoistakerroksinen uusi asuinrakennus oli suunnattu siten, että etukuisti ja porraseteinen sijaitsivat talon pohjoisnurkassa. Eteisestä oli ovet oikealla sijaitsevaan huoneeseen ja keittiöön. Erkkerillä varustettu olohuone oli sijoitettu kaakkoissivulle ja sen viereen rakennusvolyymin sisään vedetty avokuisti. Ullakkokerroksen harjakaton alla oli kaksi makuuhuonetta. Ullakkovarastoja valaisivat kolmiomaiset kattolyhdyt. Leikkauspiirustukseen oli piirretty peiliovia, keittiön muurattu hella ja ullakkokerroksen kaakeliuuni.

Rakennuksen ulkoasua elävöittivät luoteissivun ulkoneva sisäporrastorni ja spiiralla koristeltu poikkipääty. Ulkoverhouksena oli pääosin vaakalaudoitus, joka oli jaettu kenttiin nurkkalautojen ja ulkoseinän polveilevan linjan takia. Päätyosiin oli esitetty jugend-henkisiä ruudukkoaiheita. T:n mallisten ikkunoiden yläpuite oli jaettu rinnakkaisilla välipuitteilla.

Myöhempien valokuvien perusteella rakennusvolyymi toteutettiin eheämpänä ilman ulkonevaa sisäporrasta. Luoteissivun ilmeikäs poikkipäätyaihe geometrisine koristeineen toteutui, samoin olohuoneen viistokulmainen erkkeri.

Muutokset ja nykytilanne

Vuoden 1977 selvitykseen on koottu tietoja suoritetuista rakennusteknisistä ym. korjauksista.

Ei ole tiedossa, milloin rungon sisään vedetty avokuisti laajennettiin ulospäin ja muutettiin lasikuistiksi. Rakennuksessa suorittetiin myös märkätilamuutoksia. Lounaissivulle lisättiin väljä, suorakulmainen lasikuisti ja sen katolle iso parveke. Vuodelta 1992 on valokuvia korjaus- tai laajennustyöstä (KSV). Vuonna 1985 on suoritettu parvekekaiteen muutos ja ”ulko-ovien yhdenmukaistaminen”. Vuonna 1996 on myönnetty rakennuslupa väliseinä- ja julkisivumuutoksille. 1. kerroksessa toteutettiin märkätila- ja keittiömuutos. Pääpiirustuksessa 2007 on esitetty vuoden 1996 muutoksen jälkeen toteutunut tilanne. Vuonna 2007 on myönnetty rakennuslupa ulko-ovia suojaaville uusille katoksille.

Rakennuksen ulkohahmo on muutosten jälkeen hyvin säilyttänyt ominaispiirteensä 1900-luvun alun huvilamaisena asuinrakennuksena.

Alla: Villa Viola v. 2008. Yksit.
Alin: Piharakennus 42188

42188 Rakennus

1910 rakennettu talousrakennus/käymälä tai sauna ja pesuhuone vuodelta 1911 eivät ole säilyneet. Vuonna 1986 on myönnetty lupa uuden talousrakennuksen rakentamiseksi sekä harjakattoiselle autotallille.

20. Solhem (purettu)

OSOITE
MEILAHDEN KARTANOPUISTO

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Huvilapalsta 20 oli yksi Meilahden laajasta kartanopuistosta vuonna 1892 lohkotuista määräalueista. Palstan ensimmäinen vuokraaja oli kauppias Knut Hildén, joka rakennutti mäen laelle huvilan vuonna 1893. Osoite- ja ammattikalenterissa 1894–95 huvilan nimenä oli ”Knutsbärg”, omistajan mukaan. Nimi ”Solhem” otettiin käyttöön viimeistään 1898.[24] 1800-luvun lopun tyylisuuntaa edustavan huvilan suunnittelijasta ei ole tietoa. Hildénin vuokra-aikaa pidennettiin vuonna 1902. Sivurakennuksen suunnitteli Albert Nyberg vuonna 1910. Vuodesta 1909 huvilapalstan vuokraoikeuden haltijana oli merikapteeni Bernhard Nyberg, jonka kuoltua vuokraoikeus siirtyi leskelle Edith A. Nybergille. 1920 vuokraoikeuden lunasti johtaja K. J. Kivinen. Vuodesta 1933 huvilan omistus ja palstan vuokraoikeus kuului johtaja Gösta Öllerille. Vuonna 1947 vuokraoikeus siirtyi johtaja Bertel Öllerille.
Huvilarakennus sijaitsi kalliolla, josta oli suora näköyhteys presidentin virka-asunnon pihapiiriin. Tätä arvellaan yhdeksi syyksi huvilan lunastamiselle ja vuoden 1974 purkamiselle.

24 Jouko Törmä, 2013

Puutarhasuunnitelma 1890-luvun lopulta. HKA

Näkymä huvilan edestä kohti Tamminiemen huvilaa n. 1930 / HKM

Rakennusten sijainti

Meilahden huvila, joka sai nimekseen Solhem, rakennettiin kartanon eteläpuolisen mäen laelle. Kaksikerroksisesta huvilasta oli näkymät jokaiseen ilmansuuntaan, tärkeimpänä merenlahti, jonne pääjulkisivu suunnattiin.

Solhemin talousrakennukset rakennettiin päärakennuksesta luoteeseen mäen juurelle, kasvimaan viereen. Mäen itärinteeseen rakennettiin maakellari jäiden säilytystä varten.

Huvilatontilla oli pitkä oma rantaviiva, ja Tamminiemen viereen rakennettiin laituri ja uimahuone.

Puutarhan vaiheet

Solhemin istutussuunnitelmasta ”Projekt till Planteringens Ordnande vid Villan Solhem” puuttuu päiväys ja signeeraus. Suunnitelmasta on maininta vuokra-ajan pidennystä koskevissa ehdoissa vuodelta 1901, jossa edellytetään, että vuokraaja jatkossakin hoitaisi tekemiään kaunistuksia. Siitä voidaan olettaa suunnitelman liittyneen alkuperäiseen vuokrasopimukseen. Sama sommitelma on myös pohjana vuoden 1900 asemapiirroksessa. Myös kaavakartta vuodelta 1913 osoittaa puutarhan toteutuneen pääpiirteittäin suunnitelman mukaisena.

Rakennuksen edustalle piirretty 8-sakarainen tähtiaihe edusti tuon ajan huvilapuutarhoille tyypillisiä kesäkukkien kukkaryhmiä. Rinteeseen rakennettuja graniittimuureja suunnitelmassa ei ole. Portaat on esitetty, mutta ei ole varmaa, ovatko kyseessä säilyneeseen muurirakennelmaan liittyvät graniittiportaat. Tontin eteläosan rinteet on esitetty runsaan metsäisenä rantaan asti, ja puustoa tässä paikassa oli jo vuoden 1847 kartan mukaan. Eteläosa suoraviivaisine käytäviineen oli hedelmätarhaa. Tontin pohjoisosassa, sivurakennusten vieressä, sijaitsi keittiö- tai hyötypuutarha. Rannan myötäisen käytävän varrella oli kaivo. Rantaan rakennettiin suunnitelmassa esitettyyn paikkaan laituri ja sen päähän uimahuone. Pelikenttä (krokettikenttä) sijoittui laiturin rantaan.

Nykytila ja säilyneisyys

Villa Solhemin puutarhasta säilyneitä näkyviä jäänteitä ovat rannan laiturin jäänteet, etelärinteen jyhkeät graniittiportaat, laattakivipolku huvilapaikan edustalla sekä hedelmätarhan alkuperäistä puutarhakasvillisuutta ja muutama syreeni. Vanhat pihamännyt entisen huvilan edessä ovat niinikään säilyneet, mutta rinteessä mäntyvanhukset kärsivät vaahteroiden ahdistamina. Kaupunki on huomioinut huvilan ja puutarhan arvon pitämällä lakialueen avoimena. Tähän tähtää

Rita-Hillevi Katas huvilan edustan kiveyksellä 1935. HKM

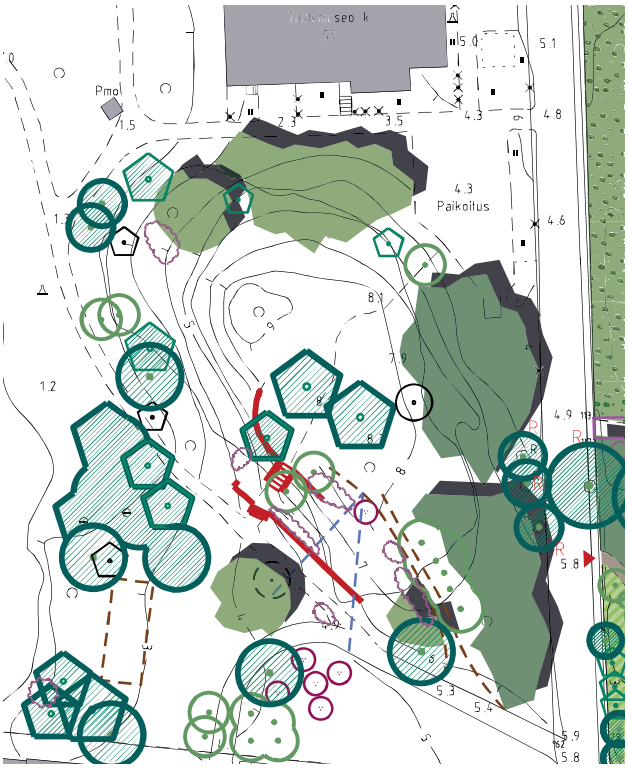
Gösta Öller ja tytär Hagar Öller huvilan puutarhassa 1930-luvulla. HKM

Monumentaaliset mäen laella olleelle huvilalle johtavat graniittiportaat ovat säilyneet.

Näkymä puretun huvilan edestä kohti Ekuddenia 2012. Näkymää voi verrata edellisen aukeaman kuvaan samasta paikasta noin 1930.

Oik. Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45). Kartan itäreunassa R-merkinnällä luonnonmuistomerkkinä rauhoitetut vanhat tammet.

Oik. alla vanhaa kasvillisuutta entisen huvilapuutarhan paikalla.

myös vuonna 1996 tehty hoitosuunnitelma (S. Silfverberg). Laaja angervopensasto länsirinteessä lienee valtaosaltaan taidemuseon istutuksista. Puutarhaan on levinnyt nuorta puustoa, ja koristepensaat ovat villiintyneet. Suurin osa entisistä kulkukelpoisista nurmialueista on rehevää niittyä. Muureilla pengerretyn rinteen vanhoja alkuperäisiä kasvilajeja ovat esimerkiksi harvinaisempi punakukkainen pikkutalvio (Vinca minor Attropurpurea). Rinne on enimmäkseen pidetty puuttomana ja näköyhteys Tamminiemen suuntaan on säilynyt. Omenatarhasta on jäljellä viisi omenapuuta. Taidemuseon pysäköintipaikalta laelle johtava käytävä on hoidettu nurmipintaisena, joskin hyvin kapeana, ylirehevän heinikon keskellä.

Rannan puolella on erittäin komeita vanhoja puita ryhminä. Alkuperäissuunnitelman krokettikentän paikka on pidetty avoimena. Pääsyä rantaan ei ole tiheän ruovikon läpi. Laiturin ja uimahuoneen graniittiperustuksia on säilynyt rannassa.

Seurasaarentien varrella on luonnonmuistomerkkinä rauhoitettu kartanon aikainen viiden tammen ryhmä.

Arvot

Solhemin huvilahistoriasta ja Meilahden kartanohistoriasta kertova ympäristö sisältää sekä näkyviä että kasvillisuuden kätkemiä arvoja, joita jatkosuunnittelussa tulisi tarkemmin tarkastella. Paikka muodostaa Tamminiemen ja Meilahden kartanon välissä maiseman, jonka tulevaisuutta tulee tarkastella yhdessä tyhjillään olevan Meilahden taidemuseon paikan kanssa. Näköyhteys portailta laiturinrantaan tulisi avata rantapuuston varovaisella harvennuksella. Rantalaiturin palauttamista ja rannan käytön ja saavutettavuuden parantamista tulee selvittää.

21. Villa Bredablick (kartanon päärakennus)

OSOITE
TAMMINIEMENTIE 8

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-166

RAKENNUSTUNNUKSET
42143
42121

Historia ja omistussuhteet

Meilahden kartanon historia ja omistussuhteet on esitetty tämän julkaisun osassa I aina Kustaa II Adolfin läänityksestä 1627 Thomas Mattheiszenin aikaan sekä 1800-luvun aikaisiin kartanon omistajavaihdoksiin. Suomen kenraalikuvernööri, kreivi Fabian Steinheil osti tilan vuonna 1830. Päärakennus rakennettiin mahdollisesti 1800-luvun alussa Mattheinszenin aikana tai viimeistään Steinheilin omistuskaudella. Ainakin kartanon puisto lienee rakentunut Steinheilin omistuskaudella. Vuosien 1840–1847 välillä Meilahdessa asui kreivi Vladimir Musin-Puškin ja kreivitär Emilie, joka oli Aurora Stjernvallin (myöh. Karamzin) sisar.

Vuosien 1847–1855 aikana tilan omisti kreivi Alexander Kušelev-Bezborodko, jonka aikana rakennettiin päärakennuksen viereinen kivirakennus ja puiston laajennuksia. Kartanopuisto ja Meilahden rannat olivat hänen aikanaan kaupunkilaisten vapaassa käytössä. Mäellä sijaitsi tuohon aikaan myös ravintola kaupunkilaisten huviretkien kohteena, jota tilanhoitaja ylläpiti. Kyseessä lienee ollut Kušelev-Bezborodkon rakennuttama kivinen, tanssisaliksikin kutsuttu rakennus.

Kreivin perilliset myivät tilan vuoden 1865 lopussa kapteeni Gustav Magnus Leonard Jägerskiöldille, jonka aikana puutarhaa ja rakennuksia kunnostettiin. Jägerskiöldin kuoltua Helsingin kaupunki osti tilan vuonna 1871 ja päätti palstoittaa läntiset rannat huvilatonteiksi. Vuonna 1872 järjestetyissä huutokaupoissa ei saatu tarjouksia, jolloin koko tila annettiin vuokralle 20 vuodeksi eversti W. S. Spårelle. Vuosina 1885–1891 kantatila oli vuokrattuna lehtori M. Gaddille.

Jako huvilatonteiksi suoritettiin vuonna 1892, jolloin tilakeskuksesta tuli 1,54 hehtaarin kokoinen huvilapalsta numero 21. Palstan vuokraajaksi tuli vuonna 1899 kauppias Johan Adolph, joka lunasti rakennukset kaupungilta 6 000 markalla.[25]

Vuodesta 1903 vuoteen 1908 huvilan omisti kauppias O. W. Salin. Huvilapalsta sai viimeistään hänen aikanaan nimen ”Bredablick” (myös Breidablick)[26]. Vuosina 1909–1945 palstan vuokraajana oli rouva Adele Campbell ja myöhemmin hänen poikansa Henry Campbell. Talokirjan mukaan huvilassa asui vuosien 1937 ja 1950 välillä Berliinistä Suomeen muuttanut johtaja Willi Hugo Naupert perheineen. Huvilan viimeinen yksityinen omistaja oli johtaja Arvo Emil Parmasuo vuodesta 1950 vuoteen 1967[27], jolloin kaupunki lunasti rakennukset.

Vuonna 1984 päärakennus kunnostettiin vuosisadan vaihteen asuun. Nykyisin rakennuksessa toimii kahvila.

25 Helsingin kunnalliskertomukset 1899, s. 12
26 Bredablick-nimeä käytettiin suunnitelma-asiakirjoissa, Breidablick-nimeä mm. talokirjassa
27 Talonasukasluettelo Meilahti 14 ja ”Breidablick”

Ote 1847 kartasta / HKA

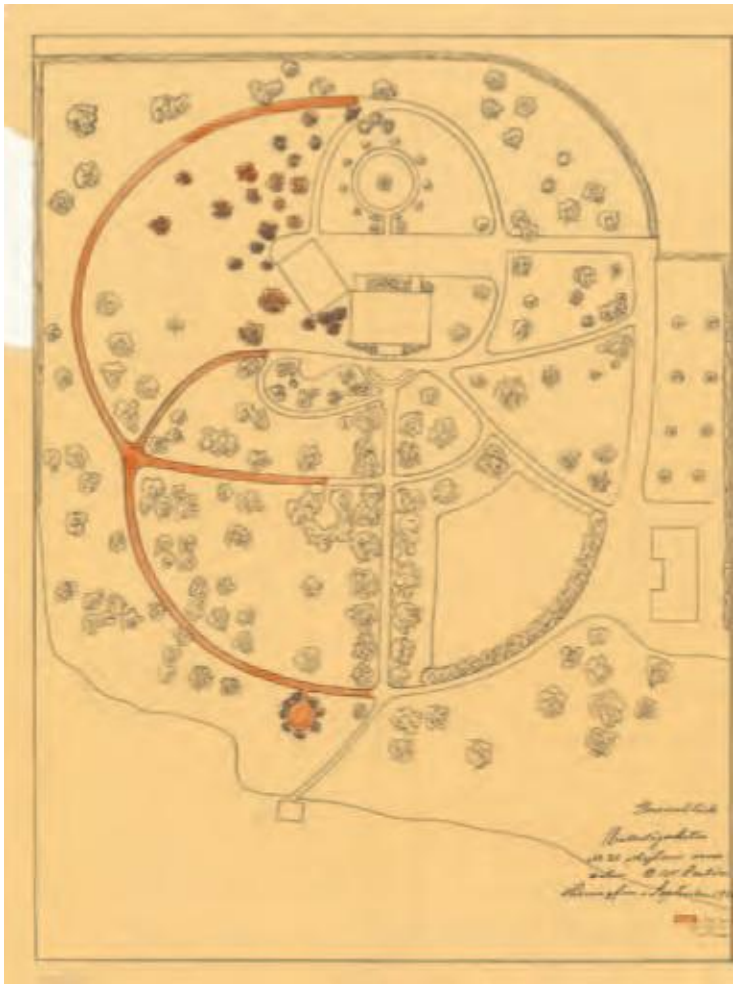
Huvilapalstan 21 asemapiirros 1900.
Arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman & Wasastjerna, 1900 / HKA

Rakennusten sijainti

Päärakennusryhmä pihoineen sijaitsee rannasta kohoavan mäen laella, josta avautui näkymät sekä puistoon, Seurasaarenselälle että Munkkiniemen kartanon suuntaan. 1800-lukua edeltävissä, varhaisimmissa kartoissa päärakennuksen tarkkaa sijaintia ei ole esitetty. Saapumissuunta maitse on tilan historiassa aina ollut idästä ja tie on noudattanut melko tarkkaan nykyisen Meilahdentien linjausta. 1800-luvun alkuvuosikymmeniltä oleva päärakennus asettuu vinosti tämän tulosuunnan päätteeseen jättäen eteensä pienen paraatipihan nurmipintoineen. Vuoden 1847 kartoissa, jotka kummatkin liittyvät kreivi Kuševlev-Bezborodkon kanssa tehtyyn kauppaan saman vuoden kesällä, toisessa pääpiha on vielä klassisen suorakulmainen. Toisessa versiossa samalta vuodelta näkyy uusi tanssirakennus, joka sulkee pihan vinossa kulmassa lasten rakennuksen ja päärakennuksen välissä. Tämän kivirakennuksen myötä entisen suorakulmaisen pihan muoto muuttuu. Nykyinen huvilatontti nro 22 muodosti ennen palstanjakoa tilakeskukseen sivupihan, jonka rakennuksia olivat keittiö, viljavarasto, hevostalli ja vaunuvaja. Sivupihan rannassa oli sauna ja paja.

Saapuminen laivalla toi kävijät luultavasti Munkkiniemen 1840-luvulla rakennetun sillan kupeeseen. Tie rannasta kulki sivupihan ja pääpihan rakennusten välistä. On myös mahdollista, että tulijat rannasta ohjattiin ylös puutarhan kautta, sillä kartan mukaan sillan lähellä puutarhan aidassa näyttää olevan eräänlainen porttirakennelma. Ennen Krimin sodan alla rakennettua uutta siltaa Meilahden rannassa oli vaunuvaja.

O. W. Salinin aikainen puutarhasuunnitelma 1908. HKA

Puutarhan vaiheet ja piirteet

Meilahden tilan historiaa ja rakennusvaiheita on kuvattu tarkemmin ensimmäisen osan kappaleessa 3. Tässä osassa kuvataan pääasiassa huvilapalstaksi nro 21 rajatun alueen historiaa, tyylipiirteitä ja sen nykytilaa.

Meilahden puutarhan luonteesta ennen 1810-lukua ja Mattheinszenin omistuskautta ei ole tietoa. Voi vain arvailla, että paikka jo tuolloin oli kauneusarvoiltaan erityinen, olihan Suomen kenraalikuvernööri, saksalaissyntyinen kreivi Fabian Steinheil valinnut sen kesäpaikakseen. Puiston eteläosassa olevaa huvimajaa (nykyisen Tamminiemen puistossa) pidetään Steinheilin rakennuttamana. Tämän vuoksi voidaan hyvällä syyllä pitää rantapuiston laajentumista etelään hänen luomuksenaan. Suora puistoakseli päärakennuksen edestä kohti huvimajaa on yksi puiston pääaiheita. Kreivi Musin-Puškinin kausi alkoi vuonna 1840, ja jo samana vuonna siellä järjestettiin kaikkien aikojen loistavimmat puutarhajuhlat ”fête vénitienne”-juhlat (venetsialainen ilta). Seuraelämä oli vilkasta ja ensimmäiset tallennetut kirjalliset kuvaukset Meilahden rantamaiseman kauneudesta olivat juuri 1840-luvulta.

Meilahden puutarhan ja puiston rakenne ilmenee yksityiskohtia myöten vuonna 1847 kaupanteon yhteydessä tehdyistä kartoistasta. Toisessa versiossa samalta vuodelta näkyy pihapiirin kivirakennus, joka on uuden omistajan, kreivi Alexandr Kuševlev-Bezborodkon aikana rakennuttama. Samassa kartassa varsinainen pihapiiri on erotettu aidalla rantapuistosta. Syynä lienee uuden omistajan tarkoitus erottaa yleiseen käyttöön tarkoittamansa rantapuisto pihaympäristöstä. Aita näkyy myös C. A. Hårdin vuonna 1859 viimeistelemässä värilitografiassa ja kivipiirroksessa vuodelta 1859. Aidan sisäpuolelle jäivät päärakennuksen rannanpuoleinen rinne ja terassi sekä eteläpäädyssä oleva pyöreä tasanne musikantteja varten.

Aidan ulkopuolinen rantapuisto oli promenadeja varten. Kaareilevia käytäviä reunusti suunnitelmassa säännöllisin välein istutetut kujannepuut, muun alueen ilmeisesti ollessa avointa nurmea ja rantaniittyä. Aivan rantaan asti eivät käytävät ulottuneet, sillä alava ranta lienee ollut liian kostea ja ilmeisesti jo silloin kaislikkoinen, kuten C. A. Hårdin viimeistelemä Munkkiniemen Saunalahtea esittävä kivipiirros antaa ymmärtää. Myöhemmissä kartoissa ranta on merkitty niityksi.

Tilanne Meilahden tilakeskuksen ympäristössä ei ollut kokenut erityisiä muutoksia vuoteen 1871 mennessä, jolloin Helsingin kaupunki osti tilan Jägerskiöldin perikunnalta. Samalta vuodelta oleva kartta esittää rakennukset, puistokäytävät ja pellot samoilla sijoillaan kuin vuodenk1847 kartas-

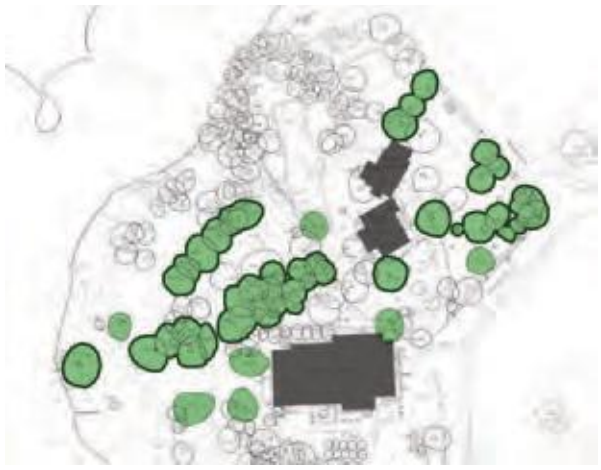

Historialliset valokuvat:
Yllä: Päärakennus 1975. Kari Hakli / HKM
Vier. sivu: Päärakennus puiston suunnasta. C. Grünberg 23.5.1965/ HKM
Alempi kuva "Meilahden kartano" ennen tanssirakennuksen korottamista. HKM

Meilahden kartanon Bredablickon merkittävimmät puuryhmät ja yksittäispuut. Luokitus 2012, karttapohjalle selvityksestä HKKV1/1995

sa.[28] Puutarhan huvimajan puuttumisen perusteella voidaan arvella monen muukin puiston yksityiskohdan jääneen piirtämättä. Jägerskiöldin tiedetään tehneen niin puistossa kuin rakennuksissakin kunnostustöitä.

Vuoden 1890 kuuluisa elokuun myrsky kaatoi huomattavan määrän Meilahden kartanon rantapuiston puita. Nya Pressenin mukaan puisto ja puutarha autioituivat siinä määrin, että aiempaa luonnonkauneutta saattoi tuskin aavistaa. [29]

Kaupungin suorittaman uuden palstoitussuunnitelman myötä Meilahden päärakennuksesta tuli yksi huvila muiden joukossa, Villa Bredablick. Entisestä laajasta puistosta muodostuivat huvilapalstat Solhem, Tamminiemi sekä uuden tien toisella puolella olevat Viola ja Tomtebo. Noin puolet huvimajalle johtavan puistoakselin pituudesta hyödynnettiin uuden huvila-alueen ajotieksi (Tamminiementie). Tieyhteys Munkkiniemen sillalle rakennettiin suoraksi kallioleikkauksineen, ja siinä yhteydessä purettiin osa entisistä sivupihan rakennuksista.

Huviloiden Bredablick ja Solhem puutarhoista on vuonna 1995 laadittu ympäristöhistoriallinen selvitys ja kunnostussuunnitelma, jonka tekijänä on Sarianne Silfverberg. [30]

Vuoden 1900 rakennusten muutostöiden suunnitelleen arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman & Wasastjernan asemapiirustuksessa puistoon ja etupuutarhaan ehdotetaan selviä uudistuksia. Sisääntulopuolen pyörylä saa puhtaamman muodon ja käytävät juohevamman linjauksen. Suunnitelma ei vaikuta olleen sellaisenaan toteutuskelpoinen. Toteutunut tilanne käy ilmi vuoden 1907 asemakaavakartasta. Seuraavan omistajan, Salinin aikana tehty puutarhasuunnitelma vuodelta 1908 vastaa myös käytävien osalta toteutunutta tilannetta. Tämä suunnitelma on tiettävästi ainoa, josta voi tunnistaa rakennuksen rannanpuoleisen kaarevan betonimuurin sijainnin ja sen alapuolella olevan suoran lehmuskujan rantaan. Nämä lehmukset on mahdollisesti istutettu myrskyn jälkeen 1890-luvulla, mutta saattavat myös olla Salinin aikaisesta suunnitelmasta. S. Silfverbergin selvityksessä on tarkka kuvaus puutarhan kasvillisuudesta vuosien 1909–1945 aikana Bredablickissä asuneen Henry Campbellin muistelmien mukaan. Campbellin aikana istutettuja puita ovat mm. kivirakennukselta pikkuportille johtava lehmuskuja sekä etupihalla kasvava kyynelkoivu.

Nykytilanne

Päärakennus on vuodesta 1994 ollut vuokrattuna kahvilaksi, jonka omistaa Pekka Kokkonen nimellä Tamminiementien kahvila.

Rannan puistotie on ulkoilijoiden suosima ja sen käyttö on lisääntynyt Munkkiniemen sillalta pohjoiseen johtavan ulkoilureitin valmistuttua. Ruovikkovyöhyke rannassa on laajentunut, ja ainoa pääsy veden äärelle tarjoutuu Bredablickin entisen uimahuoneen paikan pienellä hiekkarannalla, joka nykyään on koiranuittajien suosiossa.

Lounaisrinteen niitty näyttää jääneen varsin vähälle hoidolle ja on kasvamassa umpeen.

Rantapuistossa on taidemuseon kokoelmaan kuuluva veistos, mutta ulkoilijoiden huomiosta kilpailevat myös sadevesipumppaamon tekniset laitteet, joiden sijainti puistossa on esteettisessä mielessä harkitsematon.

Kasvillisuus

Ks. Sarianne Silfverbergin kartoitus (HKKV 1/1995)

Arvot ja säilyneisyys

Päärakennuksen maisemallinen sijainti rannan tuntumassa, mäen laella on ollut perusteena puistossa tehdyille ratkaisuille. Rakennukset ovat näkyneet meren lahdelle ja vastarannalle puiden lomasta. Lehmuskuja päärakennuksen terassilta rantaan ja jyrkät portaat ovat jäänne 1900-luvun alun sommitelmasta. Osa muista käytävistä on vielä vanhempia. Sisääntulopihan perusrakenne ja istutukset ovat pääosin huvilakauden alkuvuosilta.

Tärkeitä arvoja ovat vanha puusto, säilyneet vanhat käytävälinjaukset ja portaat, joiden kautta hahmottuu vanhan kartanopuiston perinteinen luonne. Yhdeksi hoidon tavoitteeksi tulisi asettaa rinteen puistonäkymien parantaminen ja luoteisrinteen liittäminen hoidettuun pihapiiriin, mikä lisäisi sen käytettävyyttä.

28 Vuoden 1847 karttaa käytettiin myöhempien karttojen pohjana
29 Nya Pressen 30.08.1890
30 Silfverberg /HKKV 1995.

Rakennukset

42143 Meilahden kartanon vanha päärakennus, nyk. kahvilarakennus

Meilahden kartanon 1800-luvulta periytyvä, yksikerroksinen, hirsirakenteinen päärakennus on ollut kahvilakäytössä 1980-luvun peruskorjauksen jälkeen. Rakennus on v. 1985 asemakaavassa suojeltu merkinnällä sr-1.

Alkuperäinen tilanne

Päärakennuksen varhaisimmat tunnetut piirustukset ovat 1840-luvulta, mutta rakennuksen oletetaan olevan tätä vanhempi. Vuonna 1847 melko vaatimattoman, yksikerroksisen ja suorakaiteen muotoisen hirsirakennuksen pohjapiirrokseen on merkitty kreivin ja kreivittären huoneet sivutiloineen, vieraiden vastaanottohuone ja sali.

Muutokset

Helsingin kaupungin ostettua Meilahden tilan, kartanon vanha ydinalue muuttui 1800-luvun lopulla Bredablick-nimiseksi huvilaksi. Yksinkertaiseen, aumakattoiseen päärakennukseen liitettiin viimeistään viimeistään 1800-luvun lopulla kaksi koristeellisilla puuleikkauksilla varustettua, katettua avokuistia. Muutospiirustuksen laati Arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman & Wasastjerna.

Vuonna 1908 alueen vuokrasi rouva Adele Campbell. Hänen aikanaan suoritettiin laaja korjaus-, korotus- ja ulkoasun muutostyö, jonka suunnittelusta vastasi ruotsalainen arkkitehti Karl Fredrik Andersson. Muutospiirustukset on päivätty 1913. Ullakolle rakennettiin asuinhuoneita, joita valaistiin uusilla, päätyaiheisilla kattolyhdyillä.

Rakennus siirtyi kaupungin omistukseen vuonna 1967. Siitä tehtiin v. 1980 suojelutasoselvitys, joka sisälsi arkistomateriaalin pohjalta v. 1971 tehdyn rakennushistoriallisen tutkimuksen tiivistelmän, rakennuksen suojelutavoitteet ja rakennusinventoinnin. Päärakennus korjattiin perusteellisesti vuonna 1984, ja suojelutavoitteiden mukaan linjaksi valittiin vuoden 1900 mukaiseen asun palauttaminen. Rakennuksen ulkoasusta poistettiin 1900-luvun alun piirteet, ullakkohuoneet kattolyhtyineen purettiin, ja kattomuoto palautettiin aumakatoksi.

Nykytilanne

Kartanorakennus on aumakattoinen, hirsirakenteinen puurakennus, jossa on rapattu luonnonkivisokkeli. Rakennuksessa on hirsirunko, puurakenteiset ala- ja yläpohjat ja puiset kattorakenteet.. Vesikatteena on mustaksi maalattu, saumattu pelti. Savupiiput on päällystetty pellillä. Julkisivut on verhoiltu laudoituksin ja listoin. Vaakalaudoituksella vuorattua julkisivupintaa kehystävät leveät, rustikaaiheiset nurkkapilasterit. Julkisivupinta on maalattu valkeaan perussävyyn, yksityiskohdat harmailla ja punertavilla sävyillä.

Kantavan hirsikehikon rajaamia huonetiloja on seitsemän, joista kaksi isoa salia. Keskellä olevasta salista on yhteys muihin huoneisiin ja ulos. Osa huonetiloista on jaettu kevytrakenteisilla väliseinillä huolto-, WC- ja keittiötiloiksi. Vanhat hormiryhmät ovat säilyneet ja rakennuksessa on eri vaiheissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muuratut kaakeliuunit, joiden mallit on suunnitellut mm. arkkitehti Gustaf Strengell.

Ikkunat ovat eri vaiheissa uusittuja ja korjattuja, sisäänulos-aukeavia öljymaalattuja ja kitattuja puuikkunoita, jotka on yleensä jaettu välipuitteilla kuuteen ruutuun. Rakennuksessa on säilynyt peiliovia, mm. täysranskalaisia paripeiliovia, jotka ovat heloituksineen pääosin 1800-luvulta. Uusia peiliovia ja laminaattiovia on 1980-luvulla asennettu aputiloihin. Entisissä asuinhuoneissa on maalattuja puulattioita ja eri vaiheita edustavia peittomaalattuja, profiilihöylättyjä jalkalistoja. Sisäseinien pinnoissa on sekä vanhempia, konservoituja että 1980-luvulla uusittuja levy- ja pinkopahvipintoja. Vanhimpia kerrostumia edustavat käsinpainetut tapetit ja liimamaalilla maalatut pinkopahvit. Uudemmissa pinnoissa on paikoin sekä liimamaalilla että lateksilla tehtyä, vanhan mallin mukaista roiskemaalausta. Vanhat kattopinnat ovat pääsääntöisesti tikkurapattuja tai levyllä verhottuja. 1800-luvun asuntointeriöörien koristemaalauksia on otettu esille tai rekonstruoitu 1980-luvun korjaustyössä. Huoneissa on säilynyt 1800-luvun ja 1900-luvun alun profiloituja, kipsillä vedettyjä kipsikattolistoja.

42121 Kivirakennus

Alkuperäinen tilanne

Rapattu, kaksikerroksinen kivirakennus on eri vaiheissa laajennettu ja muutettu entinen tanssipaviljonki. Kesällä 1847 laaditussa karttapiirroksessa ja pohjakaaviossa esitetty, kreivi Kuševlev-Bezborodkon rakennuttama uudisrakennus sijoitettiin kulmittain ja viistosti vanhempaan, puiseen kartanorakennukseen nähden.

Muutokset

Selvityksen yhteydessä ei ole löytynyt piirustuksia rakennuksen muutosvaiheista ennen 1910-lukua.

Vuonna 1908 rakennus oli Signe Branderin valokuvan perusteella yksikerroksinen, rapattu, vaaleasävyinen kivirakennus ja vesikatteena oli aumattu peltikate. Päärakennuksen muutosten jälkeen (1913-) otetun valokuvan mukaan yksikerroksisen kivirakennuksen länsisivulla oli T:n mallisia ikkunoita, terassille johtavia pariovia ja lunetti-ikkunoita. Länsisivulla oli katettu avokuisti, etelä- ja pohjoispäädyssä oli vaatimattomia, puurakenteisia kuisteja. Julkisivua jäsensivät kapiteelien koristamat pilasterit. (HKM neg. 389 ja 55363)

Vuonna 1908 alueen vuokrasi rouva Adele Campbell. Ruotsalainen arkkitehti Karl Fredrik Andersson, joka oli laatinut päärakennuksen muutospiirustukset 1913, suunnitteli myös kivirakennuksen muutokset. Arkistossa on vuodelta 1919 säilynyt toteutumattomia laajennussuunnitelmia sekä kesäkuussa päivätty pohjapiirros, jonka mukaan kivirakennuksen ensimmäisessä kerroksessa oli keittiö, ruokasali ja rungon läpi ulottuva sali. Eteläpäädyssä oli keittiön sisäänkäynti ja länsipuolella kuisti, jonka pohjamuoto vastasi nykyistä, puurakenteista kuistia. Pohjoispäässä oli rungoltaan kapeampi porrashalli, kuisti ja pääovi. Toisessa kerroksessa oli makuuhuoneita. Tällaisena rakennuksen muutos todennäköisesti toteutui. Muutos oli perusteellinen, koska 1960-luvun muutosvaiheessa havaittiin, että alapohja oli rakennettu betonista teräskannattajien varaan ja välipohjat olivat betonia.

Kartanon rakennukset siirtyivät Helsingin kaupungille 1967. Vuosina 1969–1971 arkkitehdit Aino ja Pekka Laurila suunnittelivat kivirakennuksen muuttamista Nuorisomuseoksi. Suorakaiteen muotoisen päävolyymin pohjoispäässä oli em. porrashuone ja eteläpäässä kapearunkoinen eteinen, josta portaat nousivat toiseen kerrokseen ja ullakolle. Purkumerkintöjen mukaan säilynyt huonejako vastasi hyvin Anderssonin piirustusta ja ensimmäisen kerroksen väliseinien sijainti vastasi perusmuurien sijaintia kellarikerroksessa. Näyttävin sisätila oli rungon läpi ulottuva, neljän ikkunan valaisema sali. Asuinhuoneissa oli säilynyt muutamia uuneja.

Laurilan suunnitelman mukaan kellari jätettiin teknisiä tiloja lukuun ottamatta kylmäksi. Länsipuolelle sijoitettiin rungon ulkopuolelle rakennettavat betoniset kellariportaat ja kattilahuoneeseen järjestettiin kulku porrashuoneesta. Ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen suunniteltiin yhtenäinen, rungon läpi ulottuva näyttelysali väliseiniä purkamalla. Ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin lisäksi pieni toimistohuone ja toiseen kerrokseen yleisön wc-tilat porrashuoneen yhteyteen. Pohjoispäätyyn jäi yhtenäinen, avara eteis- ja porrashalli. Ullakolle sijoitettiin vahtimestarin asunto sekä ilmanvaihtokonehuone ja ilmastointikanavia. Rakennukseen esitettyjä ulkoisia muutoksia olivat rannanpuoleisen parvekkeen purkaminen ja itäpuolen lappeeseen rakennettava uusi kattolyhty, joka valaisi ullakkokerroksen huoneita.

Nuorisomuseohanke ei toteutunut, mutta rakennus liitettiin osaksi Meilahden taidemuseota ja siihen sijoitettiin mm. Bäcksbackan kokoelma ja ullakolle rakennettiin sosiaalitiloja. Myöhemmin rakennus otettiin kokonaisuudessaan konservaattoreiden käyttöön. Vuosina 2002-2003 rakennusvirasto haki muutoslupaa toimenpiteille, joihin kuului ilmanvaihtokonehuoneen muutos ja ikkunoiden varustaminen sisäpuolisilla lisäpuitteilla.

Nykytilanne

Ydinosa on aumakattoinen, kaksikerroksinen kivirakennus, jonka julkisivuja jäsentävät sokkelista kattolistaan ulottuvat, kapiteeleihin päättyvät muuratut pilasterit. Julkisivut on maalattu vaaleankeltaisella sävyllä valkoisin korostuksin. Ikkunakarmit ja puitteet on maalattu tummaan, punaruskeaan sävyyn. Mustaksi maalattu vesikate on saumattua rullapeltiä. Eteläpäässä on portaan vanha kattolyhty ja itäisellä lappeella uudempi kattolyhty. Itä- ja länsisivulla on viisi ikkuna-akselia, eteläpäädyssä pienet ikkunat ja vaatimaton kuisti. Ikkunamallin ja puitejaon perusteella ikkunat periytyvät pääosin 1910-luvun lopun muutosvaiheesta. Länsisivulla on yksikerroksinen, katettu avokuisti. Pohjoispäädyssä on päävolyymia kapeampi aumakattoinen porrashuone, pääovi ja sisääntulokatos. Porrashuonetta valaisevat pääosin toisen kerroksen ikkunat. Julkisivun nykyasu periytyy pääosin 1900-luvun alkuvaiheesta.

Kellarin ja kerrosten nykyinen jäsentely on muotoutunut 1970-luvun ja 2000-luvun välisenä aikana. Ensimmäisen kerroksen museosali on jaettu väliseinällä työhuoneiksi. Ullakolla on aputiloja ja konservointilaitoksen ilmanvaihtoa varten laajennettu iv-konehuone. Ulkoseinät ja kantavat väliseinät on muurattu tiilestä. Välipohjat ovat teräsbetonia, jotka muutoshistorian perusteella lienevät 1920-luvun vaihteesta.

22. Estella (Muisto)

OSOITE
MEILAHDENTIE 7
MEILAHDENTIE 9

KIINTEISTÖTUNNUKSET
91-437-1-14-157
91-437-1-14-160

RAKENNUSTUNNUKSET
42122, 50633
42144

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Huvilapalsta sijoittuu Meilahden tilakeskuksen talouspihan rakennusryhmän paikalle. Nykyinen huvilarakennus toimi kartanon keittiörakennuksena. Palsta nro 22 oli muodostettu jo ennen kaupungin suorittamaa palstanjakoa.
Puutarhuri Sundstén sai pidennettyä vuokraoikeuden palstan länsiosalle vuonna 1897. Rakennukset kaupunki vuokrasi Finska Trädgårdsföreningenille. Vuonna 1901 kaupunki solmi vuokrasopimuksen 0,972 hehtaarin määräalueesta 30 vuodeksi seppä Adolf Holstin kanssa 265 markan vuosivuokrasta. Holsti rakennutti ulkohuoneen ja uimahuoneen laitureineen marraskuussa 1901 päivättyjen suunnitelmien mukaan (K. G. Järvinen)
Holstin perikunta myi huvilan vuonna 1914 oikeusneuvosmies Alfred W. Nymanille. Vuokrasopimusta pidennettiin vuonna 1915, jolloin ehdoksi määrättiin, että vuokramies Nyman sitoutuu ”ennen vuokrakauden päättymistäkin kaupungille luovuttamaan yleistä tietä, katua, rantasiltaa tai rantareunustusta varten ehkä tarvittavan alan luovutettua alaa vastaavaa vuokranhuojennusta vastaan.”[31] Vuonna 1921 Nyman myi rakennuksen ja maan vuokraoikeuden kauppias Edvard Campbellille. Vuodesta 1926 omistajana oli herra Wilhelm Friberg.
Alfred ja Maria Björk tulivat Fribergin vuokralaisiksi 1932. He perustivat taloon maito- ja siirtomaatavarakaupan, joka toimi aina vuoteen 1958 asti.[32]

Vuonna 1971 kaupunki lunasti rakennukset ja vuokrasi huvilan ja piharakennuksia yksityiskäyttöön. Keittiörakennus myytiin 2005 ilman piharakennuksia ja sille rajattiin uusi määräalue. Muu palstaan kuulunut maa-alue varattiin puistoa. Huvimaja ja huonokuntoinen rakennus rannan lähellä on vuokrattuna ilman maa-alaa.

31 Helsingin kunnalliskertomukset 1915 s.22
32 Nykyiseltä asukkaalta saatu tieto.

Liitekartta puutarhuri Sundsténin kanssa tehtyyn sopimukseen viljelymaiden (punaisella) vuokraamisesta 1892 / HMA

Alla: Ote kartasta ”Kaupunginasemakaava käsittävä koillisen osan Helsingin kaupunkiin yhdistettyä Meilanssin tilaa” 1913 / KSV
Vier. sivu: Ote vuoden 1936 kantakartasta /HKA

Rakennusten sijainti

Vuonna 1892 muodostetulle palstalle jääneet rakennukset kuuluivat kartanon sivupihan rakennusryhmään. Asuinrakennuksena toiminut keittiörakennus (nyk. Estella) oli yksi niistä. Suuri osa talousrakennuksista purettiin palstojen muodostumisen yhteydessä, kun ajotie Munkkiniemen sillan kautta suoristettiin.

Entinen keittiörakennus säilyi tien reunassa Meilahdentien ja Tamminiementien risteyksessä. Pohjoisessa rantaan asti ulottuneen palstan kartanon aikaisia rakennuksia purettiin vähitellen. Uimahuone laitureineen rakennettiin kallion rantaan Holstin aikana. Huvimaja saman kallion laella on mahdollisesti Nymanin ajalta samoin kuin ulkohuoneen paikalle rakennettu asuinrakennus. Naapuritontin 23 rajalla sijaitsi kartanon ajoilta peräisi oleva jääkellari. 1930-luvun kartassa tätä rakennusta on laajennettu. Ajo huvilan pihalle kulkee nykyään tämän kautta.

Estellan kulma Tamminiementien ja Meilahdentien risteyksessä. Varjosta näkyy Violassa olleen kuusiaidan. Raija Järvelä 1965 / HKM

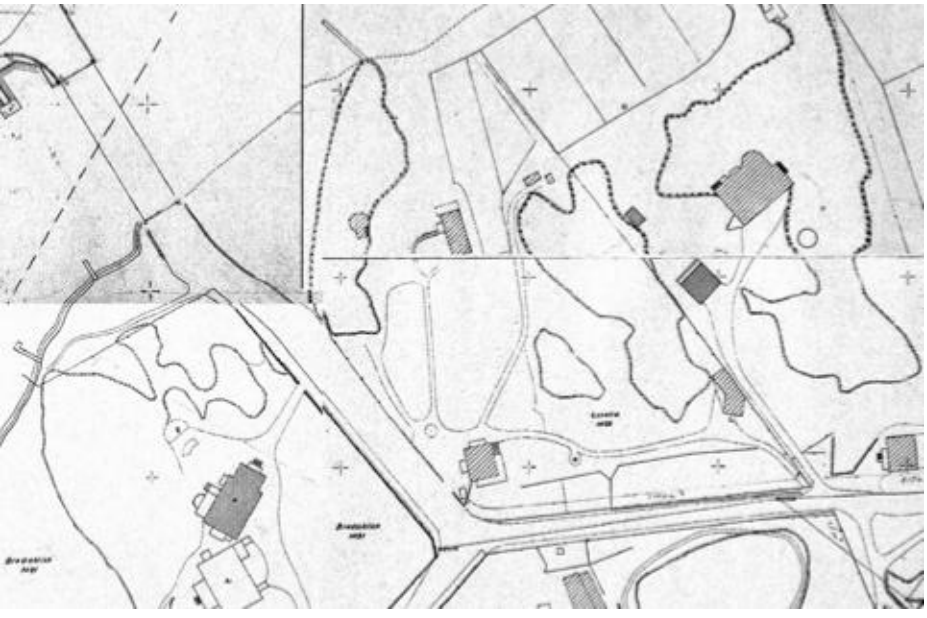
Puutarhan vaiheet

Puutarhuri F. Sundstén oli aloittanut puutarhaviljelyn kartanon viljelymailla jo 1893, ja vuonna 1897 myös palstan 22 rantaosuus oli hänen käytössään. Puutarhaviljely jatkui Sundsténin jälkeenkin Wilhelm Fribergin toimesta.[33]

Erillistä puutarhasuunnitelmaa huvilakaudelta ei ole. Palstan puista ja pensaista vain pieni osa on kartanon ajoilta. Syreenit, jotka kasvavat tontin rajalla 1965 valokuvissa, ovat arviolta palstan muodostumisen ajoilta, kun raja-aidan paikka määrättiin.

Palstan kaivojen ikää ei tiedetä, mutta Meilahdentien varren kaivo näkyy jo 1936 kartassa. Siitä otettiin oma vesi vielä 1970-luvulla. Vesi oli huonoa ja kaivo usein kuivana.

33 Nyk. asukkaan mukaan.

Kuusikulmainen huvimaja jätettiin 1970-luvulla pois määräalasta. Raija Järvelä 1965 / HKM

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)
Alla huvimaja rannan virkistysreitiltä nähtynä.

Kaupunki ostettua rakennukset 1971, piha metsittyi, kunnes nykyinen omistaja aloitti puutarhan uudistamisen. Vanhojen pihakäytävien jäänteet tai pohjat hävisivät uuden pinnantasauksen ja nurmetuksen myötä. Vanha palsta jakautuu nykyisin asuinrakennukselle vuokratuksi määräalaksi, kaupungin puistoalueeksi sekä ilman maa-alaa vuokratuiksi rakennuksien paikoiksi (huvimaja ja rakennus rannassa).

Uuden omistajan aikana Meilahdentien ja Tamminiementien kulmassa ollut portti poistettiin ajokäytöstä. Vanha yhteys idästä kunnostettiin ajotieksi samaan aikaan. Vuoden 1960 valokuvassa näkyvä suuri kuusi kaatui 2004, vanha tammi ilmeisesti jo aiemmin.

Nykytila ja säilyneisyys

Huvilapalstan hyvin hoidetussa puutarhassa on niukasti vanhaa kasvillisuutta. Pihapiirin kaunis koivuryhmä on todennäköisesti 1950-luvun jälkeiseltä ajalta. Maisemassa huomionarvoisia puita ovat vanha kuusi määräalan ulkopuolella, Meilahdentien varrella lähes aidassa kiinni kasvava vanha mänty sekä vanhan koivun ja yhden tammen tiivis ryhmä. Puutarhaistutukset ovat viime vuosikymmeniltä.

Määräalan ulkopuolelle jääneen huvimajan ympärille levinneet syreenit ovat 1920-luvulta, Fribergin ajalta. Huvimajalta pohjoiseen aukeaa kalliorinne ja kapeana näkymälinjana pidetty sektori kohti salmea. Rinteen ruohovartinen lajisto on huvimajan edustalla rehevää (mm. ketohärkkiä). Syreenit peittävät näkymän kartanolle ja kadulle. Huvimajan ja alempana rinteessä olevan rakennuksen välissä on villiintynyt puutarha, jossa on jonkun verran vanhaa kasvilajistoa. Rakennukselta nousee kahdet betoniportaat.

Selänteiden välinen viljelylaakso on kasvanut umpeen. Wuokkolan suuntaan (itään) nousevassa rinteessä on avoin kohta, jonka reunalla on suuri huonokuntoinen vaahtera, vanha omenapuu, runsaasti narsisseja sekä villiintynyttä puutarhamansikkaa.

Vanhaa kasvillisuutta

Narsissi, varjolilja, helmililja, illakko, juhannusruusu, syreeni (valkoinen ja liila), sinililja

Arvot ja suositukset

Palstan ja sitä ympäröivän maiseman topografia on vaihteleva, mutta häviää näkymästä lehtomaisen rehevän metsän peittoon. Huvimaja kalliolla historiallisine puutarhakasvillisuuden jäänteineen muodostaa arvokkaan kohdan, jonka näkymistä maisemassa tulisi vaalia.

Rakennukset

42122 Asuinrakennus

Alkuperäinen tilanne

Vuoden 1977 selvityksen ja 1988 kuntotutkimuksen mukaan mukaan rakennus periytyy 1880-luvulta. Tietoja ei ole tarkistettu. Ainakin vuoden 1892 vuokra-aluekartan mukaan rakennus oli asuinkäytössä. Sen länsiseinästä jatkui länteen päin pitkänomainen, kapea rakennus (kartta liittyen vuokrasopimukseen, joka tehtiin Finska Trädgårdsföreningenin kanssa 1892).

Rakennuksessa on luonnonkiviperustus ja hirsirunko. Vuoden 1901 muutospiirustuksen mukaan rakennuksen alla oli vanhastaan rinteeseen rakennettu korkea, holvattu kellari. Rakennus oli alun perin jaettu ristikkäisillä hirsiseinillä neljäksi huoneeksi, joista keittiö oli luoteisnurkassa. Hormiryhmä oli keskellä rakennusta. Sisäänkäynti oli länsipuoleiselta kuistilta suoraan keittiöön.

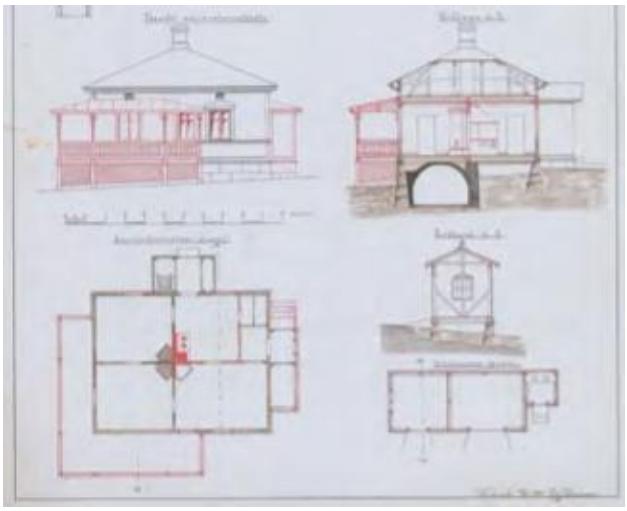
Muutokset ja nykytilanne

Kun vuokraajaksi 1901 tuli seppä A. Holsti, rakennus laajennettiin rakennusmestari K. G. Järvisen suunnitelmien mukaan etelä- ja itäsivulle rakennettavalla L:n muotoisella, katetulla verannalla ja pohjoissivulle rakennettavalla uudella porstualla. Pääsisäänkäynti siirtyi pohjoispäätyyn ja porstuan sisäpuolelle rakennettiin väliseinällä eteinen. Keittiöön jäi vanha erillinen sisäänkäyntinsä. Samassa yhteydessä uusittiin myös yläpohja.

Muutoksen jälkeen aumakattoinen rakennus oli muuttunut huvilamaiseen suuntaan koristeellisine verantoineen.

Pohjakaaviot 1980-luvulta ja valokuvat vuodelta 1992 osoittavat, että kuisti oli myöhemmin lasitettu, ullakolle oli

rakennettu kaksi matalaa makuuhuonetta ja vesikattoon oli avattu kattolyhdyt ullakolle.

Vuonna 2006 haettiin rakennuslupaa mm. seuraaville muutoksille: uudet märkätilat puretun kuistin paikalle, uusi porras, uusi ”patio”, uusi ullakko-wc ja kattolyhdyt. Muutoksista toteutuivat ainakin uudet kattolyhdyt ja uusi wc. Uusimman tiedossa olevan pohjapiirroksen perusteella alkuperäinen, selkeä pohjaratkaisu on hyvin säilynyt, siinä on neljä selkeää tilaa ja tulisijat keskellä runkoa. Keittiö on vanhalla paikallaan.

Nykyistä ulkoasua hallitsevat alkuperäisen kuutiomaisen rakennuksen eri puolille rakennetut kuistit vaihtelevine lautaverhouksineen. Nykyinen ulkoväritys on vaalean siniharmaa valkoisin yksityiskohdin.

Muut rakennukset

Muutossuunnitelmaan v. 1901 kuului uusi piharakennus ja rantalaituri uimahuoneineen.

Vuoden 1977 selvityksen ja 1988 kuntotutkimuksen rakennusluetteloon sisältyivät asunnoksi muutettu kahdeksankulmainen huvimaja, varasto ja toinen asuinrakennus vuodelta 1915, joka sijainniltaan vastasi vuonna 1901 suunniteltua piharakennusta, lisäksi sauna, venevaja ja käymälä. Tontin rajat ovat sen jälkeen muuttuneet. Huvimaja on säilynyt tontin uuden rajan pohjoispuolella.

50633 Talousrakennus

Vuosina 2006–2007 myönnettiin poikkeamispäätöksen turvin rakennuslupa uudisrakennuksen puuverhoillun talousrakennuksen rakentamiseksi. Rakennus toteutettiin jonkin verran muuttunein mitoin. Siihen liittyy länsipuolella pergolarakenne.

Ylin: Laajennuspiirustus v. 1901, rakennusmestari K.G. Järvinen. HKA Mustavalk. valokuvat vuodelta 1992, KSV

23. Wuokkola (Uusi Aikala)

OSOITE
MEILAHDENTIE 5

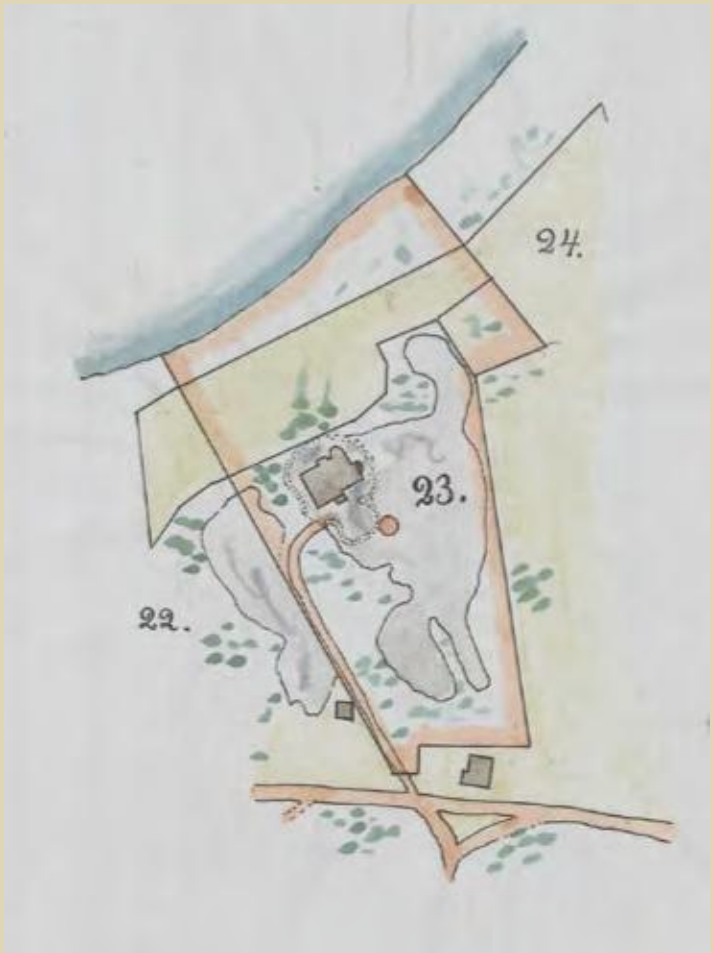
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-171

RAKENNUSTUNNUKSET
42123
42159

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Kaupunki solmi ensimmäisen vuokrasopimuksen huvilapalstasta nro 23 kellokauppias Erik Johan Herlinin kanssa vuonna 1901. Vuotta aikaisemmin Herlin oli saanut vuokraoikeuden palstaan nro 24, jonne valmistui asuinrakennus vuonna 1902. Herlin muutti vuonna 1906 nimensä Aikalaksi.
Huvilan rakentaminen ei ehtinyt käynnistyä ennen Erik Johan Aikalan kuolemaa vuonna 1909. Vuonna 1911 valmistuneen huvilan rakennustöitä johti hänen nuori leskensä Olga Aikala (1883–1962). Huvilan suunnittelija oli J. A. Waaranto. Samana vuonna valmistui myös kalliolla oleva vesitorni.
Huvilan seuraava omistaja oli Väinö Olavi Aikala. Wuokkola oli välillä vuokralla, ja välillä Aikalan suvun jäseniä asui siellä itse. Wuokkolassa on asunut mm. kirjailija ja taiteilija Viljo Kojon perhe. Hänen ajaltaan on vuonna 1930 rakennettu ateljee pihatien varressa. Siihen aikaan talossa vierailivat monet kuuluisat suomalaiset taiteilijat, mm. Mika Waltari. Helsingin kaupunki osti huvilan 1973 ja vuokrasi sen asunnoiksi.

Tonttikartta vuoden 1912 tulisijamuutospiirustuksen yhteydessä. HKA

Näkymä Wuokkolasta (23) Aikalaan. C. Grünberg 23.5.1965 / HKM

Vas. Aikalan perhe puutarhassa, rakennuksen eteläpuolella 1965. C. Grünberg / HKM1965 / HKM

Alla: Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Rakennusten sijainti

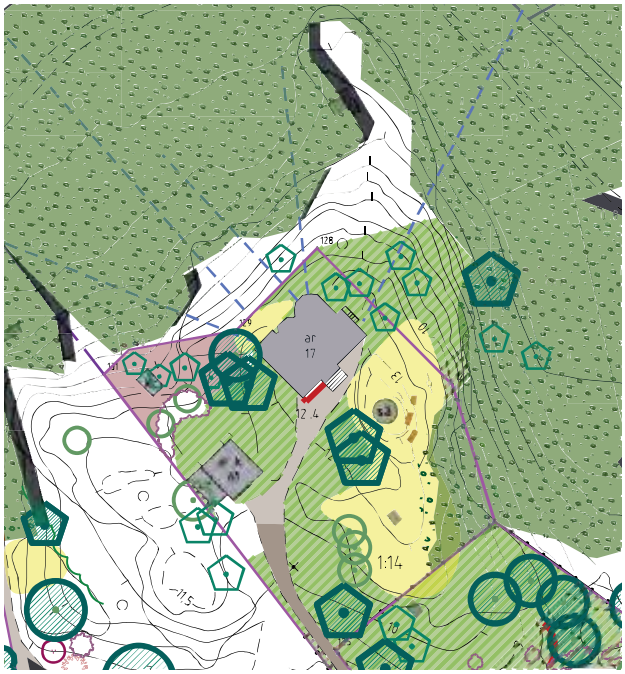
Mäelle rakennetulle huvilalle johtava tie kulkee ensin suorana tontin etelärajaa pitkin kaartuen vasta juuri ennen rakennusta ylös pihaan. Näin huvilan eteen, kaakkoispuolelle, jää rauhallinen avoin pihapiiri. Vuonna 1911 rakennettu vesitorni sijoittuu tälle rakennuksen edessä olevalle kalliolle. Pikku Huopalahdelle ja Munkkiniemen suuntaan mäeltä oli hyvät näkymät, sillä rinne laskee voimakkaasti rakennuksen rannan puolella, eikä rinnepuusto tuohon aikaan vielä ollut näköesteenä.

Puutarhan vaiheet

Puutarhasuunnitelmaa ei ole löytynyt. Harvojen vanhojen valokuvien perusteella sisäänkäynnin edustan puutarha oli paikka, jossa oleiltiin. Oleskelupaikka rakennuksen kaakkoispuolella soveltui kallion muodon vuoksi kesäkalusteita varten. Pohjoisrinteessä on toinen tukimuurien varaan tasoitettu paikka, joka saattaa olla tehty samaan tarkoitukseen tai ehkä näköalapaikaksi. (ks. kuva)

Nykytila ja säilyneisyys

Alkuperäisen rakennukselle johtavan sorapintaisen käytävän linjaus on säilynyt (1936 kartta, asemapiirros 1912) lukuun ottamatta puureunuksin tuettuja pysäköintialueita. Ne sijoittuvat osittain vuokra-alueen ulkopuolelle. Pihan alkuperäinen rakenne on pysynyt melko muuttumattomana. Uusia perinteisestä tyylistä poikkeavia rakenteita ovat vesitornin lounaispuolelle rakennettu puuterassi ja leikkimökki. Asuinrakennuksen päätyyn on valmistumassa (elokuu 2012) uusi puuterassi. Pihapiirin eteläosa ja rakennusten välinen alue ovat hoitonurmea.

Ateljeerakennukseen johtaa liuskekivetty polku. Kiveys, kuten myös seinänvieren pyöreistä kivistä tehdyt reunukset, lienevät rakennuksen kunnostuksen ajalta.

Vesitorni on rakennettu kallion laelle korotetulle alustalle. Maaston korotus on tehty kartiomaiseksi ja sen kiviset porrastukset ovat näkyvissä koillissivulla. Vesitornin koillispuoleisessa rinteessä on lisäksi vanhoja kaarevia pengermuureja, nekin mahdollisesti alkuperäisen pihajärjestelyjen ajoilta.

Vanhasta saunarakennuksesta on jäljellä luonnonkiviharkoista tehty kellarisokkeli.

Pohjoispuolen jyrkkä piha-alue on menettänyt merkityksensä viimeistään, kun rinnemetsä on peittänyt näkymät. Tämä puoli pihaa on jäänyt vaille hoitoa, ja verannalta johtaneet portaat on purettu. Jäänteenä on alin graniittiaskelma.

Arvokas kasvillisuus

Pihapiirin vanhaa arvokasta puustoa edustavat avoimen tilan kauniskasvuiset männyt. Koivuja (1950-luvun valokuvassa) pihapiirissä ei enää ole, vaahtera on leviämässä valtapuuksi lakialueen reunoilla.

Päärakennuksen pohjoispuoleinen jyrkkä rinne ja koillispuoli ovat säilyneet avoimina. Kallio on osittain näkyvissä. Rinteessä kasvaa heinälajeja, putkikasveja ja saniaista, seassa muutama selja ja yksittäinen nuori mänty. Vanhan saunarakennuksen lähistöllä on nuorta mäntyä. Entiset peltoalueet ovat metsittyneet.

Ateljeerakennuksen pohjoispuolella on vanhaa perennalajistoa: syysleimu, päivänlilja, kultapiisku, palavarakkaus, maksaruoho, röyhytatar, keltamo ja lipstikka. Seinävierellä on myös uudempaa lajistoa.

Rakennukset

42123 Päärakennus

Alkuperäinen tilanne

Rakennusmestari J. A.Waarannon laatimat piirustukset puista asuinrakennusta varten valmistuivat toukokuussa 1911. Korkean kallion laelle rakennettiin sokkelimuurin suojaan ainoastaan osittainen kellari. Siinä oli kappaholveilla katettu pesutupa. Rakennuksessa oli kaksi itsenäistä asuntoa siten, että ensimmäisen ja toisen kerroksen vierekkäiset sisäänkäynnit olivat kaakkoissivulla. Ensimmäisen kerroksen eteisen vasemmalla puolella oli huone ja Pikku Huopalahden suuntaan avautuvalla luoteissivulla kolmen huoneen sarja, joista keskimmäinen oli kahden verannan kehystämä olohuone. Kaareva veranta oli lasitettu. Keittiö, aputilat ja kylpyhuone oli keskitetty rakennuksen itäosaan. Toisessa kerroksessa toistui lähes sama huonejärjestely asuinhuoneineen, keittiöineen ja kylpyhuoneineen. Ensimmäisen kerroksen verannat toistuivat toisessa kerroksessa. Lisäksi oli sijoitettu parveke pääsisäänkäynnin yläpuolelle. Kaikissa asuinhuoneissa oli uuni tai nurkassa savuhormi, jonka lämmitysteho tuskin oli riittävä, koska 1912 rakennettiin tilalle tulisija.

Ulkohahmoltaan rakennus oli kuutiomainen ja korkea. Pitkittäiseen harjakattoon, joka osittain muuntautui taitekatoksi, liittyi huviloiden cottage-tyylin tapaan poikkiharjat hallitsevine päätyaiheineen. Luoteissivun avo- ja lasiverannat sekä olohuoneen erkkeri loivat rannan suuntaan eloisan julkisivun. Julkisivuverhouksessa käytettiin vuorotellen vaaka- ja pystylaudoitusta, korkeita vaakalistoja ja korostuneita ikkuna- tai ovikehyksiä, jotka jakoivat julkisivua eri kokoisiin kenttiin. Sisäänkäyntisivua koristi koristeellinen soikio- ja köynnösaihe. Ikkunat olivat vaihtelevasti jugend-tyylille ominaista, osittain pieniruutuista mallia, yksinkertaisempia T-ikkunoita tai tasakokoisiksi ruuduiksi jaettuja. Rakennus toteutui pääosin piirustusten mukaan myös julkisivuverhouksen osalta. Rakennuksessa oli ainakin 1960-luvulta lähtien saumattu peltikate.

Muutokset ja nykytilanne

Vuonna 1956 muutettiin keskuslämmityskattila koksipolttoisesta öljykattilaksi ja rakennettiin öljysäiliö.

Vuosina 2008–2009 toteutettiin märkätilamuutoksia 1. ja 2. kerroksessa. Ensimmäiseen lupahakemukseen sisältyi kahden wc-tilan laajennus, kylpyhuoneen ja wc:n yhdistäminen, asuinhuoneen muutos kodinhoitotiloiksi ja keittiöiden uusiminen. Vuonna 2009 myönnetyn rakennusluvan mukaan ensimmäisen kerroksen tilajärjestelyt ovat pääosin säilyneet (vuodelta 1911), samoin toinen kerros. Lupa evättiin ullakon ikkunoiden, pääsisäänkäyntiovien ja parvekeoven uusimisen tai muutosten osalta. Pääosa toisen kerroksen ikkunoista oli uusittu tai muutettu vastoin asemakaavan suojelutavoitteita. Ikkunoita oli tarkoitus tämän jälkeen varustaa mm. tippanokkalistalla.

Nykyinen yleisväritys on hillityn vaalea valkeine yksityiskohtineen. Ikkunat ja ulko-ovet on maalattu keskiruskealla sävyllä.

42159 Ateljeerakennus

Harjakattoinen, rapattu ateljee on aikaisemmissa inventoinnissa ajoitettu vuoteen 1930.

Muut rakennukset

Pihan keskellä oleva pyöreä, lautaverhottu vesitorni on vuodelta 1911. Sauna on rakennettu vuonna 1944.

24. Aikala

OSOITE
JOHANNESBERGINTIE 8

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-92

RAKENNUSTUNNUKSET
42124
44271 (42145)
47882 / 42199

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Kaupunki solmi vuonna 1900 vuokrasopimuksen palstasta nro 24 kelloseppä Erik Johan Herlinin kanssa. Palstan pinta-alaksi oli määrätty 1,384 hehtaaria. Herlin oli perustanut menestyvän kelloseppäliikkeensä Aikala Oy:n Helsinkiin vuonna 1888. Ympärivuotiseen käyttöön tarkoitetun huvilan suunnitteli K. Nenonen ja se valmistui 1902. Suunnitelmat sisälsivät myös hevostallin piirustukset.
Aikalaan palkattiin oma puutarhuri. Palstalla oli kasvihuone, jossa viljeltiin mm. ruusuja ja viinirypäleitä. Avomaalla viljeltiin perunoita ja vihanneksia. Kasvihuoneen (orangerian) ja siihen liittyvän puutarhurin asunnon suunnitelmat laati K. F. Lindman vuonna 1908. Olga Aikala haki niille maistraatin hyväksynnän vasta keväällä 1910, johtuen ehkä hänen miehensä kuolemasta joulukuussa 1909. Vuonna 1910 valmistui saunarakennus Vilho Äärin suunnitelmien mukaan.
Olga Aikala kuoleman jälkeen 1962 huvilapalstan vuokraoikeus säilyi Aikalan perikunnalla.
Vuodesta 1997 rakennus on ollut Finska Läkaresällskapetin käytössä. Huvilassa on seuran kanslia, kirjasto ja neljä huonetta tutkimusta varten.

Ote vuoden 1936 kantakartasta. HKA

1930-luvun viistoilmakuva Aikalasta. Finska Läkaresällskapet

Rakennusten sijainti

Aikalan huvila rakennettiin ympärivuotiseksi asunnoksi. Rakennus sijoitettiin Pikku Huopalahden rannan läheltä nousevan mäen törmälle, jonka länsi- ja eteläpuolella avautuivat Meilahden tilan vanha peltolaakso ja rantaniityt. Pääjulkisivu suunnattiin lounaaseen. Rannan puolelle rakennettiin luonnonkivimuurilla rajattu puutarhatasanne, jonne kuljettiin verannalta.

Tontille rakennettiin myös suuri asuinrakennuksen ja kasvihuoneen yhdistelmä tontin koillisrajalle sekä erillinen vaja- ja saunarakennus. Aikalalla oli uimahuone rannassa pitkän laiturin päässä

Aikalasta oli näköyhteys Wuokkolaan, saman omistajan huvilalle.

Puutarhan vaiheet

1900-luvun alussa perustettu suoraviivaisten käytävien jakama puutarha oli pääosin hedelmätarhaa ja kasvimaata. Uutuutta ja rationaalisuutta edustavaan pihaan johti betoninen ajotie.[34] Tien rakennusajankohta on 1900-luvun alkupuolelta, linjaus on esitetty 1936 kartassa. Puutarhan eteläreunassa oli tuulimylly. Viimeistään 1930-luvulla tontin etelärajalle rakennettiin aita, jonka betonipylväiden päässä oli koristeaihe.[35] Rantaan oli ruopattu suorareunainen kanava, joka oli suunnattu kohti rakennuksen keskikohtaa (ks. seuraavan aukeaman valokuva Signe Brander).

Olga Aikala viljeli kasvihuoneessa mm. ruusuja ja viinirypäleitä 1950-luvulle asti. Siihen aikaan huvilan sisätiloista näkyi vielä avointa Pikku Huopalahden ja Munkkiniemen rantamaisemaa.[36] Puutarahan hoitotaso heikkeni Olga Aikalan jälkeen. Vuoden 1965 valokuva (HKM) osoittaa ajotien betonin pahasti halkeilleen.

Läkaresällskapet osti huvilan kaupungilta 1997, jolloin paikka oli melko ränsistynyt. Päärakennuksen ja puutarhurin talon välisessä rinteessä kasvoi jylhä kuusikko. Rakennusten peruskorjausten yhteydessä kunnostettiin myös pihaa ja puutarhaa.

Näkymä Pikku Huopalahdelta Aikalaan n. 1950. HKM

34 Anero. s. 56; Hackzellin teoksessa valokuva.

35 Aita erottuu 1930-l viistoilmakuvassa ja sen elementtejä on säilynyt pihalla.

Aikalan uudistettua puutarhaa 2012.
Oik. ylhäällä saapumistien levennyksen myötä kutistunut keskiympyrä. Sen alla säilynyt ja kauniisti esiin otettu vanha luumupuuryhmä.
Alla uuden kasvihuoneen edustaa.

Nykytila ja säilyneisyys

Monet istutukset ja pinnat on uusittu viime vuosikymmeninä. Suunnitelmissa puutarhan jäsentely on pääpiirteissään palautettu, mutta luonne on uudistettu nykykäytön tarpeiden mukaan. Hoidon taso on hyvää. Laaja hyötypuutarha on muutettu edustuspuutarhaksi, jota hoitavat puutarhuri ja talonmies. Päärakennuksen ympärillä ja sen eteläpäätyyn 2000-luvun alussa rakennetun lääkepuutarhan reunoilla on monia vanhoja koristepensaita sekä mm. tyrnejä. Uudempia pensaita ovat mm. hemlokit.

Pihanurmella on säilynyt erittäin kaunis vanha luumupuuryhmä sekä kolme vanhaa omenapuuta lähellä porttia. Entiset lähipellot kuuluvat Meilahden arboretumiin.

Huvilan edustan ajotien ympyrä on aiheena säilynyt, mutta huomattavasti kutistunut. Levennetty ajoväylä on rajattu mahtipontisesti reunakivin. Huonokuntoinen betoni on purettu ja käytävä on muutettu kivituhkapintaiseksi. Graniittireunakivet ovat uusia.

Huvilan terassilta laskeutuvien portaiden edustalla on symmetrisesti kaksi vanhaa tammea – terassin ylätasanteella voidaan oleskella puiden latvuksien katveessa. Tammet eivät kuitenkaan liene 40-50 vuotta vanhempia.[37] Alempaa näkymä avautuu tammien välistä kohti vanhaa, umpeen kasvanutta kanavaa.

Puutarhan ja terassin yläosan liuskekiveys sekä kaide on uudistettu. Terassin viereiset pensasistutukset ovat villiintyneet niin, ettei terassia kiertävälle käytävälle enää pääse. Vanhan tonttiaidan betonisia ja koristeellisia pylväsprofiileja lojuu muurin juurella.

Vanhan tuulimyllyn perustukset ovat säilyneet tontin eteläkulmassa. Tonttiaidan betonipylväät ovat alkuperäisiä, mutta kahta eri tyyppiä oleva teräsverkko on vääntynyt ja uusimisen tarpeessa. Graniittiset portinpylväät ovat alkuperäiset, mutta harmaaksi maalattu teräsportti on uusi. Rantametsässä, Mainiemeä (25a) vasten on ruskeaksi maalattu puusäleäita.

37 Niitä ei esimerkiksi ole 1982-piirretyssä kuvassa, joka on Aneron valokuvan perusteella piirretty.

Aikalan rantaan ruopattu suoraviivainen venekanava, joka näyttää ohjaavan katseen kohti Munkkiniemen kartanoa. Signe Brander 1908 / HKM

Vanhaa kasvillisuutta

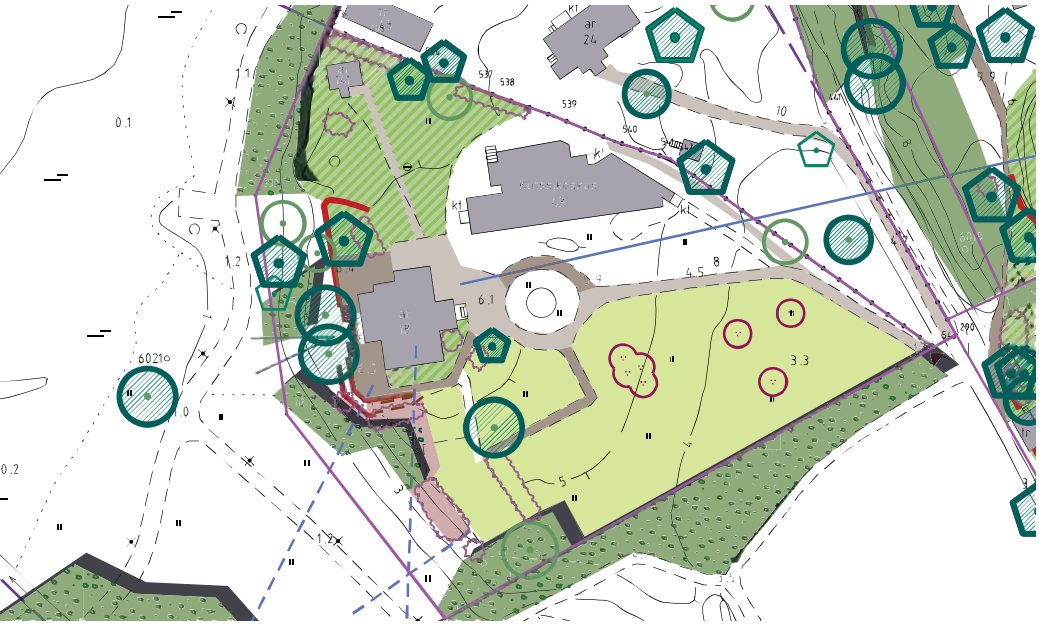
Syreeni (liila), kuusama (vaaleanpunainen), kuusama sp. (valkoinen), happomarja, kanukka, kiiltotuhkapensas, jasmike, tyrni, villiviini, omenapuut, luumupuut, poimulehti.

Arvot ja suositukset

Puutarhan säilynyt tilarakenne ja vanha puutarhakasvillisuus ovat tärkeitä vaalittavia arvoja. Terassi rannan puolella tukimuureineen on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa ja sen viereiset suuret lehtipuut korostavat paikan arvokkuutta. Näköyhteyden parantaminen lahdelle ja Wuokkolaan on huvilahistorian kannalta tärkeä.

Terassin tilallista luonnetta ja sieltä avautuvia näkymiä tulisi vaalia kasvillisuuden hoidolla (ränsistyvän, ylikasvuisen pensaston hoito). Kasvillisuuden hoidon tarpeellisuus koskee myös puistovyöhykettä. Kaislikkovyöhykkeen kanavan palauttaminen toisi yleisessä käytössä olevaan rantaan vaihtelua ja paikan historiaan kuuluneen aiheen. Uuden saapumistien reunakiven poistoa tai madaltamista tulisi harkita perinteisen ilmeen vaalimisen kannalta. Aitatyyppien tulisi olla yhtenäiset ja huvilakauden tyyliin sekä palstan muuhun laatutasoon sopivat.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Alla: huvilan portti sekä palstalta löytyviä vanhan aidan elementtejä

Rakennukset

42124 Päärakennus (1900; 1998–2000)

Alkuperäinen tilanne

Aikalan huvila rakennettiin ympärivuotiseksi asunnoksi. Piirustus huvilaa varten vamistui marraskuussa 1900, suunnittelijana oli K. Nenonen. Päärakennuksessa oli kaksi kerrosta ja kellari, jonne oli sijoitetttu keittiö. Ensimmäisessä kerroksessa oli viisi kaakeliuuneilla lämmitettävää huonetta, keittiö ja kaksi verantaa, joista toinen oli kulmassa. Sen päältä kohosi kahdeksankulmainen, ilmeikäs torni. Sali sijaitsi pohjakerroksen keskilinjan akselissa, sen edessä oli altaani ja ulkoportaat. Samassa akselissa oli salin takana porrashalli, lasikuisti sekä toiset ulkoportaat varsinaisen pääsisäänkäynnin puolella. Muut kerroksen huoneet oli sijoitettu rakennuksen kulmiin, samoin keittiö, johon oli omat ulkoportaat. Keittiöstä kuljettiin välikön kautta ruokasaliin.

Ullakkokerroksessa oli ristin muotoon sijoitettu neljä lämmitettävää makuuhuonetta. Sisäportaista johti käytävä pieneen halliin, josta kuljettiin kahdeksankulmaiseen torniportaaseen.

Julkisivuista esitettiin ainoastaan länsisivu, jossa torni näkyi parhaiten. Runsaasti artikuloitu julkisivu edusti tyyllisesti 1800-luvun eklektismiä ja puuhuviloiden koristeellista tyyliä erilaisine lehtisahauskaiteineen, räystäskonsoleineen ja vesikatolta kohoavine spiiroineen. Harjakattoista päävolyymiä elävöittivät poikkipäätyaiheet ja mainittu torni, jonka päätteenä oli kahdeksankulmainen kattoterassi.

Muutokset ja nykytilanne

Vuonna 1982 suoritettiin asuinrakennuksen peruskorjaus, joka käsitti sauna-, pesuhuone- ja wc-tilojen rakentamisen. Rakennuksen julkisivumuutokset olivat luonteeltaan ”entistäviä”. Öljysäiliö ja kattila sijoitettiin kellariin.

Nykyinen omistaja, lääkäriyhdistys, osti huvilan kaupungilta 1997. Korjaustyön suunnittelu eteni rakennuslupavaiheeseen seuraavana vuonna. Muutossuunnitelmiin sisältyi saunan purkaminen ja puretun tornin rekonstruktio. Vuonna 2000 myönnettiin lupa erillisen pesutilan rakentamiseksi kunkin toisen kerroksen makuuhuoneen yhteyteen.

44721 (42145) Entinen huoltorakennus ja kasvihuone (1998–2002)

Alkuperäinen tilanne

K. F. Lindmanin vuonna 1908 laatima piirustus asunto-, kasvi- ja ulkohuonerakennusta varten on maistraatin hyväksymä vuonna 1910. Vanhan tallin paikalle on suunniteltu uudisrakennus. Osittain hirrestä rakennettavaan taloon on sijoitettu huoneen ja keittiön asunto, kevytrakenteinen talliosa ja sen viereen käymälät. Osa rungosta on muurattu ja siitä johtavat portaat kellariin. Rakennuksen eteen on suunniteltu noin 36 metriä pitkä, loivasti kaltevan lasikatteen kattama, melko matala, kolmiosainen kasvihuone, jossa kiertää lämmitysputkisto.

Aikalan päärakennus v. 1992. Alla 2012. KSV

Muutokset ja nykytilanne

Kasvihuone purettiin aikanaan tarpeettomana.

Vuonna 1998 toteutettavaan hankeeseeen kuului piharakennukseen liittyneen kasvihuoneen uudelleen rakentaminen ja piharakennuksen pohjoisosan muutos luentosaliksi. Kokonaan uutena rakennettavaan luentosalirakennukseen päädyttiin, koska suojeltu rakennus oli ehditty purkaa ilman lupaa. Lopputuloksena on uudisrakennus, jonka julkisivumateriaaleina ovat rapattu tiili ja alumiinilasiseinä. Sisätiloissa on aula, kirjasto ja pieni juhlasali.

47882 / 42199 Saunarakennus (2002)

Alkuperäinen tilanne

Kolmas Aikalan nykyisistä rakennuksista on uudelleen rakennettu mukaelma puretusta saunasta, jonka Vilho Ääri suunnitteli vuonna 1910. Alkuperäiseen rakennukseen kuului iso löylyhuone muureineen ja pukuhuone sekä erillinen, lämmitettävä asuinkamari. Ullakolle johtavat portaat oli sijoitettu harjakattoiseen porstuaosaan. Ullakolla oli todennäköisesti pari kamaria. Pienehkön rakennuksen erikoiset mittasuhteet poikkesivat tavanomaisesta. Julkisivut oli jaettu listojen avulla kenttiin, jossa vuorottelivat pysty- ja vaakasuuntainen laudoitus.

Muutokset ja nykytilanne

Vuonna 1998 myönnettyyn rakennuslupaan sisältyi piharakennuksen korjaus käyttämällä mahdollisimman pitkälle hyväksi vanhoja rakenteita. Myöhemmin vuonna 2002 päädyttiin uudisrakennukseen, kauan tyhjillään olleen vanhan rakennuksen heikon kunnon takia. Uuden saunarakennuksen rekonstruktiopiirustukset on vahvistettu 11.6.2002.

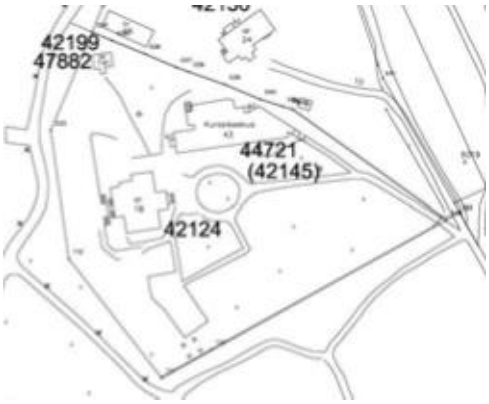

Päärakennus rantapuistosta kuvattuna

Huoltorakennus ja kasvihuone vuonna 1992. KSV
Alla nykyinen kasvihuone- ja luentosalirakennus

Saunarakennus v. 2012

25a. Mainiemi, 25b. Arla (purettu)

OSOITE
JOHANNESBERGINTIE 10

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-98

RAKENNUSTUNNUS
42130

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Palstan nro 25 (1,456 ha) ensimmäinen vuokraaja oli vuodesta 1900 tehtailija Johan Albert Nyman 30 vuoden vuokrasopimuksella. Vuokraehtona oli tämänkin huvilan osalta, että sen oli määräaikaan mennessä oltava ”prydligt bebyggt”. Huvilan piirustukset ovat vuodelta 1904. Vuodesta 1910 omistus siirtyi vuokraisäntä Robert Heikkilälle, jonka ajalta on insinööri Walter Puustisen suunnittelema ulkorakennus (1910). Palstan jako pohjoisosaan 25a ja eteläosaan 25b tapahtui todennäköisesti vuonna 1916.

25a:
Vuonna 1916 vuokraoikeus kuului Robert Heikkilälle. Tämän jälkeen vuokraajat huvilapalstalle 25a olivat leskirouva J. Winberg (1917) ja rouva A. Saastamoinen (1920). Mainiemen vuokraoikeus siirtyi syyskuussa 1928 säveltäjä Ilmari Hannikaiselle[38] ja vuotta myöhemmin filosofian tohtori Armas Otto Väisäselle.[39] Sittemmin suomalaisen kansanmusiikin tukijana tunnetun professori A. O. Väisäsen kuoltua vuonna 1969, vuokraoikeus siirtyi perikunnalle. Kaupunki lunasti myöhemmin Mainiemen rakennukset ja paikalla toimi 1980-luvulla Steiner-koulu, kunnes rakennukset myytiin yksityiselle. Rakennus peruskorjattiin 2006. Viimeisin rakennushanke on piharakennus tontin koillisrajalle vuonna 2008 (arkkitehtitoimisto SRMT).

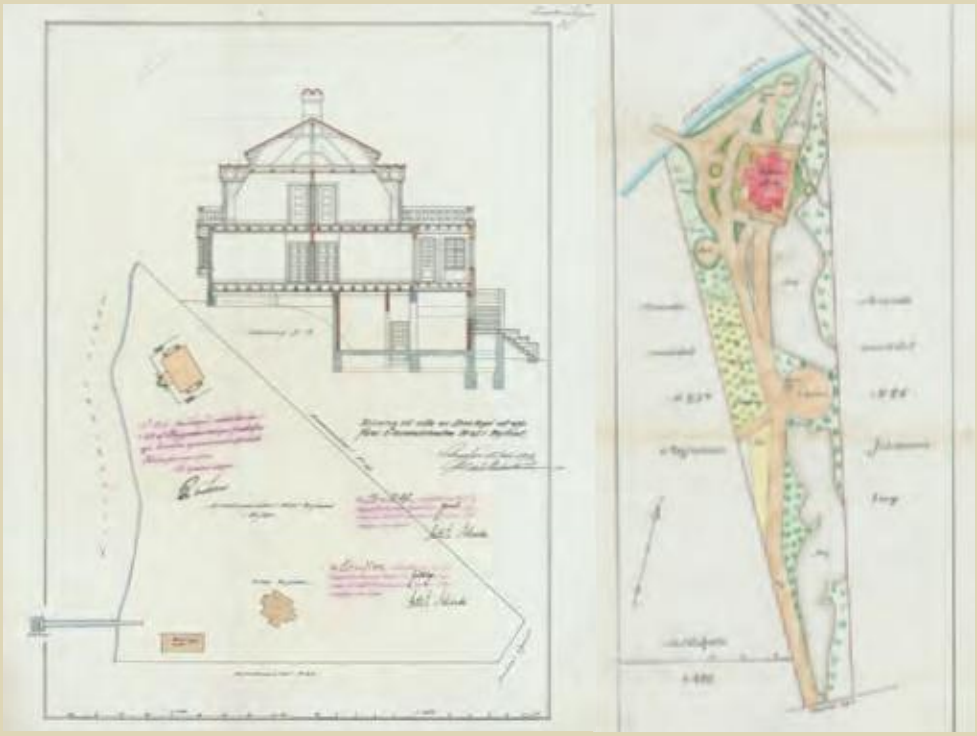
25b:
Vuokraoikeuden siirrolla palsta oli vuodesta 1916 ensin Robert Heikkilän pojalla A. R. Heikkilällä, joka rakennutti kallion juureen Karl Malmströmin suunnitteleman jugendtyylisen tiilirakennuksen vuonna 1916. Puutarhasuunnitelman palstalle on laatinut nuorempi maamittari Walter Puustinen vuonna 1917. Vuodesta 1918 huvilan ja palstan vuokraoikeuden omisti kauppias J. L. Arvola.
Vuonna 1927 vuokraoikeus siirtyi As. Oy. Dagmaralle ja vuotta myöhemmin varatuomari B. H. L. Tuomiselle. Uudet vuokraoikeuden omistajat vuonna 1929 olivat K. U. F. Raivio ja johtaja E. E. Kietz. Vuodesta 1930 Arlan tiilihuvilan omisti kauppias Juho Wirmalan suku, kunnes kaupunki lunasti huvilan vuonna 1963. Rakennus purettiin vuonna 1965.

38 Helsingin kunnalliskertomukset 1928, s. 169 (HKA)
39 Vuokrakirjat ja vuokrasopimukset (HKA)

Ote asemakaavakartasta 1913/KSV

Vas. Majniemen koko palsta-alue Arlan suunnitelman asemapiirroksessa vuodelta 1916 / HKA
Alla puutarhasuunnitelma vuodelta 1917, W. Puustinen / HKA

Rakennusten sijainti

25a Mainiemi

Ensimmäinen huvila rakennettiin pienelle pellon laidassa olevalle kumpareelle palstan keskivaiheille. Rakennuksen pääjulkisivu kuisteineen suunnattiin etelään, kohti sisääntulotietä. Puutarhaan laskeuduttiin rakennuksen pohjoispulen avoverannalta. Sieltä oli myös näkymä viereisen Aikalan ohi Pikku Huopalahden suulle lounaaseen. Rannassa huvilalla oli oma uimahuone. Tien vieressä sijaitsi 1930-luvun asemapiirroksen mukaan maakellari.

Uusi piharakennus sijaitsee tontin koillisrajalla kallion alapuolella entisen Villa Arlaan johtavan tien kohdalla.

25 b Arla

Uusi kartanomainen ja jugend-tyyliä edustava Huvila Arla sovitettiin rinteeseen hyvin kapealle tontin pohjoisosalle Johannesbergin kalliojyrkänteen ja rannan väliin. Sisäänkäynnit olivat päädyissä, jonne noustiin rakennusta kolmelta sivulta ympäröivältä terassilta. Portaita oli siis sekä terassille että terassilta kuisteille rakennuksen kummassakin päädyssä. Isolta verannalta pitkän sivun keskellä oli näkymät lounaaseen. Rantapuutarhaan laskeuduttiin terassin barokkimaisen portaikon kautta. Kellaritiloista terassin alla oli suora yhteys ulos.

Palstan jaossa raja vedettiin kiinni kallion vieressä kulkevan huvilatien reunaan. Rakennuksen päätyjulkisivu näkyi komeasti tielle.

Rantaan rakennettiin oma laituri ja uimahuone.

Puutarhan vaiheet

Mainiemen huvilalle (25a) mahdollisesti laaditusta puutarhasuunnitelmasta ei ole tietoa. Vanhat valokuvat viittaavat rakennuksen sisääntulopuolella olleeseen muotopuutarhaan. Puustoa rakennuspaikalla oli ennestään, sillä pellon raja kulki etelämpänä. Tälle peltoalueelle sijoittuivat todennäköisesti huvilan hyötypuutarhat vihannesmaineen ja hedelmätarhoineen.

Huvila Arlan puutarhasta on signeeraamaton suunnitelma, joka esittää kuinka kapealle, kalliojyrkänteen alla olevalle vuokra-alueelle voidaan sijoittaa sekä hedelmätarha että oleskelu- ja koristepuutarha lehtimajoineen (2 kpl) ja leikkipaikkoineen. Rannan vesijättömaa on suunnitelmassa hyvin kapea. Toteutuneen puutarhan luonteesta ei ole tietoa.

Nykytila ja säilyneisyys

Huvila Arlan paikka ei nykytilassaan kerro siinä olleesta komeasta tiilirakennuksesta. Kallion juuressa on jäänteitä puretun talon betonirakenteista. Entisellä huvilapalstalla kasvaa hyvin rehevää lehtokasvillisuutta.

Mainiemi 1992. HKM

Mainiemi

Ajotie rakennukselle on alkuperäisessä paikassa, eikä pihassa ole muita käytäviä. Määräalalla, josta rantavyöhyke on erotettu, kasvaa muutama vanha puu. Näkymä rakennukselta salmelle on kasvamassa umpeen. Pihan länsilaidalla ja entisen Arlan tontin puolella kasvaa nuori lehtipuuvaltainen metsä.

Tonttiaita on uusittu 1988 ohjeiden jälkeen paikalla olleen teräsaidan tilalle, mutta ruskea puinen valmisaita ei vastaa muilla palstoilla käytettyä mallia tai palstan muuta laatutasoa.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
(merkinnät ks. s. 45)

Rakennukset

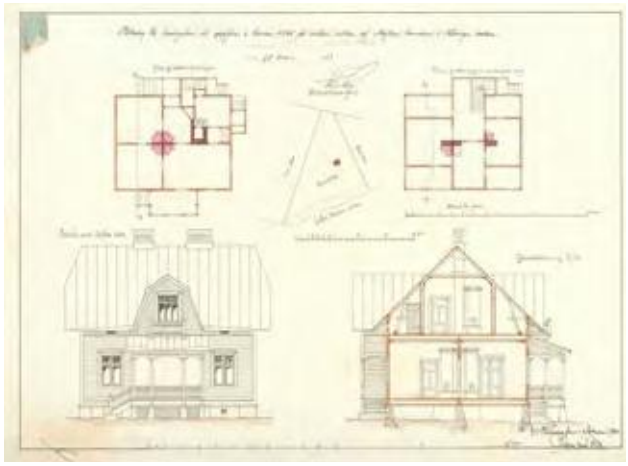
42130 Asuinrakennus

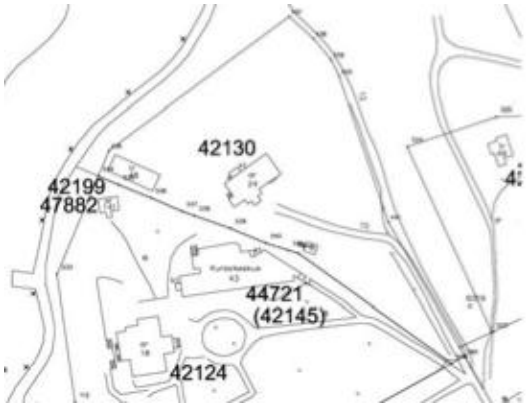
Alkuperäinen suunnitelma

Uuden asuinrakennuksen piirustus oli valmistunut helmikuussa 1904 tehtailija Johan Albert Nymanin ollessa palstan 25 vuokraaja. Suunnittelijan nimi jää arvoitukseksi taiteellisen signeeraustyylin vuoksi. Pohjakaavaltaan lähes neliömäinen 1. kerros oli jaettu ristikkäin neljään osaan, joista kolme oli asuinhuoneita ja neljäs oli jaettu keittiö-, varasto- ja käytävätiloiksi. Toiseen kerrokseen oli sijoitettu erillinen, kahden huoneen ja keittiön asunto. Hormiryhmiä oli kaksi. Leikkauksessa esitettiin interiöörin uuneja ja peiliovia, jalka- ja kattolistoja. Ydinvolyymiin liittyi kolmella sivulla kuisti tai porrasporstua. Olohuoneeseen liittyvä katettu veranta sijaitsi luoteissivulla rannan puolella ja sen päällä oli ullakkokerroksen parveke. Keittiö ja sisäporras oli epätyypillisesti sijoitettu rakennuksen eteläkulmaan. Suunnitelma toteutettiin ainakin pääosin piirustusten mukaan.

Rakennusvolyymi oli noppamainen ja harjakattoinen. Harjakaton yläosat olivat päädyistä aumatut. Taitekattoaihe toistui ullakkokerroksen poikkipäätymuodoissa. Julkisivu- ja leikkauspiirustuksen perusteella sokkeli koostui järeistä kiviharkoista. Ulkoverhouksena oli alhaalla vaakalaudoitus, ylhäällä pystylaudoitus. Ikkunamalli oli ristikarmillinen ja yläpuitteissa olivat jugend-tyylille ominaiset pienet ruudut. Kuistin pilarit olivat malliltaan pelkistettyjä. Parvekkeen kannatusta varten niihin oli lisätty yksinkertaiset konsolit. Kaiteet esitettiin ajalle tyypillisinä pystyrimakaiteina.

Asemapiirros, pohja-, leikkaus- ja julkisivupiirustus vuodelta 1904. HKA

Muutokset ja nykytilanne

Arkkitehti Yrjö Laineen suunnittelema laajennus vuodelta 1933 muutti huomattavasti rakennuksen ulkohahmoa. Rakennuksesta tehtiin yksi asunto työhuoneineen, halleineen ja palvelijanhuoneineen. Koillispuolelle rakennettiin lisähuone molemmissa kerroksissa. Alakerran uuteen olohuoneeseen ja yläkerran makuuhuoneeseen suunniteltiin avotakat. Laajennus jatkoi päävolyymin harjakaton suuntaa. Poikkipäädyt saattoivat tässä vaiheessa saada yksinkertaisen, jyrkän harjakaton muodon. Laajennusosan uudet ikkunat toistivat vanhaa ikkunajakoa, lukuun ottamatta olohuoneen viistokulmaista, leveää erkkeri-ikkunaa.

Vuonna 1981 haettiin rakennuslupaa asuinrakennuksen muuttamiseksi esikoulukäyttöön. Ikkunoihin oli tarkoitus asentaa lisälasi, ja lämmitys oli tarkoitus muuttaa sähkölämmitykseksi. Muutoksiin kuuluivat mm. uusi porrashuone, uudet märkätilat ja toisen kerroksen tilojen yhdistäminen, kuistin muutos hätäpoistumistien yhteydessä ja ulkoseinien sisäpuolinen lisäeristys. Ala-, väli- ja yläpohjissa uusittiin ja vaihdettiin eristeitä. Julkisivumuutoksia olivat kuistin uusi ulkoporras, uusi kate ja uusi ulko-ovi. 1982 haettiin lupaa talon ulkovärityksen sekä katon materaalin ja värin muutokselle.

Seuraava peruskorjaus tehtiin 2006. Kaupunki oli myynyt rakennuksen, joka nyt oli tarkoitus palauttaa asuinkäyttöön mm. purkamalla Rudolf Steiner -koulun aikainen porras ja muita lisäyksiä. Sisäporras siirrettiin kulmahuoneesta keskelle

Laajennuspiirustus vuodelta 1933, arkkitehti Yrjö Laine. HKA

Mainiemi 1992. HKM

runkoa ja sen tieltä purettiin 1980-luvun märkätilat. Keittiö siirrettiin 1. kerrokseen, ja uudet märkätilat toteutettiin keskitetysti.

Vaikka rakennus on läpikäynyt todella suuria muutoksia, vuoden tilajaosta 1933 on edelleen paljon jäljellä, mm. koillispäädyn suuret huoneet.

Talousrakennus

2003 myönnettiin lupa vanhan kaksikerroksisen talousrakennuksen purkamiseksi ja uuden, yksikerroksisen talousrakennuksen (98 k-m2) rakentamiseksi, johon tulisi autotalli, varasto ja pieni asunto. Rakennuspaikka ei ollut sama kuin entinen. Omistajavaihdoksen takia rakennusluvalle haettiin jatkoaikaa 2006, ja suunnitelma tarkistettiin vielä 2008 kasvattamalla asunto-osaa. Ulkoväritys muutettiin punamullan väriseksi.

26. Johannesberg (a ja c purettu)

OSOITE
JOHANNESBERGINTIE

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Vuokrauspäätös Johannesbergin huvilapalstan 26 (1,728 hehtaaria) vuokraoikeudesta tehtiin tehtailija Johan Albert Nymanin kanssa 18.9.1900. Hän solmi samaan aikaan vuokrasopimuksen viereisestä palstasta nro 25. Huvilapalsta sai nimen Johannesberg Johan Nymanin aikana. Nymanin ensimmäisen huvilan, myöhemmin 26a, piirustukset oli päivätty vuonna 1900, suunnittelijana K. Nenonen ja uuden (26b) vuonna 1904. Sekin oli K. Nenosen käsialaa. Kolmannen, pohjoisimman asuinhuvilan piirustukset on päivätty vuonna 1907 (suunnittelija K. T. Andersson) ja hyväksytty vuonna 1909. Vuoteen 1909 mennessä, jolloin Johannesberg oli myynnissä, palstalle oli siis rakennettu yhteensä kolme asuintaloa.[40]
Vuodesta 1909 vuokraoikeuden omisti Kalle Toivonen. Hän oli ostanut hallintaoikeuden ja rakennukset Nymanin konkurssipesältä. Puutarhasuunnitelma, jossa kaikki kolme asuintaloa on esitetty, on nimekkään puutarha-arkkitehti J. W. Skogströmin laatima.[41]
Seuraavia vuokraajia/omistajia ovat olleet: 1911 leskirouva Tötterman sekä vuodesta 1914 Leppäsuon kauppapuutarhan ja Munkkiniemi raitiotien omistaja M. G. Stenius Oy, jonka toimitusjohtaja tuolloin oli edesmenneen puutarhuri M. G. Steniuksen poika. Tämän jälkeen osa palstasta lohkottiin Munkkiniemen raitiotielle, ja vuonna 1916 kolmeksi erilliseksi huvilapalstaksi 26a, 26b ja 26c.

26a
Vuokraoikeus säilyi M. G. Stenius Oy:n hallussa vuoteen 1922 jolloin kallion laella olevan huvilan uusiksi omistajiksi tulivat Ossian ja Ethel Tybeck.
Vuonna 1959 kaupunki osti huvilan 26a ja otti vuokralle katulähetystyöntekijä Arvid von Martensin, joka majoitti siellä asunnottomia. Rakennus purettiin myöhemmin huonokuntoisena.

26b
Huvilapalsta 26 b, jossa sijaitsi vuonna 1904 rakennettu huvila, lohkottiin omaksi palstaksi vuonna 1916 M. G. Stenius Oy:n omistuskaudella. (ks. seuraava huvilakortti)

26c
Vuoden 1916 palstanjaon jälkeen kaupunki solmi vuokrasopimuksen rouva Sanni Johanssonin kanssa. Johannesbergin itäpuolen palstasta 26c. Vuokrasopimus siirtyi maaliskuussa 1922 rouva V. Elvingille (nimi esiintyy asiakirjoissa eri muodoissa, myös Elfving). Palstalla kerrotaan olleen kaksi asuinrakennusta, joista toisen rakennutti J. E. Elfving. Muita rakennuksia olivat rantasauna, talli-varastorakennus ja maakellari. Ylätalon kellarissa oli Meijeriliike J. E. Elfvingin toimitilat.[42]
Vuonna 1947 vuokraoikeus siirtyi tarkastaja B. E. E. Elvilälle.[43] Elfvingin (Elvilän) vuokrasuhde päättyi vuonna 1952, kun Paciuksenkatu rakennettiin ja vanhan puusillan tilalle tuli uusi silta. Tontilla on nykyisin McDonald'sin toimitalo. Paciuksenkadun varresta 2000-luvulla kaadettu vanha, katunäkymässä huomionarvoinen mänty sijaitsi aikoinaan huvilan lastenhuoneen ikkunan edessä[44].

40 HBL 25.4.1909 vuokrailmoitus.
41 Förslag till ordnandet å Villaområdet Johannesbärg. J.W. Skogström 28.8.1909 / HKA. Suunnitelman tilaaja oli päivämäärän perusteella ilmeisesti K Toivonen.
42 Tapio Elfvingiltä saatu tieto isoisästä J. E. Elfving 30.6.2013.
43 Helsingin kunnalliskertomukset 1947 (HKA)
44 Tapio Elfving

Johannesbergin päärakennukselta avautui laaja näkymä Huopalahteen. Yhdistetty kahdesta valokuvasta, alkup. C. Grünberg 23.5.1965 / HKM

Rakennusten sijainti

Meilahden niemen pohjoisosassa sijaitseva korkea kallio on todennäköisesti saanut nimensä Johan Nymanilta, palstan ensimmäiseltä vuokraajalta. Huvilarakennukselle 26 a valittu paikka tarjosi näkymät Pikku Huopalahdelle sekä pohjoiseen että etelään. Kallion eteläreuna on jyrkkä, joten oleskelupiha sijoittui itäpuolelle samalle puolelle kuin huvilalle saapuminen.

Pohjoisempi, pienempi rakennus 26c purettiin M. G. Steniuksen ehdottaman Munkkiniemen raitiotielle lohkaistun palstan vuoksi vuoden 1914 jälkeen. Samalle palstalle oli rakennettu myöhemmin toinenkin, vuonna 1952 purettu asuinrakennus. Huvilapalsta ulottui alussa rantaan asti. Siellä sijaitsivat uimahuone ja hieman pohjoisempana saunarakennus, nykyisen Paciuksenkadun kohdalla.

Puutarhan vaiheet

Vuonna 1909 Johannesbergin huvilapalstan vuokrasi K. Toivonen, joka teetti puutarhasuunnitelman puutarha-arkkitehti J. W. Skogströmillä. Kymmenen vuotta aiemmin Skogström oli laatinut Meilahteen Vårbergan (huvila 13) puutarhasuunnitelman. Huvilapalstan asemapiirroksessa päähuvila on lukuisten tonttia kiertävien kaarevalinjaisten käytävien yhtymäkohta. Suunnitelma edustaa 1800-luvun lopulla vallinnutta romanttisen maisemapuutarhan tyyliä aikana, jolloin arkkitehtoninen tyyli jo oli lyömässä läpi. Puusto on ryhmitelty hallitusti, erityisesti käytävien yhtymäkohtiin ja kallioiden juurelle. Suunnitelma antaa puutarhasta puistomaisen ja harkitusti jäsennellyn, mutta silti luonnollisen ja maastoon hienovaraisesti sovitetun yleisvaikutelman.[45]

Johannesbergin puutarhasuunnitelma, J. W. Skogström 28.8.1909 / HKA

45 Förslad till Ordnandet å Villaområdet Johannesberg. J. W. Skogström. 28.8.1909. / HKA.

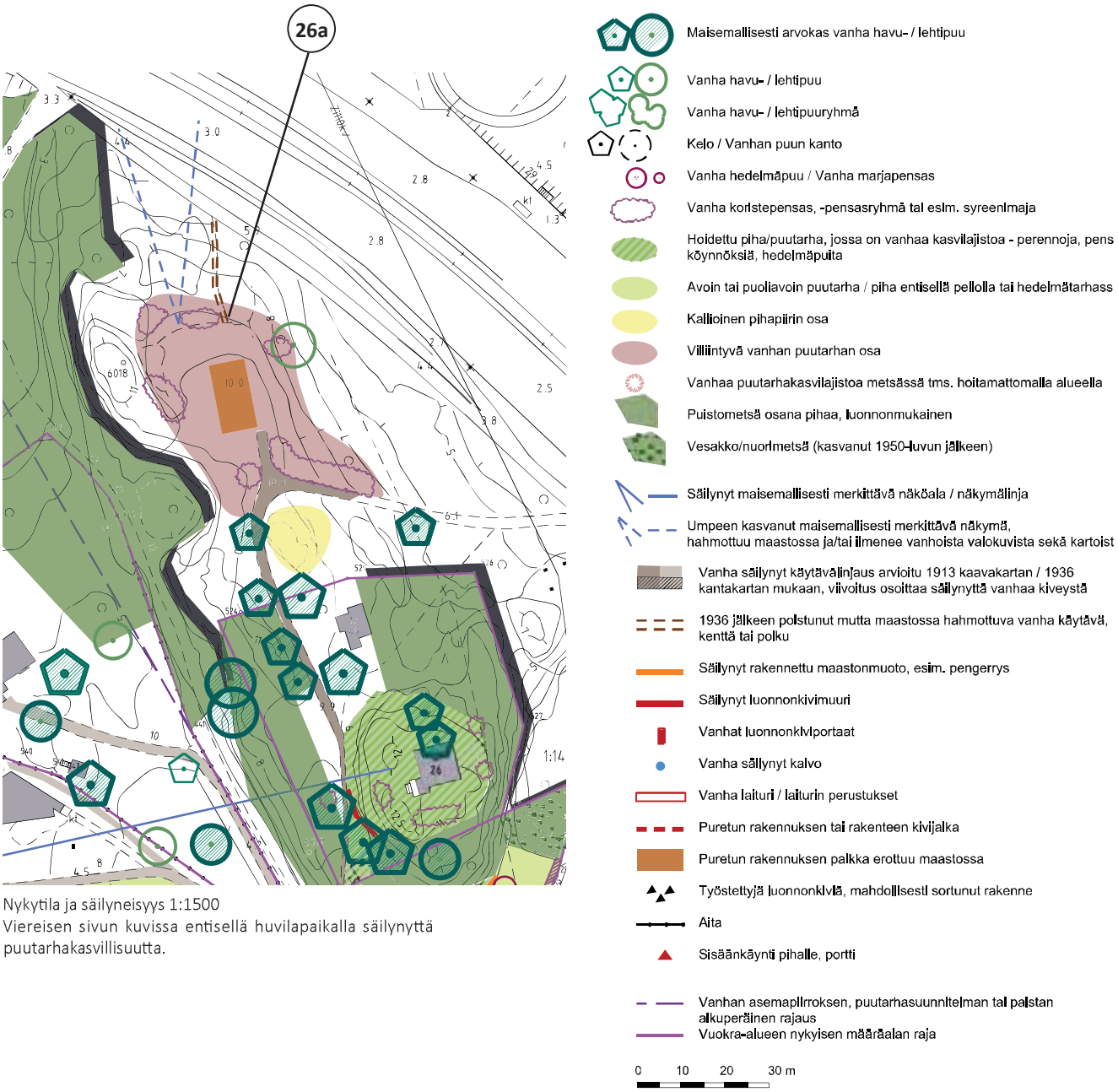

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
Viereisen sivun kuvissa entisellä huvilapaikalla säilynyttä puutarhakasvillisuutta.

Rakennusta ympäröivää ruusutarhaa ihailtiin ohikulkevasta raitiovaunusta.[46] Eeva Aneron haastattelema Maire Pöntinen o.s. Dahlman muisteli Majkoffin tätien istuttamat ruusut, mutta todennäköisesti ne on istutettu jo aiemmin osana J. W. Skogströmin puutarhasuunnitelmaa. Mahdollinen kytkös M. G. Steniuksen kauppapuutarhan ruusuihin on myös olemassa.

1950-luvun kuvauksessa kerrotaan vaikeudesta löytää tietä Johannesbergiin.[47]

Nykytila ja säilyneisyys

Puretun asuinrakennuksen paikka on edelleen havaittavissa nykyisin puistona olevalla mäellä. Kulttuurikasvillisuuden osuus on myös suuri, joskin taantumassa muun kasvillisuuden seassa. Syreeniryhmät ovat edelleen näyttäviä. Kalliokasvillisuuden lajisto on säilynyt runsaana vähäisestä kulutuksesta johtuen (mm. keto-orvokki). Viereiselle Johannesbergin (26b) pihalle johtavan käytävän varrella kasvavat juhannusruusut on kuulemma istutettu 1930-luvulla. Pihaa ympäröivät villiintyneet koristepensaat, perennat sekä erittäin hienot avokalliot, joiden lomassa rakennus on sijainnut. Vanha käytävä on edelleen olemassa polkuna koilliseen Paciuksenkadun varteen. Näkymä avautuu yhä nuorten vaahteroiden välistä kohti Pikku Huopalahtea.

Vanhaa kasvillisuutta

Syreeni (voimakkaan sininen lajike), kuusama (punainen), jasmike, angervo sp., siperianhernepensas, orapihlaja, kultasade, ruusu (juhannusruusu, kerrottu valkoinen), keltainen päivänlilja.

Arvot

Runsas vanha kasvilajisto. Joukossa on myös runsaasti pystyyn kuolleita vaahteroita ym. Rakennuspaikka on ollut maisemallisesti yksi Meilahden hienoimpia, ja sen välittämää perintöä huvilahistoriasta tulisi vaalia. Paikan virkistysarvoa vähentää Paciuksenkadun liikennemelu.

46 Anero. s. 62
47 Anero. s. 62.

26b. Johannesberg

OSOITE
JOHANNESBERGINTIE 6

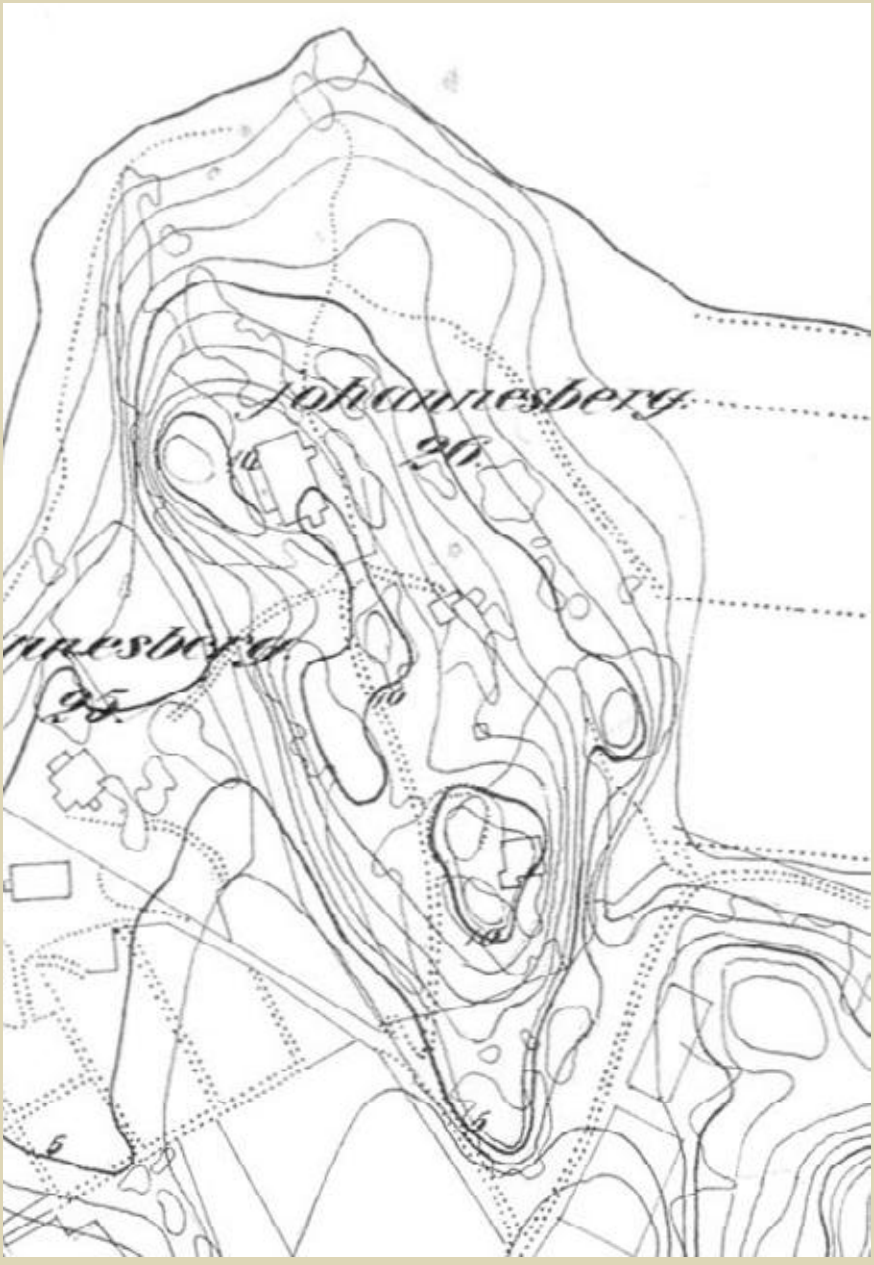
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-101

RAKENNUSTUNNUKSET
42132
42150 (42190)

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

(Ks. myös 26a)
26b
Huvilapalsta 26 b, jossa sijaitsi vuonna 1904 rakennettu huvila, lohkottiin omaksi palstaksi vuonna 1916 M. G. Stenius Oy:n omistuskaudella.
Kaupunki solmi vuokrasopimuksen vuonna 1916 konttoristi Emil Rosenbergin kanssa. Vuokraoikeus siirtyi vuonna 1923 prokuristi L. Lindqvistille ja 1949 insinööri V. Vakkolalle.
Johannesberg 26b huvila on ollut useiden omistajien hallussa historiansa aikana ja seisoo edelleen Johannesbergin kallion eteläosassa. Asuinrakennuksen lisäksi palstalla on vaja.

Ote vuoden 1913 kaupunkikaavakartasta / HKA

Rakennusten sijainti

Rakennuksen paikka ja alkuvuosina vallinneen ympäristön luonne näkyy Skogströmin suunnitelmassa vuodelta 1909. Rakennus on sijoitettu avokallion notkelmaan aivan palstan eteläkärkeen, jossa rinne laskee kohti Johannesbergintietä. Kallioinen sijainti tien yläpuolella on aikanaan tarjonnut huvilalle näkymiä paitsi lounaaseen Meilahden kartanon pelloille, myös koilliseen Pikku Huopalahden suuntaan. Vuokra-alueeseen kuuluu palstajaon mukaan myös ulkorakennus, joka on Skogströmin suunnitelman mukaisella alkuperäisellä paikalla Johannesbergin tontilla.

Puutarhan vaiheet

Skogströmin yleissuunnitelmaa (1909) tarkempaa istutussuunnitelmaa ei huvilan pihasta ole löytynyt. Suunnitelman puiden värien perusteella voidaan arvailla, että eteläosan puut olivat havupuita. Huvilan ympärillä kalliolla oli hoidettu koristepuutarha, jonka halki johtivat portaat huvilalle.

Nykytilanne ja säilyneisyys

Puutarha huvilan edustan rinteessä on hyvin hoidettu ja kasvaa paljon vanhoja koristepensaita sekä uusia ja vanhoja perennoja. Nykyiset säilyneet männyt ovat maisemallisesti varsin arvokkaita, ja voidaan olettaa samanikäisiä yksilöitä olleen edellisen vuosisadan alussa paljon enemmän.

Osa rinteestä Johannesbergin ja Mainiemen välillä on säilynyt avoimena, minkä ansiosta myös näköyhteys Aikalaan on säilynyt. Arboretumin ja Johannesbergintien välisen rinteen kasvillisuus on kehittynyt varsin reheväksi.

Huvimajakatos sekä lasten leikkitelineet ovat uusia rakenteita.

Tontin rajalla ei ole vuoden 1988 ohjeiden mukaista aitaa, mutta sille ei myöskään löydy maastosta luonnollista paikkaa. Jyrkkä rinne toimii yksityisen pihapiirin maisemallisena rajana.

Yllä: C. Grünberg 23.5.1965 / HKM.
Alla: Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Huvilan edustan viehättävä kalliopuutarha kesällä 2012.

Arvot

Paikan topografia tarjoaa rakennukselle monumentaalisen ja näkyvän aseman. Näkymiä tulisi edelleen vaalia.

Ajotie huvilalle on alkuperäisellä paikalla.

Vanhat männyt ovat palstan näkyvimmät ja ikänsä vuoksi arvokkaimmat puut.

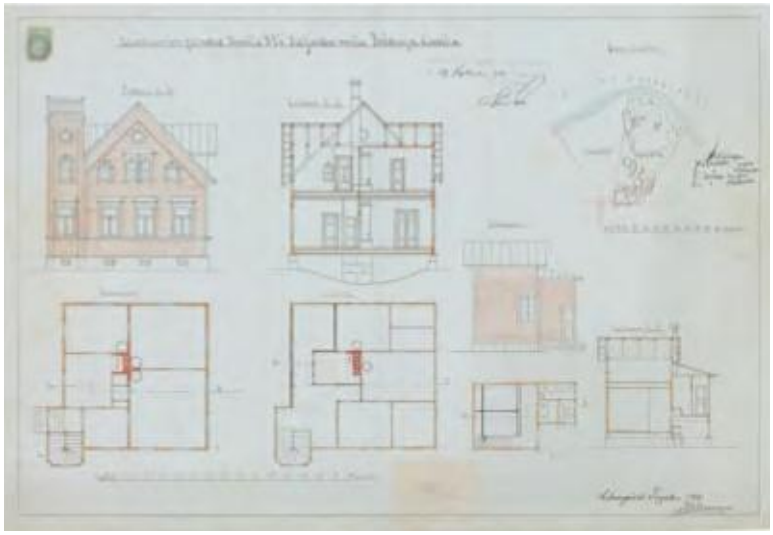

Näkymä huvilalta luoteeseen. Ajotie on vanha Johannesberg a:han johtanut pääkäytävä.

Asema-, pohja-, leikkaus- ja julkisivupiirustukset, K. Nenonen 1904. HKA

Säilyneet rakennukset

42132 Asuinrakennus (1904)

Alkuperäinen tilanne

Syyskuussa 1904 päivätty, K. Nenosen laatima rakennuspiirustus esittää nykyistä huvilaa ja sitä palvelevaa talousrakennusta. Tämä on ainoa arkistossa säilynyt piirustus yli sata vuotta sitten rakennetusta huvilasta ennen viimeisimpiä korjauksia. Nenosen suunnittelema huvila oli omaleimainen, kulmatornilla varustettu kaksikerroksinen puurakennus. Huoneet oli ryhmitelty keskeisen hormiryhmän ympärille siten, että pohjakerroksen asuinhuoneet saivat valoa kahdelta suunnalta. Keittiö sijaitsi viistokulmaisen porrastornin ja eteisen vieressä rakennuksen lounaissivulla. Toisessa kerroksessa oli kolme makuuhuonetta ja toinen keittiö.

Suunnitelmassa rakennuksen ulkohahmoa hallitsivat jyrkät, ristikkäiset harjakatot ja suorapäätteinen torni. Julkisivuverhouksena oli vaakalaudoitus, jonka kontrastina päädyissä oli kattomuotoja korostava pystylaudoitusvyöhyke. Pohjakerroksen ikkunat olivat uusrenessanssille tyypillistä T-mallia ja yläkerran ikkunoiden yläosa oli viistetty uusgotiikan tapaan. Pyöreät ikkunat loivat vielä lisää vaihtelua linnamaiseen ulkohahmoon. Linnamaisuutta korosti myös se, että rakennukseen ei kuulunut lasiverantoja tai muita kuisteja.

Muutokset ja nykytilanne

Rakennuksessa suoritettiin 1956 peruskorjaus, jonka yhteydessä siirryttiin uunilämmityksestä keskuslämmitykseen. Kellariin rakennettiin sauna, pesutupa ja kattilahuone. Tontin haltija ja korjausten suunnittelija oli tuolloin insinööri Veli Vakkola.

Vuoden 1977 inventointitietojen mukaan rakennuksessa oli sen jälkeen suoritettu vuosikorjauksia. Vuonna 1989 haettiin rakennuslupaa kellarin laajennukselle, johon sisältyi louhintaa, sekä märkätila- ja väliseinämuutoksille 1. ja 2. kerroksessa. Hankkeeseen kuului sisäpuolinen lisälämmöneristys. Rakennedetaljien perusteella ulkoseinissä on pystyhirsirakenne. Lupahakemukseen liittyi julkisivun värityssuunnitelma.

Korkea sokkeli on rakennettu järeistä, lohkopintaisista graniittiharkoista. Vaihtelevasti vaaka- ja pystysuuntainen lautaverhous on maalattu vaalean ruskeanharmaalla sävyllä, vuori- ja nurkkalaudat vaaleammalla ja ikkunapuitteet punaruskealla sävyllä. Vesikatteena on konesaumattu peltikate. Rakennus on hyvin säilyttänyt ulkohahmonsa, alkuperäiset piirteensä ja sirolinjaiset ikkunansa.

42150 (42190) Talousrakennus (1989)

Nenosen vuonna 1904 laatima piirustus esitti myös harjakattoista, lautaverhottua talousrakennusta, jonka korkeassa osassa oli talli ja sen kylkiäisenä matalampi käymälä. Vuonna 1989 suoritetun korjauksen yhteydessä purettiin vanha talousrakennus ja rakennettiin uusi, sitä muistuttava rakennus, jonka paikka kuitenkin siirtyi muutamalla metrillä alkuperäisestä. Perusteluna oli arvokkaiden puiden varjeleminen. Rakennuksen ulkoväritys on punainen, vesikatteena on konesaumattu peltikate.

26d. Leiqvist

OSOITE
JOHANNESBERGINTIE 4

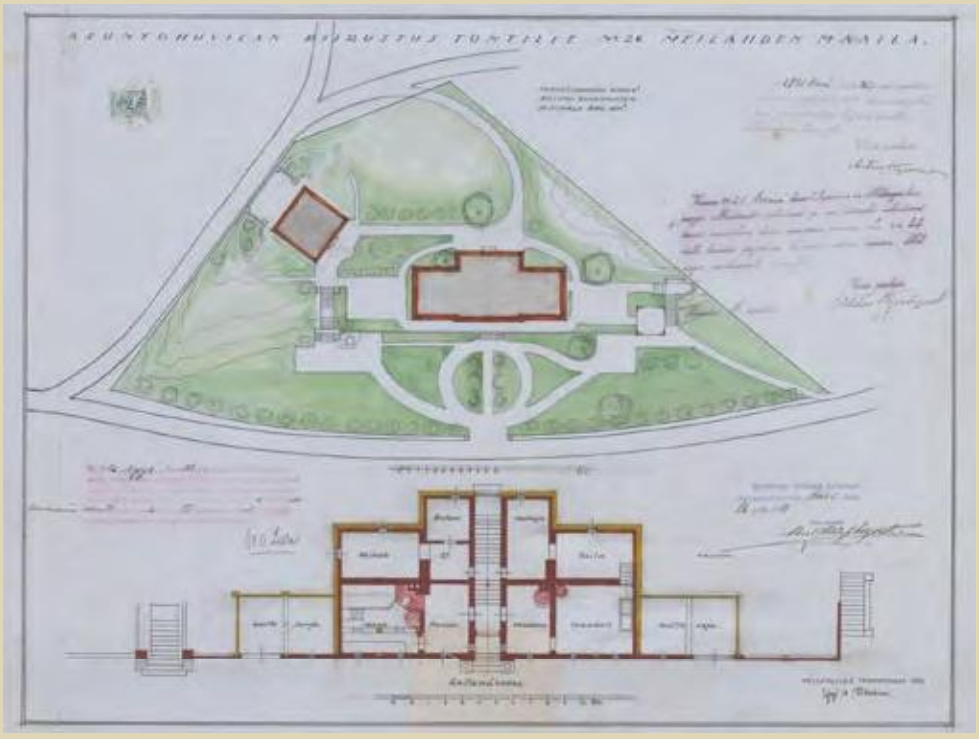
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-103

RAKENNUSTUNNUKSET
42133
44660

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Nykyinen huvilapalsta liittyi Meilahden länsiosan palstoituksen yhteydessä puutarhayhdistykselle Finska trädgårdsföreningen vuokrattuihin maa-alueisiin. 26d muodostettiin myöhemmin, todennäköisesti 1910-luvun lopussa. Ensimmäinen vuokraaja/omistaja oli vuodesta 1920 puutavarakauppias A. Andersen. Asuinrakennuksen suunnitteli Yrjö A. Waskinen vuonna 1921.
Pieni huvila oli alun perin suunniteltu aiemman suuremman rakennuksen sivurakennukseksi.
Vuonna 1922 kaupunki solmi vuokrasopimuksen rouva Lyyli Päiviön kanssa. Noihin aikoihin vuokra-ajat ja huvilan omistukset olivat suhteellisen lyhytaikaisia. Kunnalliskertomuksen mukaan vuokraoikeuden omistajia olivat:
1926 prokuristi L. Lindqvist
1927 As. Oy Dagmara
1928 varatuomari B. H. Tuominen
1930 herrat T. Grahn ja H. Ståhl
1934 kauppias G. A. Routio
1935 kirvesmies V. Luoto
Toisen asuinrakennuksen suunnitteli Waaranto vuonna 1939 (oletettavasti huvilassa 16 asuva rakennusmestari Janne Waaranto).
Vuonna 1950 kaupunki solmi vuokrasopimuksen J. H. Leiqvistin kanssa. Jouko Törmältä saadun tiedon mukaan huvilaa on jossain vaiheessa ryhdytty kutsumaan Leiqvistin huvilaksi pitkäaikaisen vuokralaisen mukaan. Vuonna 1965 omistus siirtyi johtaja, autoilija T. Leiqvistille.

Asemapiirros vuodelta 1921 / HKA

Näkymä huolella leikatun orapihlaja-aidan yli kohti huvilapalstaa, aksenttina kauniit pihamännyt.

Rakennusten sijainti

Rakennukselle valittiin hyvin näkyvä paikka Johannesbergin pitkän kallioselänteen eteläkärjessä. Tämä osa ei kuulunut alkuperäiseen Johannesbergin määräalaan. Kalliokumpareen laajentaminen puutarhaksi edellytti maaston muokkausta, jota laajennetulle rakennukselle suunniteltiinkin. Toteutunut ja säilynyt rakennus oli nimittäin alun perin tarkoitettu sivurakennukseksi suuremmalle huvilalle, jota ympäröisi muureilla rajattu muotopuutarha. Kokonaisuus jäi toteuttamatta.[48] Palstan pohjoisosassa 1930-luvulla rakennettu, myöhemmin purettu rakennus sijaitsi Johannesbergin tien varressa.

Puutarhan vaiheet

Viereisen sivun muotopuutarhasuunnitelman lisäksi tälle Johannesbergin osalle ei ole löytynyt myöhäisempää puutarhasuunnitelmaa. Jyrkkärinteisen kumpareen päälle rakennettu puutarha on luonnollisesti ollut pienikokoinen ja porrastettu kahteen tasoon. Rakennuksen ympärille, yläpihalle syntyi oleskelupuutarha koristeistutuksineen. Alempaan eteläosaan perustettiin hyötypuutarha, jota rajasi Meilahdentien varrella leikattu orapihlaja-aita. Rakennetun klassisen muotopuutarhan piirteitä puutarhassa ei ole havaittavissa.

Vaikka talon asukkaat ovat vaihtuneet tiheään, puutarha on ollut jatkuvasti hyvin hoidettu[49] toisin kuin monet Meilahden suuremmista huvilapalstoista.

26d kartan keskellä, yläreunassa Johannesbergin rakennus 26b. Tässä 1936 kartassa näkyy myös tontin koilliskärjessä ollut rakennus. Sen kivijalka on jäljellä. / HKA

26d nähtynä arboretumista.

48 Waskinen, Yrjö A. Toukokuussa 1921, KA/sinettiarkisto

49 KSV 1988. Osa 2. ”Piha-alueiden korkeatasoinen hoito pyritään säilyttämään”.

Nykytila ja säilyneisyys

Vaatimaton puutarha vaikuttaa säilyneen lähes alkuperäisessä asussaan, onnistuneesti hoidettuna, liiallista koristeellisuutta välttäen. Palstalla kasvaa muutama kaunis honka sekä kaksi vanhaa koivua. Puutarhan ylätasolla on vanhaa puutarhakasvillisuutta. Sieltä alempaan osaan johtavat betoniportaat voivat olla alkuperäisiä 1920-luvulta, mutta myös 1950-luvulta. Niiden viereisessä rinteessä kasvaa runsaasti kurjenmiekkoja ja muita vanhoja perennoja. Puutarhan alempi osa on vanhaa kasvimaata ja hedelmätarhaa, jonka nykyisellä nurmikentällä on säilynyt kuusi alkuperäistä omenapuuta. Tontin eteläreunaa rajaava orapihlaja-aita on yhä hoidettu leikattuna. Palstan länsipuolta Johannesbergintien varrella rajaava kivitukimuuri on paikoin sortunut, ja sitä on paikkailtu ilmeisesti eri aikoina.

Vanhaa kasvillisuutta

Omenapuut, juhannusruusu, syreenit, orapihlaja, angervo sp. (valkoinen), kurjenmiekat (sininen), päivänlilja, akileija, vuorenkilpi, kotkansiipi, rusko- tai tiikerililja.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Arvot

Puutarhan muurit ja tasoerot tarjoavat ryhdikkään ja kestävän tilajaon puutarhalle. Puutarhan alkuperäistä luonnetta on vaalittu. Vanhat maisemapuut ja muu kasvillisuus huvilan alkuvuosilta ovat tärkeitä.

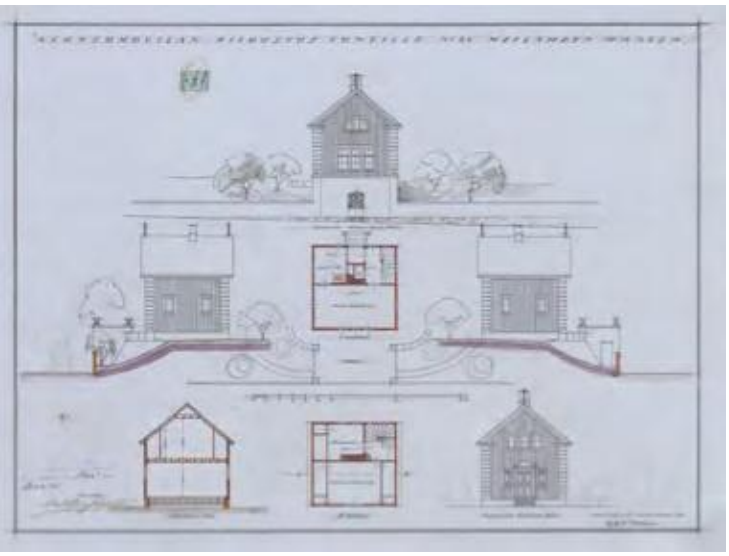
Valokuvissa puutarhaa arvokkaine puuyksilöineen kesällä 2012. Entistä hedelmätarhaa on sovellettu pelikäyttöön. Sitä reunustavassa rinteessä kasvaa runsaasti vanhaa perennalajistoa.

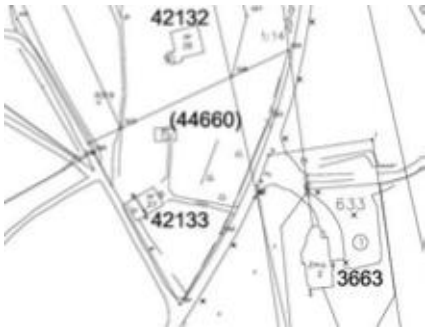

Asuntohuvilan piirustukset, Yrjö A. Waskinen 1921. HKA

Huvilarakennus vuonna 1992 / KSV

Rakennukset

Rakennus 42133 Asuinrakennus

Alkuperäinen suunnitelma

Rakennuksen alkuperäinen piirustus on laadittu toukokuussa 1921. Suunnittelijana oli kaksi vuotta aikaisemmin arkkitehdiksi valmistunut Yrjö A. Waskinen, joka myöhemmin toimi Rakennushallituksen arkkitehtina. Rakennus oli osa kolmionmuotoiselle tontille hahmoteltua, laajempaa puutarha- ja terassisommitelmaa, jonka päärakennus oli tarkoitus rakentaa Johannesbergintien suuntaisen terassin varaan. Tontin vuokraajana oli tuolloin (vuodesta 1920) puutavarakauppias Alfred Andersén, joka ilmeisesti oli aikeissa rakentaa itselleen klassistisen, symmetrisen asuntohuvilan. Ainoastaan nykyinen, kuutiomainen ja harjakattoinen pieni rakennus toteutettiin. Tontin vuokrasopimus siirtyi jo 1922 seuraavalle omistajalle.

Korkean terassin varaan rakennetussa ensimmäisessä kerroksessa oli eteinen, wc, keittiö ja olohuone, jonka iso ikkuna oli suunnattu lounaaseen. Sisäänkäynti oli yläpihan puolella. Toisessa kerroksessa oli kaksi makuuhuonetta. Harjakattoisen, sopusuhtaisen rakennuksen julkisivuja hallitsi symmetria ja järjestys. Toisen kerroksen päämakuuhuoneen ikkuna muodosti keskiakselia korostavan puoliympyrän muotoisen aiheen. Ulkoverhouksena oli pystypeiterimalaudoitus, ja rakennuksen nurkkia korostivat harkkoaiheet. Ikkunoiden puitejako vaihteli olohuoneen ikkunoiden tasaruuduista eteisen ristikkoaiheisiin.

Muutokset ja nykytilanne

Olohuoneen ikkunan kohdalle rakennettiin 1953 viistokulmainen ikkunaerkkeri ja sen päälle makuuhuoneen avoparveke. Suunnittelusta vastasti rakennusmestari Åke Grönroos, ja rakennuttajana oli johtaja Jorma Leiqvist. Erkkerin modernit ikkunat olivat jakamattomat, mutta mittakaavaltaan sopusoinnussa rakennuksen kokonaishahmon kanssa. Julkisivun pystypeiterimaverhousta jatkettiin erkkerin umpiosissa.

Rakennus on melko hyvin säilyttänyt ominaispiirteensä. Sokkeli on käsitelty karkealla rappauksella. Julkisivuverhous

Saunarakennus vuonna 1992 / KSV

on maalattu hienostuneen vaaleaksi vaalean ruskehtavin vuorilistoin. Vesikatteena on punainen tiilikate. Erkkerin päälle rakennettu parveke työntyy viistettyjen kulmien yli ulokkeeksi, muodostuen melko hallitsevaksi aiheeksi. Terassin alle on rakennettu autotalli.

Muut rakennukset

44660 Sauna

Tontilla on ollut kaksi muuta rakennusta 1930-luvulta, joista toinen 1936–1937 rakennettu sauna ja käymälä. Sen suunnitteli Meilahden alueella tuttu rakennusmestari J. A. Waaranto. Vuonna 1994 on myönnetty lupa puretun saunarakennuksen korvaamiseksi uudisrakennuksella, joka on ilmeeltään vaatimaton, vaakalaudoituksella verhottu huopakatteinen sauna pukuhuoneineen.

Purettu mökki

Vuonna 2005 on myönnetty lupa tontin pohjois-osassa sijainneen, sr-2 merkityn pienen asuinrakennuksen purkamiseksi. Rakennus oli Waarannon vuonna 1939 suunnittelema”mökki” vuodelta 1939, johon alun perin kuului kamari ja keittiö sekä kellari. Ulkoseinien eristeenä oli purutäyte, ulkoverhouksena oli pystypeiterimavuoraus.

27a. ja 27b. Pukkisaaret

OSOITE
SEURASAARENTIE 15
(SAARI)

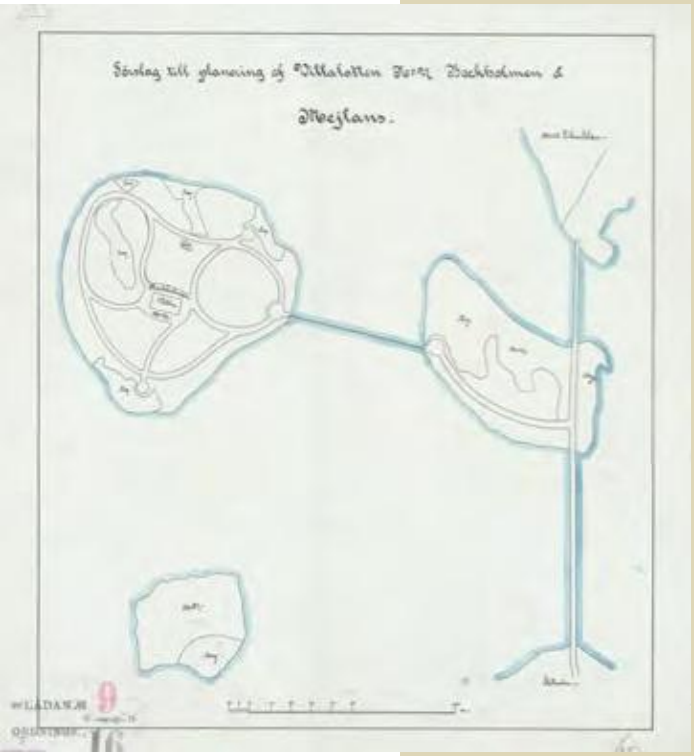
KIINTEISTÖTUNNUKSET
91-437-1-14-159
91-420-1-1172-80
91-437-1-14-59

RAKENNUSTUNNUS
42135

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Läntisen Pukkisaaren ensimmäinen vuokralainen oli tohtorin leski Emma Grönlund 1892. Vuonna 1902 lehdissä ilmoitetaan myynnissä olevasta huvilarakennuksesta. Vuonna 1903 vuokraoikeuden omisti filosofian maisteri Birger Grönlund, jolle kaupunki myönsi vuokra-ajan pidennystä aina vuoteen 1942 tämän sitoutuessa kunnostamaan huvilan ympäristöä anomuksen liitteenä olleen suunnitelman mukaan.[50] Grönlund ilmeisesti myi huvilan jo samana vuonna insinööri Evert Ridderstadille. Vuodesta 1914 vuokraoikeus siirtyi G.E. Viklundille.
Vuonna 1916 sekä Läntinen että Itäinen Pukkisaari vuokrattiin eversti Smirnoffille.
Pukkisaarien tunnetuin asukas lienee kirjailija Hella Wuolijoki, joka vuokrasi kummatkin huvilapalstat vuonna 1919. Itäisen Pukkisaaren rakennus on rakennettiin hänen aikana, vuonna 1920.
Vuonna 1921 vuokraoikeus kumpaankin saareen siirtyi herra J. Larssonille ja jo seuraavana vuonna 1922 varatuomari Lennartti Pohjanheimolle joka vuonna 1925 muutti Orkolinnaan, eli vuokraamalleen palstalle nro 4.
Vuonna 1926 huvila 27a siirtyi elokuvalevityksen alalla toimivalle AB Film-central Oy:lle (vuodesta 1928 AB Corona). ”Yhtiön tarkoituksena on tytäryhtiöosakkeiden ja huvilan omistaminen; vuokrata Helsingin kaupungilta Meilahden palstan no. 27a.” [51] Pääomistaja oli ruotsalainen Gustaf L. Molin. Paul Olsson laati puutarhasuunnitelman Läntiselle Pukkisaarelle vuonna 1930. [52] Gustaf Molinin kuoltua 1938, omistus siirtyi leskelle Larissa Molinille, joka myi huvilan eläinlääkäri T. Schwindtille 1939. Saaren vuokraoikeus siirtyi vuonna 1942 kauppias Aarne V. Virtaselle.
Kaupunginhallitus päätti vuonna 1960 oikeuttaa kiinteistölautakunnan ostamaan kauppias Aarne Virtaselta vuokra-alueella n:o 27a olevat rakennukset 500 000 markan kauppahinnasta sillä ehdolla, että vuokraaja luopuu vuokraoikeudestaan.[53] Rakennus purettiin 1970-luvulla. Nykyään läntisellä Pukkisaarella toimii Sommelo ry:n ylläpitämä ”Rautakautinen kauppapaikka”.
Aarne Virtasen aikana Itäisen Pukkisaaren vuokraajana oli rouva D. Martikainen vuoteen 1948, jolloin vuokraoikeus siirtyi arkkitehti Yrjö Lindgrenille ja vuonna 1952 opiskelija T. ja rouva R. Jungebrandtille.

50 Kunnalliskertomukset /HKA
51 Hupaniittu, Outi 2009, Leskirouva Larissan avioliitto, eli kuinka Gustaf Molinin elämäntyö katosi.
52 Suunnitelmapiirustukset touko- ja syyskuulta 1930, Paul Olssonin diakokoelma /MFA
53 Kunnalliskertomukset 1960 /HKA

Rakennusten sijainti

Läntisen Pukkisaaren huvilarakennus sijaitsi loivarinteisen mäen laella. Näkymä Seurasaarenselälle oli avoin, ja Paul Olssonin 1930-luvulla esittämän muotopuutarhan vahva aihe korostaa sitä. Huvilan veneranta oli lounaisrannalla ja toinen suojaisemmalla pohjoisrannalla.

Itäisen Pukkisaaren autotallirakennukseksi suunnitellulle rakennukselle, joka on edelleen olemassa ateljeerakennuksena, ei löytynyt yhtä arvokasta sijaintia. Rakennuspaikka on kalliolla, jossa jyrkän rantakallion ja talon välissä on vain niukasti tasaista oleskelupihaa. Tämän voi myös arvella rajoittaneen rakennuksen käyttöä autotallina. Saaren eteläosa on käytännössä varattu kulkuyhteydelle Läntiselle Pukkisaarelle.

Läntisen ja Itäisen Pukkisaaren yhdistävän alkuperäisen kulkusillan ulkonäöstä ei ole tietoa. Ilmakuvien perusteella se oli nykyisiä pitkospuita jonkun verran leveämpi ja korkeampi.

Puutarhan vaiheet

Päiväämätön asemapiirustus, todennäköisesti huvilan 27a:n rakentamisen ajalta, esittää saaren käytäväverkoston. Suunnitelmassa puutarhapolku kiertää saaren rantaa. Käytävät kaartuvat huvilalle maisematyylin ihanteiden mukaisesti. Rannassa on kaksi pyöreää levähdys- ja näköalapaikkaa, yksi suoraan rakennuksen alapuolella ja toinen koillisrannassa. Vuoden 1913 kaavakartassa polkuverkosto muistuttaa enemmän alla oikealla olevaa myöhempää asemapiirrosta, joten alkuperäinen suunnitelma ei ehkä ole sellaisenaan toteutunut.

Paul Olsson on sisällyttänyt vuoden 1930 suunnitelmaan rannan pyöreän aiheen, mutta päättää rantakäytävän siihen ja ympäröi sen betoniin valetulla kivimuurilla. Ranta oleskelupaikalta luoteeseen on tuettu kivimuurilla, jonka keskivaiheilla on uimarannan portaat ”Plage”.

Suunnitelma esittää hyvin arkkitehtonisen keskiakselisommitelman, joka myös jatkuu rakennuksen takana pohjoisrinteessä. Lounaassa akselin keskilinjan päätteenä on pitkä laituri. Laituripolun ja rantapolun risteyskohdassa on pyöreä kivetty kenttä ja sen keskellä aurinkokello. Länsirantaan ehdotetun hyötypuutarhan yläreunaan suunnitelma esittää pitkää pergolaa. Rakennuksen pohjoisrinteen muotopuutarha sisältää kukkapenkkien ja muurin rajaaman nurmipuutarhan. Akselin päättää tenniskenttä ja sen edellyttämän täytön rajaama rantamuuri.

Paul Olssonin suunnitelman toteutuksen laajuudesta ei ole tietoa. Tiedetään, että Ab Corona oli tuohon aikaan menestyvä yritys. Ilmakuvien perusteella tenniskenttä ja pohjoisrannan muuri jäivät toteutumatta. Pergola ja vajarakennus hyötypuutarhan ovat ilmeisesti toteutuneet (ks. kuva alla).

Rantamuuri, uimaportaat ja suunnitelman rinnekäytävien portaat ovat sen sijaan toteutuneet, kuten myös koristepuutarha huvilarakennuksen pohjoispuolella.

Nykyisin läntinen Pukkisaari on ”Rautakautinen kauppapaikka”, jonka toiminnalle olisi varsin vierasta ylläpitää rakenteita tai aiheita Meilahden huvilakulttuurin ajoilta.

Nykytilanne ja säilyneisyys

Käytävien portaat, hyötypuutarhan tukimuuri, näköalapaikan pyöreä betonimuuri, laiturin perustukset sekä uimarannan portaat ovat yhä olemassa, joskin rapautuneina ja osaksi sortuneina.

Läntisen Pukkisaaren rantaa kiertävän polun paikka on vielä selvästi hahmotettavissa, sillä sen kiviladelmat ja maastoportaat ovat edelleen näkyvillä. Rantalaiturien betonirakenteet ovat pahasti veden rapauttamia. Rinne puretun rakennuksen lounais- ja länsipuolella on säilynyt avoimena hoidon ansiosta (puistometsän hoitotaso).

Rannan puustoa on harvennettu länsi- ja eteläpuolella, mutta pohjoispuoli on villiintynyttä ja läpipääsemätöntä rehevää rinnettä.

Arvot ja suositukset

Läntisen Pukkisaaren vanhan puutarhan rakenteiden jäänteet ovat sellaisenaan, ajan patinoimina ja raunioituneinakin, säilyttämisen arvoisia. Laiturin palauttaminen Paul Olssonin suunnitelmien mukaisiksi on perusteltua vain, jos Pukkisaaren toiminta muuttuu ja veneliikenne vilkastuu. Mutta pyöreän oleskelupaikan betonimuuri ja pohja tulisi peruskorjata, sillä vauriot ovat melko pienet

Muita Läntisen Pukkisaaren arvoja ovat rantakäytävä ja sen varrella olevat portaat, entisen huvilan avoin rinne, vanhat männyt ja muut maisemapuut rannassa, rantautumismahdollisuus länsi- ja lounaisrannalla.

Vier. sivu:
Oik. Paul Olssonin laatima puutarhasuunnitelma syyskuulta 1930 / MFA- Paul Olssonin piirustuksien diakokoelma
Vas. Asemapiirros mahdollisesti vuodelta 1902 / HKA

Oikealla
Ote päiväämättömästä asemapiirroksesta ”Kartta kaupungille kuuluvista tiluksista Nro 27 a Läntinen Pukkisaari ja 27b itäinen Pukkisaari sijaitsevat Meilahden tilan ja Seurasaare välillä.” Pukkisaaret 1133_865_713_1-23. / HKA

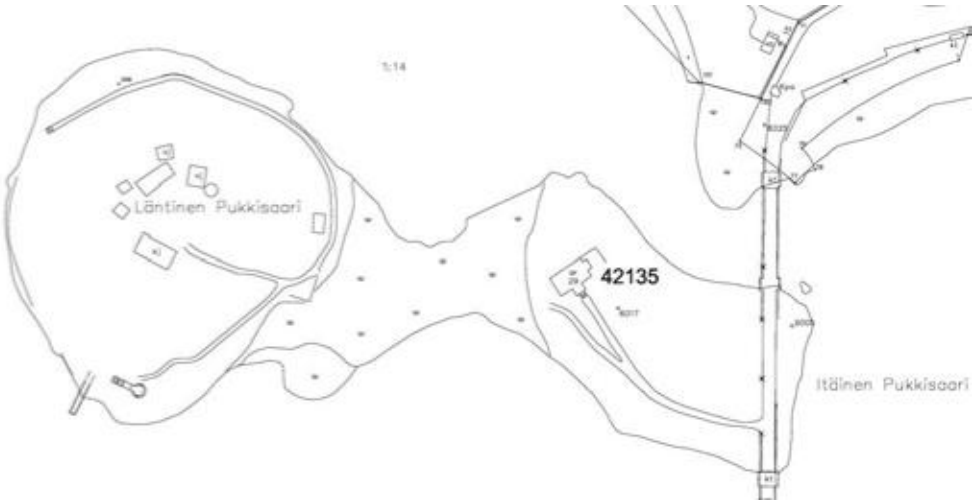

Vasemmalla: Läntisen Pukkisaaren entisen huvilapuutarhan rantamaisemassa säilyneitä jäänteitä Oleskelupaikan pyöreä muuri, venelaituri, uimarannan portaat, rantapolun varren kivipengertä sekä kallioportaat

Yllä: Itäisen Pukkisaaren huvila saarten väliseltä pitkospuukäytävältä nähtynä
Alla: Polkuyhteys Seurasaaren sillan kautta Itäisellä Pukkisaarella

Rakennukset

42135 Asuinrakennus

Alkuperäiset suunnitelmat

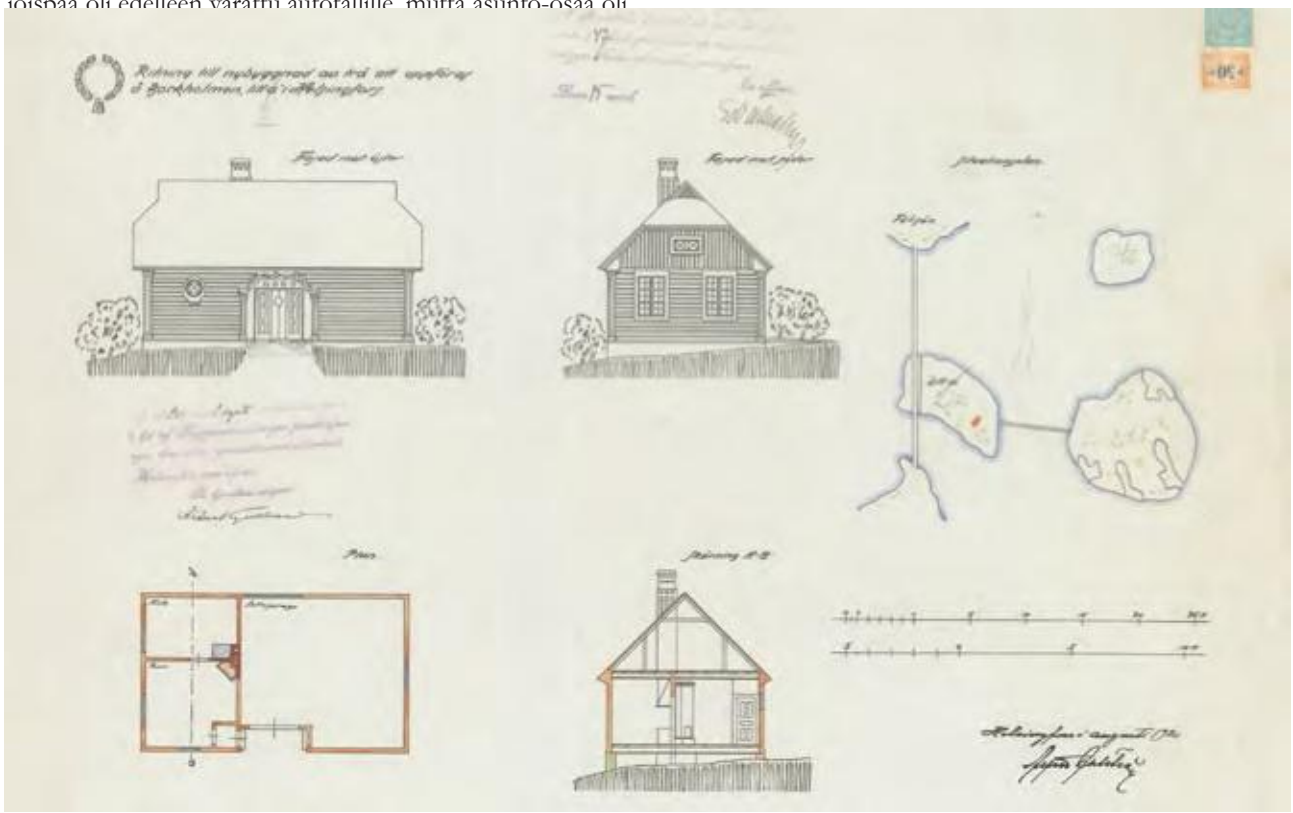
Rouva Hella Wuolijoki oli palstojen 27a ja 27b vuokraajana kesäkuusta 1919 (rtmk ptk) vuoteen 1921. Häntä ennen, 1918–1919, vuokraajana oli neiti Anna Viktoria Sahlström. Itäiselle Pukkisaarelle rakennettavan uudisrakennuksen piirustukset on päivätty elokuussa 1920, tekijänä Alfred Ahlström. Erikoisen rakennuksen toisessa päädyssä oli huone ja keittiö, toisessa päädyssä iso autotalli, ”autogarage”. Harjakattoisen rakennuksen muoto sai ilmeensä päätyjen aumatuista osista, joiden yläosaan jäi pieni kolmiomainen kattoikkuna. Julkisivut oli tarkoitus verhoilla vaaka- ja pystylaudoituksella. Ikkunat oli esitetty jaettuina lukuisiin pieniin ruutuihin. Nurkkiin oli muotoiltu koristeelliset pilasterit. Itäjulkisivun keskellä olevasta ajoaukosta oli muotoiltu sievä, kulmistaan viistetty porttiaihe, jota kehystivät pilasterit. Vasemmalla puolella oli pyöreä ikkuna. Tammikuussa 1921 valmistui työnaikainen muutospiirustus, jonka oli laatinut Viktor Gåsström. Pohjoispää oli edelleen varattu autotallille, mutta asunto-osaa oli

Muutokset ja nykytilanne

Rakennus oli jo olemassa ja todennäköisesti kokonaan asuinkäytössä ilman autotallia, kun K. F. Andersson vuonna 1925 suunnitteli sauna- ja varastorakennuksen Itäisen Pukkisaaren etelärannalle. Kaksi vuotta myöhemmin, joulukuussa 1927, saman suunnittelijan laatima muutospiirustus sisälsi mm. asuinrakennuksen itäsivulle rakennettavan kuutiomaisen lasikuistin. Pohjoispäädyn kulmikas erkkeri oli valmistunut jo aikaisemmin kohtaan, johon oli alun perin suunniteltu autotallin ovi.

Rakennuksesta ei ole tiedossa varhaisia valokuvia, mutta 1920-luvulla suunniteltu lasikuisti on joko toteutunut vasta myöhemmin tai muutettu kokonaan. Muilta osin rakennuksen ulkoasu komeine kulmapilasterieen ja pyöreine ikkunoineen vastaa edelleen pääosin 1920-luvun piirustuksia, päävolyymin ikkunoiden puitejakoa lukuun ottamatta. Vesikatteena on saumattu peltikatto. Lautavuoraus on maalattu vaaleankeltaiseksi ja ikkunanpuitteet vaalealla sävyllä.

Uudisrakennuksen piirustus, 1920. HKA

Mustavalkoiset valokuvat v. 1992, KSV

28a. Viitala ja 28b. ”Martan mökki”

OSOITE / 28a
JOHANNESBERGINTIE 2

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-100

RAKENNUSTUNNUKSET
42131
42161

OSOITE/ 28b
MEILAHDENTIE 3 b

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-156

RAKENNUSTUNNUS
42151

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

28a:
Palsta viljelyksineen oli vuokrattuna Finska Trädgårdsföreningenille vuodesta 1892. Yhdistys rakennutti asuinrakennuksen vuonna 1899 päivätyn suunnitelman mukaan työntekijöiden käyttöön. Perimätieto kertoo, että rakennus olisi siirretty Kruununhaasta. Puutarhayhdistyksen kauden jälkeen palstan vuokrasi puutarhatyöläinen Evert Isaksson. Vuokrasopimusta jatkettiin vuonna 1920, jolloin E. Isakssonin ammattinimikkeenä oli torikauppias.
Vuonna 1928 vuokrasopimusta pidennettiin vuoteen 1934 leskirouva Amanda Isakssonin kanssa. Vuonna 1929 vuokraoikeus viljelypalstoineen myönnettiin J. Hj. Mattilalle. Juhani Mattila harjoitti hevosten pidon lisäksi myös maanviljelyä. Huvilapalsta oli perikunnan hallussa 1950-luvulle asti.
1980- ja 1990-luvun vaihteessa rakennus siirtyi Viitalan perheen omistukseen ja peruskorjattiin.

28b:
Palstan asuinrakennus on Meilahden tilan vanhoja asuintaloja ja sen arvellaan olevan 1800-luvun alusta.
Vuonna 1893 kaupunki solmi vuokrasopimuksen Finska Trädgårdsföreningenin kanssa ja siinä tämä ”vanha asuinrakennus” kuului yhdistyksen kaupungilta lunastamiin rakennuksiin. Jälkeenpäin yhdistys totesi rakennuksen (ja muutkin lunastamansa rakennukset) liian huonokuntoiseksi ja kalliiksi korjata, jolloin rahatoimikamari suostui lunastamaan ne takaisin vuoden 1893 loppuun mennessä.
Vuodesta 1910 vuokraaja/omistaja oli työläinen K. Färm. Vuonna 1919 huvilapalstan vuokraoikeus siirtyi vuodeksi varastonhoitaja E. Oräddille, mutta K Färm hankki huvilan takaisin, minkä jälkeen Färmin suku hallitsi paikkaa aina vuoteen 1971 asti, jolloin kaupunki osti rakennuksen.

Ote vuoden 1913 kaupunkikaavakartasta. KSV/ HKA

28a Viitala nähtynä Meilahdentieltä. C. Grünberg 1955 / HKM
Alla ote kartasta 1907 / teoksessa Mannila.

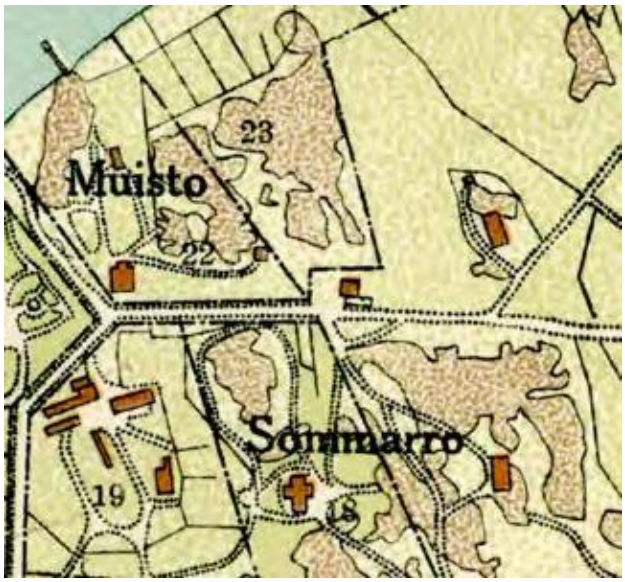
Rakennusten sijainti

28a Viitala

Rakennus sijaitsee omalla määräalallaan Johannesbergin tien pohjoispuolella olevan kummun laella etelä-pohjois-suuntaisesti. Ympäröivien viljelyalojen vielä ollessa käytössä, rakennus näkyi lähes kaikkiin ilmansuuntiin. Vajarakennus sijoitettiin alarinteeseen pellon laitaan. Pihaan, rakennuksen länsipuolelle saavuttiin ja saavutaan edelleen Johannesbergintieltä.

28b 'Mummon mökki'

Rakennuksen eteläpääty nousee aivan Meilahdentien reunasta, jossa on betonimuuri. Huvilapalstan nro 23 ja tien väliin jäävä määräala on pieni. Rinteessä rakennuksen itäpuolella on 1990-luvun puolivälissä rakennettu vaja, jonka paikalla aikanaan on sijainnut pieni asuinrakennus. Määräalan koillisen rajan tuntumassa on ollut sikala ja pesutupa. Vanha kaivo on tallella. Sen maanpäälliset puiset rakenteet on uusittu.

28a. C. Grünberg 1955 / HKM

Puutarhan vaiheet

28a

Trädgårdsföreningenin käyttöön rakennetulta palstalta ei ole säilynyt puutarhasuunnitelmaa. Vanhimmat, ammattitaidolla rakennetut kivimuurit ja portaat lienevät yhdistyksen ajoilta, samoin kuin vanhat kuuset talon koillispuolella. Rakennuksen pihapiiri ei ollut tarkoitettu 1800-luvun huviloiden tavoin kesäistä joutenoloa ja huvittelua varten, mikä myös on heijastunut rakennuksen lähiympäristöön. Viljelytoiminta liittyy läheisesti rakennuksen ja sen ympäristön historiaan aina 1950-luvulle asti. Viljelystä luopumisen jälkeen pihaa ympäröivät maat ovat rehevöityneet.

28b

Puutarhasuunnitelmaa ei ole eikä myöskään vanhempaa asemapiirrosta. Nykyinen asukas kertoo mm., että edellinen asukas rouva Färm, joka koko ikänsä oli asunut rakennuksessa, oli innokas puutarhaihminen (kuten rouva Färm huvila 33:ssa). Piha oli kuitenkin hoidon puutteesta metsittynyt ja täynnä keltamoa (kasvi tunnetaan alueella nimellä Mejlans ört). Viimeisimpään kunnostustyöhön liittyneessä salaojituksessa laskettiin rakennuksen pohjoissivun maanpintaa. Pihalla nousee esiin vuosittain siellä täällä vanhoja puutarhaperennoja. Niitä on otettu talteen rakennuksen itäpuolen uudelle perenna-alueelle, joka nyt on jälleen päässyt villiintymään.

Nykytila ja säilyneisyys

28a

Pihapiirin maaseutumainen tunnelma on säilynyt puutarhassa tähän päivään asti. Vanhimmat kivimuurit ovat säilyneet (mahdollisesti) alkuperäisinä. Koristeomenapuut ovat 1950-luvun istutuksista, samoin kuin monet muut puutarhan koristepensaista ja lehtipuista. Vaikka kasvillisuus on muuttunut, pihassa on säilynyt sille kuulunut maaseutumainen ilmapiiri.

28b

Asuinrakennuksen maisemallinen sijainti muuttui Meilahdentien levennyksen yhteydessä 1950-luvulla, jolloin rakennettiin tontin rajan betoninen muuri. Puuaita on uusittu rakennuksen kunnostuksen yhteydessä.

Vuoden 1936 kartassa näkyvästä vanhasta muurista on säilynyt vain rakennuksen puoleinen osuus portaineen. Kiviä on käytetty mahdollisesti länsipuolella olevan aitaosuuden muuriin. Uuden vajan pohjoispuolella olleen syreenimajan kivipengerrys on säilynyt, mutta osittain sortuneena.

Pihalla oleva kaareva, pyöreistä kivistä ladottu tukimuuri, leikkimökki ja leikkihiekka-alue tukimuureineen ja välineineen ovat nykyisten asukkaiden rakentamia.

Rakennukseen liittyvä hoidettu pihapiiri on laajentunut 1900-luvun alun tilanteesta. Meilahdentien puoleinen syreenistutus on betonimuurin rakentamisen ajalta.

Vanhempia syreenikasvustoja lienevät vajalle johtavan käytävän vierellä olevat kasvustot ja syreenimajan jäänteet.

Pihalla kasvava alppiruusu on asukkaalta saadun tiedon mukaan yli 70-vuotias. Mutta se kärsii liiasta paahteesta syysmyrskyjen kaadettua varjostavat puut.

Alueella kasvaa runsaasti perinneperennoja ja luonnonkukkia. Suurin osa on nykyisen asukkaan hankkimia tai talteen ottamia. Vanhan tukimuurin päällä oleva lajisto on sekin vanhaa perua (mm. rohtosuopayrtti, tiikerililja, kultapiisku, härkki).

Arvokasta puustoa edustavat kaunismuotoiset, suuret männyt ja säilyneet, valtavat vaahterat.

Vanha peltoalue itäpuolella on metsittymässä.

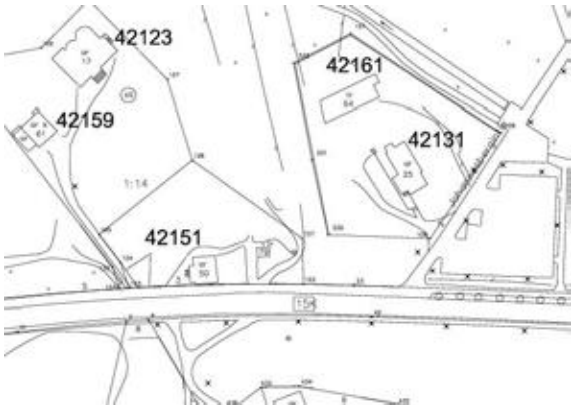
Nykytila ja säilyneisyys 1:1500
(merkinnät ks. s. 45)

Mustavalkoinen valokuva v. 1992, KSV

Rakennukset 28a

Asuinrakennus 42131

Vanhemmat tiedot

Rakennuksen alkuperästä ei ole varmaa tietoa.

Muutokset ja nykytilanne

Pitkänomainen, loivan harjakaton kattama rakennus on muutettu ja jatkettu eri vaiheissa ja siihen on lisätty pulpettikattoisia osia, kuten pitkänomainen lasikuisti. 1950–1960-luvun valokuvat osoittavat, että ulkoiset muutokset ovat sen jälkeen olleet vähäisiä. Asuinrakennus oli vuoden 1977 inventoinnin mukaan jaettu neljäksi pieneksi asunnoksi.

Vuonna 1989 haettiin rakennuslupaa rakennuksen lisäeristämiselle ja uusille saniteettitiloille. Julkisivuun oli tarkoitus avata uusi ikkuna.

Sokkeli on rakennettu osittain säännönmukaisista graniittiharkoista, osittain kiilakivistä. Alarinteen puolella on kellarin sisäänkäynti., toinen ovi on lasiverannan ulkoseinässä. Julkisivuverhouksena on vaakasuuntainen lautaverhous. Ikkunat ovat yleensä siroja, kaksipuitteisia ja kuusiruutuisia puuikkunoita. Verannan ikkunoiden puitejako on tyypilliseen tapaan tiheämpi ja siropiirteinen.

Julkisivut on maalattu vaalean harmahtavaan sävyyn. Ikkunapuittet ja peilimalliset ulko-ovet on maalattu keskiruskealla sävyllä, vuorilaudat ja nurkkalaudat ovat vaaleat. Saumattu peltikate ja syöksytorvet on maalattu kirkkaan vihreäksi.

Talousrakennus

Vuoden 1977 inventoinnin mukaan vanhassa piharakennuksessa oli mm. sauna, pesutupa, talli ja pieniä asuntoja.

Säilynyt talli- ja ulkorakennusrivi koostuu useista, pulpettikattoisista osista ja osittain hirsirungosta. Rakennus on maalattu punamullan sävyyn.

Rakennukset 28b

Asuinrakennus 42151

Rakennus 42151 v. 1992 KSV

Vanhemmat tiedot

Meilahden tilaan kuulunut rakennus on alueen vanhimpia, oletettavasti 1800-luvun alkupuolelta. Matalaan harjakattoiseen rakennukseen kuuluu v. 1977 selvityksen mukaan 2 huonetta ja keittiö.

Muutokset ja nykytilanne

Rakennuksen luvanvaraisista muutoksista ei ole tietoa. Kivijalka on muurattu luonnonkivistä ja kiilakivistä. Päävolyymin julkisivuverhouksena on pääosin vanha vaakasuuntainen, leveä, yläreunastaan viistetty lauta. Meilahdentien puoleisen päätykolmion alareunaa on korostettu vaakalistalla. Verhouksena on vaakalauta. Kaksipuitteiset ikkunat on jaettu kuuteen ruutuun välipuitteilla. Julkisivun värit ovat vaalean harmaavihreä lautaverhous, valkoiset nurkkalaudat ja ikkunat. Vesikatteena on musta, naulattu rimahuopakate. Länsipuolen pulpettikattoinen umpikuisti on päävolyymia uudempi.

Talousrakennus

Uusi, pulpettikattoinen pihavaja on maalattu päärakennuksen sävyyn.

29. Stentorp

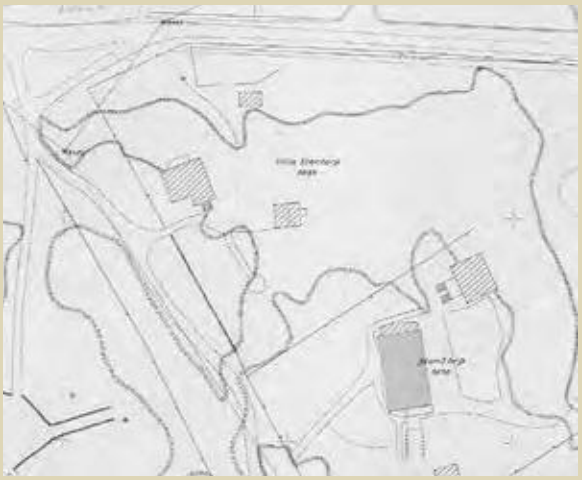
OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 11

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-93

RAKENNUSTUNNUKSET
42125
42200

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Stentorp on alun perin rakennettu ensimmäisen omistajan kauppias Kristian Larssonin kauppapuodiksi ja asunnoksi. Hän oli vuokrannut palstan jo vuonna 1913 syyskuun ensimmäisestä päivästä vuoteen 1929. Rakennuksen suunnittelija oli W. Johansson (piirustukset 1917).
Vuonna 1919 palstan vuokraoikeus siirtyi kauppias E. Campbellille. Muutospiirustukset koskien rakennuksen korottamista laati P. E. af Enehielm vuonna 1929.
Vuonna 1929 (1928?) rakennus siirtyi Toivolasta muuttaneelle L. Lillrankille. Rakennus pysyi yksityisomistuksessa, kunnes kaupunki lunasti sen vuonna 1971. Sen jälkeen Stentorpissa on toiminut Slaavilaisen taiteen seura ja siellä on mm. säilytetty seuran taidekokoelmaa. Kiinteistölautakunta myi huvilan 2006, ja se on yksityisomistuksessa.

Vas. Ote vuoden 1936 kantakartasta. HKA

Alla asemapiirros 1917. HKA

Stentorp 23.5.1965, valok. Grünberg /HKM

Rakennusten sijainti

Meilahden huviloita vaatimattomampi rakennus rakennettiin kalliolle Heikinniementien ja Meilahdentien risteyksen lähelle. Palstalla oli olemassa pihatie viereisellä palstalla sijainneelle kartanon aikaiselle navetalle. Tontin pohjoislaidalla sijaitsi pieni piharakennus, joka on purettu. Uusi vajarakennus palstan itärajan lähellä on vuodelta 1996. Palsta pieneni huomattavasti, kun määräalueen raja siirtyi Meilahdentien varresta kallion ylärinteeseen.

Nykytila ja säilyneisyys

Kallioinen piha on säilyttänyt avoimen ilmeensä. Vanhoista käytävistä tai sorapinnoista on jäljellä vain portilta asuinrakennukselle johtavan käytävän osuus. Vuoden 1936 kantakartassa näkyvä pyöreä kenttä (ko. kohdassa vuoden 1965 valokuvassa puutarhatuolit) sinne johtavine polkuineen ovat nurmettuneet.

Vuokra-alueeseen aiemmin kuuluneella osalla Meilahdentien varressa on kaivo. Rajamuutoksista johtuen myös tonttiaita on tienvarresta poissa. Maastossa on purkujätteitä ja jäänteet puretun vajarakennuksen sokkelista.

Kasvillisuus

Vuoden 1965 valokuvissa näkyviä nuoria hedelmäpuita, marjapensaita ja rakennuksen seinällä kasvanutta villiviiniä ei enää ole. Rakennuksen edustalla on vanhaan syreenimajaan kuuluneita pensaita. Syreeneitä kasvaa myös muualla piha-alueella. Eteläsivun aidan vierellä kasvaa vapaana aidanteena

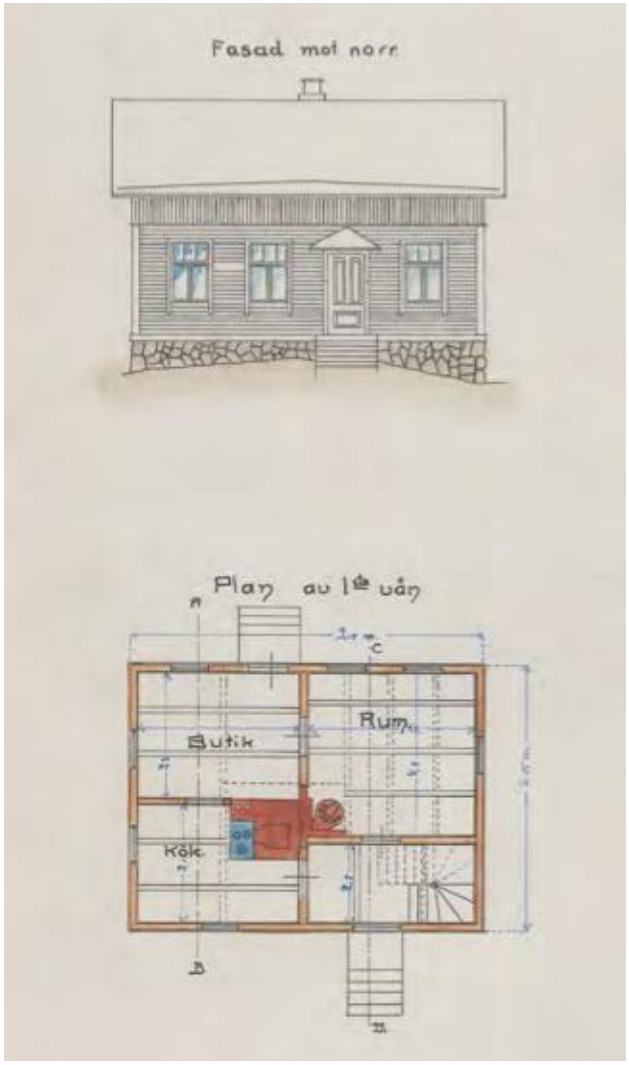
Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

liuskalehti- ja aitaorapihlajaa, talon länsipäädyn kohdalla aidan ulkopuolelle on levinnyt vanha pajuangervopensaikko. Asukas on siirtänyt vuokra-alueeseen aiemmin kuuluneilta alueilta vanhoja perennoja rakennuksen viereisille istutusalueille (uusi pyöreistä kivistä tehty reunus).

Uudempaa lajistoa edustavat pohjoisreunan aidanviereen istutetut katajat, ruusut ja perennat sekä uuden vajarakennuksen ja leikkimökin pensasistutukset, luumupuut ja hopeakuusi.

Arvokasta luonnonlajistoa edustaa itäreunan erityisen kaunis kallioketo.

Nykyisin vuokra-alueeseen kuulumaton vanha peltoalue on metsittynyt eikä näkymää pohjoisille alueille enää ole.

Uudisrakennuksen piirustus 1917, HKA.
Valokuva Raija Järvelä 1965 / HKM

Rakennukset

42125 Asuin- ja kauppapuotirakennus, nykyinen yhden asunnon rakennus (1917)

Alkuperäinen suunnitelma

Werner Johanssonin marraskuussa 1917 laatima piirustus esitti kallioisen tontin länsireunalle rakennettavaa puolitoistakerroksista, harjakattoista rakennusta, joka oli perustettu kiilakivijalalle. Pohjakerroksessa oli keskeisen hormiryhmän ympärillä kauppapuoti, keittiö ja asuinhuone. Kulmassa sijaitseva sisäporras johti ullakolle, jossa oli kaksi kamaria ilman omaa lämmitysuunia. Kaakkoissivulla oleva porraseteinen oli samalla asunnon sisäänkäynti.

Pelkistetyn suorakulmaisen rakennuksen julkisivu oli alaosaltaan verhottu vaakalaudoituksella ja yläosaltaan pystylaudoituksella. Julkisivussa oli tyypilliset vaakalistat ja nurkkalaudat. Ikkunat olivat T-mallia ja yläpuite oli jaettu kolmeen ruutuun välipuitteilla. Ulko- ja sisäovissa oli samanlainen, kolmiosainen peilirakenne. Keittiössä oli muurattu hella ja asuinhuoneessa pyöreä uuni. Luoteissivulla, maantien puolella sijaitsevan kauppapuodin ulkoportaita ja sisäänkäyntiä suojasi pieni konsolikannatteinen katos.

Muutokset ja nykytilanne

Myöhemmistä muutospiirustuksista pätelleen rakennus toteutettiin alkuperäisen piirustuksen mukaan.

Toivolasta muuttaneen Leonard Lillrankin omistajakauden alussa mm. Länsi-Käpylän rakennusten suunnittelijana tunnettu arkkitehti Pehr Edvin af Enehielm piirsi toukokuussa 1929 vanhan rakennusrungon korotuksen kaksikerrokseksi liittäen siihen samalla uuden porrashuoneen. Laajennuksen jälkeen rakennus oli L-kirjaimen muotoinen. Ainoa sisäänkäynti oli porraseteisen puolella, jonka eteen rakennettiin kattamaton sisäänkäyntitasanne ja avoportaat. Muutoksen jälkeen rakennuksessa oli kolme huoneen ja keittiön asuntoa, lisäksi hellahuoneasunto. Korotusosan uudet ikkunat oli esitetty 1920-luvulle ominaiseen tapaan kaksipuitteisina ja kuusiruutuisina.

Pohjakerroksen ikkunat olivat edelleen T-mallia. 1950-luvun valokuvan perusteella muutos toteutettiin pääosin piirustuksen mukaan. Vuonna 1988 sr-2 merkityssä rakennuksessa oli neljä asuinhuonetta, verstas, työhuone ja keittokomero. Saman vuoden kuntotutkimuksen mukaan pohjakerros on hirsirakenteinen ja korotusosa rankarakenteinen.

Vuonna 2006 myönnettiin rakennuslupa peruskorjaukselle ja sisätilojen vähäisille muutoksille, joihin kuului mm. uusi takka, porrashuoneen lämmöneristäminen ja uuden ikkunan avaaminen sekä portaan eteen rakennettava uusi kuisti ja parveke. Hankkeeseen kuului myös ikkunoiden korjaaminen tai uusiminen.

Mustavalkoinen valokuva v. 1992, KSV.

Peruskorjauksen jälkeen sokkeli on rapattu ja julkisivuverhouksena on vaalean harmaanvihreäksi maalattu vaakalauta (keilapontti). Uusituissa, kauttaaltaan T:n mallisissa, taitetun valkoisella sävyllä maalatuissa puuikkunoissa on tippanokkalista, yläpuitteissa on siro puitejako. Ikkunoiden päälla olevaa vesilautaa kannattavat koristeelliset konsolit, kuten ainakin 1990-luvun alun valokuvissa. Vesikatteena on pääosin musta rimahuopakate.

42200 Talousrakennus

Vuonna 1996 myönnettiin rakennuslupa kevytrakenteiselle vajalle lähelle tontin kaakkoisrajaa. Lupaehtona oli, että asuinrakennuksen lähellä olevat pienet, huonokuntoiset vajat sekä luvaton saunarakennus purettaisiin.

1990-luvun lopulla rakennettu vaja on harjakattoinen. Vesikatteena on musta huopakate, ja julkisivuverhouksena punaiseksi maalattu pystypeiterimavuoraus.

30. Villa Kaurila (ent. Stor-Torp)

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 9

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-122

RAKENNUSTUNNUKSET
42111
42197

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Heikinniemen pohjoispuolisten palstojen muodostamisen aikoihin ”Källarbacken”-nimisellä mäellä oli vanhoja rakennuksia. Näistä yksi oli kartanon ajoilta peräisin oleva navettarakennus, joka sijaitsi palstan nro 30 kohdalla. Se kuului Finska Trädgårdsföreningenin vuonna 1893 lunastamiin rakennuksiin yhdistyksen vuokraamalla maa-alueella. Puutarhayhdistyksen jälkeen palstan vuokrasi syksystä 1910 puutarhuri Johan Viktor Frostell. Hän vuokrasi myös lähellä olevan viljelypalstan nro. 36. Molempien palstojen hallintaoikeudet siirrettiin toukokuussa 1912 taloudenhoitaja Sofia Wilhelmina Niinisaarelle, vuoteen 1939 voimassaolevalla vuokrasopimuksella.
Vuonna 1922 palstan vuokraoikeus siirtyi Alexander Anderssonille ja Sofia Wilhelmina Anderssonille (o.s. Niinisaari). Anderssonien asuinrakennus rakennettiin navettarakennuksen taakse lähelle palstan länsirajaa Robert Lylyn piirustuksien mukaan vuonna 1922. Entiseltä asukkaalta saadun tiedon mukaan Wilhelmiina Andersson asui leskeksi jäätyään navettarakennuksen länsipäädyn pienessä karjakon asunnossa.
Helsingin sodanjälkeisen kipeän asuntopulan vaikutuksesta Stor-Torpin navetan vintille rakennettiin majoitustiloja.
Eräänä 1950-luvun lopun talvena navettarakennuksen katto romahti ja kivirakennus purettiin sen jälkeen.
Stor-Torp pysyi saman suvun hallussa kunnes kaupunki lunasti sen ja purki rakennuksen vuonna 1972.
Nykyinen rakennus valmistui toukokuussa 1995. Kyseessä on nykyisen omistajan vuonna 1994 siirrättämä entinen Kaurilan asemarakennus Tohmajärveltä (rakennusvuosi 1894).

Ote kantakartasta 1936. HKA

Rakennusten sijainti

Purettu Stor-Torpin talo sijaitsi kalliolla, entisen navettarakennuksen takana, lähellä palstan nykyistä rajaa. Siirretyn asuinrakennuksen arvioidaan sijoittuvan 1800-luvulta peräisin olevan ja 1950-luvulla poistetun navettarakennuksen paikalle. Siirretty saunarakennus sijaitsee tontin länsirajaa vasten, pihatien länsipuolella.

Puutarhan vaiheet

Stor-Torpin aikana tontilla oli luumutarha. Se oli Meilahden kartanoajan tai puutarhayhdistyksen peruja ja siellä kasvoi ainakin yhdeksän eri ruusulajiketta, joista osa saattaa olla edelleen jäljellä. Niitä on myös siirretty tontille 28 Nybackan siirtämisen aikaan. Myös nykyinen puutarha on hyvin hoidettu, ja hedelmäpuiden suuri osuus pihapuista näkyy Heikinniementielle.

Vuonna 1972 purettu Stor-Torp, Raija Järvelä 1965 / HKM

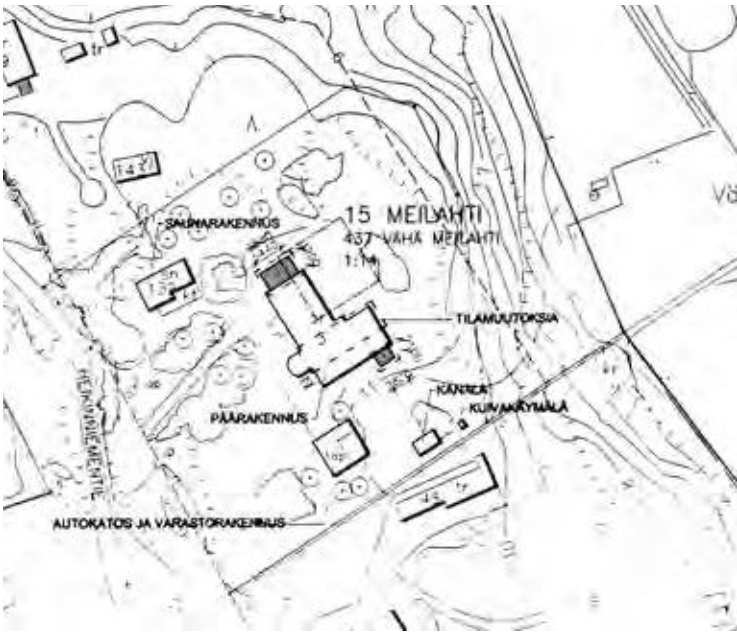

42125
3681
42200
42197
42111
156.39
3682
42146
42126

Rakennukset

Vuonna 1973 purettu asuinrakennus ja paikalla sijainnut talli t. navetta

Uuden, lähelle palstan luoteisrajaa rakennettavan asuinrakennuksen piirustukset laati vuonna 1922 Robert Lyly, Arkkitehtuuri- ja rakennustoimisto. Piirustuksen mukaan harjakattoinen, kiilakivisokkelille pystytetty puurakennus sisälsi kaksi samankokoista yhden huoneen ja keittiön asuntoa kuisteineen ja ullakoineen. Yksikerroksinen, symmetrinen päävolyymi oli pohja-alaltaan neliömäinen. Siihen liittyi kapeampi kuisti, jonka harjakatto muodosti poikittaisen päädyn harjakattoiseen päävolyymiin nähden. Vuoden 1936 kartta osoittaa, että rakennus oli toteutettu suunnitelman mukaan. Kaksi pientä puurakennusta oli palstan eteläosassa. Palstan keskikohdassa sijaitsi ennestään vanhempi tallirakennus, joka näkyy myöhemmin mm. v. 1936 kartassa pohjois-eteläsuuntaisena kivirakennuksena, jonka päätyyn johtaa silta.

Nykyiset rakennukset

42111 Asuinrakennus

Vuonna 1994 myönnettiin rakennuslupa paikalle siirrettävän Kaurilan entisen asemarakennuksen pystyttämiselle asuinrakennukseksi tasaisen hiekkakentän, ts. entisen lentopallokentän kohdalle Stor-Torpin entiselle huvilapalstalle. Kysymyksessä oli vuodelta 1894 periytyvä hirsinen asemarakennus. Lupahakemuksen mukaan julkisivut säilyisivät lähes ennallaan, täydennettyinä alkuperäisten rakennuspiirustusten mukaisin lisäyksin. Rakennukseen liitettäisiin uusi lasikuisti. Lupaa haettiin myös tontin osittaiselle aitaamiselle.

Päärakennuksen laajentamiselle ja muutoksille myönnettiin lupa 2007. Luoteispäätyyn lisättiin lasiverantamainen asuinhuone, koillissivulle uusi pihasiipi ja kaakkoissivulle avokuisti. Rakennusaikaisina muutoksina lasiverantaa laajennettiin ja uusi avokuisti toteutettiin umpinaisena. Lasiverannan rakentamisessa käytettiin kierrätysikkunoita.

42197 Talousrakennus

Talousrakennus (sauna) rakennettiin poikkeusluvan nojalla 1995 myönnetyllä rakennusluvalla tontin koillisosaan lähelle Heikinniementietä. Rakennuksen hirsirunko on siirretty Tuusulasta.

Muut rakennukset

Hirsirakenteisen ulkovajan, johon sisältyy mm. halkovaja ja autokatos, pienen kanalan ja kuivakäymälän rakentamiselle myönnettiin toimenpidelupa 2004. Hirsirunko on Kirkkonummelta siirretty, entisen karjasuojan seinäkehikko. Pieni kanala ja kuivakäymälä on rakennettu tontin kaakkoisreunalle.

31. Sundell

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 7

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-94

RAKENNUSTUNNUKSET
42126
42146

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Palstan ensimmäiset vuokraaja-omistajat olivat 1911(–1939) vuokrakuski J.F. Sundell sekä rakennusmestari Karl F. Sundell, joka samana vuonna myös vuokrasi viereisen Karlstorpin palstan. Vuoden 1913 alusta vuokraajana oli vain J. F. Sundell.
Rakennus siirrettiin Helsingin Tehtaankadulta ja valmistui arkkitehtuuripiirtäjä H. Grefvebergin piirustusten mukaan vuonna 1913. Se oli alkuvuosina Sundellin työmiesten asuntona. Hevostalli on kuulunut vanhalle Pauligin huvilalle Humallahdella, josta se siirrettiin Meilahden palstalle 31 päärakennuksen valmistumisen aikoihin.
Huvilapalsta rakennuksineen on pysynyt Sundellin suvun omistuksessa alusta lähtien. Palstan pohjoinen raja siirtyi rinteen alareunaan laakson viljelykäytön loputtua. Vuonna 2012 tontin keskelle oli rakenteilla arkkitehti Bruno Eratin suunnittelema uudisrakennus.

Ote kantakartasta 1936. HKA

Rakennusten sijainti

Rakennus sijoitettiin suhteellisen keskelle huvilapalstaa pääty Heikinniementielle päin. Sisäänkäyntejä oli kummallakin sivulla, itäsivulla keittiöön ja länsisivulla kuistin kautta suoraan muihin huoneisiin tai portaille yläkerrokseen. Tallirakennuksen ja asuinrakennuksen väliin jäi pihamaata ja tallin viereltä oli yhteys alapuutarhaan, omalle hyötymaalle. Rinteessä sijainnut maakellari oli Finska Trädgårdsföreningenin ajoilta.

Puutarhan vaiheet

Christer Sundell 2012:

”Isoisä oli hyvin tarkka puutarhastaan. Pihassa oli paljon hiekkakäytäviä ja syreenimajoja. Hiekkakäytävät tuli pitää puhtaina rikkakasveista. Viljelypalstalla oli kauppamansikkamaa, jota piti myös kitkeä ahkerasti. Kivimuistomerkki ja tallin lähellä oleva kivitolppa ovat 20-luvulla vuokralaisena olleen kivimiehen töitä. Alhaalla oleva, sortunut maakellari on ollut myös naapureiden käytössä. Vanhan peltoalan vihannes- ja mansikkamaan viljely lopetettiin siinä vaiheessa kun Meilahdessa ei enää ollut Toivolan Witickin hevosta.”

kuva 1

kuva 2

kuva 3

kuva 4

Nykytila ja säilyneisyys

Keskeinen osa pihasta oli selvitystyön kartoitusvaiheessa uudisrakennuksen työmaata, joten tämä dokumentointi perustuu pääosin asukkaalta saatuun tietoon. Toinen pienistä talousrakennuksista on purettu, mutta rakennuksen paikka erottuu vielä. Tallirakennus on säilynyt (kuva 4). Vanha maakellari rinteessä on sortunut (kuva 1).

Puutarhan käytävien määrä ja luonne on supistunut sitten 1950-luvun. Kulkuyhteyttä pohjoisosan alapuutarhaan ei enää ole ja rinteen kasvillisuus on rehevöitynyt nopeasti.

Pihan erikoisuuksia ovat kaksi kivimiehen työstämää kivipaasia 1920-luvulta. Yksi kartiomallinen karkeasti työstetty kivi on keskellä kivikkopuutarhaa tontin kulmassa (kuva 2). Toinen on viimeistellympi kivitolppa tallirakennuksen edustalla (kuva 3).

Palstan nykyisiä arvopuita ovat vanhat männyt, tammi ja koivut. Suurikokoinen tammi rakennuksen itäpuolella voi olla 1800-luvun lopulta, ehkä Finska Trädgårdsföreningenin ajalta. Edustan suuri mänty on sekin yli 100-vuotias.

Pihan itäkulma on säilyttänyt vanhan puistometsämäisen luonteensa, jossa kuusi on valtapuuna.

Tonttiaita on vanhalla paikallaan vaikkka raja on siirtynyt Heikinniementien reunaan, kuten naapuripalstojenkin rajat. Itäisempää kulkuporttia, josta kuljettiin suoraan keittiön puolelle, ei enää ole.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500

Maisemallisesti arvokas vanha havu- / lehtipuu

Vanha havu- / lehtipuu

Vanha havu- / lehtipuuryhmä

Kelo / Vanhan puun kanto

Vanha hedelmäpuu / Vanha marjapensas

Vanha koristepensas, -pensasryhmä tai esim. syreenimaja

Hoidettu piha/puutarha, jossa on vanhaa kasvilajistoa - perennoja, pensaita, köynnöksiä, hedelmäpuita

Avoin tai puoliavoin puutarha / piha entisellä pellolla tai hedelmätarhassa

Kallioinen pihapiirin osa

Villiintyvä vanhan puutarhan osa

Vanhaa puutarhakasvilajistoa metsässä tms. hoitamattomalla alueella

Pulstometsä osana plhaa, luonnonmukalnen

Vesakko/nuorimetsä (kasvanut 1950-luvun jälkeen)

Säilynyt maisemallisesti merkittävä näköala / näkymälinja

Umpeen kasvanut maisemallisesti merkittävä näkymä, hahmottuu maastossa ja/tai ilmenee vanholsta valokuvista sekä kartolsta

Vanha säilynyt käytävällnjaus arvloltu 1913 kaavakartan / 1936 kantakartan mukaan, viivoitus osoittaa säilynyttä vanhaa kiveystä

1936 jälkeen poistunut mutta maastossa hahmottuva vanha käytävä, kenttä tal polku

Säilynyt rakennettu maastonmuoto, esim. pengerrys

Säilynyt luonnonkivimuuri

Vanhat luonnonkiviportaat

Vanha säilynyt kalvo

Vanha laituri / laiturin perustukset

Puretun rakennuksen tal rakenteen klvljalka

Puretun rakennuksen paikka erottuu maastossa

Työstettyjä luonnonkiviä, mahdollisesti sortunut rakenne

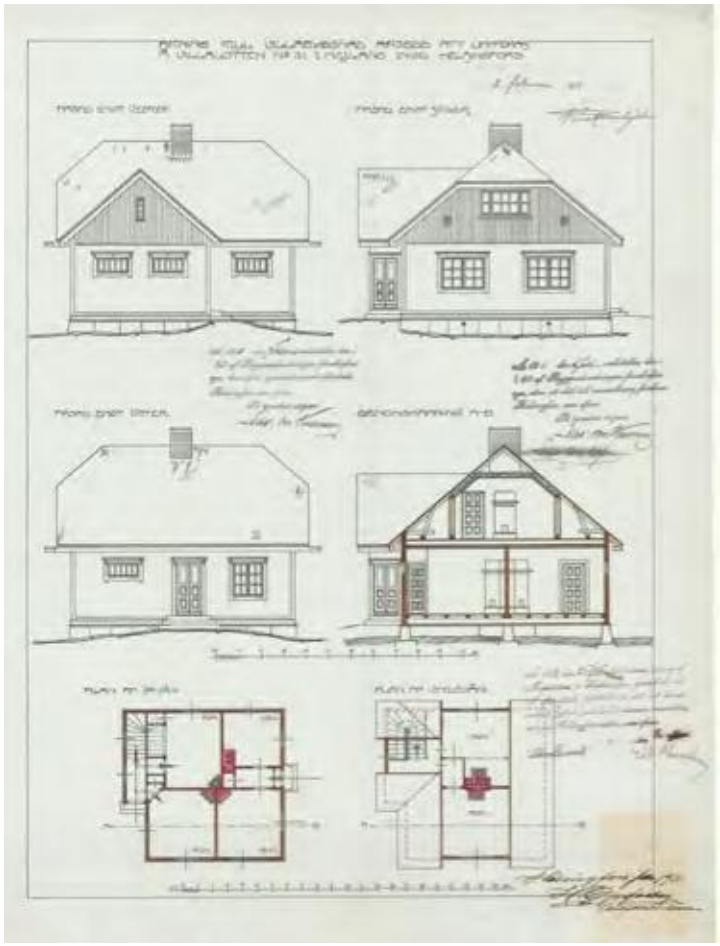
Alta

Sisäänkäynti pihalle, portti

Vanhan asemapllrroksen, puutarhasuunnltelman tal palstan alkuperäinen rajaus

Vuokra-alueen nykylsen määräalan raja

0 10 20 30 m

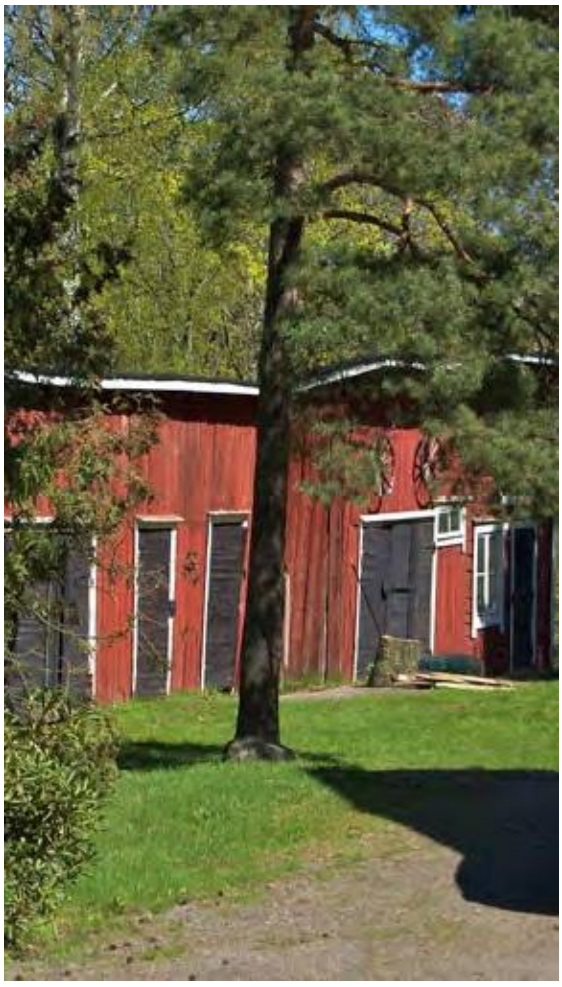

Pohja-. leikkaus- ja julkisivupiirustukset H Grefveberg 1911. HKA

Mustavalkoiset valokuvat:
Grünberg 1955 / HKM
Alla: kuva vuodelta 1992 / KSV

Rakennukset

42126 Asuinrakennus

Alkuperäinen suunnitelma

Arkkitehtuuripiirtäjä H. Grefveberg laati rakennusmestari Karl Sundellin ja vuokrakuski J. F. Sundellin vuokraamalle huvilapalstalle rakennettavan huvilan piirustukset vuonna 1911. Suunnitelma edusti aikakautensa pienehkön asuin- tai huvilarakennuksen tyypillisiä piirteitä. Harkkokivisokkelille perustetun rossipohjalla varustetun puurakennuksen päävolyymin kattoi päädyistään aumattu harjakatto, johon liittyi rungosta ulos työntyvän sisäportaan muodostama matalampi poikkipääty. Yksinkertainen, kattamaton pääsisäänkäynti oli sijoitettu kaakkoissivulle ja sisäporras pohjoiskulmaan. Erillinen ulko-ovi palveli tarvittaessa ullakkokerroksen kahta huonetta. Pohjakerroksessa oli keskeisen hormiryhmän ympärillä kolme huonetta ja keittiö, ullakolla kaksi makuuhuonetta, joiden ikkunat olivat päädyissä. Leikkauspiirustuksessa esitettiin kaakeliuuneja ja tasaruutuihin jaettuja peiliovia.

Julkisivumateriaaleista esitettiin ainoastaan päätyjen yläosan pystysuora lautaverhous. Alaosa esitettiin ehjänä pintana. Mittasuhteiltaan pääosin leveät ja matalat ikkunat oli jaettu tasaisesti välipuitteilla pieniin ruutuihin ja alareunan vuorilauta oli muotoiltu kaarevaksi. Ulko-ovet esitettiin ylälaseilla varustettuina peilirakenteisina pariovina.

Muutokset ja nykytilanne

Vertailemalla alkuperäisiä piirustuksia ja 1950–1960-luvun valokuvia nykytilanteeseen on todettavissa, että rakennus on toteutettu piirustusten mukaan ja on hyvin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Muutoslupia ei ole haettu. Julkisivun alaosa on verhottu vaakalaudoituksella, yläosa pystylaudoituksella. Ikkunoiden vuorilaudat ja siro puitejako ovat säilyneet.

Kattamaton pääsisäänkäynti on ilmeisesti melko varhain muutettu ikkunalliseksi, pulpettikaton kattamaksi porstuaksi. Luoteissivun porraseteisen eteen on lisätty katos jo ennen vuotta 1955. Vesikatteena on ainakin 1950-luvulta lähtien ollut rimahuopakate. Nykyinen ulkoväritys on taitettu, hillitty vihreä valkoisin listoin ja vuorilaudoin. Ikkunanpuitteet on maalattu valkoiseksi.

42146 Entinen talli

Humallahdelta siirretty pulpettikattoinen ja punamullan sävyyn maalattu ulkorakennus ja hevostalli on kaikesta päätellen ollut vuokrakuskina toimineen J. F. Sundellin käytössä.

32. Karlstorp (Caridia)

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 5

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-94

RAKENNUSTUNNUKSET
42147
42127
42166

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Rakennusmestari Karl Sundell solmi vuokrasopimuksen Helsingin kaupungin kanssa vuonna 1911 ja suunnitteli palstalle vuonna 1914 rakennetun pienen kesähuvilan. Varsinainen Karlstorpiksi nimetty asuinrakennus valmistui myöhemmin, vuonna 1916. Karsltorpin rakennuslupapiirustuksissa vuodelta 1916 on Sundellin signeeraus, mutta ne perustuvat arkkitehti Oiva Kallion suunnitelmaan, jolla tämä oli menestynyt Otavan järjestämässä huvilakilpailussa ”Oma koti” vuonna 1913. Vuoden 1944 muutossuunnitelmat laati arkkitehti Elsi Borg.
Vuonna 1919 tontille rakennettiin toinen asuinrakennus ja ulkorakennuksia. Vuodesta 1928 vuokraoikeuden omisti Rafael Ilmoni, ja siitä lähtien Karlstorp on kuulunut Ilmonin suvulle. Palstalla, jonka pohjoisosaan kuului osa mäen alapuolella olevaa peltoa, on harjoitettu puutarhaviljelyä. Viljely päättyi samoihin aikoihin, kun Toivolassa luovuttiin Meilahden viimeisestä työhevosesta[54].

54 K.aj Ilmoni, 30.8.2012

Ote kantakartasta 1936. KA

Rakennusten sijainti

Pienempi asuinrakennus vuodelta 1919 sijoitettiin silloisen etelärajan lähelle, kalliokummun viereen.

Asuinrakennus rakennettiin lähelle pohjoisrinnettä, pääty tielle päin, jolloin rakennuksen edustava oleskelupuutarha koristeistutuksineen kääntyy onnistuneesti sivulle Heikinniementietltä katsottaessa. Näin ratkaistuna puutarhasta muodostuu asukkaiden omaan yksityiskäyttöön tarkoitettu tila. Oiva Kallion kilpailuehdotuksessa pääjulkisivu on käännetty sisääntuloportille päin.

Autotalli vuodelta 1938 on kuusien suojaamana tontin länsireunalla. Sille on oma yhteys Heikinniementieltä. Vajarakennus sijoittui palstan luoteisosaan kallion reunaan, josta oli yhteys pellon viljelykislle.

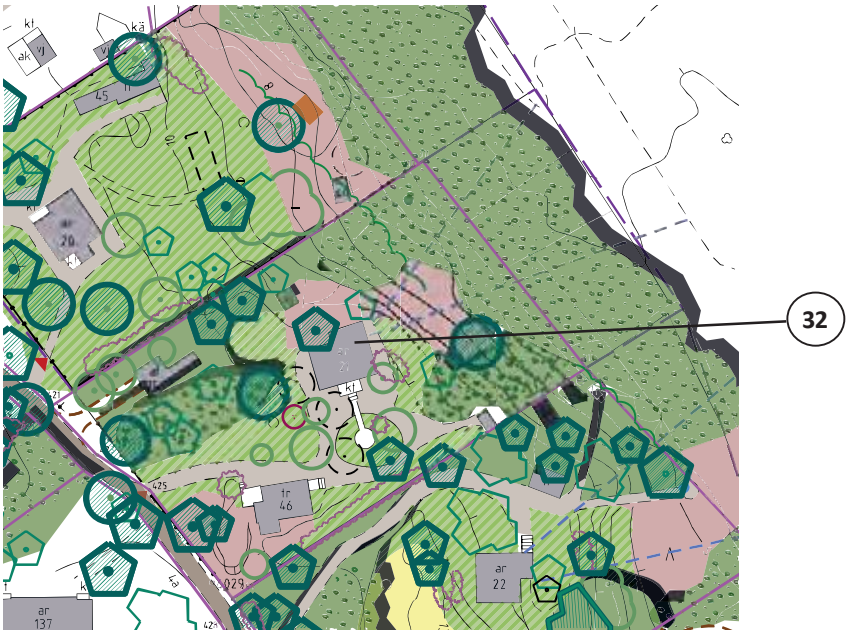
Puutarhan vaiheet

Puutarha oli etupäässä Rafael Ilmonin saksalaissyntyisen puolison Dorothea Ilmonin käsialaa. Rakennuksen tyyliin kuuluva pyörylä rakennuksen kuistin edustalla oli alusta lähtien erittäin hyvin hoidettu, samoin käytävät, joiden hoitoon kuului viikoittainen haravointi. Monipuoliset pensasistutukset ovat nekin Dorothea Ilmonin ajalta. Rinteessä oli noin 40 omenapuuta, ja peltoala oli huvilan käytössä peruna- ja kasvimaana. Omenapuut kuolivat yhtä lukuunottamatta pakkastalvella 1940.

Alapuutarha, jota ei vuosiin enää ollut käytetty, siirtyi määräalan uudessa rajauksessa osaksi puistoa. Rehevöitynyt, jättipalsamin valtaama rinne on kokonaan jäänyt pois käytöstä.

C. Grünberg 1955 / HKM

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Nykytila ja säilyneisyys

Pihamiljöön luonne on muuttunut sen jälkeen, kun rinteen omenatarhaa ei enää ole. Rehevä kasvillisuus ja vesakoituminen ovat muuttaneet rinteen läpipääsemättömäksi. Jättipalsamin leviäminen on ollut nopeaa.

Muotopuutarhan pyöreä aihe 1910-luvulta on säilynyt ehjänä. Pyöreistä kivistä tehdyn reunuksen alkuperäisyydestä asukkaalla ole varmaa tietoa. Muut vanhat hiekkakäytävät ovat nurmettuneet nutta linjaukset erottuvat pihassa vielä selvästi.

Pihan laidalla kasvaa ryhmä arvokkaita vanhoja mäntyjä, kuusia ja koivuja. Rakennuksen lähiympäristön entisistä koivuista suuri osa on kaatunut viime vuosien myrskyissä.

Pienemmän rakennuksen tien puoleisella kalliolla on aitaan asti ulottuva yhtenäinen talvion (Vinca minor) peittämä alue. Paikka on mahdollisesti ollut monilajisempi kivikkopuutarha, jonka muut lajit ovat taantuneet. Nykyasussaankin tämä ikivihreä matto on luonnetta antava.

Arvot

Arkkitehti Oiva Kallion suunnittelema huvilarakennus ja näkymät sille Heikinniementieltä.

Puutarhan arvoja ovat alkuperäisenä säilynyt muotopuutarha rakennuksen edustalla istutuksineen, vanhat männyt ryhmänä pihan koillis- ja luoteislaidalla sekä talvion peittämä kivikkoryhmä aidan ja talousrakennuksen välissä.

Autotallin ja -paikan erottaminen onnistuneesti pihatilasta tiheänä säilyneen havupuuryhmän avulla.

Talvion (Vinca minor) peittämä kumpu rakennuksen jaaidan välissä

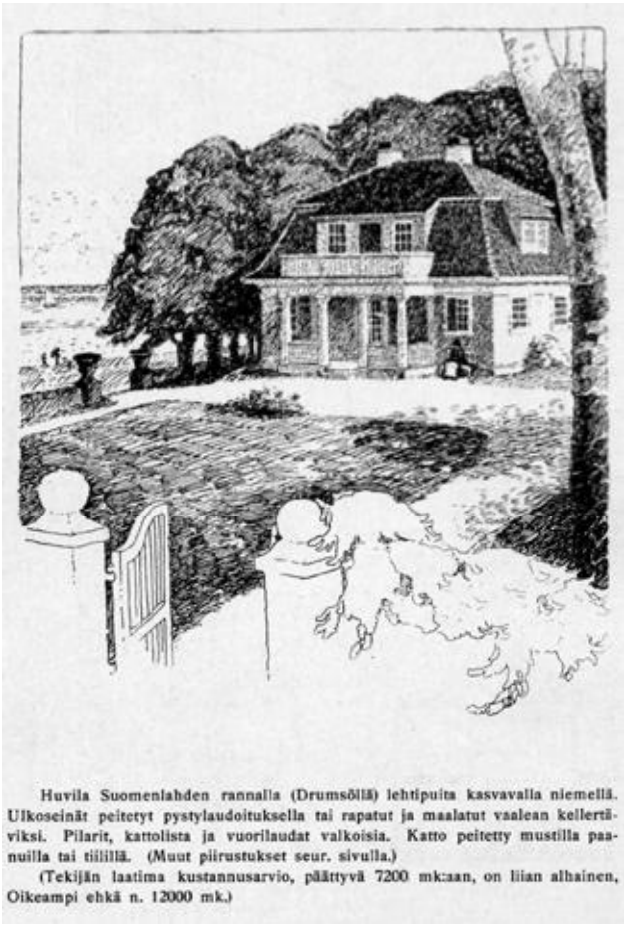

Huvila Suomenlahden rannalla (Drumsöllä) lehtipuita kasvavalla niemellä. Ulkoseinät peitetyt pystylaudoituksella tai rapatut ja maalatut vaalean kellertäviksi. Pilarit, kattolista ja vuorilaudat valkoisia. Katto peitetty mustilla paanuilla tai tiilillä. (Muut piirustukset seur. sivulla.)

(Tekijän laatima kustannusarvio, päättyvä 7200 mk:aan, on liian alhainen, Oikeampi ehkä n. 12000 mk.)

Oiva Kallion palkittu ehdotus Otavan huvilakilpailuun 1913.

Rakennukset

42147 Kesämökki / talousrakennus (1914)

Alkuperäiset rakennuspiirustukset

Rakennusmestari Karl Sundellin vuonna 1914 laatimassa piirustuksessa esitettiin ”sommarbostad”-uudisrakennuksen pohja, leikkaus ja kaksi julkisivua. Noin seitsemän metrin pituiseen, L:n muotoiseen ja harjakattoiseen rakennukseen mahtui uunilla varustettu huone ja alkovi sekä umpikuisti, joka mahtui harjakaton pidennetyn lappeen alle. Seinärakenne oli kevyt rankarakenne, rakennuksessa oli rossipohja ja kylmä ullakko. Julkisivupiirustuksessa esitettiin ainoastaan päädyn yläosan pystysuuntaista lautavuorausta. Ikkunat oli ajalle ominaiseen tapaan jaettu välipuitteilla pieniin ruutuihin. Ulko-ovi oli pariovi, peilimallinen ja osittain lasitettu. Ikkunan vuorilaudat oli esitetty tarkkaan yläosan hammaslistojen kera.

Muutokset ja nykytilanne

Rakennus on ilmeisesti toteutettu piirustusten mukaan. Sitä on myöhemmin jatkettu harjakattoisella poikittaisisivellä, lisäksi kuisteja on lisätty ja muutettu.

Vanhin rakennus on säilynyt osana laajennettua kokonaisuutta. Rakennuksessa on savupiippu. Julkisivu on korjattu perusteellisesti. Ulkoverhouksena on vuoroin vaakasuuntaista, vuoroin pystysuuntaista lautapaneelia. Nurkka- ja vuorilaudat sekä räystäslaudat on maalattu valkeiksi, julkisivun yleissävy on hillitty vihreä. Vesikatteena on musta huopakate.

42127 Asuinrakennus (1916)

Alkuperäinen suunnitelma

Rakennusmestari Karl Sundellin lupapiirustus ”Ritning till villan Karlstorp” on päivätty elokuussa 1916. Suunnitelma on luoteissivun katettua verantaa lukuun ottamatta melko tarkka kopio arkkitehti Oiva Kallion palkitusta ehdotuksesta vuonna 1913 järjestettyyn Otavan huvilakilpailuun, joka ilmeeltään muistutti 1700-luvun pientä, ruotsalaista kartanorakennusta. Oiva Kallion kilpailuselostuksen mukaan julkisivumateriaalina olisi pystylaudoitus tai rappaus, värisävy vaalean kellertävä, vesikatteena mustat paanut tai kattotiilet.

Sundellin kesähuvila on sijoitettu tontille siten, että pylväiden kehystämä pääsisäänkäynti on kaakkoispuolella, huoltotoiminnat on sijoitettu luoteissivulle. Pohjaratkaisu on selkeä ja huoneet saavat valoa kahdelta suunnalta. Suorakaiteen muotoisen pohjakerroksen läpi kulkee porrashalli, jonka takaosaan on Kallion ehdotuksen tapaan sijoitettu tarjoiluhuone. Sen läpi liikutaan vastakkaisissa kulmissa sijaitsevan ruokahuoneen ja keittiön välillä, joka on varustettu säilytystiloilla ja

jonka pienestä tuulikaapista pääsee koillissivun umpikuistille, talon toiselle verannalle. Eteisen vasemmalla puolella on talon edustavin huone ja oikealla toinen huone. Kaikissa huoneissa on uunilämmitys, samoin yläkerran kahdessa makuuhuoneessa, jotka avautuvat erkkeri-ikkunoilla lounaaseen ja koilliseen. Yläkerran käytävä laajenee kaakkoispuolella oleskeluhalliksi, jonka keskilinjassa on pariovi ja sivuilla korkeat ikkunat sisäätulonverannan päälle rakennetun avoparvekkeen suuntaan. Verannan neljä pylvästä on muotoiltu klassisen arkkitehtuurin sääntöjen mukaan sopusuhtaisiksi ja niiden lievästi kaareva *entasis*-siluetti on selvästi havaittavissa.

Puurakennuksessa on kiviharkkosokkeli ja sileät julkisivut, joita kehystävät vaakalistat ja nurkkalaudat, toisin kuin Kallion ehdotuksessa, jonka pystylaudoitettu puujulkisivu ei tarvinnut nurkkalautoja. Kattolistan ulkonevan karniisin alla on hammaslista. Ullakkokerros jää kokonaan hallitsevan, aumatun taitekaton sisään. Kaikille neljälle sivulle antavat ikkunat on suunniteltu taitekaton jatkettujen ylälappeiden kattamiksi kattolyhdyiksi. Julkisivun tai katon materiaaleja ei ole esitetty piirustuksessa. Ikkunat ovat tasakorkuiset, niissä on rinnakkain kaksi puitetta. Siro, yhtenäinen välipuitejako on ajakohdalle tunnusomainen. Puitejako toistuu myös pääoven ja parvekeoven pariovissa. Kokonaisuutta täydentävät sirot parveke- ja terassikaiteet.

Muutokset ja nykytilanne

Ensimmäinen muutoslupa haettiin syyskuussa 1944 huvilalle, jonka nimi oli edelleen Karlstorp. Tulisijamuutokset suunnitteli tunnettu arkkitehti Elsi Borg. Hän oli työskennellyt yhdessä Oiva Kallion kanssa 1920-luvun asemakaavakilpailussa. Vaikuttaa siltä, että rakennusta oli mahdollisesti jo aikaisemmin laajennettu kokonaisella huonerivillä luoteissuuntaan. Toinen kerros oli säilynyt alkuperäisen toteutuksen mukaisena. Piirustuksen mukaan ensimmäisen kerroksen porrashalliin on rakennettu kylpyhuone ja entisen keskikäytävän jatkeeksi on rakennettu uusi keittiö. Ruokasalia on laajennettu purkamalla leveä aukko entiseen ulkoseinään. Siihen on esitetty rakennettavaksi muodikas muurattu avotakka.

C.G. Grünbergin valokuva vuodelta 1955 osoittaa, että julkisivut on toteutettu lähes täysin piirustusten mukaan. Vesikatteena on kaksikouruinen savikattotiili ja julkisivut on vuorattu sileällä, levollisella vaakalaudoituksella. Siropuitteinen parvekeovi avautuu ulospäin. Luoteissivun laajennusta on toteutettu julkisivun piirteitä toistamalla ja jatkamalla ulkonevaa kattolistaa. Piirustusten kaarevan ulkoportaan tilalla on suora betoniporras. Vuonna 1992 tehtiin luoteissivun puolella muutos- ja korjaustöitä.

Julkisivun ominaispiirteet, kuten sileä pinta ja savikattotiili sekä ikkunoiden siro puitejako ja kauniisti muotoillut vuorilaudat ovat säilyneet. 1950-luvun jälkeisissä muutoksissa ja ennen vuotta 1992 verannan pylväät ovat vaihtuneet alkuperäisiä ohuemmiksi ja tasamittaisiksi, yksityiskohtia on pelkistetty. Symmetriseksi ja edustavaksi suunnitellun pääjulkisivun toinen merkittävä muutos koskee parvekkeen uusittua ikkuna- ja ovimallia, josta puitejako on kadonnut, pariovi on muuttunut leveäksi ehjäksi ikkunaruuduksi ja sivuikkuna on muutettu kapeaksi lasioveksi. Kaiteet on uusittu vanhaa mallia soveltaen.

42166 Vaja

Ruskeaan sävyyn maalattu matala, vaatimaton, loivasti harjakattoinen autovaja on rakennettu tontin luoteiskulmaan. Se on aikaisempien inventointien mukaan ajoitettu 1930-luvulle.

33. Heikinniementie 3

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 3

KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-158

RAKENNUSTUNNUKSET
42128

Historia, omistus ja vuokrasuhteet

Huvilapalstan ensimmäinen vuokraoikeuden omistaja oli puuseppä K. K.Sylvander vuodesta 1912. Rakennuksen suunnittelijasta ei ole tietoa.
Vuonna 1915 vuokraoikeus siirtyi rakennusmestari Abraham Viktor Rautaselle.
Kauppias Edward Campbell omisti rakennuksen vuodesta 1919 lyhyen aikaa, kunnes hän myi sen vuonna 1920 rouva Anna Puustiselle. Puustisen suku hallitsi huvilapalstaa vuoteen 1966 [55], jolloin kaupunki osti sen ja vuokrasi eteenpäin.

Nykyinen vuokraoikeuden omistaja lunasti huvilan kaupungilta vuonna 2010. Rakennuksen peruskorjaus oli valmistumassa 2012.
Huvilapalstaan kuuluu asuinrakennus, vaja, pesutupa/sauna sekä käymälä.

55 KSV:n selvityksen vuodelta 1977 mukaan.

Ote kantakartasta 1936. HKA

Rakennusten sijainti

Asuinrakennuksen etäisyys Heikinniementiestä vastaa viereisen huvilan 32 sijaintia. Saapuminen pihaan on hyvin maisemallinen, sillä pihatie kiertää ensin lännestä rakennuksen edessä olevan loivan kallion, kaartuen vasta pihassa kohti rakennusta. Sisäänkäynti sijoittuu talon koillispuolelle. Pihapiirissä on vanha liiteri ja hieman etäämmällä rinteessä sauna ja puretun käymälän paikka. Palsta liittyi alunperin pohjoisen laakson viljelyalueisiin. Näyttää kuin rakennus toiminnallisesti olisi suuntautunut pellon suuntaan pohjoisessa, missä olivatkin huvilan puutarhamaat.

Puutarhan vaiheet

Puutarhasuunnitelmasta ei ole tietoa eikä puutarhan luonteesta rakennuksen alkuvuosikymmeniltä. Finska Trädgårdsföreningeninin samoin kuin sitä edeltävän ajan viljelytoiminta oli lyönyt ympäristölle leimansa. Rinteessä on ollut yhteys suureen maakellariin (huvilapalstalla 34), ja maisema pohjoiseen oli avoimempi, sillä laakson viljelykelpoisesta maasta palstalla oli oma osansa viereisten huviloiden lailla.

Koristeistutukset ovat aikoinaan sijoittuneet rakennuksen lähelle ja kallion reunaan. Edellinen asukas rouva Färm, joka kuoli 90-vuotiaana, oli kertomuksien mukaan innokas puutarhaihminen. Naapureiden mukaan hän hoiti puutarhaa hyvin tarkasti. Pihaa ja lähiympäristöä hallitsevat pitkärunkoiset männyt ovat todennäköisesti perua rakennusta edeltävältä ajalta. Erityisen komeat ovat vanhat porttimännyt (joista yhdessä on palokärjen pesä). Talon länsipuolella oleva syreeniryhmä on vanha lehtimaja luultavasti huvilan alkuajoilta.

Nykytila ja säilyneisyys

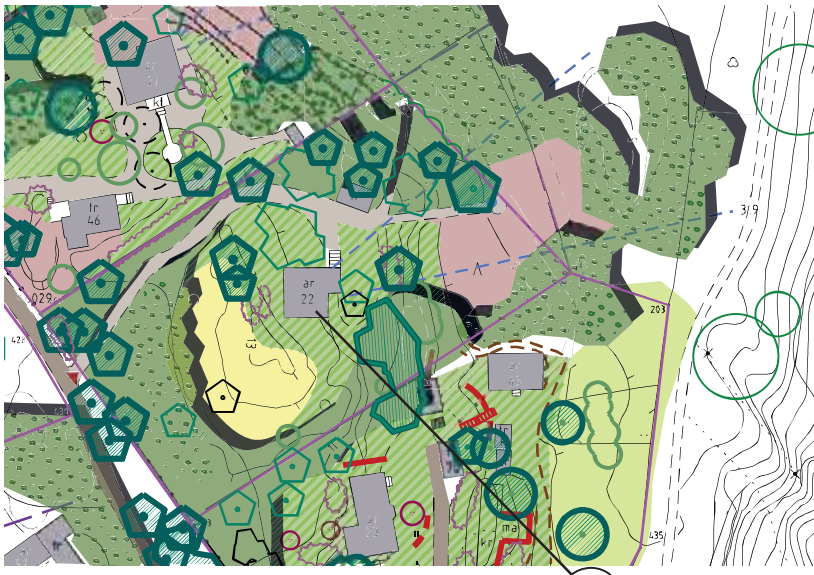
Selvitystyön aikana 2012 rakennuksen peruskorjaus oli juuri valmistunut, piha oli villiintynyt ja ja kaivutöiden maamassat peittivät osan. Edellisen asukkaan puutarhakasveista perikunta oli vienyt pois runsaasti perennoja. Syreenimaja ja muut syreenit, ruusut ja rhododendronit ovat tallella.

Sisääntulokohdassa mäntyjen viereen kasvaa noin 40 vuotias tiheä kuusikko molemmin puolin pihatietä. Heikinniementien varressa on lyhyt muotoon leikattu kuusiaita, joka edelleen on hyvin hoidettu. Huviloiden 33 ja 34 rajalla kasvava pihlaja / hernepensasaidanne, joka päättyy syreeniryhmään, on melko nuori.

Pihan osittain puistometsämäinen, osittain puutarhamainen ilme on säilynyt. Viljelykasvien lajimäärä on vähentynyt. Erityisen arvokas on piha-aluetta hallitseva kallioketo puutarhakarkulaisineen.

Kasvimaana ja pelikenttänäkin käytetty avoin vanha peltoalue on villiintyneen vadelman valtaama ja osittain metsittynyt.

Palstan itärinteessä on vanha kaivo sekä sortunut maakellari.

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

33

Arvot

Pihapiirin luonteeseen kuuluu rakennusta ympäröivä avoin tila, joka hahmottuu pihalle saavuttaessa ja jota pihatien kaartuva linjaus kunnioittaa. Kallioketo rakennuksen eteläpuolella puutarhakarkulaisineen on avoimen tilan ydin. Syreenimaja ja vanhat pensaslajit edustavat palstan vanhaa vaalittavaa puutarhakasvillisuutta kalliokedon lisäksi. Pihatilaa rajaavilla vanhoilla mäännyillä on suurta maisemallista arvoa.

Rakennukset

42128 Asuinrakennus

Tyylipiirteiden perusteella rakennus on 1910–1920-luvulta. Siitä ei ole tiedossa piirustuksia. Suunnittelija on mahdollisesti ollut huvilapalstan 1915 vuokrannut rakennusmestari Abraham V. Rantanen.

Vuonna 1988 kuntotutkimuksen mukaan 1. kerroksessa oli lasikuisti ja keskeisen hormiryhmän ympärillä eteinen, kaksi huonetta ja keittiö. 2. kerroksessa oli keittiö, makuuhuone ja ikkunallinen vaatehuone.

Päävolyymi on mansardikattoinen ja kuutiomainen. Siihen liittyy loivan aumakaton kattama yksikerroksinen lasikuisti. Vesikaton lappeilla on molemmin puolin korkeat, täysikokoiset ikkunat, jotka vaikuttavat rakennuksen kokoon nähden ylimitoitetuilta ja jotka leikkautuvat vesikaton pintaan teknisesti epävarmalla tavalla. Molemmissa päädyissä on ikkuna keskellä ja sen molemmin puolin vinoneliön muotoiset pienet ikkunat.

Vesikatteena on tumma rimahuopakate. Sokkeli on osittain kiilakiveä ja osittain rapattu tai verannan kohdalla valettu betonista. Julkisivut on verhottu alaosaltaan vaakasuuntaisella paneelilla ja yläosaltaan pystypeiterimavuorauksella. Verannan umpinainen alaosa on verhottu kapealla, pystysuuntaisella laudoituksella. Julkisivun värisävy on vaaleankeltainen. Nurkka-, vaaka- ja vuorilistat on maalattu valkoiseksi. Päällekkäisillä lasiruuduilla varustettu peilimallinen pariulko-ovi on käsitelty punaruskealla sävyllä. Harmaaksi maalatut puuikkunat on verantaa lukuun ottamatta jaettu ristikarmilla ja varustettu ulkopuolen tippanokkalistalla.

Muut rakennukset

Betonista valettu sauna, notkollaan oleva vajarakennus ja käymälä on käsitelty vuoden 1988 kuntotutkimuksessa.

34. Granelund

OSOITE
HEIKINNIEMENTIE 1

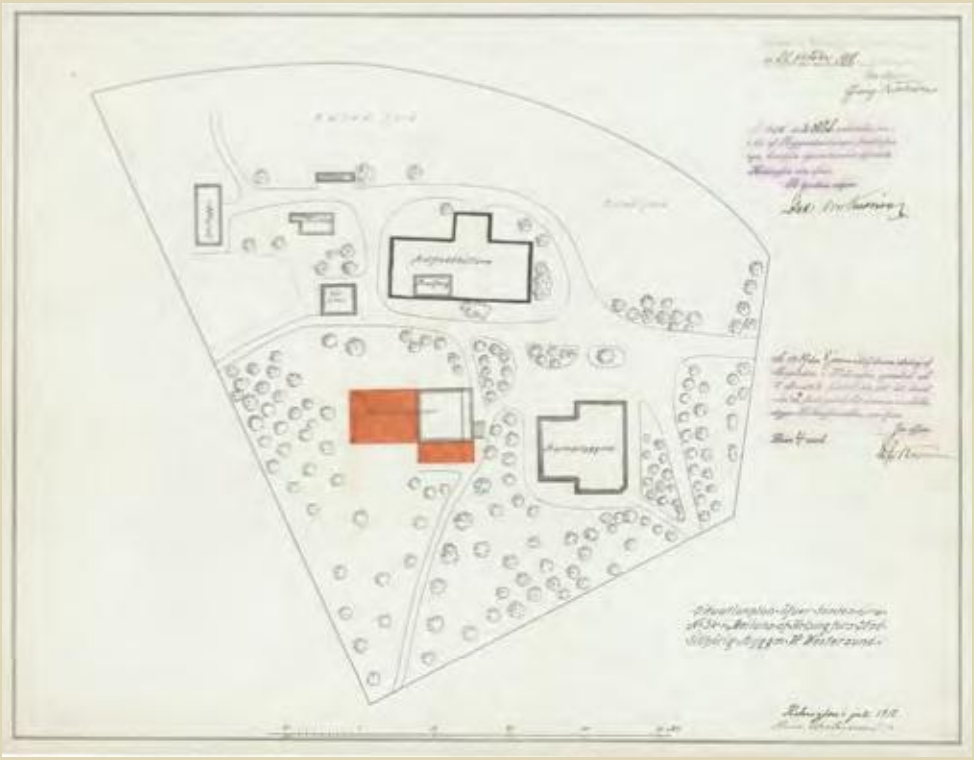
KIINTEISTÖTUNNUS
91-437-1-14-97

RAKENNUSTUNNUKSET
42148
42149
42160
42163

Historia, omistus- ja vuokrasuhteet

Huvilapalstan nro 34 vuokrasopimus solmittiin rakennusmestari Hans Filemon Westersundin kanssa 21.10.1914. Sopimuksen voimassaoloaika oli tuolloin 1914–1939. Rakennus valmistui 1915 Hans Westersundin omien suunnitelmien mukaan. Westersund on luultavasti myös tontilla sijaitsevan toisen rakennuksen suunnittelija. Tarkempi pihapiirros on Westersundin käsialaa vuodelta 1918. Siinä on jo esitettynä toisen asuinrakennuksen laajennus.
Vuokrasopimus siirtyi vuonna 1920 neiti Kristina Timoselle.
Toisen rakennuksen (nro 42129) laajennus toteutui vuonna 1921 suunnittelijana E. Eriksson. Samoihin aikoihin valmistui kolmas asuinrakennus tontin pohjoiskulmaan, lähelle tuolloin vielä viljelyksissä olleita puutarhamaita.
Syyskuusta 1921 johtaja Edward Campbell vuokrasi huvilapalstan.
1920-luvulla Granelundissa asui useita alivuokralaisia, kunnes A.T. Djupsjö osti huvilat vuonna 1932. Sama suku omistaa rakennukset edelleen. Vanhin rakennuksista on Meilahden kartanon ajoilta peräisin oleva suuri maakellari, jonka päälle rakennettiin paviljonki Timosen hallinta-aikana 1920-luvulla.

Asemapiirros vuodelta 1918. Rakennusmestari H. Westersund / HKA

Granelundin puistometsämäisenä hoidettua pihaa. C. Grünberg 1955 / HKM

Rakennusten sijainti

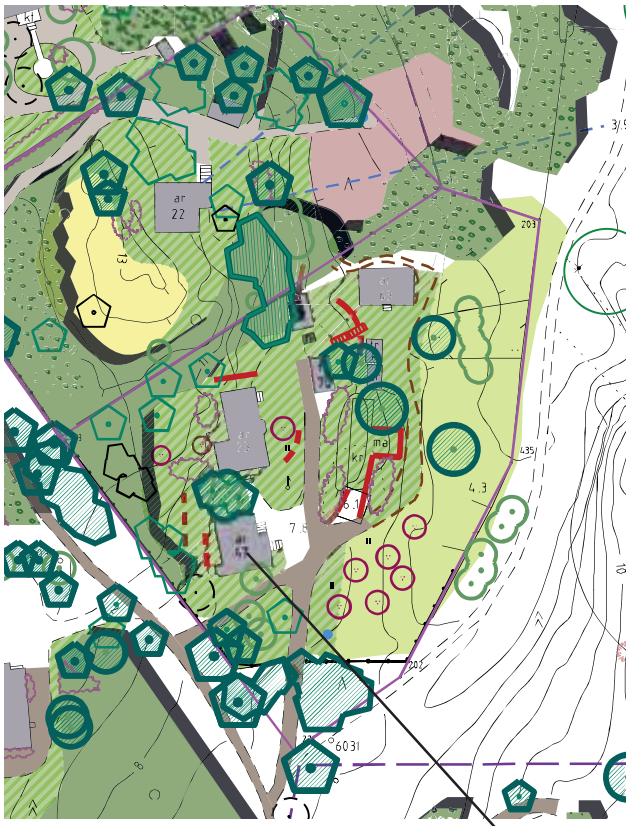
Ensimmäiset kaksi asuinrakennusta sijaitsevat lähellä toisiaan ns. Källarbackenin itärinteessä Meilahden tilaan kuuluneen maakellarin yläpuolella. Kolmas sijaitsee tontin pohjoiskulmassa, jossa se aikanaan rajautui avoimeen viljelymaahan, joka on muuttunut umpeenkasvaneeksi laaksoksi. Rakennusten pihaan saavutaan Heikinniementieltä kaakosta, jossa tienhaaran kaksi liittymää vastaavat ennen huvilakautta vallinnutta tilannetta kellarin ympäristössä. Pohjoisemman rakennuksen pihaan kuljetaan maakellarin pohjoispuolelta.

Puutarhan vaiheita

Puutarhan asemapiirros vuodelta 1918 (Hans Westersund) on luonnosmainen. Käytävät vastaavat toteutuneita pihateitä, mutta istutukset on esitetty summittaisesti. Palstan pohjoisosa on asemapiirroksessa osoitettu viljelyksille, joita alueella oli ennestään. Heikinniementien varren männyt ovat vanhoja, ja suunnitelmassa rakennusten ja tien väliin osoitettu runsas puusto tarkoittanee tuolloin jo olemassa ollutta metsäpuustoa. Pihat avautuivat koilliseen ja itään. Heikinniementien puoleinen vyöhyke näyttää alusta lähtien olleen puustoinen ja varjoinen.

Valokuva idästä. Raija Järvelä 1964 / HKM

Nykytila ja säilyneisyys 1:1500 (merkinnät ks. s. 45)

Nykytila ja säilyneisyys

Sisääntulopuolta hallitsevat edelleen komeat vanhat männyt, joita myös on pihapiirissä.

Syreenit ja omenatarhan vanhat puut sekä asuinrakennuksen (ar 42148) edessä kasvava omenapuu edustavat vanhinta lajistoa. Rakennuksen länsipuolella on kiviladonnalla pengerretty istutusalue, jossa kasvaa vanhaa ja uutta pensas- ja perennalajistoa.

Huvilapalstan alkuperäinen rajaus on säilynyt ja siihen kuuluneet viljelyalat ovat edelleen hoidettu osa määräalaa. Tällä viheralueeseen rajautuvalla laaksovyöhykkeellä kasvaa omenapuita, marjapensaita ja muutama raita.

Arvot

Heikinniementien puoleinen mäntyryhmä on maisemassa näkyviä ja antaa tälle viheralueeseen rajautuvalle paikalle vahvan luonteensa.

Vanhat pihakäytävät ovat säilyneet ja ovat Meilahden tilan ajalta, 1840-luvulta, samoin kuin suuri maakellari (jonka katto on romahtanut 1980-luvulla). Nämä ovat palstan vaalittavia historiallisia arvoja.

Entisen hyötypuutarhan säilyminen avoimena ja hoidettuna osana palstaa on tärkeää sekä huvilakulttuurin vaalimisen että Meilahden virkistysalueen kulttuuriluonteen kannalta.

Rakennukset

Palstan 34 rakennukset vuonna 1918

Vuoden 1918 laajennussuunnitelmaan liittyy Hans Westersundin laatima asemapiirros (ks. huvilakortin ensimmäinen sivu) ja pienen asuinrakennuksen laajennuspiirustus. Muita varhaisia piirustuksia ei ole tiedossa. Tontin itäosassa oli tuolloin pohjois-eteläsuuntainen vanha kellari ja sen päällä ”paviljonki”, halkovaja, talli, sauna, käymälä ja kaksi asuinrakennusta.

Lähempänä Heikinniementietä sijaitseva isompi, T:n muotoinen asuinrakennus (nykyinen 42148) on säilynyt, samoin sen pohjoispuolella oleva pienempi asuinrakennus (42129), joka v. 1918 piirustusten mukaan oli tarkoitus laajentaa kahteen suuntaan.

Asuinrakennus 42148

Todennäköisesti 1910-luvulta periytyvän kaksikerroksisen asuinrakennuksen piirustuksia ei ole löytynyt.

Päävolyymin kattaa pohjois-eteläsuuntainen harjakatto, jonka lounais- ja koilliskulmaan liittyvät poikittaiset harjakatto-osat muodostavat julkisivuun cottage-tyylisen aiheen. Toisen kerroksen ikkuna nousee räystään yläpuolelle. Itäsivulla on päävolyymin eteen rakennettu ikkunallinen porstua ja ulkoportaat. Eteläsivulla on lasikuisti, jonka viistetyn lounaiskulman päältä kohoaa suippopäinen, monikulmainen torni. Kuistiosa on perustettu pilareille. Lasikuistin päällä on leveä avoparveke, jonka kaiteessa on 1900-luvun vaihteen huviloille tyypillisiä lehtisahauskuvioita.

Äskettäin uusittu vesikate on konesaumattua peltiä. Julkisivuverhouksena on pysty- ja vaakasuuntainen laudoitus, jonka jäsentely vaihtelee eri puolilla. Rakennus oli kesällä 2012 lähes kokonaan maalattu vihreäksi valkoisin listoin ja vuoriladoin. Valkoiseksi maalatut puuikkunat on jaettu sekä pysty- että vaakasuuntaan. Sekä ylä- että alapuitteissa on ulkonevat tippanokkalistat.

Ulkoasu on 1950-luvun valokuvasta päätellen pääosin säilynyt. Arkistokuvassa väritys näyttää varsin vaalealta, toisin kuin nykyinen vihreä sävy.

Asuinrakennus 42129

Muutospiirustusten perusteella (1918) yksikerroksisen, harjakattoisen rakennuksen eteläsivulla oli laajennuksen jälkeen avoporras ja kattamaton, kapea veranta, sen takana eteinen, ruokasali ja sali, keittiö, kaksi muuta huonetta, palvelijan huone, keittiön eteinen ja toinen, ikkunallinen kuisti ja toiset ulkoportaat. Pohjoispäädyssä oli sisäportaat ullakolle. Uunit oli keskitetty kahden hormiryhmän ympärille. Julkisivu oli pääosin vuorattu vaakasuuntaisella paneelilla, päätykolmiossa oli pystylaudoitus. Vanhempi rakennusosa erottui pitkän julkisivun poikkipäätyaiheena. 1910-luvulle tyypilliseen tapaan harjakaton päädyt oli yläosalaan aumattu ja T-mallisten ikkunoiden yläpuite oli jaettu pieniin ruutuihin. Salin viereinen itäsivun huone laajeni julkisivulinjasta ulos kulmistaan viistetyksi erkkeriksi.

Asuinrakennus 42160

Tontin koillisosassa, jossa vuonna 1918 sijaitsi talli, on matala, kahdella poikittaissiivellä varustettu, vaakalautavuorattu, harjakattoinen asuinrakennus, jonka rakennusajasta ei ole tietoa. Rakennus näkyy nykyisten rakennusten ympäröimänä 1960-luvun valokuvassa. Vesikatteena on aaltoprofiililevy. Julkisivut on maalattu keltaiseksi valkoisin listoin.

Muut rakennukset, mm. 42163

Tontin koillisosassa on ryhmä punamullan sävyyn maalattuja, huopakatteisia sekä vihreäksi ja keltaiseksi maalattuja piharakennuksia, leikkimökki ja sauna. Tornillisen huvilan viereen on alarinteeseen sijoitettu kevytrakenteinen autokatos.

Granelundin pihapiiriä idästä. Raija Järvelä 1964 / HKM

Yhteenveto huvilapalstojen arvoista

1. Kesäranta (Villa Bjelbo, Bjälbo)

- Kesäranta puistoineen on suojeltu valtion omistamana kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kohteena. Päärakennus on rakennustaiteellisesti merkittävä ja 1800-luvun lopun kahden rakennusvaiheen ominaispiirteensä hyvin säilyttänyt. Piharakennukset ovat säilyneet osana kokonaisuutta. Rakennuksista tulisi tehdä perusteellinen rakennushistoriallinen selvitys.
- Edustuspuutarhana Kesäranta on erityisasemassa, jossa hoitotason tulisi edustaa 1800-luvun lopun huvilakulttuuria ja puutarhaihanteita ja sen arvostusta, vaikkakin nykyiseen käyttöön sovellettuna. Puutarhaa tulisi tutkia tarkemmin nykyisten rakenteiden alkuperän selvittämiseksi, mukaan lukien käytävät ja muurirakenteet. Rantamuurin palauttamista graniittimuuriksi tulisi tutkia.

2. Toivola

- Toivolan päärakennuksen sijainti on kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti merkittävä ja Meilahden huvila-alueen maamerkki. Toivola on Meilahden huvilakauden rakennuksista vanhin. Arkkitehti Granholmin suunnittelema päärakennus on rakennustaiteellisesti arvokas. Granholmin suunnitelmakuvien taiteelliseen tasoon viittaa se, että piirustukset olivat kesällä 1871 esillä esiteltiin Helsingin taideyhdistyksen näyttelyssä.
- 1871 rakennettu punainen asuinrakennus on muuttunut, mutta hahmoltaan säilynyt.
- Päärakennukseen liittyvä korkea graniittimuuri pohjoispäässä olevine portaineen sekä takorautaiset kaidetolpat yhdistävät rakennuksen maisemaan erityisen onnistuneesti. Palstan topografia (kallioiden jyrkät seinämät, avoin kallioselänne) on leimallinen ja arvokas osa huvilapalstaa sekä Meilahden maisemaa ja sellaisena jatkossakin pidettävä näkyvillä. Historiasta periytynyt puutarhan luonne vanhoine hedelmäpuineen edustaa paikan kulttuurihistoriaa samoin kuin purettujen rakennusten jäänteet. Puutarhan kokonaishahmo on säilynyt uudistuksista huolimatta (punaisen talon uudet kivetyt oleskelupaikat, päärakennuksen terassin uusitut pintarakenteet).
- Vanhaan maisemapuutarhaan kuulunut laaksopainanne palstan itäpuolella sisältää arvoja, joita tulisi tarkemmin tutkia. Esimerkiksi graniittiportaat ovat arvokas osa rakennuksen arkkitehtuuria ja ne tulisi kokonaisuudessaan sisällyttää Toivolan määräalueeseen.
- Kallioon rajatuvan laakson maisemanhoidon tavoitteeksi tulisi ottaa Rotkirchin aikaisen puutarhan piirteiden ja kallion alapuoelle istutettavien puistopuiden esille ottaminen.

3. Villa Bergvik

- Jäänteet huvila-ajalta ovat vähäiset. Yksittäiset säilyneet pihapuut tulisi harvennuksessa ottaa esille. Luoteisosassa olevan umpeenkasvaneen viljelyalan voimakkaampi harvennus olisi perusteltua paitsi kulttuurihistoriallisista syistä, myös kalliojyrkänteen tuomiseksi esille Seurasaarentien maisemassa.

4. Orkolinna

- Rakennus ja sen kivijalka on purettu. Jyrkän mäen päällä syrjässä Maila Talvion puistosta on säilynyt monipuolinen valikoima huvilakauden puutarhan pensaita sekä perennoja.

5. Laaksola

- Paikan nykyinen arvo perustuu taiteilijaprofessori Laila Pullisen Maila Talvion muistomerkkiin ja siihen liittyvään maataiteeseen (1974) sekä vuonna 1993 rakennettuun Maila Talvion puistoon.
- Visuaalinen yhteys rantaan lisäisi puiston arvoa ja käytettävyyttä huomattavasti, mutta se edellyttäisi tekolampien pumppaamon siirtämistä nykyiseltä hallitsevalta paikaltaan sivummalle.

6. Tallbo

- Huvilarakennus on rakennustaiteellisesti arvokas kahdessa vaiheessa syntynyt yhtenäinen kokonaisuus piharakennuksineen. Päähuvilan sisätiloissa on arvokkaita alkuperäisiä rakennusosia (ovia, ikkunoita, puulattioita, kaakeliuuneja). Rakennusten nykyinen käyttö on sopeutettu rakennukseen arvoon. Mahdollisten tulevien peruskorjausten pohjaksi tulisi laatia perusteellinen rakennushistoriallinen selvitys, joka myös sisältäisi huvilapuutarhan historiaselvityksen.

- Meilahden hienoimmat rantakalliot ovat Tallbon huvilapalstan suurimpia arvoja. Saunarannan pengerrys tulisi korjata huvilakaudelle kuulunutta huolellista ilmettä vaalien.
- Axel Ericssonin suunnittelema puutarhataiteellinen kokonaisuus on vielä hahmotettavissa, vaikka yksityiskohdat ovat hävinneet. 1900-luvun alun maisemapuutarhan käytäväverkosto on säilynyt nykypäiviin, erityisesti kartanon aikainen ja Erikssonin huomioima polku, joka kertoo Meilahden merkityksestä kaupunkilaisten kävelyretkien kohteena 1800-luvulla.
- Keittiökasvitarhan säilyminen alkuperäisellä rajauksella ja aktiivisessa käytössä ja Tallbon toiminnan osana on tärkeää kulttuurihistoriallisen kokonaisuuden vaalimisen kannalta.

8. Päiväranta (Granvik)

- Albert Mellinin suunnittelema huvilarakennus on ominaispiirteensä säilyttänyt ja rakennustaiteellisesti arvokas. Suunnitelma julkaistiin J. Stenbäckin huvilapiirustuskokoelmassa vuonna 1886.
- Päivärannan kokonaisuus on ollut yksi Meilahden hienoimmista huvilaympäristöistä, ja sen hiekkaranta on ollut vetovoimainen jo 1800-luvun alkuvuosikymmeniltä. Kohteesta on olemassa laaja 1930- ja 1940-lukujen valokuva-aineisto, josta käy ilmi huolella hoidetun puutarhan luonne. Aineiston avulla kohteen ympäristöhistoria tulisi selvittää tarkemmin. Vaikka puutarha on ollut hoitamatta pitkään, monia alkuperäisiä piirteitä on palautettavissa.
- Tulevan kunnostussuunnitelman tulee perustua tarkempaan selvitykseen Granvikin aikaisesta puutarhasta ja myös sen jälkeisestä puutarhahistoriasta. Siinä yhteydessä on syytä inventoida tontin kulttuuriperäinen kasvillisuus. Riippumatta paikan käytöstä tulee suunnittelussa löytää hyvä ratkaisu Mäntyniemen vastaisen rajan eheyttämiseksi. Raja-aidan paikka on Päivärannan maiseman kannalta vähemmän onnistunut.

9. Capri (Havanna, Hedvigsro)

- Caprin rakennusryhmä on sijaintinsa vuoksi ympäristöllisesti ja kaupunkikuvallisesti merkityksellinen. Vaiheittain muodostunut rakennettu kokonaisuus piharakennuksineen heijastaa kullekin ajalle ominaisia tyylipiirteitä. Tämä huvilarakennuksen ajallinen kerrostuneisuus on hahmotettavissa. Interiöörissä on säilynyt vanhoja pintoja ja yksityiskohtia.
- Puutarhan alkuperäinen tilallinen luonne on hyvin säilynyt, joskin rantapuusto on aikaisempaa tiheämpi. Huvimaja on säilyttänyt näkyvän paikkansa, ja puutarhan maastorakenteet ovat jäljellä. Huomattava määrä vanhoista puista on arvioitu olevan huvilan ensimmäiseltä kaudelta. Laituri on uusimistarpeessa.

11. Furunäs

- Furunäs edustaa Meilahdessa Helsingin kaupungin ensimmäisen palstoitusvaiheen huviloita (1890-luku) ja on siksi kulttuurihistoriallisesti merkittävä. Rakennuksessa heijastuu sen pitkä muutoshistoria.
- Puutarhan muotoutumisessa tärkein vaihe oli 1900-luvun alussa, josta edelleen on säilynyt jälkiä ja jäänteitä. Runsas luontaisesti kasvanut puusto, tontin koon pienentyminen ja vähäinen hoito hämärtävät puutarhahistorian hahmottumista.

12. Ljunganmo

- Ljunganmon päärakennus on rakennustaiteellisesti arvokas. Historiallinen kerroksellisuus näkyy varsin hyvin rakennuksen ulkoasussa. Interiööreissä on säilynyt runsaasti piirteitä 1900-luvun alkuvaiheesta. Maisemaan ja sen topografiaan hyvin sijoitetut rakennukset, huvilarakennus ja kaksi hieman erillään olevaa piharakennusta muodostavat sopusuhtaisen kokonaisuuden.
- Huvilapuutarhan keskeisin aihe, suora käytävä rantaan ja sen varrella oleva syreenimaja, ovat säilyneet. Muut aiheet ovat ajan myötä hävinneet luonnonkasvillisuuden sekaan. Kaivorakennus ei kuulu alkuperäiseen puutarhasommitelmaan, mutta antaa kulttuurista arvoa muuten luonnontilassa olevalle puutarhan osalle. Palstan raja-aita rakenettiin vuoden 2000 peruskorjauksen yhteydessä alkuperäisten suunnitelmien mukaan.
- Ljunganmon pihapiirissä olevat vanhat männyt ovat huvilaa edeltävältä ajalta ja siksi erittäin arvokkaita.

- Puutarhapalstatoiminta heijastaa Sundsténin puutarhaviljelyä palstalla ennen rakennusvaihetta. Kulttuurihistoriallisista ja maisemallista syistä palstaviljelyn jatkuminen ja laajentuminen laaksoon on suotavaa.

13. Kevätkallio (Vårberga)

- Palstalla on J. W. Skogströmin suunnitteleman puutarhan jäänteitä, joita olisi aiheellista tutkia tarkemmin.
- Palaneen rakennuksen paikalle Tammisaaresta siirretyn Villa Stormistön myötä puutarhaa on uusittu.

14. Tomtebo

- Arkkitehti Gustaf Nyströmin itselleen suunnittelema huvila laajennuksineen on rakennustaiteellisesti erityisen arvokas. Interiöörissä on 1800-luvulta säilyneitä rakennusosia ja rakennuksen alkuperäinen tilaratkaisu on hyvin hahmotettavissa.
- Puutarhan tärkeimmät elementit, Tamminiementien puoleisen sivun lehmusrivi, käytävät sekä vanha, rakennuksen paikan määrännyt mänty ovat säilyneet. Myös puutarhan alkuperäinen tilarakenne säilynyt. Muu arvokas puusto on otettavissa esiin (vanhat männyt nuorvaahteroiden seassa palstan kaakkoisosassa). Määräalueen itäistä rajaa voidaan muuttaa uuden ulkoilureitin linjauksen yhteydessä (ks. ulkoilureitit). Puutarhan kaakkoisosassa voi olla jäänteitä Meilahden rantapuiston kreivien aikaisista poluista tai istutuksista, joita olisi syytä tarkemmin tutkia.
- Huvilan keskeisen sijainnin ja arvon vuoksi sen toiminnan tulisi tulevaisuudessa olla yleisölle avoin. Silti Tamminiementien puoleinen, kaavassa jalankululle osoitettu vyöhyke olisi olisi syytä palauttaa osaksi puutarhaa pensasaitoineen. Lehmusrivi on ollut keskeinen aihe puutarhassa ja tulisi säilyttää palstaan kuuluvana.
- Vähäisen hoidon leimaaman nykytilanteen toivoisi korjautuvan tulevan käytön myötä.
- Nyströmin suunnittelemien puutarhakalusteiden palauttaminen puutarhaan on toivottavaa.

15. Tamminiemi (Ekudden)

- Arkkitehtien Sigurd Frosteruksen ja Gustaf Strengellin suunnittelema rakennus vuodelta 1904 on näkyvällä paikalla Meilahden vanhassa kartanopuistossa.
- Mahdollisesti C. L. Engelin suunnittelema huvimaja on tärkeä dokumentti Meilahden kartanopuiston loistokaudelta 1800-luvun alusta.
- Puistossa on säilynyt tärkeitä osia historian eri vaiheilta 1800-luvun alusta aina presidentti Kekkosen aikaan. Pääpaino puiston peruskorjauksessa 2012 on ollut esittää Kekkosen aikaa Tamminiemessä, mutta myös aikaisempien historiavaiheiden tärkeimmät elementit on huomioitu.

16. Villa Angelica (Waaranto, Tammisto)

- Huvila on rakennustaiteellisesti ja henkilöhistoriallisesti arvokas. Rakennus edustaa kaupungin palstoituksen ensimmäisen vaiheen, 1890-luvun, rakennustyyliä. Meilahden maisemassa laajasti vaikuttanut puutarhuri Sundstén rakennutti huvilan oman perheensä käyttöön. Ulkomuodoltaan rakennus on rinnastettavissa kaupunkiporvariston huvila-arkkitehtuuriin, mutta sisätilojen huonejaon puolesta se on lähempänä perinteistä suomalaista maatilarakennusta.
- Puutarhan historia on havaittavissa rakennuksen ympärillä, joskin umpeenkasvu ja näköyhteyksien puuttuminen laaksoon ovat muuttaneet puutarhan tilavaikutelmaa. Tilanne on korjattavissa. Puutarhassa arvokkainta on vanhojen tammien sekä puutarhakäytävien linjauksien säilyminen.

16a. Nybacka C

- Oletettavasti Blomfeldin kaudelta peräisin olevat arvokkaat tammet ovat säilyneet. Tammi on koko Meilahden entisen tilakeskuksen ympäristössä tunnuspuu. Asuinrakennuksen poikittainen sijainti poikkeaa aikaisemmin vallinneesta tilanteesta, mutta paikalla olleet vanhat puut on hyvin huomioitu ja hyödynnetty. Jatkosuunnittelulle jää harkittavaksi, millä tavalla laakson ulkoilureitti saadaan sovitettua rakennuksen ja rinteen väliin. Myös laaksomaiseman avaaminen edellyttää huvilan asuinviihtyvyyden ja kulttuurimaiseman vaalimisen kannalta hyvien ratkaisujen etsimistä.

17. Heikinniementie 4 ja 4a /entinen Solbacka

- Vanha huvilarakennus on purettu. Puutarhan jäänteitä on vielä vähän jäljellä. Harvinaisia kasveja on siirretty muualle Meilahden puistoihin. Kummankin palstan tienpuoleiselta rajalta puuttuu aita. Säleaita vastaisi tien reunassa yleisesti käytettyä aitatyyppiä (poikkeuksena viereisen Ljunganmon aita, joka vastaa sen huvilan alkuperäistä aitamallia.)

- Heikinniementie 4, talo ”Tapiola”, on siirretty Toijalasta entisen Solbackan paikalle. Vanhasta puutarhasta on säilynyt muuri, joka on otettavissa esille kasvillisuuden peitosta. Vanhoja säilyneitä kasveja on hyödynnetty ja täydennetty perinteisillä puutarhakasveilla. Rakennus on uusi, mutta puutarhassa on säilynyt aikakausien kerroksellisuus, joka olisi paremmin hyödynnettävissä.
- Heikinniementie 4a asuinrakennus on siirretty paikalle. (kivijalka Pasilassa sijaitsevan Fredriksbergin päärakennuksesta, hirret korvattu). Paikalla on sijainnut Solbackan sauna ja osa sen aikaista palstaa kiertävä puutarhapolku. Maisemallisesti ja historiallisesti arvokkaita puita ovat pihapiirin männyt ja alarinteessä palstan rajalla oleva tammi.

18. Uusi Nybacka (ent. Sommarro)

- Mäntyniemestä siirretty huvila, uimahuone ja piharakennus ovat rakennustaiteellisesti arvokkaita ja ulkoiset ominaispiirteensä säilyttäneitä. Uimahuonetta voidaan pitää rakennustyyppinsä hyvin harvinaislaatuisena edustajana. Sille Heikinniementien rajalla valittu paikka on pihatilan kannalta hyvä, mutta se ei anna mielikuvaa rakennuksen alkuperäisestä funktiosta rantarakennuksena. Uimahuoneelle saavutaan rinteen puolelta, joten palstan alarinne olisi sopinut rakennukselle paremmin.
- Puutarhassa on säilynyt runsaasti Sommarron aikaista puustoa (mm. osa tammista) ja myös Nybackasta siirrettyä puutarhakasvillisuutta. Nykyinen hoitotaso on hyvää ja vastaa Meilahden vanhan huvilakulttuurin perinnettä.
- Sommarron vanhaan puutarhaan ja luultavasti jo kartanon aikaan kuulunutta, mutta palstan ulkopuolelle jäänyttä pitkää käytävää Hekinniementielle (kaakkoon) käytetään aktiivisesti. Käytävän aktiivinen käyttö jatkossakin varmistaisi sen säilymisen. Ympäröivää kasvillisuutta tulisi harventaa ja hoitaa. Tontin aita poikkeaa näkyvästi Meilahdessa perinteisesti käytetystä säleaitatyypistä.
- Historiallisesti tärkeä visuaalinen yhteys etelään (alun perin Violan kummulle) on kasvanut umpeen. Näkymän avaamista tulisi tarkastella yhteistyössä laakson maisemanhoidon suunnittelun kanssa.

19. Viola

- Arkkitehtonisesti yhtenäinen vaiheittain syntynyt rakennus, joka mittakaavaltaan ja hahmoltaan on sopusuhtainen.
- Violan matalalla kummulla ja sen istutuksilla on ollut maisemallinen merkitys sen vielä ollessa peltojen ympäröimä. Tämä historia ei enää ole luettavissa huvilapalstalla. Jos halutaan tuoda esille ympäristön historiallisia piirteitä, on sen tapahduttava ensisijaisesti tonttia ympäröivien viheralueiden suunnittelun ja kehittämisen kautta.

20. Solhem

- Rakennus on purettu.
- Rakennuksen paikka omaa sellaisenaan maisemallista arvoa, sillä entinen pihapiiri on pidetty avoimena. Paikka on näköalapaikkana osa Meilahden yleistä rantapuistoa. Monumentaaliset graniittiportaat sekä puutarhakasvillisuudelle graniitista rakennetut tasot ovat säilyneet vahvana rakennettuna elementtinä. Kohteen kulttuurikasvillisuuden kartoituksessa on todettu vanhoja perennalajeja on säilyneen.
- Solhemin huvilahistoriasta ja Meilahden kartanohistoriasta kertova ympäristö sisältää sekä näkyviä että kasvillisuuden peittämiä arvoja, joita jatkosuunnittelussa tulisi tarkemmin analysoida. Paikka muodostaa Tamminiemen ja Meilahden kartanon välissä maiseman, jonka tulevaisuutta tulee tarkastella kokonaisuutena, yhdessä Meilahden taidemuseon paikan tulevaisuuden suunnittelua. Näkymiä merelle tulisi avata ja yhteyttä rantaan parantaa. Rantalaiturin palauttamista tulisi harkita.

21. Villa Bredablick (kartanon päärakennus)

- Meilahden tilan vanha päärakennus sekä sen vieressä oleva kivirakennus ovat rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja koko Meilahden historian kannalta erittäin arvokkaita. Rakennusten sijainti ja niiltä avautuvat näkymät Saunalahdelle ovat paikan keskeisiä maisemallisia arvoja. Lehmuskuja päärakennuksen terassilta rantaan ja jyrkät portaat ovat jäänne 1900-luvun alun sommitelmasta. Osa muista käytävistä on sitäkin vanhempia. Myös sisääntulopihan perusrakenne ja istutukset ovat pääosin huvilakauden alkuvuosilta.
- Tärkeitä arvoja ovat vanha puusto, säilyneet vanhat käytävälinjaukset, joiden kautta heijastuu vanhan kartanopuiston luonne, sekä näkymät. Yhdeksi hoidon tavoitteeksi tulisi ottaa näkymien avaaminen ja parantaminen yläpihalta sekä parempien visuaalisten yhteyksien avaaminen veden äärelle.

22. Estella

- Historiallisesti arvokas Meilahden tilan rakennusryhmään kuulunut rakennus, joka on tulos historiansa aikana tehdyistä monista muutoksista.
- Puutarha on kokonaan uusittu. Arvokasta vanhaa lajistoa palstalla edustavat syreenit ja vanhat puuyksilöt.
- Huvimaja puiston puolella on kuulunut huvilapalstalle ja on etenkin talvisin näkyvä maamerkki. Yhtä kapeaa näkymäsektoria Pikku Huopalahden suuntaan on pidetty auki. Huvimajan läheisyydessä on vanhaa historiallista puutarhakasvillisuutta, jota puiston hoidossa tulisi jatkossa vaalia. Entisen palsta-alueen kulttuurikasvillisuudesta tulisi tehdä kasvillisuusselvitys.
- Palstan ja sitä ympäröivän maiseman topografia on vaihteleva, mikä ei nykyisen tiiviin lehtimetsän vuoksi hahmotu. Tieyhteys pihaan vastaa vanhaa 1800-luvun tietä, mutta uutta linjausta tulisi harkita laaksopainanteen jatkosuunnittelun yhteydessä.

23. Wuokkola (Uusi Aikala)

- Historiallisesti arvokas rakennus, jonka merkitystä Meilahdessa ylentää sen maisemallinen sijainti.
- Päärakennus on pääosin säilyttänyt alkuperäisen ulkohahmonsa. 1930-luvun ateljeerakennus ja vesisäiliö maaston porrastuksineen täydentävät kulttuurihistoriallista arvoa. Merkitystä lisää Wuokkolaan liittyvä henkilöhistoria.
- Ulkoportaiden materiaali sekä uudet patiorakenteet rakennuksen itäpäädyssä edustavat nykypäivää. Puutarhan sisääntulopuoli on pääosin säilyttänyt alkuperäisen tilarakenteensa, maastonmuotonsa ja käytävänsä, mutta näkymät lahdelle ovat lähes kokonaan peittyneet. Rannan puolella vuokra-alueen raja on siirretty hyvin lähelle, mikä rajoittaa huvilan ulkotilan käytettävyyttä. Rajausta ja rinteen harvennusta näkymien avaamiseksi tulisi jatkossa harkita rantamaiseman maisemanhoidon suunnittelun yhteydessä.
- Pihapiirin vanhaa arvokasta puustoa edustavat erityisen kauniskasvuiset männyt.

24. Aikala

- Aikalan rakennusryhmä muodostaa rakennushistoriallisen kokonaisuuden, jossa uudet sivurakennukset noudattavat alkuperäisten piirteitä. Päärakennuksen torni on palautettu. Interiöörin ominaispiirteitä on peruskorjauksen yhteydessä vaalittu.
- Huvilan aikaisempi näkyvyys ja sen omat näköalat ovat peittyneet kasvillisuuteen. Etenkin näköyhteyttä Wuokkolaan tulisi vaalia jatkossa. Lahden puoleinen jykevä graniittimuuri on säilynyt, samoin kuin sommitelmaan kuulunut yksittäistammi, mikä antaa historiallista ulottuvuutta ja puutarhataiteellista arvoa huvilakokonaisuudelle. (Tammen elintilaa heikentää muu vieressä kasvava puusto.)
- Puutarhan uusitut käytävärakenteet reunakivineen ja mittakaava edustavat nykypäivää.
- Rakennuksen maisemallinen näkyvyys tulisi ottaa huomioon Meilahden arboretumin ja puistoalueiden hoito-ohjelmissa ja suunnitelmissa.

25a. Mainiemi

- Alkujaan symmetrinen jugendtyylinen huvila on muutosten myötä tyylillisesti kerroksellinen. Korjaustyön tuloksena rakennus on säilyttänyt alkuperäisiä rakennusosia.
- Puutarha on alkuperäistä sommitelmaa paljon riisutumpi, mutta käytävän jäänteet ovat hahmotettavissa ja myös palautettavissa. Ajotie rakennukselle on alkuperäisessä paikassaan.

26a. Johannesberg

- Rakennus on purettu.
- Huvilapuutarhan jäänteet ovat arvokas osa kalliomaisemaa. Skogströmin suunnittelema laaja puutarha oli puutarhataiteellisesti arvokas, ja puutarhakulttuurin säilynyttä perintöä tulisi vaalia jatkossa. Puutarhan jäänteitä 26a:n ja 26b:n kohdalla olisi syytä tutkia tarkemmin.

26b. Johannesberg

- Rakennustaiteellisesti omaleimainen, arvokas ja hyvin säilynyt rakennus, joka tyylillisesti edustaa 1900-luvun alun huvila-arkkitehtuurin virtauksia. Uusi piharakennus sijaitsee vanhan paikalla.
- Sijainti ja paikan topografia tarjoavat tälle tornilliselle rakennukselle monumentaalisen maanmerkin aseman.
- Vanhat männyt ovat palstan näkyvimmät ja ikänsä vuoksi arvokkaimmat puut.

26d. Leiqvist

- Monumentaalinen, vaikkakin mittakaavaltaan pieni klassistinen huvilarakennus on yksi Meilahden maamerkeistä pitkän näkymän päätteenä. Rakennuksella terasseineen on historiallista ja arkkitehtonista arvoa. Lisäykset 1950-luvulla eivät riko sopusuhtaista kokonaisuutta.
- Suurpiirteisestä suunnitelmasta vaatimattoman toteutuksen saanut puutarha on säilyttänyt lähes alkuperäisen asunsa onnistuneesti hoidettuna. Vanhaa puustoa edustavat muutama kaunis honka ja koivut. Huvilapuutarhan historiallista arvoa lisäävät säilyneet muurit sekä alkuperäisellä paikallaan oleva orapihlaja-aita, edelleen leikattuna.

27a. Läntinen Pukkisaari

- Rakennus on purettu.
- Saaren rantavyöhykkeellä olevat rapistuneet betoniset jäänteet edustavat Paul Olssonin 1930-luvun puutarhasuunnitelmaa. Niiden ja avoimena hoidetun rinteen ansiosta puutarhataiteellinen sommitelma on edelleen hahmotettavissa ja vaalimisen arvoinen.
- Rantavyöhykkeen tunnelmaa leimaa saaren entisen huvilaelämän kulttuurihistoria niin kauan kuin nämä laitureiden jäänteet, sammaloituneet portaat tai muut puutarhan rakenteet sekä rannan vanhat yksittäispuut ovat olemassa. Sortuneiden rantarakenteiden palauttamiselle ei kuitenkaan ole perusteita, lukuun ottamatta betonirakenteista pyöreää oleskelupaikkaa.
- Pohjoispuolisen rinteen muuttaminen ja ylläpitäminen nykyistä avoimempana palvelisi Pukkisaaren kulttuurihistorian arvojen vaalimista. Samalla se toisi rautakautiselle kauppapaikalle uskottavamman (intensiivisemmin käytetyn) lähimaiseman luonteen.

27b. Itäinen Pukkisaari

- Huvilarakennus on rakennustaiteellisesti arvokas ja maisemallisen sijaintinsa vuoksi maamerkinomainen. Se on säilyttänyt hahmonsa myöhemmin lisätyistä kuisteista huolimatta. Rakennus on suojelunarvoinen.
- Puutarhahistoriasta ei ole paljon tietoa, mutta kallioisessa pihapiirissä ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia tähän päivään asti. Rakennuksen käyttöön liittyvä autoliikenne on ongelmallinen sekä Seurasaarensillan että rakennuksen pihapiirin kannalta, mutta varsinkin Läntisen Pukkisaaren polun kannalta, joka nykyään kulkee pysäköidyn auton ja käymälän kapeasta välistä.

28a. Viitala

- Asuinrakennus on historiallisesti arvokas. Meilahteen siirretyn empirerakennuksen leveä lautaverhous on säilynyt julkisivussa. Finska Trädgårdsföreningenin suunnitelmien mukainen laajennus siirron yhteydessä on sekin säilynyt. Pihapiiriä täydentää huonokuntoinen, mutta historiallisesti mielenkiintoinen ulkorakennus. Se on harvoja säilyneitä agraarirakennusten edustajia, jossa vielä 1970-luvulla on asuttu.
- Puutarha on kulttuurihistoriallisesti arvokas, jossa on säilynyt monia yksityiskohtia alkuperäisestä Finska Trädgårdsföreningenin pihasta. Vanhimmat portaat ja muuri edustavat 1890-luvun ammattimaista ja huolellisesti toteutettua piharakentamista. Samalla puutarha on ilmeeltään maaseudun vaatimattomien pihapiirien kaltainen ja siten Meilahden huvilapuutarhoista poikkeava. Pihan peruspiirteet ovat säilyneet, mutta näkymät laaksoon ovat kasvamassa umpeen, mikä on valitettavaa.
- Vanhoilla männyillä on suuri maisemallinen merkitys, joskin ne ovat sekoittumassa muuhun nuorempaan, näkymiä peittävään puustoon.

28b.

- Hyvin säilynyt, vaatimaton Meilahden tilalle kuulunut rakennus, joka on rakennushistoriallisesti arvokas. Ennen mahdollisia korjaustöitä olisi tärkeää tehdä rakennushistoriallinen selvitys.
- Puutarhalle on ominaista vuosisadan aikana tehtyjen lisäyksien ja muutosten tuoma kerroksellisuus, joista uudet pengerrykset tukirakenteineen ovat saaneet muista poikkeavan ja dominoivan aseman. Vanhemmat maastoportaat ja tukimuurit rinteessä sen sijaan ovat hyvin arvokas osa pihakokonaisuutta. Vanhimpia puita edustavat yli satavuotiaat vanhat männyt sekä vaahterat.

29. Stentorp

- Kuistilla ja II-kerroksella laajennettu entinen kauppa on rakennushistoriallisesti arvokas. Korotuksen ja laajennuksen jälkeen rakennuksen julkisivuja on jonkin verran muutettu.
- Huvilapalstan rajausta on muutettu sekä pellon että Meilahdentien puolelta (jossa on vanha kaivo). Puutarhasta on jäänyt vain kallioinen rakennuksen pihamaa ja Heikinniementien varren puustoa

kasvava vyöhyke. Pihapiiri edustaa vaatimatonta käytännön sanelemaa järjestelyä, jonka historiallinen arvo perustuu avoimena säilyneeseen tilaan, kallion ketokasvillisuuteen, vanhoihin syreeniryhmiin sekä alkuperäisellä paikallaan säilyneeseen pihatiehen.

30. Villa Kaurila (entinen Stor-Torp, purettu)

- Rakennus on entinen asemarakennus Tohmajärveltä. Myös saunarakennus on siirretty muualta.
- Stor-Torpin aikana palstalla oli luumutarha, ja siellä kasvoi ainakin yhdeksän eri ruusulajiketta, joista osa on mahdollisesti edelleen jäljellä. Puutarha on hyvin hoidettu, ja vanhojen lajikkeiden osuus on suuri.
- Uusien rakennusten myötä puutarhalla ei ole historiallista merkittävyyttä. Mutta sillä on vanhojen puutarhalajikkeiden ansiosta ja puutarhan hyvän hoidon vuoksi maisemallista merkitystä Meilahden alueella.

31. Sundell

- Asuinrakennus on rakennustaiteellisesti ehjä ja sopusuhtainen aumakattoineen ja säilyneine pienine ikkunoineen. Ennen tulevaa peruskorjausta rakennuksen sisätilat tulisi dokumentoida. Rakennus on siirretty Tehtaankadulta. Pihapiiriin kuuluvalla Töölön Pauligin huvilalta siirretyllä tallirakennuksella on rakennushistoriallista arvoa.
- Puutarhan arvoja ovat alkuvuosikymmeniltä periytyneet kivimuistomerkit sekä hahmotettavissa olevat käytävät. Pihan tilallinen rakenne on muuttunut uudisrakennuksen myötä. Avoimen pihapiirin reunoilla säilynyt vanha puusto on arvokas osa huvilapalstan pihakokonaisuutta ja Heikinniementien varren maisemaa.

32. Karlstorp

- Asuinrakennus on rakennustaiteellisesti arvokas, arkkitehti Oiva Kallion piirustuksiin perustuva klassistinen rakennus, jonka takasivulla on ennen 1940-lukua tehty laajennus. Muutoksista huolimatta rakennuksen yleispiirteet ovat säilyneet.
- Puutarha-arkkitehtuuri tukee rakennuksen tyylisuuntaa. Muotopuutarhalle tyypillinen aihe kuistin edessä on säilynyt alkuperäisenä ja antaa pihapiirille puutarhataiteellista ja historiallista arvoa.
- Pihatilan laidalla kasvavat vanhat puut ovat arvokas ja oleellinen osa pihakokonaisuutta.
- Pohjoisrinteen rehevöityminen ja näkymiä sulkenut puusto on tulos 1960-luvun jälkeisestä kehityksestä Heikinniementien varren huvilapalstoilla ja puutarhakulttuurissa yleensä.
-

33. Heikinniementie 3

- Mansardikattoinen asuinrakennus on vähäisistä muutoksista huolimatta säilyttänyt perushahmonsa.
- Puutarhasuunnitelmaa ei ole löytynyt eikä tietoa puutarhan alkuperäisestä luonteesta. Arvokasta kasvillisuutta edustavat pihatilaa rajaavat vanhat männyt, lehtimajan syreenit ja pihan muut vanhat pensaslajit sekä kallion ketokasvillisuus ja puutarhakarkulaiset.
-

34. Granelund

- Omaleimainen, kylämäisen tiivis rakennusryhmä edustaa Meilahden 1910-luvun vaihetta. Yksittäisten rakennusten lähes satunnaisilta vaikuttavat aiheet antavat tälle huvilapalstalle hyvin persoonallisen ilmeen.
- Meilahden tilan ajoilta oleva vanha maakellari on historiallisesti arvokas, ja sen soisi tulevan entisöitäväksi puutarhapalstojen tai huviloiden hyötykäyttöön.
- Puutarhakokonaisuuden jäsentyminen käytävineen ja pihateineen on säilynyt alkuperäisenä tai periytyy Meilahden tilan ajoilta. Muutoksista huolimatta nykyisellä puutarhalla on historiallista arvoa. Huvilapalstan nykyinen rajaus ehdotetaan säilytettäväksi, edellyttäen että se pysyy hoidettuna.

Meilahden kartano, ilmakuva Arto Halttunen /Paramotor Oy

(26c)
(25b)
(26a)
25a
26b
24
26d
23
22
28b
28a
21
29
19
18
30
31
(20)
16a
16
17
32
33
34
15
14
13
12
11
27a
27b
(5)
(4)
6
7

KARTTA 4: MEILAHDEN HUVILAPUUTARHOJEN ARVOT

arvoluokat ja perusteet

I luokka: suomalaisen puutarhasuunnittelun/helsinkiläisten huvila-puutarhakulttuurin/Meilahden oman paikallisen historian kannalta erittäin merkittävä puutarha tai puutarhan osa

II luokka: helsinkiläisten huvilapuutarhakulttuurin/Meilahden oman paikallisen historian kannalta merkittävä puutarha

Modernin maisema-arkkitehtuurin kohde, jossa ympäristön suhde rakennukseen on tyylillisesti ehjä ja johon on sisällytetty yksittäisiä jäänteitä alkuperäisestä huvilapuutarhasta.

III luokka: Huvilapalsta, jonka pihamiljöö on uusittu tai nykyisen rakennuksen suhde ympäristöön on uusi

Erityisluokka: Entinen huvilapalsta, nykyinen viheralueen osa, jossa on säilynyt jäänteitä vanhasta huvilapuutarhasta. Jäänteet ovat otettavissa esille ja vaalittavissa havainnollisena esimerkkinä paikan huvilahistoriasta.

Säilyneen historiallisen puutarhasuunnitelman alkuperäinen rajaus

Tiivistelmä

Oheinen selvitystyö Meilahden huvila-alueen kulttuuriympäristön historiasta on asettanut keskeiselle sijalle puutarhakulttuurin ja maiseman kehitysvaiheet. Kun selvityksessä samalla on tarkasteltu uudelleen rakennuskannan historiaa, aikaisempien selvitysten tietoa mahdollisuuksien mukaan täsmentäen ja korjaten, voidaan todeta Meilahden huvila-alueen rakennetun ympäristön nyt ensimmäistä kertaa tulleen tutkituksi kokonaisuutena. Tähän kokonaisuuteen kuuluu huviloiden puutarhojen lisäksi erottamattomana osana koko Meilahden maisema, sen luonto, historia, viljelymuodot ja vapaa-ajan toiminnot. Meilahden taidemuseo, Iho- ja allergiasairaala, liikuntakeskuksen rakennukset sekä uusimmat kerrostalot Paciuksenkadun varressa on jätetty selvitystyön ulkopuolelle.

Meilahden tilan perintö

Ennen huvilakauden alkua 1870-luvulla, Meilahden tilan vanha kulttuurimaisema oli jo ollut houkutteleva kesänviettopaikka. Meilahden rantamaisemien väitetään 1850-luvulla olleen Helsingin seudun kauneimpia paikkoja. Runsaan vuosikymmenen ajan omistajista kaikkein varakkain, kreivi Alexandr Kušelev-Bezborodko luovutti Meilahden kunnostetun rantamaiseman puistoineen kaupunkilaisten yleiseen käyttöön.

Selvityksen yhteydessä onkin noussut esiin seikkoja, joiden vuoksi juuri 1800-luvun vuosikymmenten Meilahtea olisi tärkeää tutkia tarkemmin, unohtamatta tilan monipuolisen viljelyhistorian merkitystä maiseman muovaajana.

Huvilapuutarhat arvoympäristön osana

Kun Meilahden tila siirtyi Helsingin kaupungin omistukseen 1871 ja huvilapalstoitus käynnistettiin, maisemaa leimasi yhä 1800-luvun kartanomaisemalta peritty puistomaisuus. Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, että puutarhakulttuurin kauneusarvoja haluttiin kaupungin puolelta vaalia. Palstan vuokrasopimuksen ehtona huvilan omistajan tuli hyväksyttää huvilansa puutarhasuunnitelma kaupungilla. Toisaalta hoidetut puutarhat kuuluivat tuohon aikaan niin meillä kuin muissakin maissa porvariston huvilaelämään hyvin keskeisesti. Suomen 1800-luvun lopun harvalukuisista puutarhasuunnittelijoista tunnetuimmat vaikuttivat myös Meilahdessa, mikä osaltaan korottaa huvilapuutarhojen kulttuurihistoriallista arvoa. Nimekkäimpien, M. G. Steniuksen ja J. W. Skogströmin sekä myöhemmin P. Olssonin, suunnitelmista ei tosin ole paljoakaan säilynyt, sillä rakennuksia, joiden puutarhoja he olivat suunnitelleet, ei enää ole. Myös vähemmän tunnettu-

jen puutarhasuunnittelijoiden tai rakennuksien arkkitehtien kädenjälki puutarhoissa on selvityksessä todettu ansiokkaaksi.

Selvityksen mukaan ainakin kymmenen puutarhaa on voitu todeta suomalaisen puutarhataiteen/helsinkiläisen huvilapuutarhakulttuurin kehityksen kannalta erittäin merkittäväksi. Näiden osalta on kaikessa tulevassa suunnittelussa syytä tarkastella puutarhan tilallista ja tyylillistä merkitystä niin suhteessa vanhaan rakennuskantaan kuin paikan topografiaan ja maisemaan. Maisemapuutarhatyylin puutarhojen ollessa yleensä pinta-alaltaan laajoja, saattavat niiden sommitelmien erikoispiirteet usein liittyä reunojen rajauksiin (Tomtebo) tai tiettyihin näkymä-akseleihin. Näiden arvokohteiden puutarhataiteellisten arvojen vaalimisen edellytyksenä olisikin tästä johtuen alkuperäisen puutarhakokonaisuuden säilyminen (Tamminiemi, Tomtebo jne). Palstoihin kuuluneen, mutta myöhemmin erotetun hyötypuutarhan osuus on tarkasteltavissa erikseen tai omana maisemallisena kokonaisuutena.

Noin 17 huvilapalstaan liittyy selvityksen mukaan puutarhataiteellisia ja maisemallisia arvoja. Lisäksi Meilahdesta löytyy näkyviä jäänteitä purettujen huviloiden puutarhoista (Johannesberg, L.Pukkisaari, Orkolinna, Villa Bergvik sekä Toivolan itäpuolinen laakso). Näiden jäänteiden esiintuominen ja vaaliminen maiseman hoidossa sekä polkuverkostojen suunnittelussa rikastuttaisi oleellisesti Meilahden virkistysaluekokonaisuutta

Meilahdessa on runsaasti historiallista huvila-arkkitehtuuria ja puutarhataidetta edustavia kohteita hyvin rajatulla alueella. Tämä tekee paikasta erittäin merkittävän aluekokonaisuuden, joka on verrattavissa esimerkiksi Ruissaloon Turun lähellä.

Viheralueet, metsät, tie- ja rantamaisemat

Meilahden tilan ajoilta periytynyt peltojen ammattimainen puutarhaviljely jatkui ja laajeni huvilakauden aikana, kun uusia kasvihuone- ja avomaaviljelmiä perustettiin. Meilahden nykyistä arboretum-puistoa ja varsinkin palstaviljelyä voidaan pitää tämän perinnön jatkajana. Valtaosa entisistä viljelylaaksoista ja niityistä on nykyään rehevän ja vaikeakulkuisen lehtometsän peitossa. Tähän toivotaan tulevien suunnittelutöiden kautta muutosta.

Meilahteen liittyy läheisesti myös eräs tärkeä etappi kaupungin metsänhoidon historiaa. Kaupunki perusti vuoden 1890 tuhoisan elokuun myrskyn jälkeen ensimmäisen oman taimistoviljelyn kaupungin metsäistutuksia varten. Puita kasvatettiin mm. Greijuksen tilalla ja alussa suuri osa istutettiin Meilahteen, jonka pahiten kärsineessä länsiosassa huvilapalstoitus vielä oli kesken.

Tiestön kehitysvaiheiden tarkastelussa on todettu muutosten olleen mittakaavaltaan isoja, mutta vanhoja linjauksia noudattavia. Jatkosuunnittelulle on suositeltu mm.:

- näkymien avaamista tieltä rannoille sekä eräiden huolella rakennettujen rantapengerryksien korjausta,
- kartanon varhaisilta vaiheilta peräisin olevan Meilahdentien koivukujanteen palauttamista pylväshaaparivistön tilalle,
- ulkoilureittien uusia linjauksia ja eräiden historiallisten reittiosuuksien palauttamista,
- läpiajoliikenteen vähentämistä Meilahden sillan ja Meilahdentien kautta virkistyskäytön, asumisviihtyisyyden ja turvallisuuden parantamiseksi.

Ranta-alueiden käsittelyn tavoitteena on parantaa yhteyksiä veden äärelle sekä toiminnallisesti että visuaalisesti. Rantamaiseman avoimuutta voidaan parantaa esimerkiksi säännöllisellä ruovikon niitolla (Meilahden kartanon ranta ja Pikku Huopalahden ranta). Eräitä yleisillä rannoilla olleita uimahuoneita tai laitureita tulisi harkita palautettavaksi tai kokonaan uusittaviksi osoituksena rantojen huvilakauden aikaisista käyttömuodoista. Tämä lisäisi merkittävästi rantavyöhykkeiden käytettävyyttä ja vaihtelevuutta. Huvilat, jotka käyttivät oikeuttaan uimahuoneeseen yleisellä rannalla, olivat Toivola, Furunäs, Ljunganmo, Vårberga/Kevätkallio. Purettujen Laaksolan ja Solhemin uimahuoneet kuuluivat huvilan omaan rantapalstaan, joka nykyään on kokonaisuudessaan puistoa. Näiden puistokohteiden rantojen kunnostuksessa uusi laiturirakennelma olisi erittäin tervetullut parannushanke.

Suositukset jatkosuunnittelulle ovat esimerkinomaisina, eivät alueellisesti kattavia. Yleisiä alueita koskevat arvo- ja suosituskartat (kartat 1 ja 2) ovat aukeamilla s.32-33 ja s. 34-35.

Jatkotyö

Selvitys antaa pohjaa jatkotutkimuksille ja lisäselvityksille yksittäisten rakennusten ja huvilapuutarhojen osalta, mutta myös koko alueen kehittämiselle yhtenä Helsingin kulttuurimaiseman puutarhataiteellisena helmenä. Kaikelle jatkosuunnittelulle tulee tarjota mahdollisuudet syventävään historiallisen taustan tutkimiseen.

Tärkeimpänä toimenpiteenä sekä huvilakulttuurin arvojen esilletuomiseksi että aluekokonaisuuden historiallisten ja elämyksellisten arvojen sekä asuinviihtyvyydenkin kohentamiseksi ovat maisemanäkymien ja näköyhteyksien avaaminen.

Lähteet

Arkistot

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)
- Kertomukset Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1875–1974
- Sinetti-karttarekisteri

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto (HKM)
Helsingin kaupungin rakennusvirasto / Katu- ja puisto-osaston arkisto (HKR/PUO, VIO)
Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto (RVV)
- sähköinen asiointipalvelu http://asiointi.hel.fi/arska

Helsingin maistraatin arkisto (HMA)
Kansallisarkisto / maanmittaushallituksen arkisto (KA)
Kansalliskirjasto / digitoidut aineistot (KK)
Museoviraston kuva-arkisto (MV)
Seurasaarisäätiö (SS)
Työväenmuseo Werstas (TW)
Valtion taidemuseon kokoelmat (VTM)

Vanhat sanomalehdet

Kansalliskirjaston digitoidut aineistot, historiallinen sanomalehtiarkisto:
Finlands allmänna tidning
Folkvännen
Helsingfors Aftonblad
Helsingfors Tidningar
Hufvudstadsbladet (HBL)
Morgonbladet
Nya Pressen
Papperslyktan
Päivälehti
Päivän Uutiset
Uusi Suometar
Veckobladet
Åbo underrättelser

Kirjallisuus ja painetut lähteet

Anero, Eeva 1993: Retki Vihermeilahdessa. Tampere.

Connah, Roger (toim.) 1994: Tango Mäntyniemi. Tasavallan presidentin virka-asunnon arkkitehtuuri. Painatuskeskus.

Erämetsä, Erik: Laaksolan kulttuurikoti 1919-1950. Teoksessa Satakunta. Kotiseutututkimuksia XV. Julk. Satakuntalainen osakunta 1952. ss.24-56

Hackzell, Kaija & Toppari, Kirsti 1997: Töölöntullin molemmin puolin.

Hemgård, Sarah 1996; Ständigt vidare. Vaasa

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, yleiskaavaosasto 30.6.1977: Meilahden huvila-alue. Julkaisu YB:20/76. (KSV 1977)

Helsingin kaupungin rakennusvirasto 2003:3 / Spankie, Marjatta et al.: Helsingin merenrantojen tulevaisuus. Kehittämisohjelma rakennusviraston hallinnassa oleville rannoille vuosiksi 2004-2013.

Hupaniittu, Outi 2011: Leskirouva Larissan avioliitto eli kuinka Gustaf Molinin elämäntyö katosi. Teoksessa Historian aikakoneessa. Onnittelukirja Hannu Salmelle. Toim. Kari Kallioniemi, Harri Kiiskinen, Silja Laine, Maarit Leskelä-Kärki, Petri Paju, Heli Rantala. k&h, Turku, 211-221.

Hyvönen, Heikki ja Kopisto Sirkka 1988: Urho Kekkonens museum Ekudden. Museovirasto, Helsinki.

Könönen, Elsa 1964: Hemgen miekka auttava käsi: Pelastusarmeijan vaiheet Suomessa. Ss. 249-250.

Mannila, Maarit 2003: Meilahden huvila 12. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 5/2003.

Marmier, Xavier 1999: Pohjoinen maa. 1800-luvun Lappia ja Suomea ranskalaisen silmin. Suomentanut ja toimittanut Marja Itkonen-Kaila. SKS.

Nieminen Hilkka 1989. Pelastussotaa Suomessa 1889-1989. Ss. 109- 112. Porvoo.

Ramsay, Anders Gustaf: Från barnaår till silverhår 1904-1907.

Selovuori, Jorma (Toim.) 2004: Valtioneuvoston kanslia: Kesäranta.

Simonen, Seppo 1961: Suomen puutarhatalouden historia. Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki.

Sorsa Hanna 2011. Maisema-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijer. Suunnitelma-arkiston selvitystyö ja työluettelo 1950-1998. Puutarhataiteen seura ry ja Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

Vauhkonen Sanna (toim.) 1998. Suomi rakentaa 9. Helsinki. s 100.

Winnari, Eemeli 21.04.1935: O.Y. Savion Tiilitehdas, Kerava-Savio. 1910-1935. (Kansalliskirjasto)

Painamattomat lähteet

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto / Maisematoimi Oy 1980: Meilahden huvila-alue, Maisema-analyysi.

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto 10.2.1983: Meilahti – Rajasaari – Hietaranta, maisema- ja maankäyttöselvitys. Julkaisu AB: 1/83.

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, kaupunginmuseo: Meilahden huvilat, Rakennusten suojeluohjeet ja lähiympäristön hoito-ohjeet, Osa 1. yksityisomistuksessa olevat huvilat. (KSV/KM)

Kaupunginmuseo / Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto 1988: Meilahden huvilat, Rakennusten suojeluohjeet ja lähiympäristön hoito-ohjeet, Osa 2. Kaupungin omistuksessa olevat huvilat. kslk 2.6.1988. (KSV 1988)

Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Metsä- ja maatalousosasto 1/1995. Sarianne Silfverberg: Meilahden kartanopuiston ympäristöhistoriallinen selvitys ja kunnostussuunnitelma. (HKKV 1/1995)

Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Piha- ja puistosuunnittelu Hanna Henttinen: Meilahden arboretum, Hoito- ja kehittämissuunnitelma, Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000:5
(HKR 2000)

Helsingin kaupungin rakennusvirasto: Seurasaaren hoito- ja kehittämissuunnitelma 28.9.2006, 2006:6, Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut, Katu- ja puisto-osasto (HKR 2006)

Helsingin kaupunki, Helsingin kaupunginmuseo: Bredablick, Meilahden kartanon vanha päärakennus, Suojelutasoselvitys, 1980 (Helsingin kaupunginmuseo 1980)

Jussila, Anneli, 1983: Meilahden varhaiset huvilat, 1800-luvun loppupuolen huviloiden arkkitehtuurin selvitys. Taidehistorian pro gradu – työ, Helsingin Yliopisto.

Törmä, Jouko 2003: Villa Nybacka 1886—. Omakustanne.

Törmä, Jouko 2005: Silta Meilahteen, vilkaisuja historiaan. Omakustanne

Haastattelut ja tiedonannot

Seuraavat henkilöt ovat antaneet tietoja huvilapalstoista selvitystyön aikana
Aura, Maija; Fredlund, Felix; Haglund, Gerd; Helkama-Rågård, Hannele; Hemgård, Sarah; Ilmoni, Kaj; Laakso, Johanna; Lehtiniemi, Hanna; Pernilä, Esa ja Marjaana; Törmä, Jouko; Zilliacus, Kim ja Harriet

Internet-lähteet

Ilander, K., 2011: En quinna af vår tid. Svenska folkskolans vänner, SFV Kalendern 2011. ss. 62-79.
http://www.sfv.fi/Site/Widget/Editor/210/files/kalendrar/SFV-kalendern_2011.pdf

Helsingin kaupunginmuseo, keskustelumuistio: Helena Hakkarainen/HKM Anneli Lahti/KSV ja (HKM/KSV muistio 1994)

Kreivitär Musina-Puškinan kokoelma, Eremitaasi. http://www.arthermitage.org/via-the-State-Museum-Fund-from-the-collection-of-Countess-Musina-Pushkina.html

Muinaisjäännösrekisteri. Museovirasto. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

Olli, Marcus. LUOVUTETUN ALUEEN APTEEKKIEN APTEEKKARIT VUODESTA 1689.
http://www.alajarvenapteekki.fi/luovutetun_alueen_apteekkarit.htm#S Päivitetty 19.12.2008

Suomen kukkakauppiasliitto: http://www.skklhelsinki.fi/skkl-+helsingin+piiri/historiaa/ (SKKL)

Vihreät sylit. Kaupunginpuutarha. http://www.vihreatsylit.fi/?page_id=256 (sivulla käynti 2012)

http://asiakirjat.hus.fi/djulkaisu/kokous/KOKOUS-724-12-Liite-3.PDF

http://sinettiarkisto.hel.fi/HKIARKISTO/preKAMa4.po

http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?sartun=137170.KA

http://www.hel.fi/hki/HKR/fi/viheralueet/puistot/kartanopuistot/meilahti

http://www.hel2.fi/Helsingin_kunnalliskertomukset/pdf/1955_01/1955_01_26.pdf

http://kaupunginosat.net/lillmejlans/index.php/huvilat-villor-mainmenu-136 (kartta, jossa talojen nimet)

http://www.porssitieto.fi/kirjoitus/saksalaisyhtiot.html

Kuvailulehti

Tekijät
Maisemasuunnittelu Hemgård; Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy

Nimike
MEILAHDEN HUVILA-ALUE - YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS

Sarjan nimike
Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2014:1

Sarjanumero	2014:1	Julkaisuaika	11.11.2013
Sivuja	260	Liitteitä	0
ISBN	978-952-272-619-3 (nid.) 978-952-272-620-9 (pdf)	ISSN	0787-9024
Kieli koko teos	FIN	Yhteenveto	FIN

Tiivistelmä
Meilahden huvila-alue on Helsingin-seudun huvila-alueista yleisesti ehkä tunnetuin. Se on edustava esimerkki aikansa huvilakulttuurista ja luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009). Helsingin yleiskaava 2002:ssa alue on merkitty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi. Alueen voimassaolevan suojelukaavan tarkistamistarpeesta käydään keskustelua. Tässä selvityksessä on tarkastellaan Meilahden huvila-alueen rakennettua ympäristöä kokonaisuutena, jossa keskeiselle sijalle asettuvat Meilahden huvila-alueen maiseman kehitysvaiheet sekä puutarhakulttuurin muotoutuminen. Kokonaisuuteen kuuluu huvilapuutarhojen lisäksi erottamattomana osana koko Meilahden maisema, sen luonto, historia, viljelymuodot ja vapaa-ajan toiminnot. Rakennuskannan osalta selvityksen nostaa aikaisemmin koottua tietoa ajan tasalle. Julkaisun ensimmäisessä osassa käsitellään huvilakautta edeltävää historiaa sekä Meilahden yleisien alueiden muutoksia ja kehitystä huvilakauden aikana. Toisessa osassa perehdytään huvilapalstojen rakentamisen vaiheisiin, ominaispiirteisiin ja arvoihin. Loppuyhteenvedossa esitetään ajatuksia yksittäisten huvilapalstojen arvojen vaalimiselle.

Asiasanat
HELSINKI, MEILAHTI, HUVILA, PUUTARHATAIDE, HUVILAPUUTARHAT

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2014:1

Sarjassa aikaisemmin julkaistu:

2013:1 Pekanraitin ja Ala-Malmin torin yleissuunnitelma

2013:2 Vartiosaaren kulttuuriympäristöselvitys

2013:3 Lähiöprojektin toimintakertomus

ISSN 0787-9024
ISBN 978-952-272-619-3 (NID.)
ISBN 978-952-272-620-9 (PDF)